

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СОБАКАР МАРГАРИТА ВІКТОРІВНА

УДК 657.421.3(043)

ДИСЕРТАЦІЯ

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У СИСТЕМІ
УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування»

Економічні науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник: Лабунська Світлана Віталіївна, доктор економічних наук,
професор

Дисертація є ідентичною іншим примірникам дисертації

Голова спеціалізованої вченої ради ДФ 64.055.031

д.е.н., професор _____ А. А. Пилипенко

Харків – 2023

АНОТАЦІЯ

Собакар М. В. «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 071 – «Облік і оподаткування». Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Харків, 2023.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню й розвитку теоретичних засад, розроблення методичного забезпечення та практичних рекомендацій з удосконалення формування облікової політики для відображення операцій з нематеріальними активами в системі управлінського обліку підприємства, що дозволить надавати системою обліку більш повну та об'єктивну інформацію про наявні нематеріальні активи для прийняття ефективних управлінських рішень та достеменного визначення вартості підприємства як бізнес-одиниці.

У роботі уточнено зміст понять «нематеріальні активи» як об'єкт управлінського обліку та «внутрішньо генерований гудвіл»; розвинуто теоретико-методичні засади облікового відображення в системі управлінського обліку внутрішньо генерованого гудвілу в процесі поточної діяльності підприємства; розроблено методичний підхід до ідентифікації інформаційних ресурсів в якості об'єкту обліку у складі нематеріальних активів підприємства; удосконалено науково-теоретичний підхід до комплексної оцінки сформованого внутрішньо генерованого гудвілу в процесі поточної діяльності підприємства; розроблено науково-практичний підхід до оцінки впливу формування гудвілу на інвестиційну привабливість підприємства із застосуванням методики канонічного аналізу.

Об'єктом дослідження є процес формування облікової політики щодо нематеріальних активів підприємств в системі управлінського обліку.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-методичних і практичних положень формування облікової політики для ефективного управління нематеріальними активами підприємств.

В дисертації використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: структурно-логічний аналіз, методи аналізу та синтезу, морфологічний, графічний, методи статистичного спостереження та групування, узагальнення, анкетування, канонічного моделювання.

Перший розділ «Теоретичні основи формування управлінського обліку нематеріальних активів підприємства» присвячено уточненню змісту понять «нематеріальні активи» та «внутрішньо генерований гудвіл» та розвитку науково-теоретичних засад формування елементів облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку. В розділі розглянуто роль нематеріальних активів в формуванні економічного потенціалу підприємства, визначивши їх значення як найбільш ефективного драйверу росту конкурентоспроможності та ринкової вартості підприємств на сучасному етапі розвитку економіки. Проаналізовано тенденції ведення інноваційної діяльності та розвитку нематеріальних активів як основного генератора інноваційної спроможності підприємств. Досліджено існуючі підходи до трактувань економічної сутності нематеріальних активів, виділено основні характерні риси НА, на основі чого автором удосконалено визначення нематеріальних активів як об'єкту управління та управлінського обліку, яке розкриває їх економічну сутність, визначає НА як складову економічного потенціалу підприємства та є розширеним за рахунок врахування економічних вигід у формі збільшення вартості та результативності діяльності підприємства. Визначено роль наявності інноваційно-інтелектуального ресурсу в процесі розвитку та формування вартості підприємства в умовах інформаційної парадигми розвитку економіки. Розвинено трактування економічної сутності інформаційних ресурсів як результату інтелектуальної діяльності, запропоновано схему інтелектуального процесу з отримання та перетворення інформаційного ресурсу (з розділенням понять «інформація», «дані», «знання», «відомості», «інформаційні ресурси»), обґрунтовано необхідність його ідентифікації в якості активу в системі обліку та виділено основні критерії такої ідентифікації.

Надано пропозиції щодо вирішення проблеми обмеженого відображення нематеріальних активів в системі управлінського обліку та розширення кола ресурсів, що визнаються активами в системі обліку підприємства: за основний критерій визнання НА в системі управлінського обліку запропоновано можливість отримання економічних вигід, а критерій ідентифікації транспоновано в можливість виокремлення об'єкту з числа ресурсів підприємства. Виділено проблему відсутності методики обліку внутрішньо генерованого гудвілу в поточній діяльності, для вирішення якої розвинено поняття ВГГ через призму сформованих економічних вигід від якості управління активами підприємства та розуміння нематеріальних активів в якості фактору формування гудвілу, а не його складових елементів. Порівняно особливості формування облікової політики щодо нематеріальних активів в системах фінансового та управлінського обліку; виділено основні елементи облікової політики НА в системі управлінського обліку, запропоновано їх характеристику та варіанти формування. З метою подальшої розробки облікових процедур в управлінському обліку, проведено структурування елементів нематеріальних активів підприємства для потреб управління. Додано до складу нематеріальних активів криптовалюту як інноваційний засіб збереження активів підприємства, виділено її характеристики як активу та основні критерії визнання в обліку. Запропоновано загальний підхід до виділення основних елементів внутрішньо генерованого гудвілу відповідно до джерел його формування, в розрізі яких має відбуватися облік та оцінка.

Другий розділ «Методичне забезпечення управління витратами на формування нематеріальних активів в управлінському обліку» присвячено пропозиціям щодо вибору системи управління витратами на формування нематеріальних активів та гудвілу в системі управлінського обліку та розробці процедури оцінки додаткових економічних вигід з позицій внутрішньо генерованого гудвілу. В розділі проведено аналіз сучасних вітчизняних та світових систем управління витратами через призму можливості їх застосування щодо розробки нематеріальних активів; здійснено класифікацію

систем управління витратами за цільовими ознаками, а саме за об'єктом управління, метою управління та за процесом управління. Запропоновано комплексне формування системи управління витратами на нематеріальні активи, яке може проводитись на основі матриці вибору системи управління нематеріальними активами з різними цільовими ознаками відповідно до інформаційних потреб системи менеджменту підприємства. Проаналізовано існуючі підходи в нормативній базі та науковій літературі до формування системи облікового відображення гудвілу; на основі виявлених переваг та недоліків існуючих підходів виділено основні напрями формування системи управлінського обліку ВГГ в процесі поточної діяльності.

Обґрунтовано необхідність оцінки внутрішнього гудвілу з позицій факторів-елементів для ідентифікації джерел зростання вартості підприємства; проаналізовано існуючі підходи до оцінки гудвілу, які розкрито в нормативних актах та науковій літературі та які формують два основні напрями: бухгалтерський та експертний; визначено можливості застосування кожного з підходів для забезпечення отримання об'єктивних результатів оцінки складових ВГГ в процесі поточної діяльності; виділено основні підходи, що можуть бути застосовані щодо оцінки внутрішнього гудвілу, та зазначено необхідність комплексного застосування розрахункових та емпіричних методів оцінки.

Запропоновано підхід до аналізу взаємозв'язку гудвілу з формуванням інвестиційної привабливості суб'єкту господарювання на основі методу канонічного моделювання для забезпечення можливості управління вартістю підприємства; розроблено систему показників факторів впливу на гудвіл за основними його складовими та факторів формування інвестиційної привабливості підприємства. Проведено моделювання зв'язку між показниками оцінки привабливості підприємства для інвестування і кожною групою факторів впливу на формування ВГГ на прикладі підприємств галузі машинобудування. Такий підхід дозволяє виявити найбільш значимі фактори підвищення вартості

підприємства на основі того, що оціночні показники, важливі для інвесторів, формуються під впливом тих же факторів, що і внутрішній гудвіл.

Третій розділ «Удосконалення методики обліку та аналізу сформованих нематеріальних активів в управлінському обліку» присвячено розробці методичного підходу до ідентифікації інформаційного ресурсу у складі нематеріальних активів, пропозиціям щодо капіталізації витрат у формі нематеріальних активів або гудвілу з формуванням інтелектуального капіталу в системі управлінського обліку, аналізу впливу формування гудвілу на привабливість та позиціонування підприємства, розвитку документального забезпечення управління нематеріальними активами підприємства. В розділі запропоновано методичний підхід до ідентифікації інтелектуально-інформаційних ресурсів об'єктом управлінського обліку; узагальнено основні характерні особливості інформаційних ресурсів як економічної категорії та визначено їх вплив на формування методики обліку даних ресурсів відповідно до існуючих нормативних вимог. Розроблено процес визнання інформаційного ресурсу підприємства в обліку за етапами життєвого циклу інформації з розділенням їх за стадіями досліджень та розробки; визначено коло витрат, що можуть бути врахованими та капіталізованими на кожному з етапів. Запропоновано методику капіталізації витрат на формування нематеріального ресурсу підприємства в процесі поточної діяльності, яка дозволяє формування гудвілу та ширшого кола нематеріальних активів в системі управлінського обліку на основі визначення додаткових вигід. Для реалізації методики та формування робочого плану рахунків розроблено загальний підхід до структуризації основних рахунків синтетичного і аналітичного обліку витрат на нематеріальні активи, який дозволяє накопичення інформації про рівень понесених витрат на нематеріальні активи, з їх розділенням по видам та класифікаційним групам, та про вартість згенерованого гудвілу відповідно до джерел його формування для цілей управління. Запропоновано процедуру періодичного визначення знецінення нематеріальних активів та гудвілу з відповідними коригуваннями на рахунках обліку.

Удосконалено документальне забезпечення відображення операцій з нематеріальними активами та внутрішньо генерованим гудвілом в обліку та звітності; доповнено форми первинних документів щодо обліку об'єктів права інтелектуальної власності в складі НА для цілей первинного обліку. Розроблено відомості аналітичного обліку щодо нематеріальних активів та внутрішнього гудвілу для узагальнення даних первинного обліку та можливості управління. Розширено склад внутрішньої управлінської звітності шляхом доповнення форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та приміток до звітності та розробки рекомендацій щодо формування звіту про інтелектуальний капітал.

Запропоновано методику визначення загального (інтегрального) показника вартості внутрішньо генерованого гудвілу на основі комбінації методів переваги у прибутку, експертної оцінки та анкетування та в розрізі основних елементів ВГГ відповідно до джерел його формування. Удосконалено метод переваги у прибутку, запропонований НСО №4, введенням вагових коефіцієнтів впливу на прибуток та вартість бізнесу кожного елементу гудвілу; запропоновано процедуру анкетування для визначення даних показників.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розвитку теоретичних та методичних положень щодо формування облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку у формі створення конкретних методичних рекомендацій щодо ідентифікації, оцінки, обліку та аналізу нематеріальних ресурсів у складі активів та внутрішньо генерованого гудвілу. Науково-практичні положення дисертаційної роботи були впроваджені в діяльність підприємств, зокрема: теоретичні та методичні положення щодо формування наказу про облікову політику підприємства в частині нематеріальних активів та удосконалення форм документації прийняті до впровадження в діяльність ТОВ «СХІДТЕХСЕРВІС» (довідка № 18 від 15.02.2022); запропоновані підходи до формування робочого плану рахунків та графіку документообігу щодо нематеріальних активів було апробовано в обліку на ТОВ «ЕКОНОМ-СХІД» (довідка № 18 від 11.02.2022); розроблена автором модель облікового відображення операцій з нематеріальними активами разом із

елементами запропонованого плану рахунків були апробовані в обліку ТОВ «СК ДЖОН ДІР ТЕХНОЛОГІЇ» (довідка № 1701-2 від 17.01.2022); запропоновані у дисертації методичні підходи щодо розширення відображення в обліку внутрішнього гудвілу та елементів нематеріальних активів та комплексний підхід до їх оцінки прийняті до впровадження в діяльність ТОВ «СТРОНГ ЕНЕРДЖІ» (довідка № 2001-2 від 20.01.2022).

Результати дослідження впроваджені в навчальний процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця під час викладання дисциплін «Облік діяльності та управління витратами підприємств» та «Стратегічний облік та управлінський консалтинг» (довідка № 22/86-02-57 від 30.05.2022 р.).

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею та містить отримані автором нові результати в економічній науці, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання розробки формування облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку підприємств.

Ключові слова: гудвіл, економічна вигода, ідентифікація, інформаційно-інтелектуальні ресурси, інновації, капіталізація витрат, нематеріальні активи, нематеріальні ресурси, облікова політика, оцінка, управлінський облік, управлінські рішення.

ABSTRACT

Sobakar M. V. «Accounting policy of intangible assets in the management accounting system». – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining a Doctor of Philosophy degree (Ph.D.) in a specialty 071 – «Accounting and taxation». Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics. Kharkiv, 2023.

The dissertation is devoted to the justification and development of theoretical foundations, the development of methodological support and practical recommendations for improving the formation of an accounting policy for reflecting

transactions with intangible assets in the management accounting system of the enterprise, which will allow the accounting system to provide more complete and objective information about existing intangible assets for the adoption of effective management decisions and accurate determination of the value of the enterprise as a business unit.

The work specifies the meaning of the concepts «intangible assets» as an object of management accounting and «internally generated goodwill»; developed the theoretical and methodological principles of accounting reflection in the management accounting system of internally generated goodwill in the course of the current activity of the enterprise; a methodical approach to the identification of information resources as an object of accounting as part of the company's intangible assets has been developed; the scientific and theoretical approach to the comprehensive assessment of internally generated goodwill in the course of the company's current activity has been improved; a scientific and practical approach to assessing the impact of goodwill formation on the investment attractiveness of the enterprise using the canonical analysis method was developed.

The object of the study is the process of forming an accounting policy regarding the intangible assets of enterprises in the management accounting system.

The subject of the study is a set of theoretical, organizational, methodological and practical provisions for the formation of accounting policy for effective management of intangible assets of enterprises.

The dissertation uses general scientific and special research methods: structural-logical analysis, methods of analysis and synthesis, morphological, graphic, methods of statistical observation and grouping, generalization, questionnaires, canonical modeling.

The first section «Theoretical foundations of the formation of management accounting of intangible assets of the enterprise» is devoted to the clarification of the content of the concepts «intangible assets» and «internally generated goodwill» and the development of scientific and theoretical foundations of the formation of elements of the accounting policy of intangible assets in the management accounting system.

The chapter examines the role of intangible assets in the formation of the economic potential of the enterprise, determining their importance as the most effective driver of growth of competitiveness and market value of enterprises at the current stage of economic development. The trends of conducting innovative activities and the development of intangible assets as the main generator of innovative capacity of enterprises are analyzed. The existing approaches to the interpretation of the economic essence of intangible assets were studied, the main characteristic features of the IA were highlighted, on the basis of which the author improved the definition of intangible assets as an object of management and management accounting, which reveals their economic essence, defines the IA as a component of the economic potential of the enterprise and is expanded by taking into account economic benefits in the form of an increase in the cost and effectiveness of the enterprise's activity. The role of the presence of an innovative and intellectual resource in the process of development and formation of the value of the enterprise in the conditions of the information paradigm of economic development is determined. The interpretation of the economic essence of information resources as a result of intellectual activity is developed, a scheme of the intellectual process of obtaining and transforming an information resource is proposed (with a separation of the concepts of «information», «data», «knowledge», «statements», «information resources»), the need for its identification as an asset in the accounting system is substantiated and the main criteria for such identification are highlighted.

Proposals have been made to solve the problem of the limited display of intangible assets in the management accounting system and to expand the range of resources recognized as assets in the enterprise accounting system: the main criterion for recognizing the IA in the management accounting system is the possibility of obtaining economic benefits, and the identification criterion is transposed into the possibility of separating object from among the company's resources. The problem of the lack of a methodology for accounting for internally generated goodwill in current activities is highlighted, for the solution of which the concept of IGG was developed through the prism of the economic benefits generated from the quality of

the company's asset management and the understanding of intangible assets as a factor in the formation of goodwill, rather than its constituent elements. Features of accounting policy formation regarding intangible assets in financial and management accounting systems are compared; the main elements of the IA accounting policy in the management accounting system are highlighted, their characteristics and formation options are proposed. In order to further develop accounting procedures in management accounting, the structuring of the elements of the company's intangible assets for management needs was carried out. Cryptocurrency has been added to intangible assets as the innovative means of preserving the company's assets, its characteristics as an asset and the main criterias for recognition in accounting have been highlighted. A general approach to the selection of the main elements of internally generated goodwill is proposed according to the sources of its formation, in terms of which accounting and evaluation should take place.

The second section «Methodical support for the management of costs for the formation of intangible assets in management accounting» is devoted to proposals for the selection of a management system for costs for the formation of intangible assets and goodwill in the management accounting system and the development of a procedure for assessing additional economic benefits from the positions of internally generated goodwill. The chapter analyzes modern domestic and global cost management systems through the lens of their potential application in relation to the development of intangible assets; the classification of cost management systems was carried out according to target characteristics, namely, according to the object of management, the purpose of management and the management process. A comprehensive formation of the management system of costs for intangible assets is proposed, which can be carried out on the basis of the matrix of the selection of the management system of intangible assets with different target characteristics in accordance with the information needs of the management system of the enterprise. Existing approaches in the regulatory framework and scientific literature to the formation of a goodwill accounting reflection system are analyzed; on the basis of the identified advantages and disadvantages of the existing approaches, the main

directions of the formation of the system of management accounting of IGG in the process of current activity are highlighted.

The need to assess internal goodwill from the perspective of factors-elements to identify sources of growth in the value of the enterprise is substantiated; the existing approaches to the valuation of goodwill, which are disclosed in regulatory acts and scientific literature and which form two main directions: accounting and expert, – are analyzed; the possibilities of applying each of the approaches to ensure obtaining objective results of the evaluation of the components of IGG in the process of current activity are determined; the main approaches that can be applied to the assessment of internal goodwill are highlighted, and the need for a complex application of calculation and empirical assessment methods is indicated. A methodology for determining the total (integral) value indicator of internally generated goodwill is proposed based on a combination of methods of profit advantage, expert evaluation and questionnaires, and in terms of the main elements of the IGG according to the sources of its formation. The method of advantage in profit, proposed by the National assessment standard No. 4, has been improved by introducing influencing factors for the impact on profit and business value of each element of goodwill; a questionnaire procedure for determining these indicators is proposed.

The third section «Improving the method of accounting and analysis of formed intangible assets in management accounting» is devoted to the development of a methodical approach to the identification of information resources in the composition of intangible assets, proposals for the capitalization of costs in the form of intangible assets or goodwill with the formation of intellectual capital in the management accounting system, analysis of the impact of the formation goodwill on the attractiveness and positioning of the enterprise, the development of documentary support for the management of intangible assets of the enterprise. The chapter offers a methodical approach to the identification of intellectual and informational resources by the object of management accounting; the main characteristic features of information resources as an economic category are summarized and their influence

on the formation of the method of accounting for data resources in accordance with existing regulatory requirements is determined. The process of recognizing the information resource of the enterprise in accounting by stages of the life cycle of information with their separation by stages of research and development has been developed; the range of costs that can be taken into account and capitalized at each of the stages is determined. A method of capitalization of costs for the formation of an intangible resource of the enterprise in the process of current activity is proposed, which allows the formation of goodwill and a wider range of intangible assets in the management accounting system based on the determination of additional benefits. To implement the methodology and form the working plan of accounts, a general approach to the structuring of the main accounts of synthetic and analytical accounting of expenses on intangible assets has been developed, which allows the accumulation of information on the level of incurred expenses on intangible assets, with their separation by types and classification groups, and on the value of generated goodwill according to the sources of its formation for management purposes. A procedure for periodically determining the impairment of intangible assets and goodwill with appropriate adjustments to accounting accounts is proposed.

Improved documentation of transactions with intangible assets and internally generated goodwill in accounting and reporting; the forms of primary documents regarding the accounting of objects of intellectual property rights as part of the IA for the purposes of primary accounting have been supplemented. Analytical accounting information on intangible assets and internal goodwill has been developed to summarize primary accounting data and manageability. The composition of internal management reporting has been expanded by supplementing Form No. 1 «Balance Sheet (Report on Financial Status)» and notes to reporting and developing recommendations for the creation of a report on intellectual capital.

An approach to the analysis of the relationship between goodwill and the formation of the investment attractiveness of a business entity based on the method of canonical modeling is proposed to ensure the possibility of managing the cost of the enterprise; a system of indicators of factors affecting goodwill by its main

components and factors of forming the investment attractiveness of the enterprise was developed. Modeling of the relationship between indicators for assessing the attractiveness of an enterprise for investment and each group of factors influencing the formation of IGG was carried out on the example of enterprises in the field of mechanical engineering. This approach makes it possible to identify the most significant factors of increasing the value of the enterprise based on the fact that the valuation indicators important for investors are formed under the influence of the same factors as internal goodwill.

The practical significance of the obtained results lies in the development of theoretical and methodological provisions regarding the formation of the accounting policy of intangible assets in the management accounting system in the form of the creation of specific methodological recommendations for the identification, evaluation, accounting and analysis of intangible resources as part of assets and internally generated goodwill. The scientific and practical provisions of the dissertation work were implemented in the activities of enterprises, in particular: theoretical and methodical provisions regarding the formation of an order on the accounting policy of the enterprise in terms of intangible assets and improvement of documentation forms were adopted for implementation in the activities of «SKHIDTECHSERVICE» LLC (reference No. 18 dated 15.02.2022); the proposed approaches to the formation of the working plan of accounts and the schedule of document flow regarding intangible assets were tested in accounting at «ECONOM-SKHID» LLC (reference No. 18 dated 11.02.2022); the model of the accounting display of transactions with intangible assets developed by the author together with the elements of the proposed chart of accounts were tested in the accounting of «JOHN DEER TECHNOLOGY» LLC (certificate No. 1701-2 dated 17.01.2022); the methodological approaches proposed in the dissertation regarding the expansion of the accounting of internal goodwill and elements of intangible assets and the comprehensive approach to their evaluation were adopted for implementation in the activities of «STRONG ENERGY» LLC (certificate No. 2001-2 dated 20.01.2022).

The results of the research are implemented in the educational process of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics during the teaching of the disciplines «Accounting of activities and cost management of enterprises» and «Strategic accounting and management consulting» (certificate No. 22/86-02-57 dated 30.05.2022).

The dissertation is an independently completed scientific work and contains new results obtained by the author in economic science, which collectively solve the important scientific task of developing the accounting policy of intangible assets in the management accounting system of enterprises.

Key words: goodwill, economic benefit, identification, information and intellectual resources, innovations, capitalization of expenses, intangible assets, intangible resources, accounting policy, evaluation, management accounting, management decisions.

Список опублікованих праць за темою дисертації
Статті у наукових фахових виданнях України, внесених до
міжнародних наукометричних баз:

1. Лабунська С. В., Собакар М. В. Роль управлінського обліку в управлінні підприємством за слабкими сигналами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018. № 21. С. 116-123. (включено до Index Copernicus). (заг. обсяг 1,3 друк. арк., особисто автора 0,65 друк. арк.).

Особистий внесок здобувача: сформовано схему інформаційного забезпечення процесу управління; розроблено підхід до кодування рахунків обліку витрат в системі управлінського обліку.

2. Лабунська С. В., Собакар М. В. ЗВО як платформа для розробки інноваційного продукту: на прикладі удосконалення методичних підходів до управління витратами інноваційної діяльності підприємства. *Науковий погляд:*

економіка та управління. 2020. №3 (69). С. 145–152. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-69-24>. (заг. обсяг 0,96 друк. арк., особисто автора 0,48 друк. арк.).

Особистий внесок здобувача: сформовано підхід до управління інноваційним продуктом за стадіями розвитку, уточнено можливості застосування методів управління витратами для обліку нематеріальних активів. (Index Copernicus)

3. Лабунська С. В., Серікова Т. М., Собакар М. В. Підходи та методична основа обліку нематеріальних активів, згенерованих у криптовалюті. *Проблеми економіки*. 2021. №2(48). С. 225–235. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-2-225-235> (заг. обсяг 1,14 друк. арк., особисто автора 0,38 друк. арк.).

Особистий внесок здобувача: уточнено основні особливості криптовалюти як активу підприємства та як виду нематеріальних активів; сформовано алгоритм обліку криптовалют на вітчизняних підприємствах. (Index Copernicus)

4. Labunska S., Sobakar M. Approaches to the formation of intangible resources based on the innovations introduction in the higher education system. *Бізнес-інформ*. 2021. №10. С. 81–90. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-10-81-90> (заг. обсяг 1,08 друк. арк., особисто автора 0,54 друк. арк.).

Особистий внесок здобувача: визначено підходи щодо ідентифікації та формування оціночних показників щодо продукування, наявності та використання нематеріальних ресурсів. (Index Copernicus)

5. Собакар М. В. Удосконалення підходів до ідентифікації нематеріальних активів в системі управлінського обліку підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2022. №1(105). С. 68–77. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2022-1-9> (*Index Copernicus*) (заг. обсяг 1 друк. арк.).

6. Лабунська С. В., Собакар М. В. Удосконалення підходу до оцінки взаємозв'язку показників впливу на внутрішньо генерований гудвіл та інвестиційну привабливість підприємства. *Наукові інновації та передові*

технології. 2022. №8(10). С. 243–257. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-8\(10\)-243-257](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-8(10)-243-257). (заг. обсяг 0,88 друк. арк. , особисто автора 0,44 друк. арк).

Особистий внесок здобувача: удосконалено підхід до трактування економічної сутності внутрішньо генерованого гудвілу; сформовано системи показників щодо оцінки привабливості підприємства та факторів формування гудвілу; розроблено загальний підхід до канонічного моделювання впливу факторів формування гудвілу на привабливість підприємства. (Index Copernicus)

7. Лабунська С. В., Собакар М. В. Визнання внутрішньо генерованого гудвілу як ідентифікатора оцінки нематеріальних активів у системі управлінського обліку підприємства. *Бізнес-інформ*. 2022. №6. С. 64–77. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-6-64-77>. (заг. обсяг 1,13 друк. арк. , особисто автора 0,56 друк. арк).

Особистий внесок здобувача: виділено основні елементи внутрішньо генерованого гудвілу відповідно до джерел його формування; проаналізовано сутність, переваги та недоліки методів оцінки гудвілу та виділено можливість їх застосування щодо елементів гудвілу; запропоновано проведення комплексної оцінки внутрішньо генерованого гудвілу із застосуванням різних методик. (Index Copernicus)

Праці апробаційного характеру:

1. Собакар М. В. Проблеми визнання нематеріальних активів як об'єкту обліку та управлінського впливу. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 30 – 31 травня 2019 р.). Харків, 2019. С. 161–162. (заг. обсяг 0,26 друк. арк.).

2. Лабунська С. В., Собакар М. В. Роль підсистеми управлінського обліку в управлінні економічним потенціалом підприємства. *Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: глобальні виклики – управлінські рішення*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 29

березня 2019 р.). Ірпінь, 2019. С. 41–43. (заг. обсяг 0,15 друк. арк. , особисто автора 0,07 друк. арк).

Особистий внесок здобувача: виділено проблемні аспекти облікового відображення інтелектуально-інформаційного ресурсу, що ускладнюють оцінку економічного потенціалу підприємства.

3. Лабунська С. В., Собакар М. В. Роль управлінського обліку в управлінні нематеріальними активами підприємства. *Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія та практика*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18-19 березня 2019 р.). Харків, 2019. С. 423–425. (заг. обсяг 0,26 друк. арк. , особисто автора 0,13 друк. арк).

Особистий внесок здобувача: розглянуто роль нематеріальних активів у господарській діяльності підприємств. Виявлено проблемні аспекти в трактуванні сутності нематеріальних активів, встановленні їх оцінки та відображенні в обліку.

4. Собакар М. В. Роль податкового обліку в стимулюванні ефективного використання нематеріальних активів. *Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія та практика*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 3-4 березня 2020 р.). Харків, 2020. С. 431–433. (заг. обсяг 0,21 друк. арк.).

5. Labunska S. V., Sobakar M . V. Justification of creation, identification and evaluation of intangible assets on the platform of innovative HEI. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 26–27 листопада 2020 р.). Харків, 2020. С. 210–211. (заг. обсяг 0,21 друк. арк. , особисто автора 0,1 друк. арк).

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність ефективного управління нематеріальними активами на основі використання різних підходів до їх оцінки. Проаналізовано варіанти підходів до оцінки нематеріальних активів залежно від типу інновацій, які впроваджує підприємство.

6. Собакар М. В. Підходи до визнання криптовалюти в системі бухгалтерського обліку. *Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія*

та практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків- Торунь, 16 квітня 2021 р.). Дніпро, 2021. С. 325–327. (заг. обсяг 0,26 друк. арк.).

7. Собакар М. В. Формування загального підходу до облікового відображення внутрішньогенерованого гудвілу як специфічного виду нематеріальних активів. *Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 10–12 листопада 2021 р.). Одеса, 2021. С. 81–83. (заг. обсяг 0,22 друк. арк.).

8. Sobakar M . V. Improvement of intangible assets structure in the management accounting system of the enterprise. *Grundlagen der modernen wissenschaftlichen forschung*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Цюріх (Швейцарія), 12 серпня 2022 р.). Цюріх-Вінниця, 2022. С. 35–37. (заг. обсяг 0,2 друк. арк.).

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	22
ВСТУП	23
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	31
1.1. Економічна сутність та роль нематеріальних активів в умовах інформаційної парадигми розвитку світової економіки	31
1.2. Інформаційно-інтелектуальний ресурс як основа формування нематеріальних активів підприємства	45
1.3. Особливості формування облікової політики нематеріальних активів в системах фінансового та управлінського обліку	59
1.4. Особливості структуризації та ідентифікації нематеріальних активів в системі управлінського обліку підприємства	72
Висновки до розділу 1	85
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ФОРМУВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ	88
2.1. Формування системи управління витратами на нематеріальні ресурси в системі управлінського обліку підприємства	88
2.2. Аналіз підходів до оцінки нематеріальних активів підприємства	104
2.3. Оцінка впливу формування внутрішньо генерованого гудвілу на інвестиційну привабливість підприємства	117
Висновки до розділу 2	130
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ СФОРМОВАНИХ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ	133
3.1. Формування теоретико-методичного підходу до визнання	133

нематеріальних активів об'єктами управлінського обліку	
3.2. Розвиток обліково-інформаційного забезпечення управління вартістю нематеріальних активів	146
3.3. Формування методичного підходу до комплексної оцінки сформованого внутрішньо генерованого гудвілу	162
Висновки до розділу 3	186
ВИСНОВКИ	191
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	195
ДОДАТКИ	221

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

НМА – нематеріальні активи

ВГГ – внутрішньо генерований гудвіл

НПСБО – Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку

МСБО – Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.

МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності.

НСО – Національний стандарт оцінки

ГІІ – Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index)

GCI – Індекс світової конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index)

SII – Зведений Інноваційний Індекс (Summary Innovation Index)

ВІІ – Інноваційний індекс агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index)

GTСІ – Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів (The Global Talent Competitiveness Index)

ВСТУП

Актуальність. Трансформація світової економіки та її перехід в стадію інформаційної парадигми розвитку характеризується визначальністю інноваційної діяльності для забезпечення конкурентоспроможності підприємств. За даними Всесвітнього економічного форуму, країни, що очолюють рейтинг з конкурентоспроможності національних економік, є також лідерами по обсягах інноваційної діяльності та рівню інноваційної спроможності. В таких умовах визначальним фактором зростання ринкової вартості компаній та формування їх конкурентних переваг стає наявність в структурі капіталу нематеріальних ресурсів, особливо їх складової інтелектуально-інформаційного характеру, як основного генератора інновацій, та розробка системи ефективного управління такою складовою економічного потенціалу підприємства. Так, в європейських країнах спостерігається зростання обсягів інвестицій в нематеріальні активи та їх переважання над темпами капіталовкладень в матеріальні цінності. Таким чином, нематеріальна складова активів підприємств стабільно зростає: частка нематеріальних активів провідних світових компаній збільшилась протягом 1985-2018 р. з 32% до 84%.

Для прийняття управлінських рішень щодо нематеріальних активів необхідно володіти достатньою інформаційною базою про їх наявність та використання, яка формується насамперед системою обліку. Однак, у зв'язку зі специфікою нематеріальних активів як економічної категорії та регламентацією фінансового обліку, значна частина нематеріального ресурсу позиціонується як видатки діяльності підприємства в періоді їх понесення без визнання активу та врахування майбутніх економічних вигід. Станом на 2021 рік, 43% ринкової вартості підприємств становлять не відображені в системі обліку нематеріальні ресурси. Шляхом вирішення окресленої проблеми є застосування системи управлінського обліку, що дозволяє прийняти розширений підхід до розуміння нематеріальних активів для оцінки економічного потенціалу підприємства.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Удосконаленню теоретичних і методичних засад обліку та управління нематеріальними активами підприємств присвячено роботи закордонних та вітчизняних науковців, серед яких Анохіна К.О., Банасько Т. М., Бразілій Н. М., Бриль І.В., Брукінг Е., Вакун О. В., Гороховець Ю. А., Гусь А. В., Давидюк Т. В., Даум Д.Х., Дерун І. А., Диба В. М., Дрогобицький І.М., Едвінсон Л., Журавка Ф.О., Каплан Р., Касич А. О., Куцик П.О., Легенчук С.Ф., Лепетан І. М., Мендрул О.Г., Нортон Д., Пилипенко Л. М., Плекан М. В., Плиса З.П., Польова Т. В., Проскуріна Н. М., Рейлі Р., Сизоненко О. В., Скоп Х.І., Стюарт Т., Судин Ю. А., Хітчнер Д. Р., Швайс Р., Шелест В. С., Ясишена В. В. та інші.

Питання розвитку теоретичних, методичних та практичних засад організації системи управлінського обліку підприємств в наукових працях досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема: Атамас П.Й., Аткінсон Е. А., Бачинський В. І., Бутинець Ф. Ф., Вандер Віл Р., Гаррісон Р., Голов С. Ф., Добровський В.М., Друрі К., Єршова Н. Ю., Задорожний З.-М. В., Каплан Р., Колдуел Д., Купер Р., Куцик П. О., Нападовська Л. В., Пилипенко А. А., Полянська О. А., Пушкар М. С., Скоун Т., Сопко В. В., Уорд К., Фаріон І. Д., Фоміна О.В., Фостер Дж., Хорнгрен Ч. Т. та інші.

Наукові праці у даній області зробили значний внесок в удосконалення процедур відображення в обліку нематеріальних активів. Але все ще залишаються невирішеними питання щодо формування багатьох аспектів облікової політики нематеріальних активів, особливо в системі управлінського обліку, які потребують удосконалень для розширення можливостей оцінки підприємства як бізнес-одиниці та результатів його діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконано відповідно до теми госпдоговірної науково-дослідної роботи кафедри обліку і бізнес-консалтингу Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця «Розробка адаптивних облікових механізмів в системі когнітивного управління інноваційною діяльністю підприємства» (номер державної реєстрації 0119U103166), де авторству

здобувачки належить підрозділ «Облік нематеріальних активів як результат інноваційної діяльності».

Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретико-методичних аспектів управлінського обліку нематеріальних активів та розробка практичних рекомендацій з удосконалення облікової політики для забезпечення ефективності управління нематеріальними активами в системі менеджменту підприємств в умовах посилення ролі інформаційно-інтелектуального ресурсу в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства.

Мета дослідження обумовила необхідність вирішення таких *завдань*:

- розвинути теоретичні підходи до трактування понять «нематеріальні активи», «внутрішньо генерований гудвіл» як об'єкту управлінського обліку підприємства;

- визначити роль інформаційно-інтелектуальної складової у загальній оцінці економічного потенціалу сучасного підприємства;

- дослідити існуючі нормативні вимоги щодо визнання та обліку нематеріальних активів та виявити основні напрями удосконалень облікового процесу;

- сформулювати основні елементи облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку та підходи до їх формування з метою розширення кола нематеріальних ресурсів, визнаних активами;

- розвинути класифікацію та структурування нематеріальних активів для подальшого удосконалення їх облікового відображення та аналітичних процедур з метою управління;

- дослідити існуючі методи оцінки гудвілу підприємства на предмет їх придатності для використання в практичній діяльності та отримання об'єктивної поточної оцінки гудвілу;

- розвинути методичне забезпечення оцінки внутрішньо генерованого гудвілу на основі комплексного застосування методів оцінки;

- запропонувати процедуру ідентифікації інформаційного ресурсу як складової нематеріальних активів та об'єкту управлінського обліку, що

супроводжується рекомендаціями змін до методики капіталізації витрат на його формування;

- розвинути процес формування вартості нематеріальних активів за рахунок капіталізації витрат на їх формування, а також вартості внутрішньо генерованого гудвілу в процесі поточної діяльності з позицій врахування можливості принесення економічних вигід;

- удосконалити процедури синтетичного та аналітичного обліку нематеріальних активів та внутрішньо генерованого гудвілу підприємств в системі управлінського обліку та розширити зміст та форми документально-інформаційного забезпечення управлінських рішень щодо нематеріальних активів підприємства;

- поглибити методичні засади аналізу впливу якості управління нематеріальними активами та сформованого гудвілу на інвестиційну привабливість підприємства.

Об'єктом дослідження є процес формування облікової політики щодо нематеріальних активів підприємств в системі управлінського обліку.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-методичних і практичних положень формування облікової політики для ефективного управління нематеріальними активами підприємств.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань та одержання достовірних результатів було використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: *методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції* – для узагальнення існуючих підходів до визначення економічної сутності, оцінки та відображення в обліку нематеріальних активів та гудвілу підприємства; *морфологічний* – для дослідження підходів до визначення та удосконалення понять «нематеріальні активи» та «внутрішньо генерований гудвіл»; *узагальнення* – для виявлення взаємозв'язку між об'єктами, що мають нематеріальну форму, для визначення основних проблемних аспектів облікової політики нематеріальних активів та напрямів їх вирішення; *статистичного спостереження* – для визначення тенденцій розвитку інноваційної діяльності та використання

нематеріального ресурсу в національній та світовій економіці; *порівняння та групування* – при визначенні однорідних елементів нематеріальних активів та гудвілу, формуванні системи показників оцінки діяльності підприємства та управління нематеріальними активами та дослідженні їх динаміки; *структурно-логічний аналіз* – для виділення основних елементів нематеріальних активів та внутрішньо генерованого гудвілу з метою управління; *графічний* – для візуалізації статистичної інформації та результатів проведеного наукового дослідження; *анкетування* – для отримання інформації, необхідної для визначення вартості гудвілу підприємств; *канонічного моделювання* – для визначення взаємозв'язку формування внутрішньо генерованого гудвілу та інвестиційно привабливості підприємства, визначення найбільш значимих факторів; *абстрактно-логічний метод* – для підготовки висновків з проведеного дослідження.

Інформаційною базою дослідження стали міжнародні та вітчизняні законодавчі та нормативні документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, дані фінансової та корпоративної звітності підприємств, Інтернет-ресурси, присвячені дослідженій проблематиці.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в удосконаленні теоретичних, методичних та практичних положень формування облікової політики щодо нематеріальних активів в системі управлінського обліку, а саме:

удосконалено:

- методичний підхід до ідентифікації інформаційних ресурсів в якості об'єкту обліку у складі нематеріальних активів підприємства, відмінність якого полягає у можливості оцінки інформаційного ресурсу на підґрунті включення до його вартості капіталізованих витрат за стадіями життєвого циклу інформаційного ресурсу та врахуванні часового лагу між датою понесення витрат й отриманням економічних вигід від його використання, та формуванні елементів облікової політики в системі управлінського обліку з врахуванням специфічних ознак інформаційного ресурсу;

- науково-теоретичний підхід щодо оцінки внутрішньо генерованого гудвілу як результату управління активами підприємства, в тому числі

нематеріальними, який, на відміну від існуючих, передбачає комплексну оцінку внутрішньо генерованого гудвілу із застосуванням різних методик щодо його елементів, відповідно до функціональної характеристики елементу гудвілу й ступеню його значущості, виходячи з особливостей діяльності підприємства, який базується на комбінації застосування розрахункових та емпіричних методів та дозволяє підвищити достовірність оцінки.

дістали подальшого розвитку:

- понятійний апарат щодо нематеріальних активів підприємства, а саме тлумачення сутності нематеріальних активів як об'єкту управлінського обліку, що, на відміну від існуючих, порівнює економічну та облікову сутність нематеріальних активів та за основний критерій визнання приймає можливість отримання економічних вигід, розширюючи таким чином коло ресурсів, що визнаються активами, та достовірність оцінки підприємства; тлумачення сутності «внутрішньо генерованого гудвілу» як додаткових вигід від наявності ресурсів у підприємства та якості управління ними, забезпеченою організаційним та компетентністним рівнем системи менеджменту суб'єкту господарювання, відмінність якого полягає у розгляді нематеріальних ресурсів в якості фактору формування гудвілу, а не його складових елементів;

- процедура формування вартості нематеріальних активів та внутрішньо генерованого гудвілу, як показника ефективності їх використання, подальшого облікового відображення зазначених об'єктів в системі управлінського обліку, а також документально-інформаційне забезпечення управління нематеріальними активами підприємства, відмінність якої полягає у можливості визнання гудвілу в системі бухгалтерського обліку підприємства у процесі поточної діяльності, а не лише в момент продажу або реорганізації, через оцінку результативності понесених витрат та управління наявними активами підприємства;

- науково-практичний підхід до оцінки впливу формування гудвілу на інвестиційну привабливість підприємства, особливість якого полягає у застосуванні канонічного аналізу задля побудови моделі взаємозв'язку факторів, що формують внутрішньо генерований гудвіл, та показників

привабливості підприємства для інвестування з метою визначення найбільш значимих елементів гудвілу відповідно до специфіки діяльності підприємства та виявлення критичних точок для розробки управлінських рішень.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розвитку теоретичних та методичних положень щодо формування облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку у формі створення конкретних методичних рекомендацій щодо ідентифікації, оцінки, обліку та аналізу нематеріальних ресурсів, у складі активів та внутрішнього гудвілу.

Науково-практичні положення дисертаційної роботи біли впроваджені у діяльність підприємств, зокрема: теоретичні та методичні положення щодо формування наказу про облікову політику підприємства в частині нематеріальних активів та удосконалення форм документації прийняті до впровадження в діяльність ТОВ «СХІДТЕХСЕРВІС» (довідка № 18 від 15.02.2022); запропоновані підходи до формування робочого плану рахунків та графіку документообігу щодо нематеріальних активів було апробовано в обліку на ТОВ «ЕКОНОМ-СХІД» (довідка № 18 від 11.02.2022); розроблена автором модель облікового відображення операцій з нематеріальними активами разом із елементами запропонованого плану рахунків були апробовані в обліку ТОВ «СК ДЖОН ДІР ТЕХНОЛОГІЇ» (довідка № 1701-2 від 17.01.2022); запропоновані у методичні підходи щодо розширення відображення в обліку внутрішнього гудвілу та елементів нематеріальних активів та комплексний підхід до їх оцінки прийняті до впровадження в діяльність ТОВ «СТРОНГ ЕНЕРДЖІ» (довідка № 2001-2 від 20.01.2022).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею автора та містить нові результати в сфері бухгалтерського обліку, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання формування облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку, яке апробоване на підприємствах України, та знайшло відображення в наукових публікаціях. Особистий внесок здобувача у роботи, опубліковані у співавторстві, наведено у списку опублікованих робіт за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати проведеного дослідження апробовані на вітчизняних та міжнародних конференціях, а саме: Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: глобальні виклики – управлінські рішення» (м. Ірпінь, 29 березня 2019 р.); Міжнародна наукова конференція «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця» (м. Харків, 30 – 31 травня 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (м. Харків, 18-19 березня 2019 р.); Міжнародна наукова конференція «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця» (м. Харків, 26–27 листопада 2020 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (м. Харків, 3-4 березня 2020 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (м. Харків – м. Торунь (Польща), 16 квітня 2021 р.); Всеукраїнська конференція «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України» (м. Одеса, 10–12 листопада 2021 р.); International scientific conference «Grundlagen der modernen wissenschaftlichen forschun» (м. Цюріх, 12 серпня 2022 р.).

Публікації. Основні наукові положення дисертаційного дослідження опубліковано в 14,5 наукових працях (із них – 6 одноосібних), а саме: 6,5 статей у наукових фахових виданнях України; 8 матеріалів апробаційного характеру.

Загальний обсяг публікацій становить 4,75 друк. арк., із них особисто здобувачці належить 3,25 друк. арк.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (275 найменувань на 26 сторінках), 30 додатків (на 118 сторінках), містить 30 таблиць, з них 4 на 5 повних сторінках та 22 рисунки, з них 3 на 3 повних сторінках. Основний текст роботи викладено на 186 сторінках (7,75 авт. арк.). Загальний обсяг роботи становить 338 сторінок (14,08 авт. арк.).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та роль нематеріальних активів в умовах інформаційної парадигми розвитку світової економіки

Кризові явища в економіці, що є характерними для розвитку як світової, так і вітчизняної економік, призводять до руйнування діючих систем господарювання та спонукають до впровадження змін. Так, глобальна фінансова криза 2008-2009 рр., з одного боку, мала руйнівний характер для світової фінансової системи, але в той же час дозволила виявити «вузькі місця» у світових економічних структурах, стимулювати реформаційні процеси та перейти до інноваційної економіки. Результатом стала глобальна інтенсифікація інноваційного розвитку та якісного технологічного переоснащення виробництва [209]. Серед основних критичних проблем української економіки, що були виявлені та актуалізовані в результаті даної кризи слід виділити технологічну відсталість і недосконалість структури виробництва; високий рівень витратності виробництва і низький рівень конкурентоспроможності продукції; сировинну структуру експорту [159], а значний рівень їх прояву є результатом відсутності процесів технічної модернізації вітчизняної економіки.

В зазначених умовах зростання значимості інноваційності розвитку, пріоритетне значення в процесі діяльності підприємств перейшло від матеріальних до нематеріальних факторів виробництва. Провідні світові компанії мають значну частку нематеріальних активів у складі наявних ресурсів, що виступають джерелом одержання доходів завдяки ефективному управлінню (рис. 1.1). Як показують дані звіту інституту Понемона, серед

компаній з найвищою капіталізацією (за індексом S&P 500) прослідковується стійка динаміка до перевищення вартості та темпів росту вартості нематеріальних активів над матеріальними. У 2018 р. нематеріальна складова ринкової вартості цих компаній становила 84% [225].

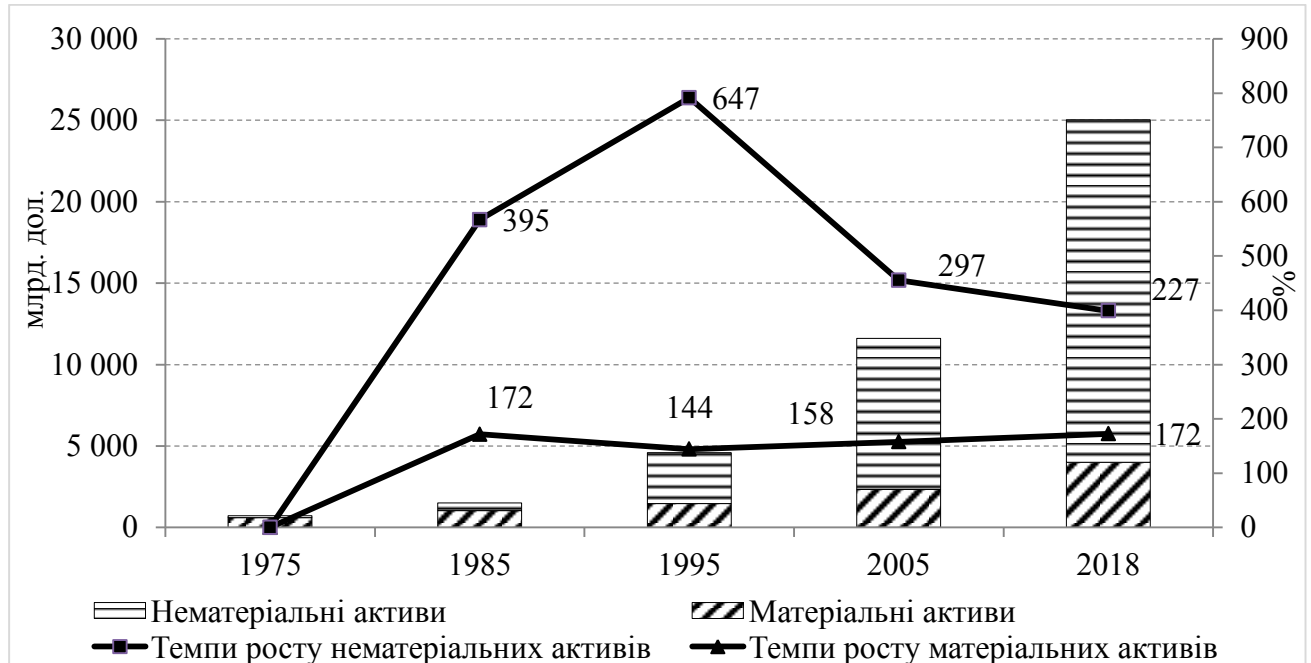

Рис. 1.1. Динаміка зміни вартості матеріальних та нематеріальних активів компаній зі списку S&P 500 за 1975-2018 рр. (сформовано за даними [225])

Перенесення пріоритетності з матеріальних активів на нематеріальні прослідковується також і на основі тенденцій капіталовкладень. Згідно з дослідженням Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), в останні роки в європейських країнах відбувається переважання темпів та обсягів інвестицій в нематеріальні активи над капіталовкладеннями в матеріальні цінності [252]. Проте економіка України поки що не відповідає зазначеним тенденціям: незважаючи на тенденцію росту загального обсягу капітальних інвестицій в нематеріальні активи, їх частка в загальній структурі інвестицій залишається вкрай низькою: у 2017 році – 3,65%, у 2018 році – 6,29%, у 2019 році – 3,75%, у 2020 році – 4,90%, у 2021 році – 4,61% [55]. Динаміка росту інвестицій в НМА також майже не переважає темпи росту інвестицій в матеріальні активи. Аналіз динаміки обсягів капітальних

інвестицій за видами активів представлено на рис. 1.2. Такі тенденції є одним з факторів незадовільного стану розвитку вітчизняної економіки порівняно з найбільш розвиненими країнами світу, що характеризується низьким рівнем ВВП, інноваційності та конкурентоспроможності.

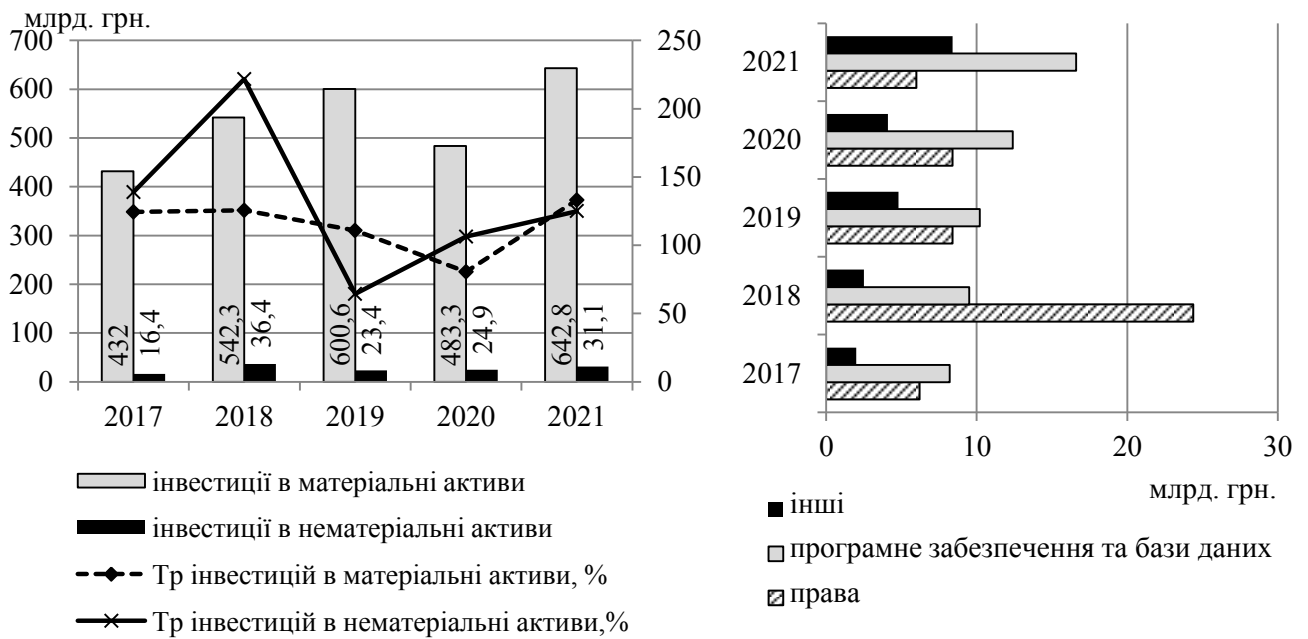

Рис. 1.2. Динаміка обсягів капітальних інвестицій в Україна за видами активів за 2017-2021 роки (сформовано за даними [55])

У науковому середовищі акцентується увага на тому, що саме нематеріальні активи виступають генератором знань та інновацій, що позитивно впливає на економічне зростання підприємства, змістивши дану роль з матеріальних активів. Тому, рівень капіталовкладень в нематеріальні активи прямо впливає на рівень інноваційного розвитку підприємств та національної економіки в цілому. Без знань та інших нематеріальних ресурсів, що забезпечують підприємству додаткові вигоди, в період визначального значення інноваційних змін неможливо досягти високої ефективності діяльності. Розглянемо взаємозв'язок формування нематеріальних активів та рівня інноваційного розвитку країн на основі оцінки розвитку інновацій в країні, національної спроможності до розробки і впровадження інновацій та рівня сформованості ресурсів для забезпечення такої діяльності. Таке завдання

можливо реалізувати на основі аналізу міжнародних рейтингів за зведеними показниками щодо оцінки інноваційної політики, основними з яких є наступні:

1) Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index, GII), що формується Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, та представляє собою щорічну оцінку інноваційного клімату країн на основі 80 показників, розділених в 7 груп;

2) Індекс світової конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI), що формується за дослідженням Всесвітнього економічного форуму та показує загальний рівень конкурентоспроможності країн. Цей індекс розраховується на основі 98 показників, розділених в 12 груп-факторів, однією з яких є оцінка інноваційної спроможності;

3) Зведений Інноваційний Індекс (Summary Innovation Index, SII) – показник рівня інноваційного розвитку країн Європи, що формується в рамках проекту Європейської оцінки інновацій (European Innovation Scoreboard) та включає чотири категорії індикаторів (Рамкові умови, Інвестиції, Інноваційна активність та Вплив), в межах яких виділено по 3 групи показників (всього 32 показники);

4) Інноваційний індекс агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index, BII) – оцінка рівня інноваційного розвитку 60 країн на основі показників, згрупованих у 7 груп: дослідження і розробки, продуктивність, додана вартість виробництва, концентрація високотехнологічних компаній, концентрація дослідників, ефективність вищої освіти і патентна діяльність;

5) Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів (The Global Talent Competitiveness Index, GTCI) – рейтинг Європейського інституту управління бізнесом INSEAD, що оцінює перспективи формування високого інтелектуального рівня працівників в країні за рахунок якісної системи всього 6 основних груп критеріїв: можливості, приваблювання талантів, розвиток талантів, індекс утримання талантів, глобальні знання, технічні навички.

Аналіз оцінок інноваційного розвитку та спроможності України до інновацій за розглянутими показниками за 2017-2022 роки, що представлено на

рис. 1.3 та 1.4, показує негативні тенденції в розвитку національних інновацій та відсутність ефективних заходів із забезпечення інноваційної діяльності. Незважаючи на різні методики розрахунку показників інноваційного розвитку та спроможності, всі підходи демонструють аналогічні результати: незважаючи на деяке покращення стану інноваційності у 2020 році, в цілому за досліджений період значення показників знизились або залишились майже на тому ж рівні.

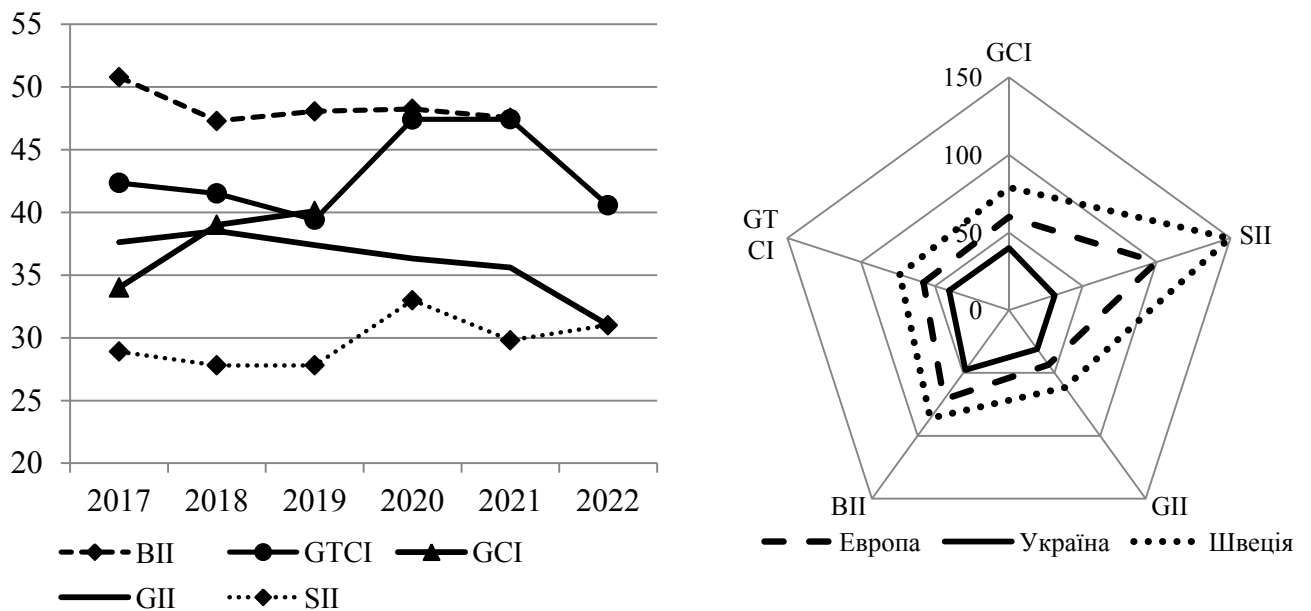

Рис. 1.3. Аналіз показників рівня інноваційної спроможності України (сформовано за даними [233-245, 261-273])

Порівняння показників інноваційного розвитку України та країн-лідерів за міжнародними рейтингами представлено в Додатку А. Інтеграція України до європейського простору вимагає пошуку шляхів активізації інноваційної діяльності, так як показники національного інноваційного розвитку значно нижчі не тільки від рівня найбільш розвинених європейських країн (які очолюють рейтинги), але і від середнього європейського рівня. Такі ж тенденції ще більше підтверджуються аналізом позицій України в зазначених рейтингах (рис. 1.4), що демонструє оцінку інноваційного розвитку на глобальному рівні. За рахунок відсутності активного розвитку інновацій на національному рівні та на фоні

значної уваги передових країн світу до проведення інновацій відбувається спад позиціонування України в можливостях інноваційного розвитку, особливо за показниками агентства Bloomberg та глобального індексу інновацій.

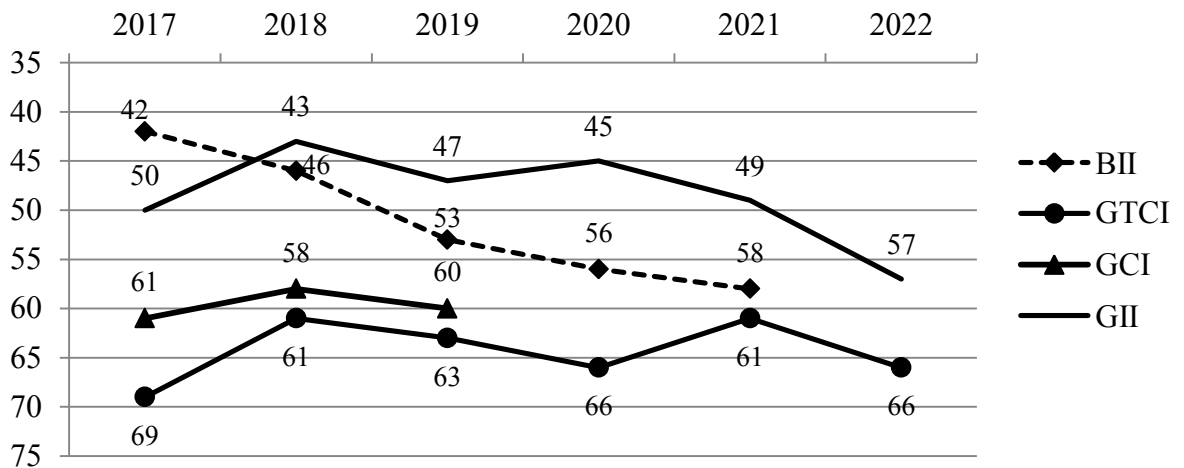

Рис. 1.4. Позиції України в міжнародних рейтингах розвитку інновацій (сформовано автором за даними [233-245, 261-273])

Таким чином, спостерігається чітка кореляція між рівнями інвестицій в нематеріальні активи та рівнем розвитку інноваційної діяльності. Позиції України за інноваційною спроможністю коливаються стабільно на низькому рівні, в той час як і обсяги капіталовкладень в НМА значно нижче за рівень європейських країн. Тобто, за умов низького рівня сформованості нематеріальних активів неможливо досягти високих значень інноваційної спроможності.

З огляду на визначальне значення рівня розвитку інноваційної діяльності у формуванні загальної конкурентоспроможності національної економіки, постає необхідність у знаходженні шляхів її активізації. На мікрорівні інноваційний розвиток визначається наявністю необхідних ресурсів для забезпечення даного процесу. Результативність діяльності підприємства, рівень його конкурентоспроможності, можливості довгострокового функціонування та досягнення стратегічних цілей визначається наявним економічним

потенціалом, що представляє собою сукупність наявних економічних ресурсів, які забезпечують реалізацію господарської діяльності підприємства. Тому основою забезпечення стратегічного розвитку підприємств є прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення економічного потенціалу на основі ефективного управління та використання наявних ресурсів [83].

Щодо складових економічного потенціалу існує велика кількість підходів в науковій спільноті. Узагальнюючи погляди науковців [23, 33, 126], можна зазначити наступні основні елементи економічного потенціалу підприємства: трудовий, виробничий, фінансовий та інформаційний. На основі цього виділимо дві загальні групи ресурсів підприємства: матеріальні (що включають засоби виробництва, фінансові ресурси, персонал підприємства, інше майно) та нематеріальні (технології виробництва, ділові зв'язки, інформаційні ресурси, досвід та навички персоналу та інші) фактори ведення діяльності.

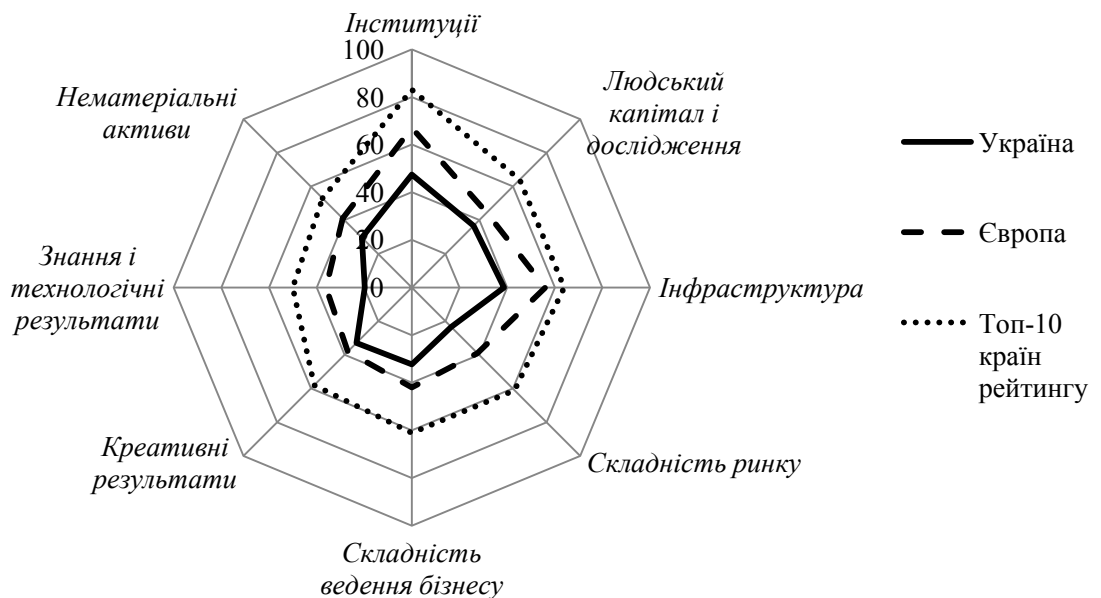

Рис. 1.5. Компоненти визначення Глобального індексу інновацій (сформовано автором за даними [244, 245])

Визначальна роль наявності нематеріальних активів у забезпеченні інноваційного розвитку підтверджується аналізом компонентів Глобального індексу інновацій, так як 3 із 7 компонентів (людський капітал і дослідження,

креативні результати, знання і технологічні результати) безпосередньо відображають сформованість нематеріальних активів та якість умов для їх розвитку та відтворення в результаті інтелектуальної діяльності. Крім того, використовується показник «нематеріальні активи» в процесі визначення індексу ГП. Аналіз компонентів показника ГП і порівнянням національних, європейських та провідних показників представлено на рис. 1.5.

На основі даних міжнародних рейтингів, проведено аналіз показників наявності та формування нематеріальних активів в Україні, та їх порівняння з показниками Швейцарії як найбільш інноваційної країни. Аналіз значень показників станом на 2022 рік представлено в табл. 1.1., а їх дослідження в динаміці за 2018-2022 роки подано в Додатку Б.

Таблиця 1.1

**Аналіз показників наявності та формування нематеріальних активів
у 2022 році**

№ з/п	Показник	Україна	Швейцарія	Δ	Δ, у %
1	Реалізація об'єктів інтелектуальної власності, % від загального обсягу торгівлі	0,9	4,1	-3,2	-78,05
2	Придбання об'єктів інтелектуальної власності, % від загального обсягу торгівлі	0,1	6,4	-6,3	-98,44
3	Імпорт високотехнологічних товарів, % від загального обсягу торгівлі	9,4	5,9	3,5	59,32
4	Експорт високотехнологічних товарів, % від загального обсягу торгівлі	1,9	6,7	-4,8	-71,64
5	Експорт креативних товарів, % від загального обсягу торгівлі	0,2	2,4	-2,2	-91,67
6	Патенти	2,5	15,1	-12,6	-83,44
7	Наукові-практичні статті	8,7	56,9	-48,2	-84,71
8	Торгові марки	70,6	71,4	-0,8	-1,12
9	Витрати на програмне забезпечення, % від ВВП	0,6	0,7	-0,1	-14,29
10	Виробництво високотехнологічної продукції, % від випуску	21	67,3	-46,3	-68,8
11	Реалізація інноваційних продуктів	3,1	109,6	-106,5	-97,17
12	Експорт наукоємних послуг	59,7	95,6	-35,9	-37,55
13	Заявки на патенти	39,8	141,5	-101,7	-71,87
14	Заявки на торгові марки	15	124,2	-109,2	-87,92
15	Розробка програмного забезпечення	1,2	150,8	-149,6	-99,2
16	Сформованість нематеріальних активів	29,7	63,6	-33,9	-53,3

Узагальнено автором за даними [244, 245, 268]

Аналіз показує значне відставання показників національної економіки як щодо уже наявних елементів НМА (патенти, торгові марки, науково-практичні статті як об'єкти інтелектуальної власності), так і до їх формування (заявки на патенти та торгові марки, придбання об'єктів інтелектуальної власності, розробка програмного забезпечення) та використання (випуск та реалізація високотехнологічних товарів, наукоємних послуг). Проте позитивними моментами є наявність торгових марок та здійснення витрат на програмне забезпечення майже на рівні Швейцарії, що показує резерви посилення інноваційної діяльності у вітчизняній економіці за умови ефективного управління нематеріальними активами підприємств. Аналізуючи досвід Швейцарії, в цілому виявлено позитивну динаміку змін показників сформованості та наявності НМА, проте останні 2 роки характеризуються скороченням розвитку та формування певних їх компонентів (патенти, торгові марки). В Україні показники динаміки змін НМА є більш негативними як в цілому по рівню їх сформованості (зростання лише у 2021 році), так і по придбанню, наявності та використанні. Проте спостерігається позитивна динаміка по виробництву високотехнологічної продукції, реалізації об'єктів інтелектуальної власності, формуванні програмного забезпечення.

Підприємства України також не відповідають загальносвітовим тенденціям росту вартості наявних нематеріальних активів, що представлені на рис. 1.1. З метою визначення стану забезпеченості вітчизняних підприємств нематеріальними активами було проведено аналіз щодо їх частки в структурі активів. На основі опрацювання інформації Порталу відкритих даних [140] щодо балансової вартості активів за даними фінансової звітності, автором було відібрано 100 підприємств з найбільшим обсягом активів. В результаті аналізу структури їх відображених активів (Додаток В) виявлено, що на балансі 21% досліджуваних підприємств взагалі не відображено жодних обсягів нематеріальних активів. У більшості підприємств (56%) частка нематеріальних активів не перевищує навіть 1%, і лише 6% підприємств мають значний обсяг нематеріальних активів, що перевищує половину всіх наявних активів. Такий

підхід дозволив встановити недостатню забезпеченість нематеріальними активами вітчизняних підприємств та незадовільний стан їх управління.

На основі звіту провідної світової компанії з оцінки брендів «Brand Finance» [246], виділимо основні тенденції розвитку нематеріальних активів протягом XXI століття, а саме :

1. Забезпечення значної частки ринкової вартості компаній наявними нематеріальними активами;
2. Незадовільний стан розуміння сутності нематеріальних активів та оцінки наявних нематеріальних ресурсів в компанії;
3. Неповне відображення наявних нематеріальних ресурсів у складі нематеріальних активів в фінансовій звітності підприємств;
4. Обмежені можливості до відображення реальної та об'єктивної оцінки внутрішньо генерованих та придбаних нематеріальних цінностей у зв'язку з поточними положеннями стандартів фінансової звітності.

Таким чином, розробка системи управління нематеріальними активами є основою забезпечення сталого розвитку підприємства. Основою зазначеного процесу є визначення обсягу об'єкту управлінського впливу, тобто необхідно розкрити сутність нематеріальних активів підприємства та їх основні характеристики.

На даний момент існує значна кількість варіантів трактувань сутності нематеріальних активів у науковій сфері. В процесі дослідження було виділено три основні підходи до інтерпретації сутності НМА як одного з видів ресурсів підприємства, а саме ресурсний (майновий), функціональний (процесний) та результативний (рис. 1.6), аналіз яких представлено в Додатку Г.

Для упорядкування наявного розмаїття тлумачення даної категорії проведено морфологічний аналіз поглядів науковців, що представлено в Додатку Д.

Аналіз підходів різних учених до розкриття сутності нематеріальних активів показав відсутність єдиного тлумачення даного поняття, а кожен з підходів має свої недоліки щодо розкриття сутності нематеріальних активів.

Тому необхідним є уточнення визначення поняття «нематеріальні активи» саме поєднанням в одному терміні ресурсного, функціонального та результативного складників, приймаючи при цьому кожен з підходів як етап розкриття економічної сутності нематеріальних активів. Таке визначення стане більш ґрунтовним, розкриваючи як складові та особливості нематеріальних активів, так і їх роль та призначення.

Для встановлення економічної сутності нематеріальної активів було проведено дослідження їх ознак, представлених різними авторами (Додаток Е). Серед числа характеристик виділено такі, що розкривають сутність економічного поняття нематеріальних активів, а також прослідковується перехід до облікового спрямування та ознаки, що прямо не пов'язані з економічною природою. На основі цього можна виділити основні специфічні характеристики нематеріальних активів, які розкривають їх економічну сутність та в подальшому будуть використані для розробки системи обліку:

- 1) відсутність матеріальної форми;
- 2) генерування економічних вигід та вартості підприємства;
- 3) формування економічного потенціалу підприємства;
- 4) участь в інноваційних процесах;
- 5) наявність інноваційної та інформаційної складових;
- 6) високий ступінь морального зносу;
- 7) можливість до відтворення.

Поняття «нематеріальний актив» також визначено на законодавчому рівні у нормативно-правових документах, що представлено в табл. 1.2.

Таким чином, у нормативному полі в самому визначенні поняття встановлюються критерії до об'єктів нематеріальної природи, які можуть бути визнані активами в обліку. Тому існує необхідність розподілу поняття нематеріальних активів в якості економічної та облікової категорій. Так як управлінський облік не регламентований та передбачає вільну побудову системи обліку, то основна увага має бути приділена дослідженню нематеріальних активів в широкому значенні як економічної категорії.

Трактування поняття «нематеріальний актив» у нормативно-правових документах

Нормативно-правовий документ	Визначення сутності нематеріального активу
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» [108]	Нематеріальний актив – це немонетарний актив, який не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [117]	Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований
Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів, затвержені наказом МФУ № 1327 від 16.11.2009 р. [101]	Нематеріальними активами вважаються немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані (незалежно від строку їх корисного використання (експлуатації)). Немонетарними активами вважаються усі активи, крім грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або визначеній) сумі грошей
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 «Нематеріальні активи» № 1202 від 12.10.2010 р. [118]	Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований. Немонетарні активи – усі активи, крім грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або визначеній) сумі грошей

Узагальнено автором на основі [101,108, 117, 118]

В результаті дослідження автор вважає за доцільне уточнити та розвинути визначення нематеріальних активів в широкому розумінні як об'єкту управління, що розкриває їх економічну сутність на основі комбінації розглянутих вище підходів з урахуванням терміну (часу) споживання та впливу на фінансові результати бізнес-процесів підприємства.

Таким чином, нематеріальні активи як об'єкт управління - це частина потенціалу підприємства у формі ресурсів без матеріального вираження, до яких належать об'єкти правового регулювання діяльності та інтелектуально-інформаційного характеру, що залучені зі сторони або створені самостійно в результаті господарської діяльності підприємств, є джерелом формування

вартості підприємства та отримання економічних вигід протягом значного часу та/або в майбутніх періодах після понесення витрат на їх формування.

Треба зазначити і необхідність розподілу понять «нематеріальні активи» та «нематеріальні ресурси». Через існуючі нормативні обмеження об'єктом фінансового обліку є категорія «нематеріальні активи» відповідно до стандартів обліку, проте в сучасних умовах об'єктом управління та управлінського обліку мають бути саме «нематеріальні ресурси», тобто нематеріальні активи в межах їх економічної сутності.

Для забезпечення розвитку інноваційної діяльності та нематеріальних активів на макрорівні розроблено національну законодавчу базу щодо розвитку та охорони об'єктів інтелектуальної власності [142, 145, 146, 148, 150, 151, 154, 211], яка відповідає міжнародним тенденціям у сфері управління правами інтелектуальної власності в частині їх класифікації, строку дії охорони та відповідних обмежень. Основні програми державної політики щодо розвитку інновацій, а як наслідок і нематеріальних активів, представлено в Додатку Ж.

Інформаційна парадигма, в якій на сьогодні функціонує світова економічна система, зумовлює нові підходи до систем управління підприємствами та формування його бізнес-процесів. Теорія інформаційної економіки, як нової парадигми економічного розвитку, була розроблена в 1970-х роках в працях переважно зарубіжних дослідників, серед яких роботи Ф. Махлупа [98], М. Пората [255], Т. Стоуньєра [258], Е. Тоффлера [275], Д.Белла [227], Дж. Стігліца [191] та ін. Такий феномен став результатом інформаційно-технологічної революції кінця ХХ - початку ХХІ століття, що зумовила зростання значимості інформації як фактора виробництва та ресурсу підприємства та перехід суспільного розвитку з «постіндустріальної» стадії в фазу «інформаційного суспільства». Саме в даному періоді вже було закладено основи концептуальних змін щодо значимості інформаційних аспектів економічного зростання та розвитку інформації та знань. Як зазначає А. Маслов, «період інформаційної економіки характеризується високими показниками зростання продуктивності праці за рахунок системного впливу

нових технологій та інновацій, що, у свою чергу, привело до зростання національних багатств найбільш високо розвинутих країн» [97, с. 11].

Світові тенденції функціонування економік в межах інформаційної парадигми обґрунтовуються як у науковій спільноті, так і на рівні нормативно-правових актів. Україна також дотримується вектору інноваційного розвитку та переходу до інформаційної економіки, що супроводжується прийняттям нормативно-правових документів про державну політику з цього напрямку. Так, процес впровадження ознак інформаційної економіки та тенденцій діджиталізації визначено Стратегією розвитку інформаційного суспільства в Україні [194], яка закладає засади побудови електронної економіки та впровадження її елементів до ключових секторів економіки України. З метою активізації цифровізації та інформаційного забезпечення економіки України в 2018 р. було ухвалена Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [66], спрямована на залучення інвестицій, розвиток цифрових та ІТ-послуг, креативного та інноваційного підприємництва. Основні документи щодо державної підтримки розвитку інновацій та інформаційної економіки в Україні представлено в Додатку Ж.

В результаті постала необхідність до запровадження швидких структурних перетворень на основі формування інноваційної політики та наукоємних технологій, та надання на законодавчому рівні науковим дослідженням та інтелектуальній діяльності ролі фактора прискорення економічного розвитку країни. Постановами [65, 159] щодо реформування національної економіки значна увага приділяється розвитку інноваційної діяльності, а науково-технічний прогрес затверджується в якості «найважливішого чинника економічного зростання, основи конкурентоспроможності фірм, корпорацій, галузей, національних економік», а інновації – основою розвитку, підвищення продуктивності праці та вкладеного капіталу.

1.2. Інформаційно-інтелектуальний ресурс як основа формування нематеріальних активів підприємства

Інформаційна парадигма розвитку світової економіки змінює підходи до формування економічного потенціалу підприємства та значимості різних видів ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності. Так, можливості розвитку підприємства залежать не лише від наявності ресурсів, але і від їх якості. Так, кожна складова економічного потенціалу для можливості ефективного залучення у процес діяльності має характеризуватися інноваційністю, що створюється за рахунок наявності в структурі капіталу інноваційно-інтелектуального ресурсу [83]. Тому ключовим фактором зростання вартості та конкурентоспроможності підприємств в сучасних умовах є розвиток інноваційного напрямку діяльності за рахунок накопичення складових нематеріальних активів, що мають інтелектуальний, інформаційний та інноваційний характер, в результаті проведення інноваційної діяльності. Таким чином, перехід до інформаційної парадигми функціонування економіки спричиняє переосмислення структури економічного потенціалу підприємства та значимості його елементів. При цьому змінюється і підхід до розуміння нематеріальних активів, перетворюючи їх в основний фактор успішності компанії лише за наявності унікального інформаційно-інтелектуального ресурсу, здатного до забезпечення продукування економічних вигід підприємству.

Вплив інтелектуальної діяльності на формування нематеріальних активів та посилення економічної конкурентоспроможності національних економік прослідковується на основі аналізу відповідності змін показників ВВП та витрат на науково-дослідну діяльність (НДДКР). Як видно з рис. 1.6, країни-лідери за рейтингом конкурентоспроможності здійснюють значні витрати на проведення інноваційної діяльності, що забезпечує їх інноваційний вектор розвитку. Проте, порівняння стану інноваційної діяльності в Україні та світі

показує в рази менший рівень витрат на НДДКР, що супроводжується і значно нижчим значенням ВВП. Якщо економіка Швейцарії, що очолює рейтинг за Глобальним індексом інновацій, станом на 2022 рік характеризується показником ВВП на душу населення в 78122 дол. США та 3,1% від ВВП витратами на НДДКР, то в Україні ці показники становлять лише 14146 дол. США та 0,4% відповідно. Низькі обсяги фінансування НДДКР в Україні, що є основою створення нематеріальних активів, обмежують можливості до розвитку інноваційного потенціалу, виходу на високий рівень функціонування, випуску нової, якісної та конкурентоспроможної на ринку продукції.

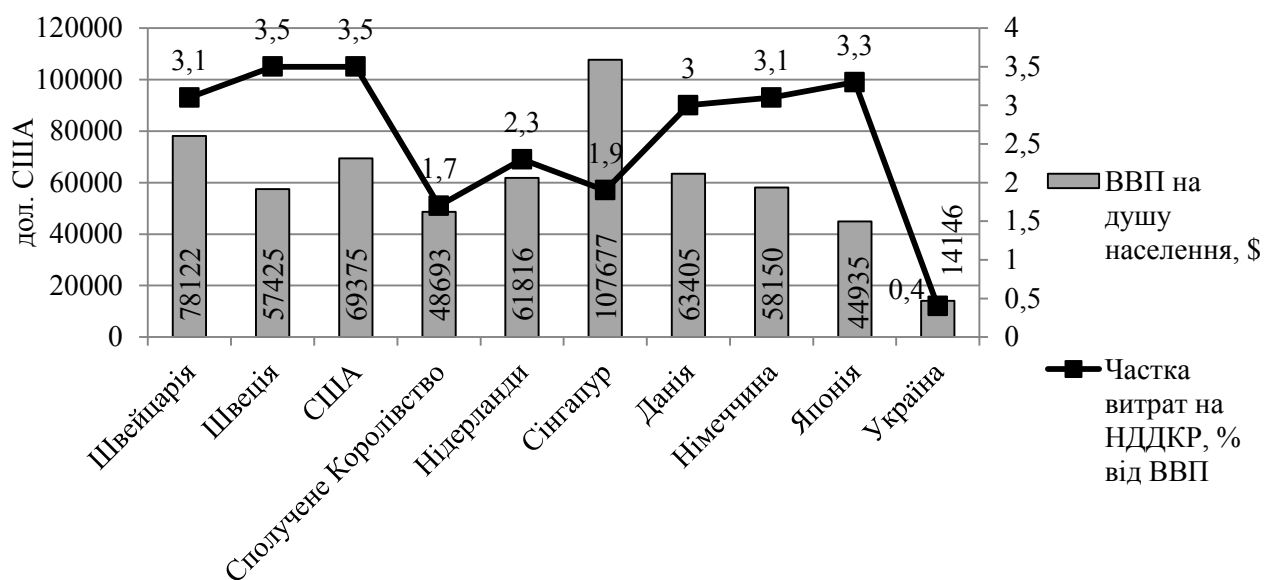

Рис. 1.6. Дослідження взаємозв'язку рівня витрат на НДДКР та ВВП країн станом на 2022 рік (сформовано автором за даними [244])

Зростання ролі інтелектуальної діяльності та нематеріальних активів в економічному розвитку країн та тенденцій збільшення їх формування підтверджується поширенням стратегій урядів до зміцнення трикутника знань, «кутами» якого є державні дослідження, інновації у бізнесі та підприємницька активність. Крім того, серед провідних країн світу відбувається акцентування уваги на бізнес-інноваціях та інвестиціях компаній у дослідження. Відбувається спрямування коштів на НДДКР у приватний сектор замість фінансування

державних досліджень, а також здійснюється пряма та непряма підтримки інновацій у бізнесі. До того ж, пріоритетним напрямом формування політики серед провідних країн світу є інвестиції в людські ресурси та розвиток необхідних навичок для підтримки інновацій [273]. І саме за даним наслідком прослідковуються перспективи України в формуванні нематеріальних активів за рахунок створення відповідного кадрового забезпечення (що є частиною людського капіталу). Розглянуті вище значення Глобального індексу конкурентоспроможності талантів показують можливості до генерування НМА. Слід звернути увагу саме на складову індексу «Глобальні знання», яка відображає інтелектуальний потенціал країни для створення інновацій, і за якою відбувається стабільне покращення Україною своїх позицій – з 53 місця у 2017 році до 39 у 2021 році (з 134 країн світу) [268-271].

Тому важливою складовою нематеріальних активів підприємства, що має бути відображеною в системі управлінського обліку, є інформаційний ресурс, від обсягу, наявності та релевантності якого залежить успішність підприємства. Інформаційні ресурси мають стратегічне значення для підприємства, так як саме вони є довгостроковою конкурентною перевагою компаній, сприяють ефективному розвитку та функціонуванню, а також стимулюють персонал і керівництво до інноваційної активності. Незважаючи на визначальну роль інформаційних ресурсів в процесі господарської діяльності, на даний момент відсутня методика їх відображення в системі бухгалтерського обліку. Інформаційні ресурси не відображаються в обліку підприємств у зв'язку з існуючими нормативними обмеженнями та специфічними ознаками

Інформація у формі ресурсу підприємства, в умовах інформаційної парадигми соціально-економічного розвитку, все частіше набуває ролі товару паралельно з основними видами продукції та послуг. Тому визнання інформаційного ресурсу як активу підприємства з відображенням його в обліку, капіталізацією понесених витрат та справедливою оцінкою стає необхідною умовою об'єктивної оцінки досягнутих результатів діяльності в сучасних умовах господарювання.

Розробку теоретичних основ побудови системи відображення в обліку наявних інформаційних ресурсів з метою управління підприємством доцільно розпочати із визначення економічної сутності таких ресурсів та їх впливу на ефективність діяльності підприємства, формування системного підходу до інформації як об'єкту обліку із врахуванням її специфічних ознак. Важливим також є визначення інформаційних потреб системи менеджменту щодо наявних в неї інформаційних ресурсів з метою здійснення управлінського впливу на діяльність підприємства.

Неоднозначність розуміння сутності інформації як ресурсу та об'єкту бухгалтерського обліку призводить до некоректного розкриття їх змісту, що ускладнює подальшу розробку методичних підходів до системи їх облікового відображення. Аналіз літературних джерел щодо визначення економічної сутності інформаційних ресурсів виявив проблему взаємоузгодженості близьких за змістом категорій інформаційного характеру, а саме «інформація», «дані», «знання», «відомості», «інформаційний ресурс», у зв'язку з чим ускладнюється формалізація категоріального апарату бухгалтерського обліку.

Основна проблема полягає між визначенням понять «інформація», «дані», «знання», «відомості», так як трактування сутності інформації відбувається саме через призму даних категорій та існує 2 основні підходи до розкриття її сутності (Додаток І):

- 1) інформація це і є дані або відомості,
- 2) інформація ототожнюється зі знаннями.

Виходячи з аналізу підходів, більшість авторів розкриває суть інформації через поняття дані та відомості, при цьому переважно ототожнюючи ці категорії. Тому, ведуться дискусії щодо ототожнення понять. Як зазначає Хаксевер К., інформація є набором відомостей, які є структурованими та перетвореними, тобто переходу відомостей у етап інформації передують операції з їх обробки [249]. Несвіт Г.П. також додає, що інформація є набором організованих даних, тому їх не можна ототожнювати [121].

Марченко О.С. також зазначає, що інформація - це «фактор виробництва, у тому числі знання», тобто зазначає, що інформація є більш широким поняттям [96].

Обумовленість такого підходу проаналізуємо на основі дослідження понять «дані» та «відомості», щоб визначити взаємозв'язок між ними.

Зміст «відомостей» трактується як «загальні або не глибокі знання про що-небудь» (Вереvченко А.П. [24]); «знання, які відображаються в сигналах, повідомленнях; частина знань, критерій істинності яких не однаковий у різноманітних учасників пізнавального процесу» [12]. Таким чином, відомості становлять собою набір окремих фактів та повідомлень, які характеризуються невисоким рівнем достовірності та підлягають попередній обробці для можливості використання.

Сутність «даних» розкривається як «інформація до того, як їй надається контекст, структура та значення» [129]; «zareєстроване на носії подання відомостей» (Бірюков В.В. [12]); «інформація, подана у формалізованому вигляді, прийнятному для обробки автоматичними засобами за можливої участі людини» (Гужва В.М. [34]); «сукупність відомостей, які зафіксовані на деякому носії для збереження, передавання та опрацювання» (Філіпенко А.С. [207]), «інформація, подана у певному вигляді, що дозволяє автоматизувати її збір, зберігання і обробку» (Шквір В.Д. [217]). Т. Стоуньєр додає, що «дані можуть бути перетворені в інформацію шляхом аналізу, виявлення зв'язків, виділення найбільш важливих фактів, їх синтезу» [258].

Спираючись на розглянуті твердження, дані є наступним етапом розвитку інформації після відомостей, та характеризуються такими особливостями, як наявність формалізації, структурованість, можливість обробки.

Знання представляють собою результат творчої праці людини з перетворення природної та соціальної інформації в творчий продукт під визначену мету. Таким чином, не можна ототожнювати знання з інформацією,

так як знання є результатом отримання та накопичення інформації, а саме інформаційного ресурсу.

Таким чином, автор підтримує підхід щодо повного розмежування змісту понять «інформація», «дані», «знання», «відомості», так як їх ототожнення приводить не до правильного розуміння сутності категорій, а до підміни термінів. Ці категорії мають застосовуватися не в якості взаємозамінюючих понять, а як показники етапів кругообігу та перетворення інформації в діяльності суб'єктів господарювання.

Аналіз поглядів науковців свідчить про те, що більшість трактує інформацію як сукупність відомостей про певний об'єкт. Такий підхід підтверджує роль інформації як основи отримання нових знань та формування інтелектуального капіталу. Проте, для принесення користі підприємству та надання користі від утримання, не достатнім є лише факт володіння певним обсягом інформації. По-перше, необхідним є здійснення фільтрації інформаційних шумів в обсязі отриманих даних. Крім того, сформована інформація має відповідати таким критеріям визначення корисності, як достовірність, своєчасність, релевантність, достатній обсяг. Таким чином, інформація, що направлена у відповідний час у відповідне місце і спожита у відповідній формі, досягає критерію корисності і перетворюється на ресурс підприємства, що формує його економічний потенціал. Тому, інформацію, як складову потенціалу та фактор виробництва, розглянемо з точки зору інформаційних ресурсів.

Незважаючи на досить широке використання терміну «інформаційні ресурси» на сьогодні відсутнє його загальноприйняте визначення. На основі дослідження трактувань сутності категорії «інформаційний ресурс», що представлені в Додатку К можна виділити наступні основні наукові підходи:

1. Інтелектуальний підхід, згідно з яким інформаційні ресурси трактуються як продукти інтелектуальної діяльності, знання та відомості, що забезпечують інформаційні потреби менеджменту підприємства та використовуються для прийняття управлінських рішень (Л. С. Вінарик [25],

А. Г. Мельник [99], А. І. Пушкар [161], М.П. Денисенко [38], А.В. Родіонов [175], І. О. Нетреба [122]). Основу інформаційних ресурсів складають результати наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР), які дають змогу створювати наукомісткі вироби, використовувати технічні та наукові ідеї, зафіксовані в різних документах та виданнях.

2. Технічний підхід, який розглядає інформаційні ресурси як частину інформаційної системи підприємства та у взаємозв'язку з матеріальними ресурсами (носіями інформації) [128, 215].

3. Ресурсний підхід, за яким інформаційні ресурси є фактором виробництва, що відіграє провідну роль у формуванні споживчої вартості товарів і послуг [95].

З огляду на зміст таких підходів можна зробити висновок, що економічна сутність інформаційних ресурсів розкривається інтелектуальним та ресурсним підходами, проте з різних аспектів. Тому для трактування їх сутності як економічної категорії застосуємо комбінацію даних підходів. Таким чином, інформаційні ресурси можна представити як особливий вид ресурсу підприємства, що є частиною його інтелектуального капіталу, накопичений в результаті інтелектуальної діяльності, представлений у формі, придатній для збору, накопичення, зберігання, відтворення та прийняття управлінських рішень, що використовується в якості фактора отримання нових знань, інноваційного розвитку та підвищення ефективності діяльності підприємства.

Таким чином, схема інтелектуального процесу з отримання та перетворення інформаційного ресурсу має вигляд, представлений на рис. 1.7.

Наявність інтелектуально-інформаційного ресурсу як частини нематеріальних ресурсів та ефективне управління ним сприяє формуванню додаткових економічних вигід підприємству у нематеріальній формі, що в подальшому впливає і на зростання вартості підприємства.

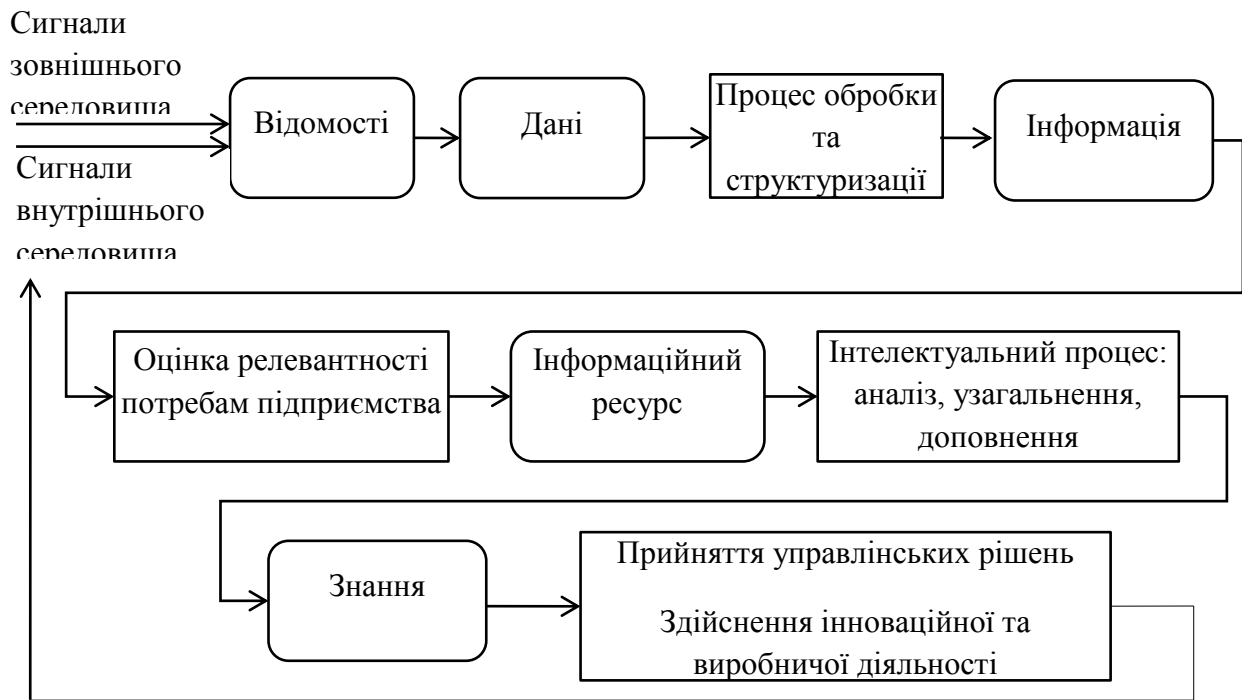

Рис. 1.7. Процес трансформації інформації в знання (розробка автора, опубліковано в [188])

Наявність таких додаткових вигід розкривається через поняття «гудвіл», а вигоди, сформовані самостійно підприємством на основі наявного нематеріального ресурсу формують «внутрішньо генерований гудвіл». Поняття «внутрішньо генерованого гудвілу» є відносно новим в науковій сфері та практичній діяльності підприємств. В зарубіжній практиці останнім часом активно використовується термін «невідображених нематеріальних активів» («undisclosed intangible assets»), які представляють собою внутрішньо генеровані нематеріальні активи та внутрішньо генерований гудвіл [246]. Проблема управління та оцінки підприємства полягає в тому, що саме ця «невідображена» частка нематеріальних ресурсів в умовах інформаційної парадигми розвитку економіки є визначальною для підприємства з позицій формування його вартості.

Так, відповідно до даних дослідження компанії Brand Finance, у 2021 році в середньому загальносвітова вартість підприємств забезпечена нематеріальними ресурсами на 54% (в найбільш технологічних та

інтелектуальних галузях на 65-85%), з яких 43% сформовано вартістю не врахованих в системі обліку нематеріальних ресурсів, і лише 4% – відображені у звітності нематеріальні активи, 7% – відображений гудвіл (рис. 1.8) [247].

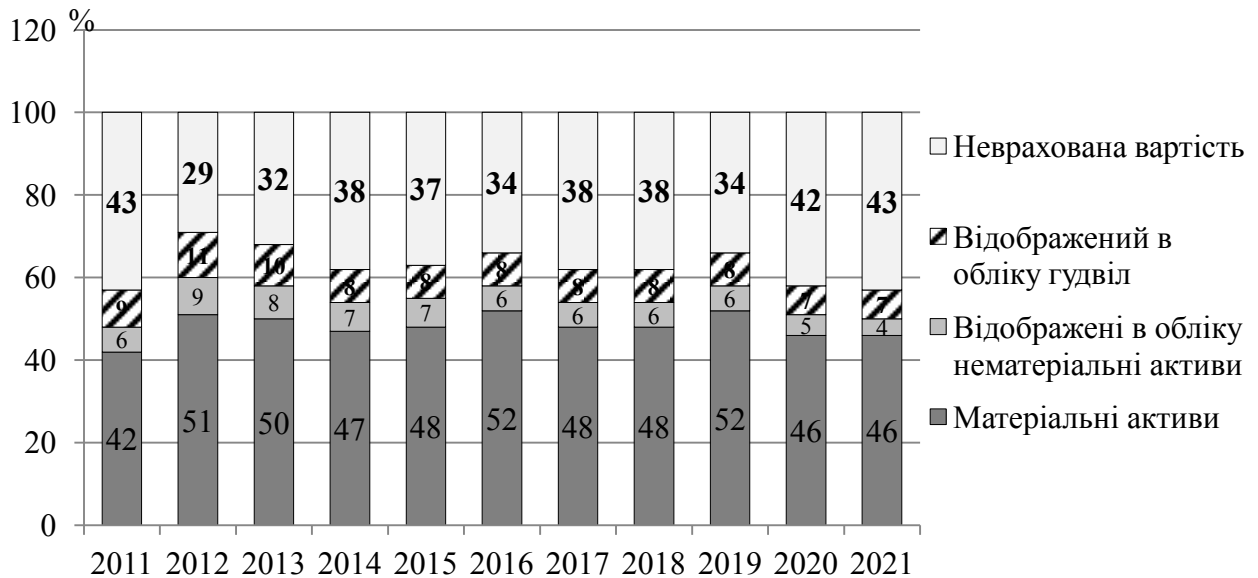

Рис. 1.8. Загальносвітова структура вартості підприємств (сформовано автором за даними [247])

Відповідно до НПСБО 19 «Об'єднання підприємств», гудвіл представляє собою перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання [115]. Тобто, облікова сутність гудвілу полягає у його розумінні як «зовнішній гудвіл», що виникає в момент придбання підприємства. Але, передумовою його появи є існування внутрішньо генерованого (внутрішнього) гудвілу.

На даний момент існує два основних підходи до трактування економічної сутності гудвілу:

1) гудвіл як додаткова вартість підприємства, що проявляється у перевищенні ринкової вартості підприємства над балансовою та отриманням вищого обсягу прибутку порівняно з середньогалузевими показниками;

2) гудвіл як не ідентифіковані нематеріальні активи, що не можуть бути відображеними на балансі підприємств згідно з правилами обліку.

Дані підходи є взаємопов'язаними, так як формалізація гудвілу відбувається при отриманні додаткового прибутку та вимірюється під час оцінки підприємства, а його формування пов'язано саме з наявністю нематеріальних ресурсів у підприємства та витратами на їх формування. Так, О. В. Черних зазначає, що гудвіл є фінансовим відображенням нематеріальних активів, що не відображаються в бухгалтерському балансі [212]. М. В. Ніколайчук додає, що під гудвілом, «слід розглядати сукупність нематеріальних активів, що забезпечують конкурентні переваги суб'єкту господарювання, отримання додаткових доходів за рахунок переваг невідображених в обліку» [124]. В. Ясишена під внутрішнім гудвілом пропонує розуміти сукупність інтелектуальних активів (людських, клієнтських, організаційних, соціальних, екологічних, персонального внутрішнього гудвілу керівника, НМА пов'язаних з контрактами), економічних та інших переваг суб'єкта господарювання, що впливають на ефективність ведення його бізнесу і конкурентоспроможність, використовується в поточній діяльності з метою отримання майбутніх вигод і додаткових прибутків [224]. Згідно з Семеновою С.М. [182], гудвіл виникає внаслідок використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо.

На думку автора, трактування внутрішньо генерованого гудвілу як наявності невідображених в обліку нематеріальних ресурсів є не зовсім коректним. Автор притримується підходу згідно зарубіжної практики щодо розділення внутрішньо генерованих активів та гудвілу, тобто чітко розмежовуючи дані поняття. Адже значення ВГГ полягає у збільшенні вартості компанії, тому сутністю внутрішньо генерованого гудвілу є отримання економічного ефекту від наявності, використання та управління нематеріальними ресурсами. Тобто, внутрішньо генерований гудвіл визначається не лише вартістю наявних нематеріальних ресурсів, але і якістю їх використання. Таким чином, нематеріальні ресурси, особливо інтелектуально-

інформаційного характеру, є не безпосереднім елементом, а джерелом формування ВГГ. Виходячи з цього, автором пропонується тлумачення поняття «внутрішньо генерованого гудвілу» як економічні вигоди, що виникають внаслідок ефективного використання всіх видів ресурсів, в тому числі і нематеріальних, відображених у складі активів або витрат підприємства в поточному періоді, та забезпечуються організаційним та компетентністним рівнем системи менеджменту суб'єкту господарювання.

Тому і оцінку та аналіз внутрішнього гудвілу доцільно проводити саме у розрізі чинників, що його зумовлюють. Серед основних факторів формування ВГГ науковцями виділяються наступні [133, 197]:

- ділова репутація підприємства;
- бренд, торгові марки, патенти придбаного підприємства;
- база клієнтів та їх лояльність;
- технологічні розробки, у т.ч. програмне забезпечення;
- організаційна структура підприємства, модель управління, налагодженість бізнес-процесів, досвід та кваліфікацію персоналу.

Так як основною передумовою формування внутрішнього гудвілу є наявність інтелектуально-інформаційного ресурсу та його використання у процесі інтелектуальної діяльності, то необхідно розглядати формування гудвілу в контексті концепції інтелектуального капіталу.

В іноземних наукових джерелах розвиток концепції інтелектуального капіталу розпочався в 60-х роках минулого століття після впровадження у науковий обіг термінів «постіндустріальне суспільство» у 1958 р. американським соціологом Д. Рісменом та «інформаційне суспільство» на початку 1960-х років американським економістом Ф. Махлупом та японським дослідником Т. Умесао. В дослідженнях умов нового економічного середовища, науковці почали зазначати, що в умовах постіндустріального суспільства основним фактором виробництва стає інтелектуальний капітал. Вперше термін «інтелектуальний капітал» було використано у 1969 р.

Дж. Гелбрейтом і пояснювався як «щось більше, ніж чистий капітал працівника, який включає певну інтелектуальну діяльність».

Дослідження сутності інтелектуального капіталу можна провести на основі встановлення його складових та виділення ролі в діяльності підприємства на основі аналізу тлумачень даної категорії в літературних джерелах (Додаток К). Науковці доводять в своїх роботах, що саме інтелектуальний капітал отримав роль генератора конкурентних переваг підприємства та його ринкової вартості. Л. Едвінсон визначальну роль серед факторів ринкової оцінки компаній надає інтелектуальному капіталу та пояснює дану категорію як «породжену людськими знаннями сукупність структурних елементів, що визначають приховані джерела цінності, здатні наділяти компанію нетрадиційно високою оцінкою». Серед складових інтелектуального капіталу зазначено всі види економічних ресурсів, що не підлягають традиційним методам оцінки: людський та структурний капітал, який, у свою чергу, складається із клієнтського капіталу й організаційного капіталу, що включає інноваційний та процесний капітал. Крім того, вчений зазначає, що «інтелектуальний капітал найближчим часом стане головним критерієм оцінки компаній у зв'язку з його здатністю відображати динаміку організаційної стійкості та процесу створення цінностей. Тільки інтелектуальний капітал придатний для оцінки сучасного підприємства по таланту працівників, їх відданості справі та якості використовуваних ними засобів праці» [232].

Бервено О.В. пояснює інтелектуальний капітал як «сукупність актуальних активів суспільства, що охоплюють знання, інтелектуальні здібності його членів, нематеріальні активи фірм і організацій, знаряддя інтелектуальної діяльності, які використовуються для досягнення цілей господарства як феномену культури» [8].

Тобто, враховуючи думки науковців, можна зазначити, що до складу інтелектуального капіталу відносяться ресурси, що пов'язані з інтелектуальною діяльністю працівників та представляють результати їх розумової праці на підприємстві: знання, навички, вміння, об'єкти інтелектуальної власності,

досвід, інформація, відносини з клієнтами, організаційна структура. До основних функцій, що виконує інтелектуальний капітал на підприємстві, відносяться підвищення конкурентних переваг підприємства, за рахунок чого здійснюється генерування підвищеного розміру доходу та створення вартості підприємства, забезпечення репутації підприємства. Як зазначає О. Б. Бутнік-Сіверський, саме інтелектуальний капітал у вигляді знань та інтелектуального потенціалу підприємства є новим критерієм визначення конкурентоздатності компанії [19]. Таким чином, інтелектуальний капітал має таке ж значення для підприємства, як і нематеріальні активи, а саме є передумовою формування гудвілу підприємства.

Людський капітал характеризує сукупність сформованих і розвинутих унаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що перебувають у їхній власності, використовуються в економічній діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці і завдяки цьому впливають на зростання доходів (заробітків) свого власника та національного доходу [32]. Формування людського капіталу забезпечується персоналом компанії, а саме їх знаннями, вміннями та навиками. Важливо розуміти, що людський капітал формується не самими працівниками як фізичними особами (які не можуть бути власністю підприємства), а їх інтелектуальними здібностями, право на використання яких у бізнесу виникає за умови оформлення трудових відносин. Якість людського капіталу залежить як від підприємства (в залежності від інвестування в навчання, підвищення кваліфікації, що підвищує інтелектуальний потенціал), так і від працівників, та характеризується рівнем отриманої освіти та досвіду, професійних знань, кваліфікації, навиків, вмінь, бажанням розвивати інтелектуальні здатності, які можуть бути конкурентними на ринку. Виходячи з поняття людського капіталу, можна зробити висновок, що при трактуванні дефініції «інтелектуальний капітал» поширеним є його звуження до людського капіталу.

Структурний капітал, що включає організаційний, інноваційний та інформаційний капітали, представляє собою частину інфраструктури компанії,

яка забезпечує виробництво наукомісткої продукції і продукування нових знань [183]. Даний вид капіталу існує у вигляді запасів старих знань, що мають потенціал до генерації нових знань. Тому можна виділити людський капітал як основу формування структурного капіталу, проте, на відміну від людського капіталу, структурним капіталом можна володіти.

Ринковий капітал характеризує здатність підприємства отримувати економічну вигоду від взаємовідносин із зовнішніми контрагентами та іншими зацікавленими сторонами. Даний вид капіталу формується в результаті встановлення та функціонування різних видів співробітництва як з діловими партнерами, так і з споживачами, на основі чого генерується ділова репутація, імідж, комерційні ідеї бізнесу. Саме ринковий капітал у формі ділових зв'язків використовується для трансферу знань і ресурсів, сприяє координації спільної діяльності з створення конкурентних переваг, реалізація яких приводить до отримання додаткового доходу і ресурсів. Таким чином, наявність ділових зв'язків є основою виникнення синергетичних ефектів від взаємодії з партнерами за рахунок придбання та/або обміну інтелектуальними ресурсами. Крім того, формування ринкового капіталу залежить від якості людського капіталу та його спроможності до встановлення ділових зв'язків та генерування нових ідей. Як стверджує Х. Скоп, саме ринковий капітал є відображенням прибутковості, конкурентності та можливостей подальшого розвитку фірми, хоча ця частина інтелектуального капіталу є найменш контрольованою підприємством [184].

В складі ринкового капіталу в якості однієї з визначальних складових слід виділити комерційну ідею, як ресурс інформаційного-інтелектуального характеру, що становить основу бізнесу та є першим етапом розробки інновацій. В умовах розвитку інформаційного суспільства вплив комерційної ідеї на формування вартості компаній та підвищення їх прибутковості має визначальну роль при наявності динамічних змін бізнес-процесів.

З огляду на особливості складових інтелектуального капіталу, можна стверджувати, що існує тісний взаємозв'язок між всіма елементами, заснований на

людських знаннях та інформації. Ефективна організація інтелектуального капіталу та взаємодія складових створює синергетичний ефект, що полягає у формуванні нових джерел цінності у вигляді додаткового інтелектуального капіталу, що створює його унікальність порівняно з іншими видами капіталу підприємства. В свою чергу, саме це наділяє підприємство високою ринковою вартістю.

Аналіз структури інтелектуального капіталу показує, що в його складі виділено інформаційний капітал як окрему складову. Але, на думку автора, таке виділення є не повною мірою об'єктивним, так як майже всі елементи інтелектуального капіталу мають інформаційну складову або формуються на основі інформації.

Таким чином, інтелектуальний капітал є взаємопов'язаним поняттям з нематеріальними активами. Якщо капітал – це джерело формування ресурсу, то актив – це визнаний ресурс в системі обліку, що може приносити економічні вигоди. Тому, для додаткової оцінки можливостей, джерел та результатів формування внутрішнього гудвілу, необхідна інформація окремо і про інтелектуальний капітал підприємства.

1.3. Особливості формування облікової політики нематеріальних активів в системах фінансового та управлінського обліку

Відмінність нематеріальних активів від інших активів підприємства полягає у значних розбіжностях економічної та облікової сутності даного об'єкту обліку та в наявності особливостей облікового процесу щодо даного класу активів. Якість формування облікової політики нематеріальних активів, що відображається у повноті наданої інформації, своєчасності її збору та передачі системі менеджменту, прямо впливає на ефективність прийнятих управлінських рішень. Тому удосконалення підходів щодо облікової політики НМА, особливо системі управлінського обліку, є основою покращення

загальної системи менеджменту та управління найбільш значимими ресурсами розвитку підприємства.

Формування облікової політики необхідно розпочати із визначення цього поняття та його елементів. Сутність дефініції «облікова політика» визначено на законодавчому рівні (табл. 1.3) та представляє собою сукупність принципів, методів і процедур для ведення бухгалтерського обліку [33; 275]. Виходячи з цього, формування облікової політики щодо нематеріальних активів полягає у розробці системи принципів, методів і процедур щодо процесів надходження, використання та вибуття всіх складових НМА підприємства в процесі господарської діяльності. Особливість формування облікової політики полягає в представленні альтернативних методів та процедур в залежності від виду НМА та умов діяльності.

Таблиця 1.3

Визначення сутності поняття «облікова політика» у нормативно-правових документах

№	Джерело	Визначення
1	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [143]	Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності
2	НП(С)БО 1 [114]	Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності
3	МСБО 8 [109]	Облікові політики – конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності.
4	Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства [103]	Облікова політика є елементом системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві. У розпорядчому документі про <i>облікову політику</i> наводяться принципи, методи і процедури, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більш ніж один їх варіант, а також попередні оцінки, які використовуються підприємством з метою розподілу витрат між відповідними звітними періодами.

Узагальнено автором

Методичними рекомендаціями щодо облікової політики підприємства передбачено оформлення розроблених елементів облікової політики у вигляді розпорядчого документу – Наказу про облікову політику. Щодо елементів облікової політики нематеріальних активів, що мають бути відображеними в наказі, зазначається про необхідність визначення дати первісного визнання нематеріальних активів, методів амортизації та підходів до їх переоцінки [103]. Проте всі подані рекомендації зорієнтовані на систему фінансового обліку, метою якого є підготовка фінансової звітності підприємства. Процес формування облікової політики в системі управлінського обліку, для інформаційного забезпечення системи менеджменту, зовсім не розкривається у нормативних документах.

Формування системи управлінського обліку є унікальним для кожного підприємства у зв'язку із особливостями господарської діяльності та можливостями вільного вибору методів, процедур обліку та формування звітності. Незважаючи на це, необхідно розробити загальний підхід до розробки облікової політики нематеріальних активів та висвітлення основних положень в Наказі про облікову політику, що в подальшому може використовуватись за основу суб'єктами господарювання із врахування власних особливостей діяльності.

Як зазначає В. Ясишена, початковим етапом формування облікової політики є виокремлення основних принципів, що і стануть основою функціонування системи управлінського обліку НМА. Так як сутність поняття «принцип» [46] представляє собою головне вихідне положення, правила діяльності організації в якій-небудь сфері або правила поведінки, то під принципами облікової політики в управлінському обліку будемо розуміти ключові правила діяльності, що забезпечать інформаційне супроводження процесу прийняття управлінських рішень, в тому числі щодо НМА, для досягнення поставлених цілей та забезпечення інноваційних шляхів розвитку.

На основі аналізу наукової літератури та рекомендацій всесвітньої організації у сфері управлінського обліку СІМА [223, 248], виділено наступні

основні принципи розробки облікової політики НМА в управлінському обліку: релевантність, аналітичність, актуальність, об'єктивність, аналіз впливу на вартість, комплексність, системність, коректність, послідовність, оперативність, інтерпретованість, науковість, ефективність, винятковість, прогнозування, плановість, контроль, орієнтація на інноваційність.

Тобто, облікова політика НМА в управлінському обліку має сприяти зростанню ефективності управління НМА, за рахунок своєчасного подання повної інформації в необхідному обсязі та деталізації, розширення можливостей використання облікової інформації, включаючи достовірну оцінку вартості бізнесу, аналіз, прогнозування, планування, контроль ресурсів підприємства.

Облікова політика НМА в управлінському обліку для надання всієї необхідної інформації має виконувати і значно ширший спектр завдань, ніж у системі фінансового обліку. Доповнюючи розробки В. Ясишеної [222], виділимо наступні завдання формування облікової політики НМА в управлінському обліку із виділенням їх відмінностей від діючої системи фінансового обліку:

1) розробки елементів облікової політики відповідно до стратегічної мети підприємства – на відміну від керування лише нормами чинного законодавства до ведення обліку та складання звітності;

2) формування системи об'єктів та видів НМА виходячи з фактично наявних ресурсів підприємства, що формують його економічний потенціал (особливо в частині інформаційно-інтелектуального ресурсу як основного фактора зростання конкурентоспроможності та вартості підприємства). В цьому полягає основна відмінність від фінансового обліку, адже об'єктом обліку та управлінського впливу можуть прийматися об'єкти, що не зазначені в стандартах обліку;

3) розширення обсягу вимірників та показників, перш за все для контрольних та аналітичних дій;

4) розроблення системи аналітичних показників та процедур для визначення змін об'єктів НМА та їх впливу на діяльність суб'єкта господарювання;

5) розробка процедур планування та прогнозування створення НМА та отримання економічних вигід від їх наявності та використання, на відміну від ретроспективного характеру фінансового обліку;

6) розробка системи оціночних показників НМА для визначення їх вартості у грошовому вимірі та генерування вартості бізнесу, в той час як фінансовим обліком використовуються лише фактичні вартісні показники, без експертних оцінок та припущень;

7) розробка процедур оцінки та переоцінки НМА, строків їх використання для визначення їх поточної вартості та/або знецінення, можливостей подальшого використання, в той час як фінансовим обліком передбачено регламентовані строки корисного використання та нарахування амортизації для відображення зменшення вартості НМА;

8) розробка інформаційного забезпечення облікового процесу, а саме первинних документів для ведення обліку та форм внутрішньої управлінської звітності, в той час як фінансовим обліком формуються документи за встановленими формами та регламентованими процедурами їх заповнення.

Для розробки облікової політики НМА в системі управлінського обліку перш за все необхідно встановити особливості облікових процедур в системі фінансового обліку, виявити основні обмеження щодо отримання необхідного обсягу інформації для системи менеджменту та передбачити необхідні аспекти вирішення проблеми за допомогою розвитку управлінського обліку.

Процес визнання нематеріальних активів та їх обліку регламентується низкою міжнародних та національних нормативно-правових документів, а також внутрішніми нормативними документами. Умовно виокремлюється шість рівнів документального регулювання обліку нематеріальних активів: перші 5 рівнів включають зовнішні нормативні вимоги, і останній рівень – внутрішня регламентація обліку суб'єкта господарювання. Основні документи

на кожному рівні, що регулюють процес обліку нематеріальних активів, представлено на рис. 1.9.

Всі зазначені нормативні документи є обов'язковими для дотримання вимог перш за все в системі фінансового обліку. Проте, в процесі становлення та функціонування системи управлінського обліку, який хоч і не підлягає необхідності регламентації, також доцільно притримуватися основних положень зазначених документів для можливості подальшого співставлення інформації з цим двох підсистем обліку та уникнення викривлення даних. Таким чином, норми зазначених документів поширюються і на систему управлінського обліку, але з можливістю їх зміни для забезпечення вищої інформаційності отриманих даних та розширення варіантів майбутніх управлінських рішень.

Основними причинами того, що нематеріальні активи не відображаються у звітності вітчизняних підприємств у повному складі та належним чином, є, по перше, складність їх ідентифікації у зв'язку з відсутністю матеріальної форми, та, по-друге, відсутність чіткого розуміння їх різноманітності та облікових особливостей кожного з різновидів. Тому варто зосередити увагу на проблемних питаннях ідентифікації нематеріальних активів як початкової ланки їх облікового процесу, адже помилки на початковій стадії призводять до невірному ходу всього процесу обліку в цілому.

Процес фінансового обліку нематеріальних активів регламентується міжнародними та національними стандартами обліку, основними з яких є НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» та МСБО 38 «Нематеріальні активи» [108, 117], що зазначають всі умови щодо визнання, оцінки та інших аспектів відображення НМА. Виходячи з того, що нематеріальні активи в нормативному полі розглядаються як «немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані», ключовим фактором до визнання нематеріального ресурсу активом у системі обліку є можливість його ідентифікації, що, відповідно до МСБО 38, полягає у наступному [108]:

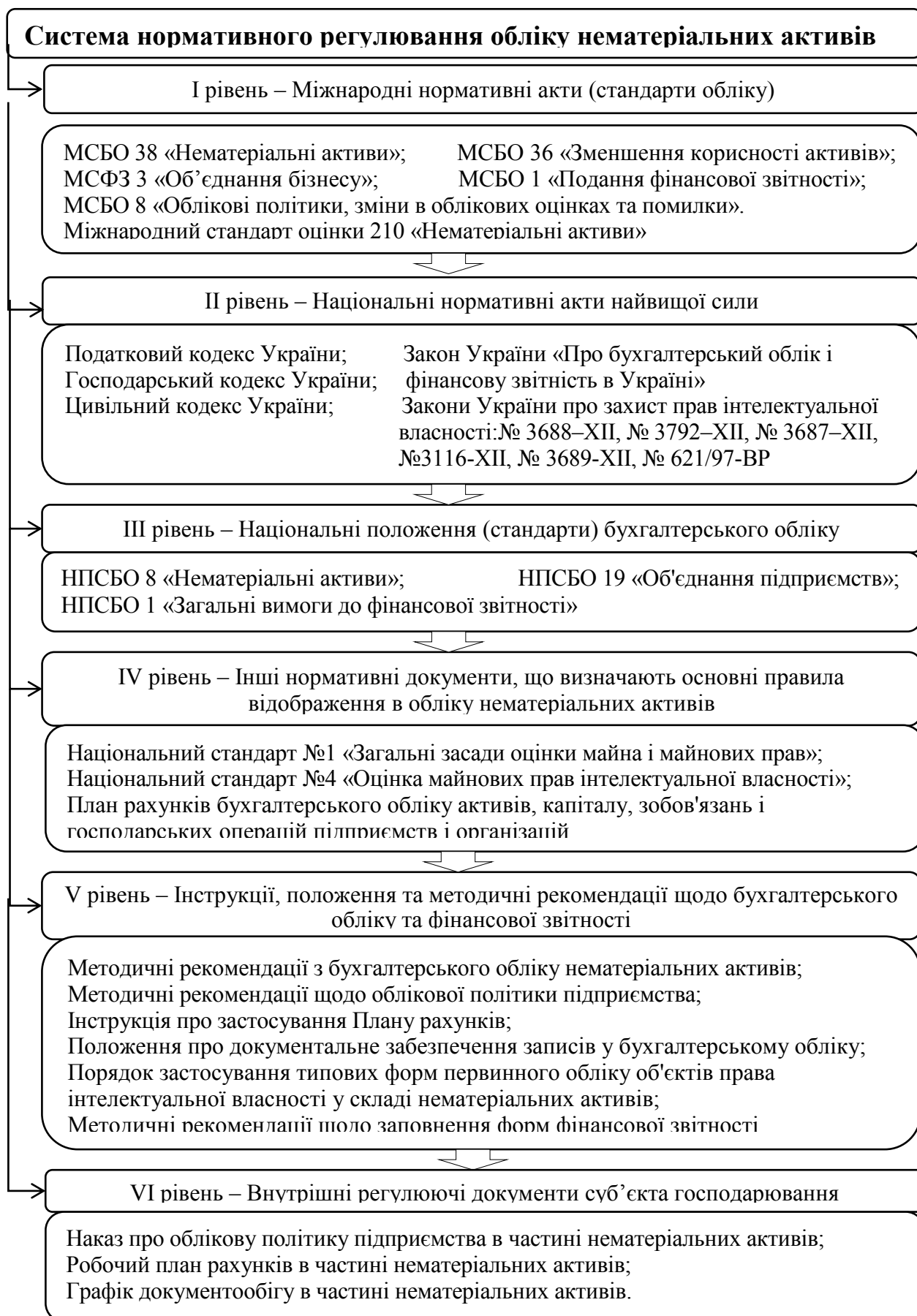

Рис. 1.9. Основні нормативні документи щодо регулювання обліку нематеріальних активів (узагальнено автором)

1) відокремленість від підприємства (можливість продати, передати, ліцензувати, здати в оренду або обміняти);

2) виникнення внаслідок договірних або інших юридичних прав.

Такий критерій є одним із найбільш суперечливих аспектів положень обліку, що значно обмежує можливості відображення нематеріальних ресурсів в обліку. Крім того, стандартами зазначаються групи нематеріальних ресурсів, що можуть бути віднесеними до складу нематеріальних активів (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Групи нематеріальних активів за національними та міжнародними стандартами обліку

НП(С)БО 8	МСБО 38
<ul style="list-style-type: none"> - права користування природними ресурсами; - права користування майном; - права на комерційні позначення; - права на об'єкти промислової власності; - авторське право та суміжні з ним права; - інші нематеріальні активи 	<ul style="list-style-type: none"> - назви брендів; - заголовки та назви видань; - комп'ютерне програмне забезпечення; - ліцензії та привілеї; - авторські права; - патенти та інші права на промислову власність, права на обслуговування та експлуатацію; - рецепти, формули, моделі, проекти та прототипи; - нематеріальні активи на етапі розробки.

Узагальнено автором за даними [108, 117]

Тобто, існує певна різниця в групуванні об'єктів НМА в стандартах, проте коло можливостей визнання ресурсів активами співпадає. У зв'язку з наведеними обмеженнями і виникає головна проблема в обліку нематеріальних активів – звужений підхід до їх облікового відображення, наявність неврахованих обліком нематеріальних ресурсів у складі активів підприємства та існування гудвілу.

Проте наявні обмеження і щодо формування собівартості НМА. Нематеріальні ресурси підприємств формуються в результаті понесених витрат підприємств в процесі інтелектуальної та інноваційної діяльності. Проте, значна частина витрат підприємства відноситься до складу видатків, тобто спожитих витрат, без формування ресурсу у зв'язку із регламентацією

національними та міжнародними стандартами обліку переліку тих витрат, які не можуть складати собівартість нематеріальних активів (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Витрати та ресурси, що не визнаються нематеріальними активами

НП(С)БО 8	МСБО 38
Витрати на дослідження:	
Відсутнє розкриття складу витрат та характеристики етапу дослідження	- Діяльність, спрямована на отримання нових знань; - Пошук, оцінка та остаточний вибір застосування результатів дослідження; - Пошук альтернатив матеріалам, приладам, продуктам, технологічним процесам, системам чи послугам
Витрати на підготовку та перепідготовку кадрів	Внутрішньо генеровані бренди, заголовки, назви видань, переліки клієнтів та інші подібні за своєю сутністю об'єкти
Витрати на рекламу та просування продукції на ринку	Витрати, пов'язані з внутрішньо генерованими НМА: - видатки на продаж, адміністративні та інші загальні накладні видатки, якщо їх не можна прямо віднести до підготовки активу для використання; - ідентифіковані недоліки та початкові операційні збитки, що їх зазнають до того, як актив досягне запланованої ефективності; - видатки на навчання працівників експлуатувати актив
Витрати на створення, реорганізацію та переміщення підприємств/установ або їх частини	- видатки з діяльності на введення в експлуатацію: витрати на заснування при створенні юридичної особи; видатки на відкриття нових виробничих потужностей, нового бізнесу або на започаткування нової діяльності, продуктів чи процесів; - видатки на навчання; - видатки на діяльність з рекламування та стимулювання продажу; - видатки на переміщення чи реорганізацію суб'єкта господарювання.
Витрати на підвищення ділової репутації підприємства/установи, вартість видань і витрати на створення торгових марок (товарних знаків)	Внутрішньо генерований гудвіл

Узагальнено автором за даними [108, 117]

Виходячи з таких умов, в системі фінансового обліку відбувається необ'єктивне відображення в обліку фактично наявного нематеріального

ресурсу. Значні обмеження щодо капіталізації понесених витрат у вигляді активів завищує обсяг витрат та знижує одержані фінансові результати, що в подальшому знижує і обсяги податку на прибуток та загальні податкові надходження на рівні країни. Тому, в управлінському обліку необхідне розширення кола ресурсів, визнаних нематеріальними активами та розробка їх класифікації, спрямованих на мету управління вартістю підприємства.

В результаті порівняння положень національних та міжнародних стандартів обліку нематеріальних активів (Додаток М) виявлено деякі відмінності у регламентаціях процесу їх відображення в фінансовому обліку, виділено ключові критерії, що впливають на організацію процесу обліку та зазначено основні шляхи змін виявлених обмежень у системі управлінського обліку. Встановлено, що норми МСБО 38 більш повно розкривають вимоги до процесу обліку НМА, особливо щодо складу нематеріальних активів, процесу їх ідентифікації та оцінки.

Особливо критичним є питання оцінки НМА, що ускладнюється відсутністю фізичної форми таких активів, швидкою зміною вартості та впливом на загальну вартість бізнесу. Надана можливість відображення НМА за справедливою вартістю, без розкриття методів і підходів щодо її визначення, з одного боку дозволяє підприємству самостійно обирати способи розрахунків, але з іншого, відсутність детальних рекомендацій ускладнює вибір більш об'єктивного методу. Особливо це стосується внутрішньо генерованого гудвілу, щодо якого відсутні методики визначення вартості.

В фінансовому обліку справедлива вартість може визначатися лише за умови наявності активного ринку, що значно ускладнює цей процес. Значна частина НМА є унікальними, відносяться до комерційної таємниці підприємства та не можуть мати такого активного ринку виходячи з їх особливостей. Тому облік НМА за справедливою вартістю за критерієм впливу на підприємство та доходи для розширених можливостей оцінки активів підприємства можливо провести саме в межах системи управлінського обліку.

Ще одним досить суперечливим питанням стосовно визначення оцінки НМА є нарахування їх амортизації. На відміну від основних засобів, більшість нематеріальних активів не можуть використовуватися протягом довгого проміжку часу, характеризуються зниженням корисності протягом періоду використання внаслідок дифузійності інформаційно-інтелектуального ресурсу та складністю визначення строку корисного використання. Передбачено, що не підлягають амортизації нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання, а замість цього має проводитися перевірка на зменшення корисності НМА, що також зазначається і в НП(С)БО 28 «Зменшення корисності активів». Проте, НП(С)БО 28 визначає річний період такої перевірки, а МСБО 38 та МСБО 36 «Зменшення корисності активів» додає варіант проведення за наявності ознаки можливого зменшення корисності нематеріального активу. У зв'язку із можливістю швидкої втрати вартості, необхідний постійний контроль на предмет зменшення корисності як щодо НМА, так і до внутрішньо генерованого гудвілу.

Крім того, п.8 НПСБО 8 та п.71 МСБО 38 обмежено можливість визнання минулих витрат, а саме «видатки на нематеріальний актив, що їх первісно визнано як витрати, не слід визнавати як частину собівартості нематеріального активу на пізнішу дату». Такий критерій не враховує одну з основних особливостей НМА як наявність часового лагу між понесенням витрат та отриманням економічної вигоди та тривалість процесу дослідження та розробки для доведення понесених витрат до продуктової форми [186]. Адже розвиток ідеї є першим етапом формування інноваційного продукту, що є найбільш складним, але водночас і найбільш значущим в розробці інновацій. Але саме за придбання підприємством інновацій у будь-якій формі, на етапі розвитку життєвого циклу ідея забезпечує найбільший прибуток підприємству [74]. Тому в управлінському обліку має бути передбачений критерій відстроченого визнання НМА або гудвілу в результаті здійснених витрат, а систематизація процесу формування та визнання нематеріальних ресурсів стане основою інформаційної бази для ефективних управлінських рішень.

Виявлені обмеження щодо нематеріальних активів в системі фінансового обліку, з метою підвищення повноти та об'єктивності інформування менеджменту підприємства в процесі управлінських рішень обґрунтовують необхідність впровадження системи управлінського обліку щодо нематеріальної складової потенціалу підприємства (тобто щодо як відображених, так і ігнорованих системою обліку нематеріальних активів). Перевагою управлінського обліку є те, що він не регламентується нормативними актами та формується за вимогами системи менеджменту, сфокусований на безперервному вдосконалюючому управлінні внутрішнім середовищем, підпорядкований всебічному інформаційному забезпеченню керівництва даними щодо витрат і резервів їх зменшення.

На основі узагальнення існуючих позицій авторів [11, 220, 222], автором виділено основні елементи облікової політики НМА в управлінському обліку, надано їх характеристику та основні підходи щодо формування, що представлено в Додатку Н. Деякі елементи є спільними і для фінансового обліку, проте містять розширений обсяг альтернативних підходів, проте більшість елементів є унікальними для управлінського обліку, особливо в частині забезпечення функції аналізу та контролю.

Розробка облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку сприятиме формуванню обліково-аналітичного забезпечення управлінських рішень щодо загальної оцінки діяльності підприємства та зокрема управління нематеріальними активами підприємства. Процес формування інформаційної бази прийняття управлінських рішень на основі комбінації систем фінансового, управлінського та податкового обліку схематично представлено на рис. 1.10, де розкрито його основні етапи, складові елементи та користувачі.

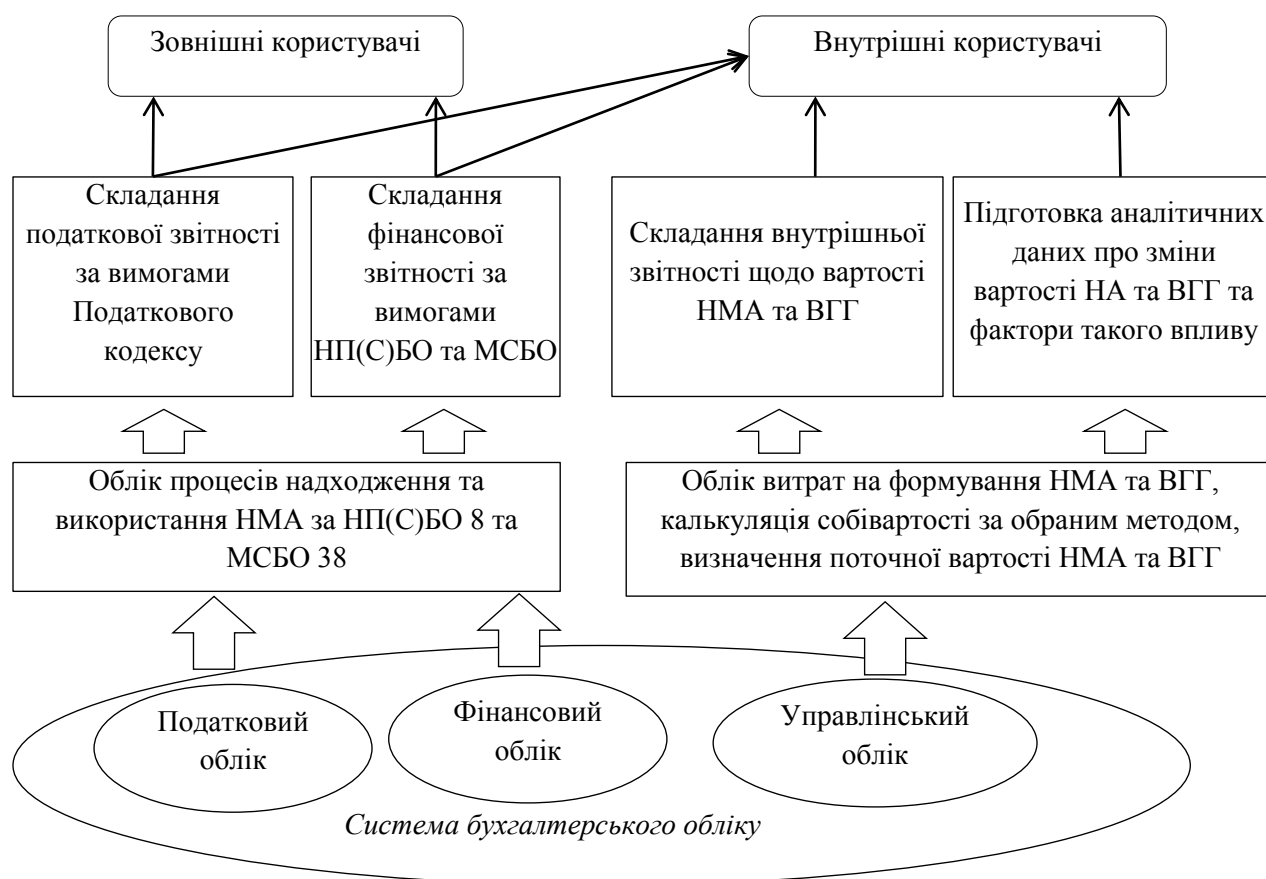

Рис. 1.10. Обліково-аналітичне забезпечення управління нематеріальними активами підприємств

Паралельне функціонування фінансового і управлінського обліку, в умовах наявності обмежень щодо можливості відображення активів в обліку, забезпечуватиме керівництво своєчасною, повною, достовірною, оперативною інформацією про наявні нематеріальні активи підприємства та ефективність їх використання. Але саме формування облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку за всіма визначеними елементами є основою надання всієї необхідної інформації щодо економічного потенціалу підприємства.

1.4. Особливості структуризації та ідентифікації нематеріальних активів в системі управлінського обліку підприємства

Основою формування облікової політики підприємства є визначення облікових елементів щодо яких буде проводитись розробка методів та процедур відображення в обліку та звітності. Тому першим етапом формування облікової політики нематеріальних активів в є формування системи наявних у підприємства нематеріальних активів.

Коло нематеріальних ресурсів, що визнаються фінансовим обліком у складі активів, та їх структуризацію розглянемо на основі НПСБО 8 та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, що узагальнено в табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Склад нематеріальних активів в системі фінансового обліку

Група нематеріальних активів	Нематеріальні активи
Права користування природними ресурсами	права користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище.
Права користування майном	право користування земельною ділянкою, право користування будівлею, право на оренду приміщень
Права на комерційні позначення	права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування
Права на об'єкти промислової власності	право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, тощо
Авторське право та суміжні з ним права	право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо
Інші нематеріальні активи	права на здійснення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо

Узагальнено автором за даними [51, 117]

Аналіз складу нематеріальних активів показує, що вони представлені переважно правами на користування матеріальними та нематеріальними об'єктами та не враховують інноваційно-інтелектуальний ресурс підприємства.

Розглянемо класифікацію всіх наявних на підприємстві нематеріальних активів на основі зарубіжного досвіду та з урахуванням ключових критеріїв визнання активів, що встановлені нормативними актами – можливість ідентифікації та методи встановлення оцінки (табл.1.7) [246]. З огляду на специфічність нематеріальних активів, перевагу мають дохідні підходи до оцінки. Традиційний витратний підхід неефективний, тому що цінність нематеріальних активів значно вище, ніж обсяг понесених витрат на їх створення чи придбання.

Таблиця 1.7

Види нематеріальних активів за класифікацією компанії «Brand Finance»

Групи активів	Види нематеріальних активів		
	Ідентифіковані	Неідентифіковані	Методи оцінки НМА
Інтелектуальна власність (активи, створені інтелектуальною діяльністю)	Патенти, авторські права	торгові марки, торгові таємниці, ноу-хау	Дохідний
Права, які можуть бути захищені інтелектуальною власністю (права, що виникають при відносинах між підприємствами)	Права на трансляцію, маркетингові права, права користування власністю, права на торгові марки	Франчайзингові угоди, угоди з роялті, ліцензійні угоди, спонсорські угоди	Дохідний
Бренд (вартість, створена сприйняттям покупців)		Вартість бренду, вплив соціальних медіа, репутація	Дохідний
Публічні права (вартість прав, що мають громадський інтерес та управляються урядом)	Права на добування корисних копалин, права на використання водних ресурсів та інші	Квоти з імпорту	Дохідний, витратний
Взаємовідносини (вартість, створена мережею відносин з людьми або підприємствами)		Зв'язки з покупцями, зв'язки з постачальниками	Дохідний
Дані, що можуть бути захищеними інтелектуальною власністю (обсяг інформації, що зберігається, переважно в комп'ютерних системах)		Код програмного забезпечення, бази даних, дані, списки клієнтів, аудіо/ відео-візуальний матеріал, власна/ отримана інформація	Дохідний, витратний
Hard Intangibles, які можуть бути захищені інтелектуальною власністю	Гудвіл, ліцензії на використання програмного забезпечення, інтернет-домени		Витратний

Узагальнено автором за даними [246]

Існуюча різноманітність об'єктів нематеріальних активів в умовах сучасного ведення бізнесу, а також їх особливостей як активів, що приймають вагому участь у формуванні вартості суб'єкта господарювання, зумовлюють необхідність подальшого уточнення підходів до їх ідентифікації, оцінки та відображення в системі бухгалтерського обліку. Крім того, необхідна їх структуризація з метою управління таким чином, щоб виділити окремі групи НМА, що впливають на різні типи управлінських рішень. Аналіз економічної літератури щодо класифікації нематеріальних активів показує існування великої кількості критеріїв групування.

Розглянута визначальна роль процесу проведення інтелектуальної діяльності в забезпеченні конкурентоспроможності зумовлює структуризацію нематеріальних ресурсів у вигляді активів по відношенню їх до процесу інтелектуальної та інноваційної діяльності. Таким чином формуються 2 основні групи НМА в управлінському обліку: нематеріальні активи, отримані в результаті інтелектуальної діяльності та такі, що не є результатом інтелектуальної діяльності.

Група нематеріальних активів як результату інтелектуальної діяльності представляє собою весь спектр інформаційно-інтелектуального ресурсу, що формує вартість підприємства та не відображається системою фінансового обліку. Ця група має в подальшому розподілятися на категорії відповідно до процесу життєвого циклу інформації, розглянутого в пп.1.2 (рис.1.8)

На сьогоднішній день існує звужений підхід до розуміння та відображення результату інновацій, який здебільшого зводиться лише до продуктивних інновацій. На балансі підприємства відображаються лише офіційно зареєстровані об'єкти інтелектуальної власності, патенти та права користування власністю. Проте, в результаті інноваційної діяльності всіх видів підприємство отримує інші види активів відповідно до класифікації інновацій, що мають бути відображеними у складі активів та в подальшому впливатимуть на оцінку інноваційної діяльності та можливостей розвитку підприємства.

Інформаційні ресурси у зв'язку з нематеріальною природою в системі обліку мають відноситись до нематеріальних активів підприємства. Інформація перетворюється в інформаційний актив як складову нематеріальних активів на стадії інформаційного ресурсу, після досягнення критеріїв релевантності та цінності для підприємства, а отже здатності принесення економічних вигід.

Стадія життєвого циклу інформації «знання» перетворює її на інтелектуальний актив, що є результатом інтелектуального процесу та основою для інноваційної діяльності.

Крім того, вид нематеріальних активів, що виникає в результаті інтелектуального процесу з використанням інформаційних ресурсів та також має інформаційну природу, є ділова репутація підприємства, визначення якої узагальнюється наступними характеристиками:

- 1) загальна поінформованість про діяльність компанії;
- 2) знання, отримане шляхом безпосереднього залучення цільових груп в оцінку стану компанії – на основі власного досвіду або думок сторонніх експертів;
- 3) нематеріальний об'єкт, що має вартісне вираження, тобто, по суті, є економічним активом [8].

О. Дерев'янка розглядає репутацію як рівень довіри стейкхолдерів до підприємства, їх очікування щодо результатів взаємодії, що реалізується завдяки підтримці його діяльності (купівля товарів, надання послуг, у т.ч. кредитів, укладання договорів, прийняття рішення про інвестування тощо) [39]. Схожа позиція і у Новіченкової Л., яка трактує репутацію фірми як колективну думку про компанію, що формується з часом у свідомості цільових груп на основі експертної оцінки економічного, соціального й екологічного аспектів її діяльності [125].

Як зазначено в роботах [177, 216], основними складовими ділової репутації є :

- 1) імідж, який відіграє значну роль у емоційному приваблюванні підприємства;

2) організаційна культура як внутрішнє джерело формування ділової репутації;

3) соціальна відповідальність підприємства як необхідна умова довіри до підприємства;

4) якість товарів та послуг, оскільки без задоволення споживачів якістю продукції, без відповідності їх очікуванням не може йти і мова про позитивну ділову репутацію.

Ділову репутацію часто ототожнюють з іміджем компанії. Проте, виходячи із аналізу понять [31, 132], імідж можна вважати лише складовою репутації, так як він представляє собою емоційне сприйняття підприємства його клієнтами, контрагентами, іншими учасниками ринку, яке створюється на основі маркетингових заходів. Ділова репутація є більш широким поняттям, що розуміється як цілісне уявлення про діяльність, переваги та недоліки підприємства, сформоване виходячи з обробки інформаційного ресурсу стосовно результатів діяльності суб'єкта господарювання клієнтами та іншими зацікавленими особами. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що ділова репутація є повноцінним нематеріальним активом сучасного підприємства та може розглядатись як стратегічний актив для досягнення поставлених цілей. Діловій репутації підприємства притаманні такі характеристики нематеріальних активів, як відсутність матеріальної форми, можливість використання протягом тривалого часу, здатність приносити економічну вигоду.

Група нематеріальних активів, що не пов'язана з процесом інтелектуальної діяльності, представляє собою переважно права на користування майном та ресурсами, договірними правами та об'єктами ІТ-сфери підприємства. Дана група на даний момент майже повністю визнається та відображається системою фінансового обліку, а тому не потребує розробки особливих підходів до ідентифікації та обліку. Необхідним є лише перегляд особливостей цих груп та розширення числа об'єктів, що можуть бути віднесені до цієї категорії.

Результатом розширення розвитку інформаційних технологій є використання в процесі господарської діяльності суб'єктами господарювання криптовалюти в якості принципово нових віртуальних засобів здійснення платежів та накопичення, що вносить кардинальні зміни до традиційних бізнес-процесів економічних суб'єктів. Якщо на початкових етапах розвитку крипто валют вони використовувалися лише в обмежених колах ІТ-компаній, то на даний момент ринок крипто валют вийшов на світовий рівень, а його тенденції розвитку значно впливають на національні економіки та компанії у всьому світі. З огляду на зростаючу роль криптовалюти в діяльності підприємств, зростає актуальність питань з організації її управління та обліку з метою отримання повної, об'єктивної та достовірної інформації для прийняття управлінських рішень та оцінки вартості підприємства.

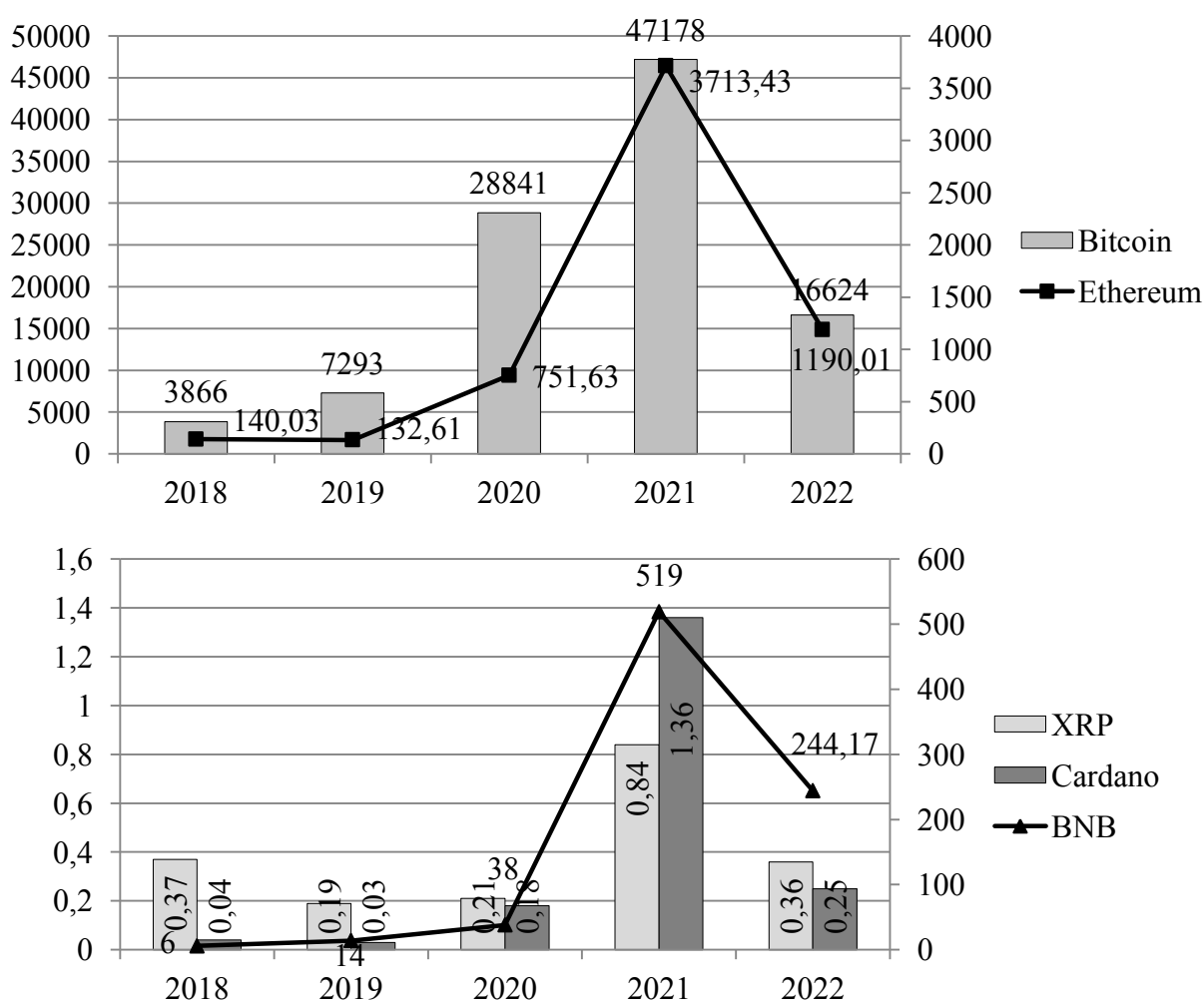

Рис. 1.11. Аналіз динаміки росту ціни основних криптовалют за 2018-2022 роки, дол. США (сформовано за даними [229])

Поява криптовалют відбулася після світової фінансової кризи 2008-2009 років. Проте перші роки існування крипто валют характеризуються відсутністю тенденцій зростання та розвитку ринку крипто валют. Активне розширення ринку крипто валют почалося у 2018 році, і супроводжувалося стрімкою динамікою росту ціни та обсягів ринкової капіталізації (рис. 1.11) [229].

Аналіз динаміки росту цін показує неоднорідність ринку крипто валют щодо обсягу ціни та ступеню її волатильності. Курси крипто валют змінюються щодня, але інтенсивність таких змін відрізняється. Більшість крипто валют мають значні рівні волатильності, коли динаміка цін змінюється на десятки та сотні відсотків.

Наявність тенденцій до зростання значимості криптовалют та розширення їх використання найкраще підтверджується обсягами їх ринкової капіталізації, що відображає обсяг грошових коштів, вкладених та утримуваних в крипто валютах (рис. 1.12).

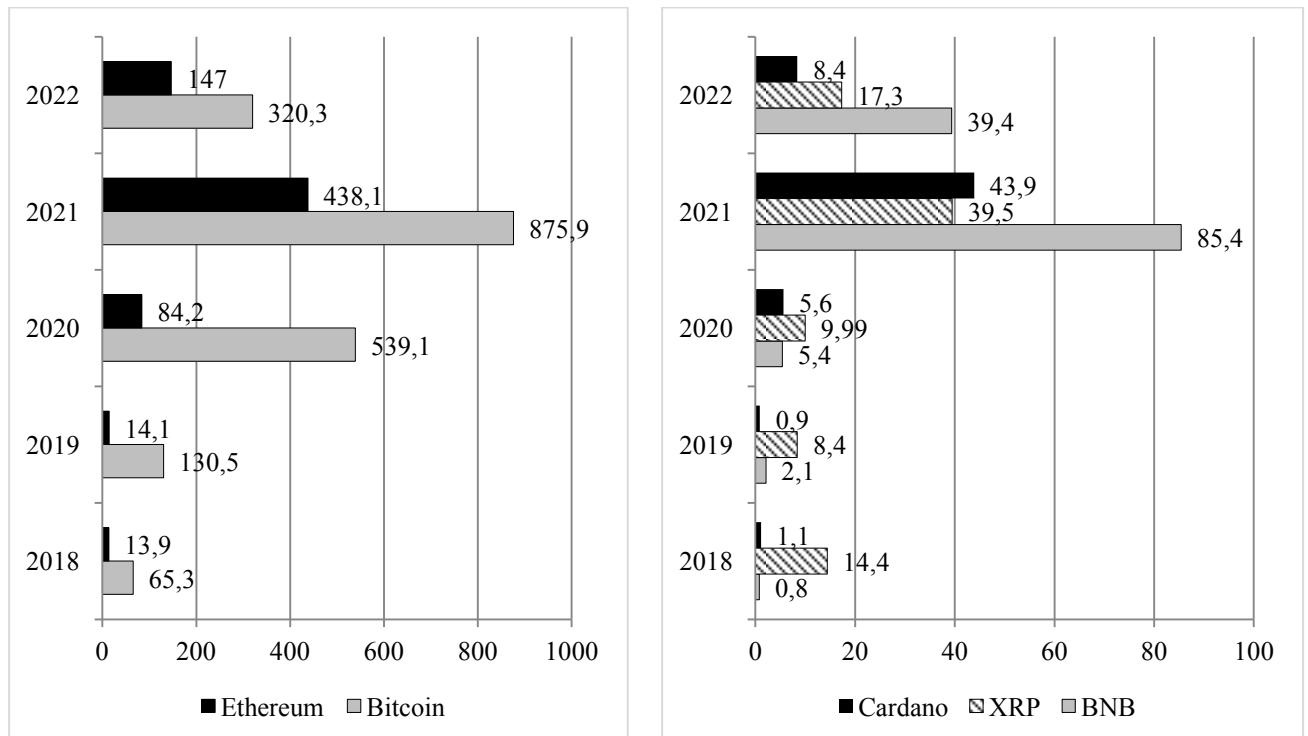

Рис. 1.12. Аналіз обсягу ринкової капіталізації основних криптовалют за 2018-2022 рр., млрд. дол. (сформовано автором за даними[274])

В Україні на даний момент заборонено використання крипто валют як засобу платежу, а тому можливим є її відображення лише як засобу накопичення та збереженості активів підприємства. Крім того, прийнятий Закон України «Про віртуальні активи» встановлює, що «віртуальний актив – це нематеріальне благо, що є об’єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі» [144]. Виходячи з цього, крипто валюту в якості засобу накопичення та збереженості активів можна розглядати як віртуальний актив підприємства, що за ознаками може відображатися у складі нематеріальних активів. Тому в структурі НМА необхідно виділити окремий клас криптовалют, які не відносяться до процесу інтелектуальної діяльності, проте використовуються для збільшення вартості активів або їх збереження.

Активне розширення використання крипто валют обумовлене їх перевагами над іншими видами активів підприємств, основними з яких є наступні [69, 81, 178, 185]:

1) децентралізація;

Криптовалюти представляють собою сурогатні гроші, що не є авторизованими жодною з держав. Така особливість крипто валют означає, що курс криптовалют залежить лише від попиту та пропозиції на ринку та не може регулюватися централізовано урядами країн. В результаті цього, можна стверджувати про незалежність курсу та обігу крипто валют від наявності та розвитку жодних політичних конфліктів та економічних криз.

2) захист від підробки;

Децентралізація з точки зору технології блокчейн також означає, що кожна транзакція підтверджується в розподіленій мережі всіма, чи значною кількістю користувачів (принцип «Proof-of-work» та/або Proof-of-stake). Тобто, підробка кимось не буде підтверджена.

3) анонімність;

Операції з криптовалютою на біржах є анонімними, так як зазначається лише номер електронного гаманця, без відображення жодної конфіденційної інформації (ім’я, прізвище, адреса тощо) його власника. Але, в той же час, така

система є досить прозорою за рахунок реєстрації кожної транзакції та надання можливості відслідковування повної історії транзакцій. Таким чином, кожна транзакція є можливою для ідентифікації, проте залишається анонімною.

4) захист від інфляційних процесів, пов'язаних зі знеціненням основних світових валют, що викликано додатковим друком грошових коштів під час фінансової кризи, пов'язаної з поширенням та наслідками COVID-19;

Таким чином, вищенаведені фактори обумовили широкі можливості щодо використання криптовалют як засобу накопичення, тому виникає потреба у їх ефективному управлінні як одним з видів активів підприємств. Для забезпечення виконання такого завдання необхідна розробка облікової політики щодо криптовалюти, що дозволить отримувати повну, достовірну та об'єктивну інформацію про наявність та вартість даного інноваційного засобу платежу та накопичення вартості підприємств. Для розробки методичних підходів до порядку відображення криптовалют в обліку необхідно з'ясувати її економічну сутність, на основі якої можна буде класифікувати крипто валюту в системі активів підприємств. Дане питання є досить дискусійним; науковцями з огляду на існуючу практику використання крипто валют пропонуються різні призначення таких цифрових активів: від засобу платежу у формі електронних грошей до засобу зберігання активів підприємства. Автор притримується підходу до трактування крипто валюти як засобу накопичення та зберігання активів підприємства у зв'язку з існуючими обмеженнями щодо здійснення платежів [185].

Для відображення криптовалют в обліку підприємства перш за все необхідно встановити її відповідність ознакам активу згідно з Н(П)СБО 1 [114]. Так, криптовалюта може бути визнана активом підприємства та відображена в обліку за умов можливості достовірної оцінки її вартості, контрольованості в результаті минулих подій та існування ймовірності отримання майбутніх економічних вигод.

Актив є контрольованим суб'єктом господарювання за умови наявності повноважень отримувати майбутні економічні вигоди, та обмежувати доступ

інших до цих вигід. Контрольованість криптовалют як активу в результаті обміну або майнингу полягає у наявності електронного гаманця, що є основою прав у підприємства щодо власності та управління криптовалютами як активом [185].

Економічні вигоди від використання активу полягають в отриманні грошових потоків від його використання. Розглядаючи криптовалюту, дана характеристика чітко прослідковується за умови використання криптовалют в якості інвестиційного активу та способу накопичення активів та збереження їх вартості. В той же час, як показує світова практика, криптовалюту можна використовувати і в інших операціях, що також пов'язані з використанням грошових потоків та веденням господарської діяльності: операції з обміну на інші види активів, ведення розрахунків та погашення заборгованості, розподіл між власниками або виплата дивідендів, використання у процесах виробництва товарів чи надання послуг. Але у вітчизняній економіці на даний момент такі операції не проводяться у зв'язку з відсутністю відповідних законодавчих актів.

Для визнання активом підприємства, має бути встановлена оцінка криптовалюти у грошовому еквіваленті. Незважаючи на швидкозмінність вартості криптовалют, їх оцінка не є складним процесом виходячи з особливостей поширення криптовалют, що полягає у їх придбанні на спеціальних біржах, де подається вся необхідна інформація, в тому числі і ціна.

Можливість відображення криптовалют у складі нематеріальних активів залежить від відповідності критеріям визнання згідно з МСБО 38 та НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [11, 16]: немонетарний актив, відсутність матеріальної форми, ідентифікованість. На основі аналізу особливостей крипто валют підтверджується виконання умов їх визнання нематеріальним активом, а саме:

1) немонетарність – відсутність ознак грошових коштів, а також приналежності до активів, які мають бути отримані у фіксованій або визначеній сумі грошей;

2) нематеріальність, так як криптовалюта не має фізичної форми, і всі операції з нею відбуваються в електронній формі;

3) ідентифікованість – можливість відокремити або відділити від суб'єкта господарювання, в основному в результаті продажу;

4) контрольованість суб'єктом господарювання (який має змогу отримувати економічні вигоди від активу і обмежувати доступ інших до цих вигод) в результаті минулих подій.

Таким чином, узагальнення авторського підходу до структуризації нематеріальних активів підприємства у системі управлінського обліку представлено в табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Авторський підхід до структуризації нематеріальних активів в системі управлінського обліку

Група нематеріальних активів	Можливість ідентифікації	Складові нематеріальних активів
<i>1. Нематеріальні активи, отримані в результаті інтелектуальної діяльності (НА інформаційно-інтелектуального характеру)</i>		
1.1. НМА, сформовані в результаті інноваційної діяльності	Ідентифіковані	Патенти, авторські права, сертифікати, рецепти, формули, проекти
	Неідентифіковані	нематеріальне ноу-хау
1.2. Інформаційні активи	Ідентифіковані	бази даних, списки клієнтів, аудіо/відеовізуальні матеріали, власна/отримана інформація, що відображається на матеріальних носіях; система управління бізнесом, розкрита у внутрішній документації
	Неідентифіковані	комерційна таємниця
1.3. Інтелектуальні активи	Ідентифіковані	Придбані об'єкти інтелектуальної власності, технології виробництва
	Неідентифіковані	досвід і компетентність співробітників, знання, організаційна структура підприємства, творчі здібності персоналу, корпоративна культура
1.4. Ділова репутація підприємства	Ідентифіковані	-
	Неідентифіковані	торгові марки, вартість бренду, соціальні мережі, відносини з покупцями, відносини з постачальниками, імідж і репутація, трудова етика з контрагентами
<i>2. Нематеріальні активи неінтелектуального характеру</i>		
2.1. НМА, сформовані в IT-сфері підприємства	Ідентифіковані	Програмне забезпечення, інтернет-домени, сайт компанії
	Неідентифіковані	Електронна мережа зв'язку та канали зв'язку

Продовження таблиці 1.8

Група нематеріальних активів	Можливість ідентифікації	Складові нематеріальних активів
2.2. Права користування майном і ресурсами	Ідентифіковані	права користування майном, права на товарні знаки, ліцензійні договори, права на видобуток корисних копалин, права на користування водними ресурсами тощо.
	Неідентифіковані	-
2.3. Договірні права	Ідентифіковані	Франчайзингові договори, спонсорські договори, імпорتنі квоти, маркетингові договори
	Неідентифіковані	-
<i>3. Криптовалюта</i>		
Типи криптовалют	Ідентифіковані	Bitcoin, Ethereum, Cardano і т.д.

Розроблено автором, опубліковано в [256]

Проте, для повноти інформації, представленою системою управлінського обліку про нематеріальні ресурси, необхідним є розробка підходів до ідентифікації внутрішньо генерованого гудвілу для здійснення дооцінки інтелектуально-інформаційної складової економічного потенціалу підприємства на підставі експертного підходу у внутрішніх первинних документах.

Порівняння зовнішнього гудвілу, що є об'єктом фінансового обліку, та внутрішнього, який є основою його виникнення та має стати об'єктом управлінського обліку, представлено в табл. 1.9.

Таблиця 1.9

Порівняння внутрішнього і зовнішнього гудвіла

Ознака	Внутрішній гудвіл	Зовнішній гудвіл
Відображення в системі фінансового обліку і звітності	Не відображається	Відображається
Відображення у внутрішньо господарській звітності	Відображається	Лише після моменту продажу/реорганізації
Призначення	Впливає на прийняття рішень менеджерами в поточній діяльності підприємства, необхідний для встановлення попередньої вартості компанії	Дає змогу оцінити різницю між ринковою і балансовою вартістю компанії під час її продажу
Облікові вимірники (способи відображення інформації)	Грошова одиниця, години, штатні одиниці, якісні показники	Грошова одиниця

Продовження таблиці 1.9

Ознака	Внутрішній гудвіл	Зовнішній гудвіл
Користувачі інформації	Внутрішні	Внутрішні і зовнішні
Методи і методика обліку	Обирається підприємством самостійно	Визначено П(С)БО
Методи оцінювання	Обирається підприємством самостійно	Визначено П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»
Обов'язковість ведення обліку	Рішення менеджменту	За наявності такого активу є обов'язковим згідно із законодавством
Точність інформації	Наявність приблизних оцінок	Зафіксований показник у фінансовій звітності
Деталізація даних	Деталізація за групами інтелектуальних активів, економічних та інших переваг	Узагальнений показник
Спосіб виникнення	У процесі поточної діяльності підприємства	Під час придбання підприємства, консолідації звітності та у процесі приватизації (корпоратизації) підприємств державного, комунального секторів
Відкритість даних	Комерційна таємниця	Широкий доступ

Узагальнено та доповнено автором за даними [198, 224]

Формування облікової політики щодо гудвілу як частини нематеріального ресурсу потребує також проведення структуризації та виділення основних елементів. На основі дослідження наукової літератури, виділено основні підходи авторів до формування системи елементів гудвілу, що представлено в Додатку П.

Така різноманітність його елементів не дозволяє розробити універсальну методику оцінки внутрішнього гудвілу. Проте, для задоволення вимоги ідентифікації та оцінки внутрішньо генерованого гудвілу в системі менеджменту автором запропоновано загальний підхід до виділення основних елементів внутрішньо генерованого гудвілу відповідно від джерел його формування, та в розрізі яких має відбуватися його подальший облік та оцінка, що включає:

- 1) ВГГ, сформований нематеріальними активами інтелектуального характеру (інформаційна складова);
- 2) ВГГ, сформований нематеріальними активами неінтелектуального характеру);

3) ВГГ, сформований наявною криптовалютою;

4) ВГГ як наслідок експлуатації в господарській діяльності інших активів підприємства.

Загальний підхід до структуризації елементів гудвілу відповідно до джерел формування представлено в Додатку Р.

Структуризація об'єктів НМА та ВГГ за запропонованим підходом є основою виділення об'єктів обліку, щодо яких мають бути розробленими подальші процедури та елементи облікової політики.

Висновки до розділу 1

В результаті аналізу статистичної інформації щодо розвитку національних економік виявлено залежність між динамікою ВВП більшості економічно розвинутих країн та показниками їх інноваційної активності (рис. 1.7, табл. А1), на підставі чого обґрунтовано значення інновацій як одного з основних факторів забезпечення високого рівня розвитку економіки. Інноваційна діяльність в умовах подальшого розвитку цифрової парадигми, потребує інтенсивного використання нематеріальних активів, як найбільш ефективного драйверу росту конкурентоспроможності та ринкової вартості підприємств. Така властивість обумовлена здатністю нематеріальних активів формувати інновації, бути основним джерелом та генератором їх створення, забезпечуючи розвиток якісних характеристик і властивостей на кожному етапі життєвого циклу інноваційного продукту, що забезпечує зростання вартості підприємства.

В результаті дослідження можливо зробити наступні висновки:

Автором запропоновано для уточнення облікової сутності нематеріальних активів відійти від існуючого інвестиційного підходу [108, 117], розширивши його завдяки врахуванню економічних вигід, які додають сформовані

нематеріальні активи до оцінки вартості та результативності діяльності підприємства. Такий підхід базується на запропонованому тлумаченні нематеріальних активів як об'єктів управлінського обліку, що розкриває їх економічну сутність та визначає НМА як складову економічного потенціалу підприємства. При цьому критерієм ідентифікації, що враховується у трактуванні облікової сутності та визнання НМА в системі управлінського обліку, приймається можливість отримання економічних вигід, що відображає значимість нематеріальних ресурсів в процесі формування вартості компанії та розширює коло ресурсів, що визнаються активами в системі обліку підприємства.

З метою вирішення проблеми обмеженого підходу до облікового відображення нематеріальних ресурсів у складі активів, обґрунтовано необхідність розробки облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку для підвищення об'єктивності та достовірності інформаційної бази управлінських рішень. Автором розмежовано основні елементи облікової політики НМА в системі управлінського обліку, запропоновано їх характеристику та визначено відмінності формування в порівнянні з фінансовим обліком. За авторським розумінням, найбільш критичними елементами облікової політики в системі управлінського обліку, що потребують уточнень та удосконалення, є: 1) ідентифікація об'єктів нематеріальних активів та гудвілу за критерієм забезпечення економічних вигід; 2) їх оцінка на основі врахування понесених витрат та впливу на вартість підприємства.

Розкрито сутність отриманих вигід від якості управління активами підприємства в результаті наявності інформаційно-інтелектуального ресурсу, що впливають на формування вартості бізнесу, через поняття внутрішньо генерованого гудвілу (ВГГ); розвинено визначення його сутності через розгляд нематеріальних ресурсів в якості фактору формування гудвілу, а не його складових елементів. А саме, автор розкриває поняття внутрішньо генерованого гудвілу як ефективність використання ресурсів, що полягає в наявності певних

економічних вигід від використання нематеріального ресурсу, який визначено в складі активів або видатків підприємства в поточному періоді, та забезпечується організаційним та компетентністним рівнем системи менеджменту суб'єкту господарювання. Основною відмінністю такого підходу є заміна статичної оцінки на динамічну, що здійснюється в процесі поточної діяльності, та її залежність від якості формування та управління ресурсами.

Визначено, що забезпечення розвитку підприємства залежить не лише від наявності ресурсів, але і від їх якості, що полягає у інноваційності складових економічного потенціалу за рахунок наявності в структурі капіталу інноваційно-інтелектуального ресурсу. Таким чином, ключовим фактором зростання вартості підприємств в сучасних умовах є саме розвиток складових нематеріальних активів, що мають інтелектуальний, інформаційний та інноваційний характер.

Визначено економічну сутність інформаційних ресурсів як результату інтелектуальної діяльності та запропоновано схему інтелектуального процесу з отримання та перетворення інформаційного ресурсу, що в подальшому буде використана за основу процесу ідентифікації та управління інформаційно-інтелектуальним ресурсом за стадіями життєвого циклу.

В якості першого етапу формування облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку, проведено їх структурування з метою управління та визначено основні облікові елементи, в розрізі яких в подальшому проведено розробку методів та процедур відображення в обліку та звітності.

Основні результати дослідження, викладені в розділі 1, відображено у наукових працях автора [74, 81, 83, 185, 186, 188, 256].

Список використаних джерел: [8; 11; 12; 20; 23-25; 29; 31- 34; 38; 39; 46; 51; 55; 65; 66; 69; 83; 95- 99; 101;103; 108; 109; 114-118; 121; 122; 124-126; 128; 129; 132; 133; 140-148; 150; 151; 154; 159; 161; 175; 177; 178; 182-185; 191; 194; 207; 209; 211; 212; 215-217; 220; 222- 225; 227; 232-249; 252; 255; 258; 261-273-275].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ФОРМУВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ

2.1. Формування системи управління витратами на нематеріальні ресурси в системі управлінського обліку підприємства

В сучасних умовах господарювання управління нематеріальними ресурсами займає ключову роль у процесі формування вартості підприємства як бізнес-одиниці. Первісним етапом процесу управління нематеріальними ресурсами підприємства є ідентифікація та структуризація їх елементів відповідно до підходу, запропонованого в розділі 1.4. Завданнями подальшої розробки облікової політики управлінського обліку нематеріальних ресурсів є забезпечення формування вартості та проведення оцінки за кожним із виділених елементів. А тому, обов'язковим і специфічним елементом облікової політики має стати підхід до управління понесеними витратами, що дозволить підвищити достовірність, об'єктивність та аналітичність облікової інформації для використання з метою управління.

Однією з основних проблем, що має бути вирішена для оптимізації процесу управління НМА, є розробка порядку визначення їх собівартості, який передбачає проведення ідентифікації об'єктів НМА та розподіл між ними загального обсягу витрат, пов'язаних зі створенням нематеріального ресурсу. Як було розглянуто в розділі 1.3, на даний момент собівартість НМА, що формується системою фінансового обліку, не відображає їх фактичної вартості, адже не враховує значний спектр понесених витрат та не має можливості до ідентифікації НМА інформаційно-інтелектуального характеру.

Особливої уваги потребує система управління витратами на формування інформаційного ресурсу та його перетворення на інтелектуальний та інноваційний продукт у зв'язку із значною тривалістю даного процесу та особливістю витрат на кожному з етапів розвитку інновації. Так, управління витратами на інноваційні продукти має відбуватися у чіткій відповідності до життєвого циклу інновації, що включає наступні стадії:

1) ідея (етап продукування новітнього знання) – не продуктова форма;	} продуктова форма
2) ідея (етап дослідницьких робіт);	
3) розроблення (науково-виробничий цикл);	
4) продукт (впровадження та реалізація).	

Ідентифікація інформаційного ресурсу як елементу нематеріальних активів та об'єкту обліку має супроводжуватись розробкою спектру витрат, що можуть відноситись до його собівартості на кожному з етапів розвитку. Крім того, має бути розробленою така методика управління витратами на розробку нематеріальних активів та впровадження інноваційних процесів, яка дозволить забезпечувати досягнення підприємством поставлених цілей та можливість оперативного та стратегічного управління підприємством.

Частина витрат, що здійснюються підприємством на формування нематеріального ресурсу, у процесі господарської діяльності може не призводити до формування нематеріального активу, але приносити економічну вигоду в результаті формування додаткових конкурентних переваг, що представляють собою внутрішньо генерований гудвіл. З метою управління такою категорією також постає проблема формування системи обліку як основи інформаційного забезпечення процесу менеджменту. Зважаючи на розглянуті в розділі 1.3 обмеження щодо ВГГ в фінансовому обліку, облік та управління його формуванням можливо саме в системі управлінського обліку. Порівняння підходів до ідентифікації та оцінки витрат на внутрішньо генерований гудвіл в системах фінансового та управлінського обліку представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Зіставлення підходів з відображення генерування внутрішньо генерованого гудвілу в підсистемах бухгалтерського обліку

Витрати на створення ВГГ	Фінансовий облік		Управлінський облік	
	Ідентифікація	Оцінка	Ідентифікація	Оцінка
Витрати на дослідження та розробку	Видатки поточного періоду	Собівартість понесених витрат в періоді	1) встановлення можливості отримання результату у продуктивній формі – капіталізація НМА 2) неможливе створення окремого НМА - формування ВГГ	1) загальна сума понесених витрат, дисконтована у часі; 2) експертно оцінена частина ВГГ
Витрати на маркетингові дослідження	Видатки періоду	Документально підтверджена сума витрат	1) можливість формування окремого об'єкту інформаційних ресурсів – НМА 2) ВГГ	1) загальна сума понесених витрат, дисконтована у часі; 2) Експертно оцінена частина ВГГ
Витрати на придбання інформаційних ресурсів	Видатки періоду	Документально підтверджена сума витрат	НМА	Справедлива вартість активу з дисконтуванням в процесі діяльності
Витрати на впровадження маркетингових та організаційних інновацій	Видатки періоду впровадження інноваційних змін	У сумі документально підтверджених витрат періоду	НМА / ВГГ	1) загальна сума понесених витрат, дисконтована у часі; 2) Експертно оцінена частина ВГГ
Витрати на підготовку та перепідготовку кадрів	Видатки періоду впровадження інноваційних змін	У сумі документально підтверджених витрат періоду	НМА / ВГГ	1) справедлива вартість об'єкту інтелектуальної власності 2) Експертно оцінена частина ВГГ
Витрати на регулювання дифузійних інформаційних потоків	Видатки періоду	документально підтверджена сума витрат на регулювання дифузійних інформаційних потоків	1) якщо відсутня ймовірність економічних вигід вигоди – видатки періоду; 2) НМА за умов отримання економічних вигід у майбутніх періодах	а) документально підтверджена сума витрат на запобігання витоку інформації; б) Справедлива вартість з урахуванням дисконтування

Розроблено автором, опубліковано в [82].

Таким чином, в системі управлінського обліку весь обсяг понесених витрат на формування нематеріального ресурсу має бути розподілений на

формування НМА та внутрішньо генерованого гудвілу. У зв'язку з цим, щодо нематеріальних ресурсів відбувається трансформація процесу формування об'єктів обліку та управління витратами на їх формування на основі врахування критерію наявності економічних вигід та часового лагу між періодом понесення витрат та періодом отримання вигоди. Це забезпечує удосконалення процесу формування вартості підприємства та відображення отриманих результатів за напрямом розвитку нематеріального ресурсу. Трансформація процесу формування облікових об'єктів, що запропонований Лабунською С. В. [80], в частині управлінського обліку витрат на нематеріальний ресурс з врахуванням їх специфічних ознак представлено на рис. 2.1.

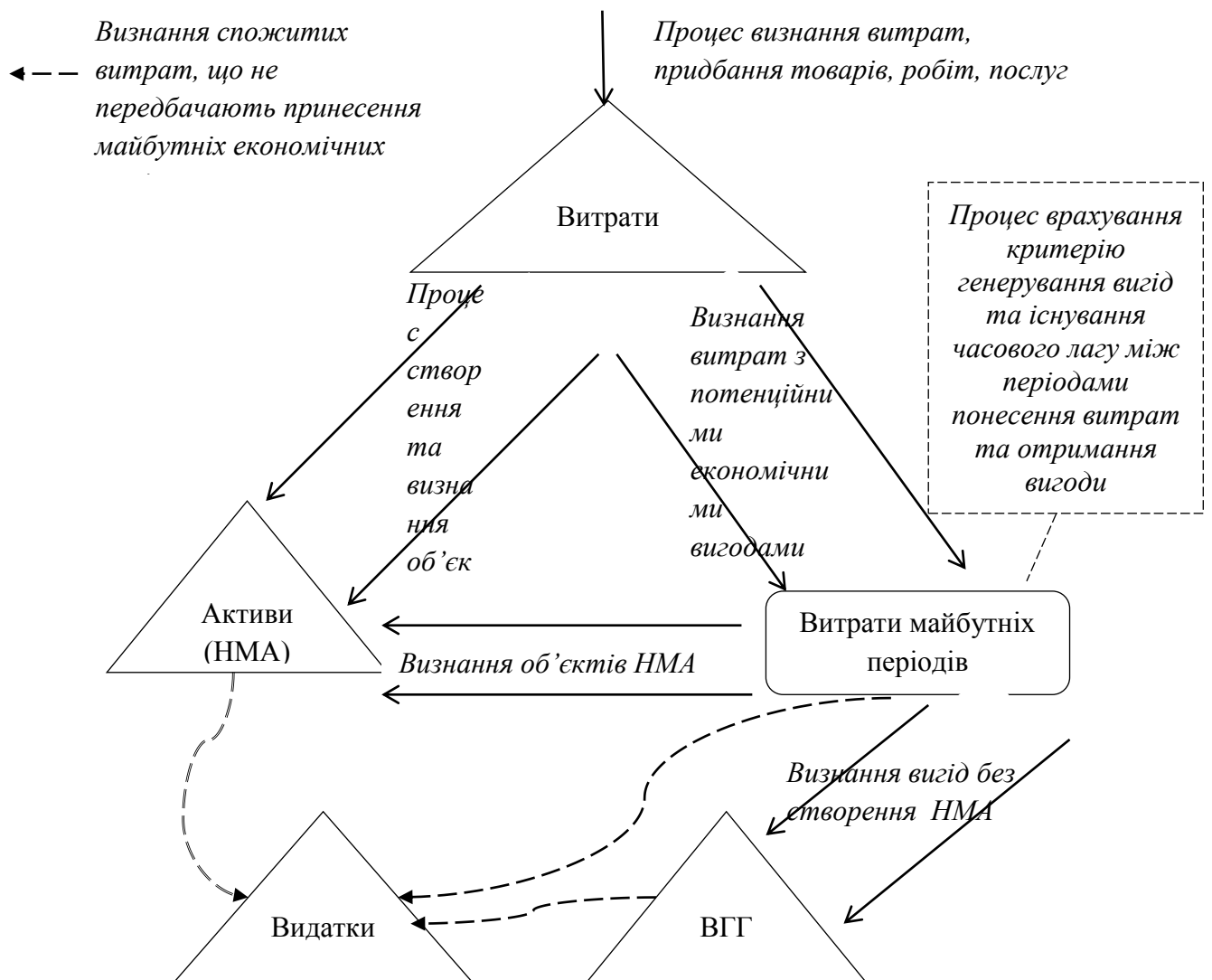

Рис. 2.1. Трансформація визнання результату понесених витрат в системі управлінського обліку нематеріальних активів (сформовано автором)

Необхідність визнання ВГГ окремим об'єктом обліку потребує підходів щодо порядку його визнання та подальшого облікового відображення. Загальна методика оперативного обліку формування внутрішнього гудвілу все ще залишається нерозробленою, через що неможливо оцінити ринкову вартість підприємства під час його поточної діяльності. Так як нормативне поле не дозволяє відображення внутрішнього гудвілу в складі активів, розглянемо існуючі пропозиції науковців щодо організації облікового процесу ВГГ для виявлення їх переваг та недоліків та можливості застосування певних елементів для подальшого формування авторського підходу відображення в обліку гудвілу.

В результаті аналізу наукових праць [27, 30, 41, 54, 88, 113, 176, 198, 201, 224], можна виділити основні напрями щодо формування системи рахунків для визнання та обліку внутрішньо генерованого гудвілу як основи організації облікового процесу:

1. Відображення внутрішнього гудвілу на окремому рахунку в складі активів. В рамках такого підходу виділимо наступні пропозиції, що полягають відображенню гудвілу на рахунку 19 «Гудвіл» :

- Травін В. В. пропонує облік гудвілу на субрахунку 194 «Внутрішній гудвіл» до рахунку 19 «Гудвіл», з аналітикою 194.1 «Економічні та інші привілеї», 194.2 «Ділова репутація», 194.3 «Імідж, створений персоналом», 194/4 «Ділові зв'язки» [201];

- Судин Ю. надає схожу пропозицію, що полягає в капіталізації витрат на створення внутрішнього гудвілу, на рахунку 19 «Гудвіл» з наступною аналітикою: 191 «Торгова марка», 192 «Ділові зв'язки», 193 «Інтелектуальний ресурс персоналу» [198];

- Мороз Ю. Ю. пропонує використання субрахунку 192 «Гудвіл за справедливою вартістю, до якого мають бути відкриті рахунки третього порядку: 1921 «Компетенція персоналу», 1922 «Організація господарської діяльності», 1923 «Позиція на ринку» [113];

- Ясишена В. В. [224] також пропонує вести облік внутрішнього гудвілу на рахунку 19, субрахунку 192 «Внутрішній гудвіл», але з більш широкою аналітикою до рахунку відповідно до авторської структуризації гудвілу: 192.1 «Людські активи». 192.2 «Персональний внутрішній гудвіл керівника», 192.3 «Клієнтські активи» (аналітичні рахунки 192.31, 192.32, 192.33), 192.4 «НМА, пов'язані з контрактами» (аналітичні рахунки 192.41 – 192.46); 192.5 «Організаційні активи» (аналітичні рахунки 192.51 – 192.55); 192.6 «Соціальні активи»; 192.7 «Екологічні активи» (аналітичні рахунки 192.71, 192.72, 192.73) .

Автор в цілому погоджується з загальним підходом до відображення ВГГ в складі активів, адже гудвіл є складовою вартості підприємства та впливає на управлінські рішення. Проте, важливим є чіткий розподіл гудвілу на внутрішньо генерований (створений підприємством) та зовнішній (як результат придбання) з огляду на існуючі розбіжності щодо формування та оцінки даних видів гудвілу. Крім того, розглянуті підходи мають суперечливі моменти щодо створення системи аналітичних рахунків. В роботах [113, 198, 201, 224], до складу гудвілу включено активи, що мають бути віднесеними до складу НМА, а на рахунку гудвілу все ж доцільно відображати вигоди від наявності та використання активів підприємства.

2. Відображення гудвілу у складі нематеріальних активів. Так, у дослідженнях Кантаєвої О. В. пропонується відображення гудвілу в структурі нематеріальних активів на аналітичному рахунку 121.2 «Внутрішній гудвіл», до субрахунку 121 «Невідчутні активи» [54]. Проте, такий підхід є суперечливим, адже визначено, що нематеріальні активи та гудвіл не є тотожними поняттями. В дисертаційному дослідженні зазначено, що ВГГ є результатом наявності НМА, а тому має бути відображений на окремому рахунку для надання більш об'єктивної інформації. Крім того, вимога щодо чіткого розподілу між НМА та ВГГ в процесі обліку наявна і в нормативних актах [108].

3. Застосування окремого субрахунку «Додатковий вкладений капітал» у складі рахунку 42 «Додатковий капітал». Така позиція обґрунтовується

Р. В. Романівим [176], у зв'язку із необхідністю забезпечення рівноваги у балансі після введення гудвілу до складу активу. Такий підхід пропонує також Диба В.М. [41], посилаючись також на принцип балансової рівності між майном підприємства та джерелами його утворення та зазначенням, що об'єкти гудвілу мають знайти відображення як в числі активів, так і пасивів підприємства.

Мороз Ю. Ю. пропонує використання 426 «Інтелектуальний капітал», інформація на якому може накопичуватися в розрізі наступних рахунків 4261 «Людський капітал», 4262 «Організаційний (структурний) капітал», 4263 «Клієнтський (споживчий) капітал» [113].

Автор погоджується із загальним принципом даного підходу – балансування активів та джерел їх формування та відображення гудвілу за принципом подвійного запису – як у складі активів, так і в кореспонденції з капіталом в пасиві. А саме, пропонується також в якості додаткового капіталу використання інтелектуального капіталу, так як вигоди від наявності активів виникають в результаті якості управління, яка визначається інтелектуальним та компетентнісним рівнем системи менеджменту. Але рахунки, на яких буде відображено гудвіл та капітал, мають бути створеними відповідно до прийнятого підходу на підприємстві.

4. Відображення гудвілу як синергетичного ефекту. Автором такого підходу є С. Ф. Легенчук [88], який розглядає гудвіл як результат взаємодії нематеріальних активів інтелектуального характеру. Такі результати використання активів в якості «синергетичних ефектів» пропонується відображати через застосування в кореспонденції рахунків 193 «Синергетичні ефекти» та 428 «Синергетичний капітал».

На думку автора, такий підхід є найбільш повним та дозволяє комплексно відобразити природу гудвілу в системі обліку. Проте, в складі пасивів підприємства, доцільніше було б зазначати саме інтелектуальний капітал, так як синергетичні ефекти з'являються в процесі використання та якісного управління активом.

5. Визнання гудвілу на позабалансових рахунках. В межах такого підходу можна виділити позицію Голова С. Ф., який пропонує відображення елементів внутрішнього гудвілу (просування на ринок нового продукту, потенційні можливості, досвід, зацікавленість і гнучкість працівників, лояльність клієнтів) саме в позабалансовому обліку [27]. Грабчук І. Л. Для зручності опрацювання пропонує використання позабалансового рахунку 00 «Гудвіл» з субрахунками: 001 «Здібності менеджерів та працівників підприємства»; 002 «Відносини з постачальниками»; 003 «База клієнтів»; 004 «Ділова репутація»; 005 «Бренд»; 006 «Технологічні переваги» [30].

Проте такий підхід все ж є дискусійним, так як за своєю економічною сутністю гудвіл відповідає ознакам активу, використовується в діяльності та впливає на вартість підприємства. А тому постає необхідність його включення до складу активів на балансових рахунках для визначення повної вартості економічного потенціалу підприємства.

Узагальнивши розглянуті підходи авторів, з огляду на сутність внутрішнього гудвілу та вимоги стандартів обліку відобразити нематеріальні активи окремо від гудвілу, в роботі пропонується визнання витрат на формування внутрішньо генерованого гудвілу в складі активів на субрахунку 192 «Внутрішньо генерований гудвіл» до рахунку 19 «Гудвіл» з подальшою аналітикою, що відповідає факторам формування такого гудвілу:

- 192.1 «ВГГ від нематеріальних активів інтелектуального характеру»,
- 192.2 «ВГГ від нематеріальних активів неінтелектуального характеру»,
- 192.3 «ВГГ від наявності криптовалют»,
- 192.4 «ВГГ від матеріальних активів».

Аналітичний облік в межах рахунків має проводитись за елементами відповідно до структури гудвілу, що наведені в табл. Р.1 (Додаток Р). Така структура рахунків дозволяє відобразити інформацію про існуючі переваги для підприємства за джерелами їх формування. Але, це є лише орієнтовним та загальним поясненням складу гудвілу, а перелік елементів може змінюватися та

формуватися відповідно до особливостей господарської діяльності підприємства.

Підтримуючи позиції вчених щодо необхідності доповнення пасивів підприємства при визнанні сформованого гудвілу, в дисертаційному дослідженні пропонується використання рахунку 426 «Інтелектуальний капітал».

Розглянута система рахунків відображає лише результат понесених витрат, що сформували ВГГ підприємства. Крім цього, необхідна також розробка підходу щодо порядку відображення витрат на обраних рахунках та отримання результату в якості створення активу чи елемента ВГГ. На даний момент відсутня єдина уніфікована методика щодо обліку гудвілу, але розробки щодо процесу капіталізації витрат та порядку відображення гудвілу також здійснювалися в науковому середовищі. Серед чисельності пропозицій авторів щодо визнання внутрішнього гудвілу та його облікового відображення можна виділити 5 основних підходів [41, 198, 201, 222]:

1. Пряме списання витрат на формування гудвілу у періоді їх понесення.

Даний підхід повністю відповідає вимогам НПСБО 8 та МСБО 38 та передбачає пряме списання понесених витрат на видатки періоду. Проте для забезпечення інформацією систему менеджменту такий підхід є повністю суперечливим, адже спричиняє зростання витрат, зменшення прибутку та не змінюють балансову вартість підприємства.

2. Одноразове списання гудвілу за рахунок зменшення капіталу власників. При застосуванні даного підходу здійснюється зменшення акціонерного капіталу на суму гудвілу спираючись на те, що принесення економічних вигід гудвілом є не обґрунтованим. Тому даний метод є суперечливим, адже повністю заперечується економічна сутність ВГГ та здійснення ефекту на підприємство від його існування; крім цього, такий метод призведе до заниження реальної вартості бізнесу.

3. Капіталізація з подальшою періодичною амортизацією.

Такий підхід полягає у відображенні балансової вартості гудвілу за загальним підходом щодо нематеріальних активів, а саме у постійному періодичному перенесенні його вартості до складу видатків періоду. Амортизаційні відрахування дозволяють відобразити зменшення поточної вартості активу та відстрочують вплив понесених витрат на прибуток, адже їх вартість буде розподілятися на фінансовий результат протягом певного проміжку часу, а не лише в момент понесення. Обґрунтування доцільності даного підходу заключається на основі дотримання принципу співвідношення доходів та витрат за рахунок пропорційного зменшення вартості гудвілу як активу [41, 201]. Проте, виходячи із особливостей економічної сутності ВГГ, втрата вартості гудвілу не є періодичною та пропорційною, а тому застосування підходу амортизації є не повною мірою об'єктивним.

4. Капіталізація гудвілу з періодичним тестуванням на знецінення.

Підхід передбачає періодичний перегляд вартості гудвілу на предмет його знецінення, та періодичну переоцінку. Застосування саме цього методу найбільше пропонується науковцями щодо ВГГ, з огляду на особливості зміни вартості гудвілу протягом певного періоду часу [41, 198, 222]. Так, вартість гудвілу може залишатися незмінною за рахунок існування стабільної економічної вигоди, або навіть зростати. Це є основним аргументом необ'єктивної оцінки за допомогою амортизації та постійного пропорційного зменшення вартості. Періодична переоцінка дозволить відображати об'єктивну поточну вартість гудвілу за рахунок дооцінки або відображення зменшення корисності. Тестування на знецінення також допомагає встановлювати поточну вартість активу та відстрочує зменшення фінансового результату. Зменшення вартості прибутку відбудеться лише в періоді знецінення гудвілу, проте це ускладнює процеси планування та бюджетування, адже фактори та моменти втрати вартості гудвілу в більшості випадків можуть бути непередбачуваними.

5. Облік «синергетичних ефектів», запропонований С.Ф. Легенчуком, що представляють собою «капіталізовані інтелектуальні затрати у вартості інтелектуального капіталу», та виникають в результаті взаємодії

інтелектуальних активів. Синергетичні ефекти мають включатися до складу активів підприємства та відображатися на субрахунку 193 «Синергетичні ефекти». Для забезпечення балансової рівності необхідне відображення джерел таких синергетичних ефектів; для цього запропоновано використання пасивного субрахунку 428 «Синергетичний капітал» у складі додаткового капіталу [88].

На основі розглянутих підходів можливо запропонувати порядок формування методики управлінського обліку внутрішньо генерованого гудвілу за його складовими для подальших аналітичних дій та забезпечення управлінського процесу. Методика обліку включає як пропозицію щодо порядку визнання та оцінки понесених витрат, так і способи їх відображення на рахунках обліку та, як результат, у звітності підприємства. Запропонований підхід заснований на першому та п'ятому шляху організації обліку внутрішньо генерованого гудвілу, тобто його відображення через капіталізацію витрат та визначення додаткових вигід (синергетичних ефектів), що супроводжуються періодичним визначенням їх знецінення.

Управління ідентифікованими в обліку НМА, які впливають на вартість гудвілу як безпосередньо через своє формування, так і шляхом створення гудвілу, потребує розробки детальної системи управління витратами. На даний момент підприємствами застосовуються різні системи управління витратами господарської діяльності: як традиційні (*direct-cost*, *absorption-cost*, *standart-cost*), так і нові, кількість яких збільшується. Проте, аналізуючи сучасну економічну літературу та досвід управління витратами, виявляється, що на даний момент відсутня класифікація застосовуваних методів управління витратами відповідно до їх основних характеристик. Відсутність підходів до розмежування систем управління за цільовими ознаками обмежує ефективність їх запровадження, адже не враховуються всі суттєві аспекти, що мають бути задоволені для отримання всієї необхідної інформації.

Організація системи управління витратами на формування НМА має відбуватися не на базі однієї системи, як це переважно відбувається зараз в практичній діяльності, а комплексно, паралельно застосовуючи елементи

різних систем відповідно до цільових ознак та інформаційних потреб. Так, з огляду на діючі системи управління витратами, пропонується їх класифікація за трьома цільовими ознаками – за об’єктом управління, метою управління та процесом управління. За об’єктом управління виділяються системи, що враховують прямі або повні витрати підприємств. Розподіл за метою управління полягає у визначенні основної цілі, що має бути досягнута в результаті управлінських рішень, та напрямів дій. Це може бути як планування витрат та всіх стадіях діяльності, досягнення цільових показників або оперативне зниження витрат. Розмежування за процесом управління відбувається з врахуванням для організації обліку процесу та специфічності діяльності. Тому, з метою формування оптимальної системи управління витратами інноваційної діяльності та процесом формування НМА підприємства розглянуто особливості можливих для використання систем управління витратами, що представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Характеристика систем управління витратами

Система	Сутність системи	Переваги використання для обліку нематеріальних активів	Недоліки використання для обліку нематеріальних активів
Класифікація за об’єктом управління			
Direct-costing	Калькуляція собівартості за змінними витратами. Постійні виробничі та накладні витрати відразу відносять на рахунок фінансового результату діяльності.	Зменшується трудомісткість розподілу накладних витрат. Оперативність отримання інформації без додаткових облікових процедур.	Трудомісткість процесу розподілу витрат на змінні чи постійні. Постійні накладні витрати не розподіляються та не включаються до собівартості, в той час як створення нематеріальних активів переважно пов’язано з понесенням постійних витрат, специфічних для кожного нематеріального активу.
Absorption-costing	Калькуляція собівартості за прямими та накладними витратами. Списання накладних витрат на собівартість продукції шляхом застосування методів розподілу накладних витрат.	Більш достовірне визначення собівартості та фінансового результату шляхом врахування повних витрат. Можливість встановити ступінь покриття понесених витрат отриманим доходом від діяльності.	Ретроспективний характер розподілу накладних витрат, через що фактична собівартість визначається лише наприкінці періоду та неможливо отримати оперативну інформацію про понесені повні витрати. Витрати розподіляються на всі види продукції підприємства, не розділяючи існуючі та інноваційні.

Продовження таблиці 2.2

Система	Сутність системи	Переваги використання для обліку нематеріальних активів	Недоліки використання для обліку нематеріальних активів
Standard-costing	Облік і калькуляція собівартості за стандартними витратами; подальше їх порівняння з фактичними витратами і аналіз відхилень за причинами і місцями їх виникнення.	Вища достовірність процедур планування за рахунок визначення очікуваних витрат та собівартості НМА. Дозволяє визначити проблемні елементи бізнес-процесів за рахунок визначення відхилень та аналізу причин їх виникнення.	Трудомісткість процесу планування витрат на НМА у зв'язку з їх сутністю. Неможливість встановлення універсальних норм витрат, адже кожен об'єкт НМА, особливо інтелектуального характеру, створюється індивідуально, є особливим у процесі його формування та потребує особливого переліку витрат
Класифікація за метою управління			
Target Costing	Встановлення цільової собівартості на основі ціни та норми прибутку; подальше налаштування робочих процесів для досягнення встановленого рівня витрат.	Встановлення цільових витрат на стадії планування продукції задовольняє потреби стратегічного управління НМА та витратами інноваційної діяльності, адже однією з основних складових такої діяльності є проведення етапу дослідження та розробки продукції.	Трудомісткість процесу управління витратами. Необхідність попередньої підготовки до введення таргет-костингу, що полягає в налагодженні взаємодії та інформаційних зв'язків між структурними підрозділами компанії та розробці системи управлінського обліку.
Kaizen Costing	Зниження витрат на етапі виробництва продукції що дозволяє досягти цільового рівня собівартості й прибутковості уже на виробничій стадії.	Постійне зменшення витрат забезпечує отримання бажаного рівня прибутковості діяльності.	Основна увага приділяється стадії виробництва. Проте у процесі інноваційної діяльності та створення нематеріального активу, на відміну від основної продукції підприємства, більш значимою є стадія розробки, яка не враховується даною системою.
Killing Costing	Швидке зменшення витрат без негативного впливу на діяльність підприємства та перспективи його розвитку.	Швидке зменшення витрат та підвищення прибутковості	Витрати на створення нематеріального активу та проведення інноваційної діяльності потребують понесення специфічних видів витрат, зменшення яких може привести до зупинки інноваційних процесів або зниження їх якості

Продовження таблиці 2.2

Система	Сутність системи	Переваги використання для обліку нематеріальних активів	Недоліки використання для обліку нематеріальних активів
Класифікація за процесом управління			
ABC-костинг	Розподіл діяльності на робочі процеси або операції. Сума витрат калькулюється та окремо за кожним процесом.	Розподіл діяльності на процеси та їх співставлення зі створюваним НМА дозволяє більш достовірно ідентифікувати витрати, прямо пов'язані з НМА.	Трудомісткість процесу обліку. Вимагає введення змін до діючої системи обліку Потребує істотних змін у системі бухгалтерського обліку й удосконалення систем інформаційної підтримки, що зумовлює зростання витрат на управління.
LCC-аналіз	Розрахунок витрат за етапами життєвого циклу продукції та їх зіставлення з відповідними доходами. Застосовується у стратегічному управлінні витратами.	Життєвий цикл НМА може займати значний проміжок часу, тому даний метод дозволяє оцінити витрати у довгостроковому періоді. Можливість прогнозування співставлення витрат та доходів за кожним етапом інноваційної діяльності.	Трудомісткість процесу обліку. Потреба значної кількості додаткової інформації.
Метод VCC	Метод управління ланцюжком споживчої вартості, витрати співставляються зі створення нової вартості.	Співставлення витрат підприємства з очікуваними доходами дозволяє становити доцільність формування нематеріального активу та понесення витрат інноваційної діяльності.	Трудомісткість процесу та низька достовірність прогнозування кон'юнктури ринку, діяльності та доходів на всіх стадіях інноваційного процесу.
Бенчмаркінг витрат	Прийняття рішень у сфері управління витратами на основі порівняння з підприємством-еталоном	Порівняння з передовими підприємствами дозволяє створити та удосконалити діючу систему управління витратами, що особливо актуально для нематеріальних активів та інноваційної діяльності, що пов'язані з специфічними видами витрат	Повна залежність ефективності управління від правильності вибору підприємства-еталона. Необхідність налаштування системи обміну інформацією. Неможливість перевірки достовірності отриманих даних.

Узагальнено автором, опубліковано в [74]

Формування оптимальної системи управління витратами на НМА, що дозволить збільшити ефективність діяльності підприємства та отримати більш повну інформацію для забезпечення управлінських рішень, має відбуватись на основі комплексного застосування систем з різними цільовими ознаками. Для

цього необхідне чітке визначення системою менеджменту складових інформаційного забезпечення управління активами підприємства. З метою оптимального вибору систем управління нематеріальними активами пропонується застосування матриці систем управління витратами, як представлено на рис. 2.2. А саме, в залежності від особливостей діяльності підприємства та інформаційних потреб менеджменту, в кожній площині матриці обирається сектор щодо обраної системи управління витратами:

- вісь X – відповідно до особливостей формування собівартості активів та видів витрат, що підлягають управлінню;
- вісь Y – згідно з метою управління витратами на напрямки передбачених управлінських дій;
- вісь Z – відповідно до особливостей формування об'єкту НМА та системи процесів, що потребують понесення певних видів витрат.

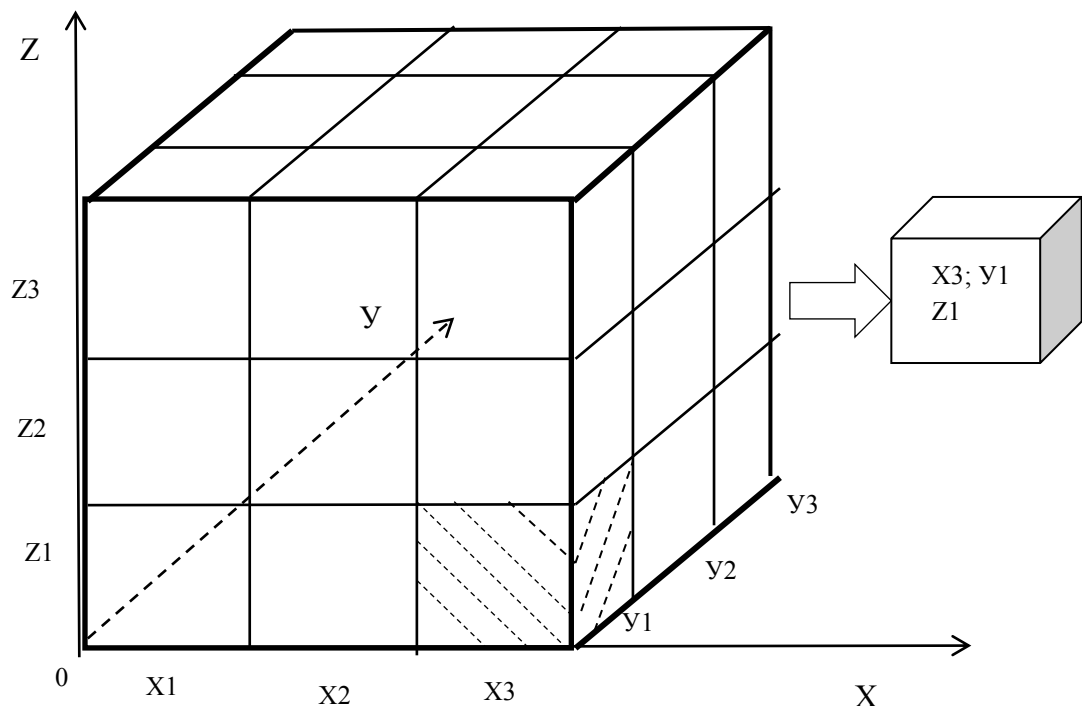

Рис. 2.2. Матриця вибору системи управління НМА та витратами інноваційної діяльності підприємства (власна розробка, опубліковано в [74])

На перетині обраних параметрів утворюється куб, грані якого є набором інструментів, що мають стати основою розробки ефективної системи управління нематеріальними активами та витратами інноваційної діяльності

підприємства. Основна характеристика застосування матриці наведена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Характеристика матриці вибору системи управління нематеріальними активами

Класифікаційна ознака	Грань матриці	Система управління витратами
Вісь X – об’єкт управління	X1	Direct-costing
	X2	Absorption-costing
	X3	Standard-costing
Вісь Y – мета управління	Y1	Target-costing
	Y2	Kaizen-costing
	Y3	Killing-costing
Вісь Z – процес управління	Z1	ABC-costing
	Z2	LCC-аналіз
	Z3	Метод VCC

Авторська розробка, опубліковано в [74]

В якості прикладу обрання комплексної системи управління витратами, що наведений на рис. 2.2, система управління витратами на формування нематеріальних активів на підприємстві буде сформована на комбінації елементів підходів обліку за стандартними витратами, цільовою собівартістю та видами діяльності. Тобто, для певного виду/об’єкту НМА менеджментом передбачається необхідність обліку та розподілу змінних витрат на формування собівартості в розрізі процесів, пов’язаних з його створенням, а також одночасної їх оптимізації для отримання планових показників вартості.

Важливо також зазначити, що запропонований набір систем управління витратами, що включені до варіантів формування матриці, не є універсальним та відображає лише загальний підхід до організації процесу управління. Наповнення кожної з площин матриці вибору формується на розсуд менеджменту підприємства і може включати іншу кількість та інші варіанти систем управління витратами. Також, формування системи управління витратами може відбуватись як в цілому для всього обсягу НМА, так і окремо для кожного їх структурного елементу.

Таким чином, особливим елементом облікової політики в системі управлінського обліку має бути система управління витратами на формування нематеріальних ресурсів, розроблена за запропонованим методичним підходом щодо кожного об'єкту управління. Практичною цінністю розробки такої системи є підвищення достовірності оцінки підприємства, удосконалення визначення вартості сформованих об'єктів нематеріальних активів в процесі інтелектуальної діяльності, можливість оперативної оцінки згенерованого гудвілу. Це в подальшому прийтиме зростанню інвестиційної привабливості підприємства, адже наявність НМА та гудвілу показують рівень розвитку підприємства, можливості до інноваційного розвитку та якість загальної системи менеджменту, які є пріоритетними ознаками для інвесторів.

2.2. Аналіз підходів до оцінки нематеріальних активів підприємства

Забезпечення стратегічних цілей підприємства вимагає проведення ефективного управління повним обсягом понесених витрат на його розвиток, що включає їх ідентифікацію та оцінку. Як було зазначено в розділі 2.1, основними складовими нематеріальних ресурсів, що потребують розробки обліку з метою управлінського впливу, є нематеріальні активи та ВГГ, як синергетичний ефект використання НМА та інших активів підприємства. А саме, в результаті понесених витрат формується окремий вартісно визначений ідентифікований нематеріальний актив на основі стандартної оцінки в фінансовому обліку та обґрунтованої експертної в системі управлінського обліку підприємства. Дооцінка такої інтелектуально-інформаційної складової економічного потенціалу підприємства на підставі експертного підходу у внутрішніх первинних документах може бути відображена в складі активів завдяки внутрішньо генерованому гудвілу. І саме визначення оцінки ВГГ є найбільш проблемним питанням оцінки нематеріальних ресурсів підприємства,

так як на сьогодні гудвіл в системі обліку відображається в загальному обсязі, без розподілу на елементи та не в періоді його виникнення.

Оцінка внутрішнього гудвілу з позицій факторів-елементів дозволить уникнути «котлового підходу» [133] до його визнання, та ідентифікувати джерела зростання вартості підприємства з метою здійснення подальшого управлінського впливу. Для цього потрібно, на підставі дослідження існуючих методів оцінки НМА та гудвілу, визначити межі використання тих підходів, за якими можливо отримати більш об'єктивні результати в оцінці певних складових внутрішньо генерованого гудвілу. В результаті аналізу наукової літератури та нормативних актів виділено ряд методів для оцінки внутрішнього гудвілу, що включаються два основних напрями: бухгалтерський та експертний (рис. 2.3).

Бухгалтерський метод застосовується в системі фінансового обліку відповідно до діючих стандартів обліку. З огляду на діючу практику фінансового обліку, оцінка внутрішньо генерованого гудвілу пов'язана з визнанням видатків або ідентифікації нематеріальних активів. Відображення гудвілу в системі фінансового обліку обмежується тим, що для проведення його оцінки та визнання в якості активу підприємства необхідна операція з покупки-продажу або об'єднання компаній [115]. Крім того, можливості обліку та оцінки гудвілу обмежуються також нормами МСБО 38 «Нематеріальні активи» у зв'язку з існуванням заборони визнання внутрішньо створеного гудвілу активом, оскільки він не є ідентифікованим ресурсом, що контролюється компанією, і не може бути достовірно оціненим [108]. Таким чином, оцінка гудвілу в фінансовому обліку передбачена лише в момент продажу або об'єднання підприємств за методами, що представлені в табл. 2.4.

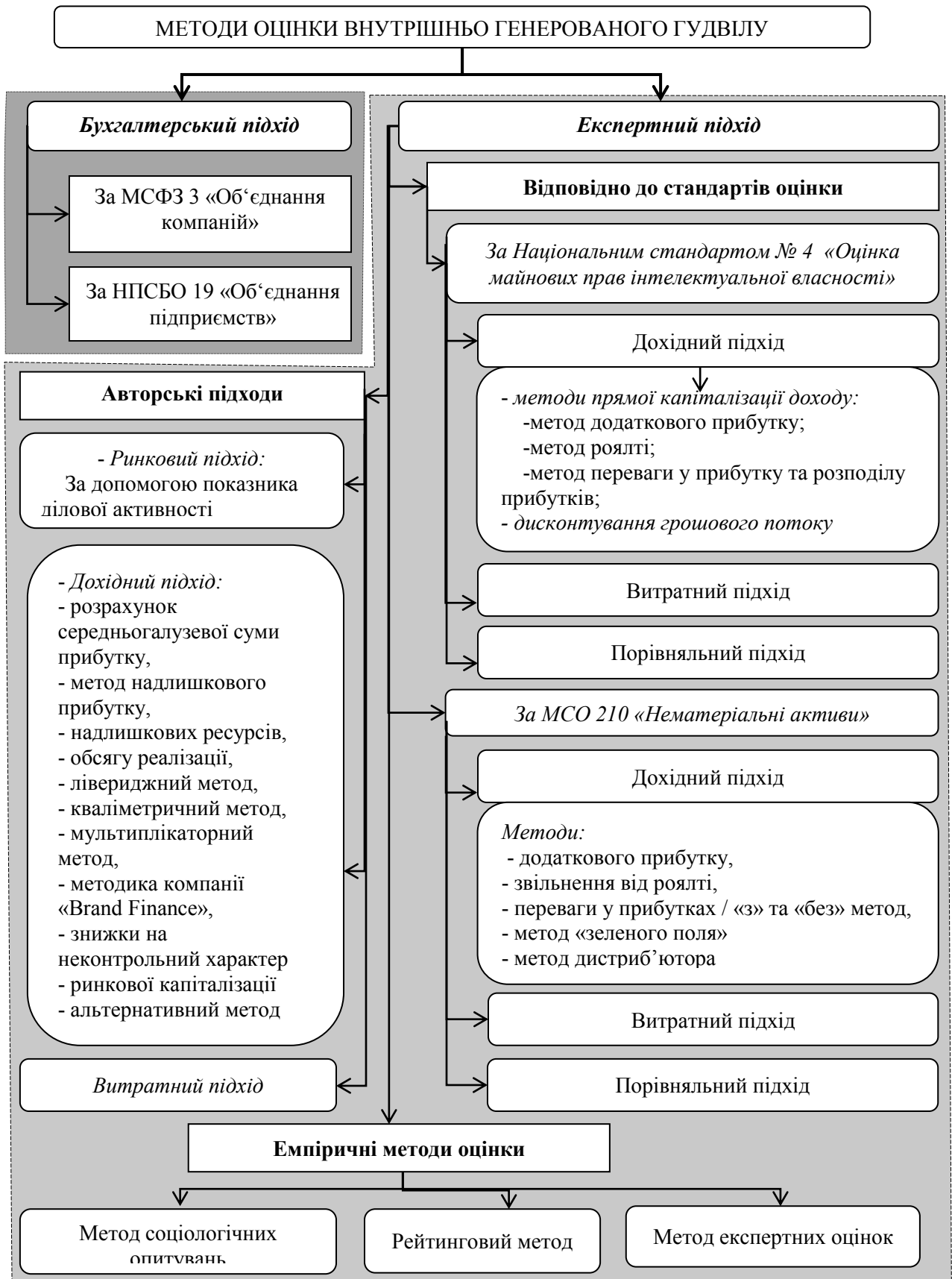

Рис. 2.3. Методи оцінки внутрішньо генерованого гудвілу як складової нематеріальних ресурсів підприємства (узагальнено автором, опубліковано в [82]).

Методики розрахунку гудвілу в системі фінансового обліку

Нормативний документ	Визначення сутності гудвілу	Формула розрахунку
МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу»	Перевищення вартості покупки над придбаним інтересом у справедливій вартості ідентифікованих придбаних активів і зобов'язань.	$GW = ВПП - СВ_{АЗ}$, де ВПП – вартість придбання підприємства, грн.; СВ _{АЗ} – справедлива вартість активів і зобов'язань, грн.
НПСБО 19 «Об'єднання підприємств»	Перевищення вартості придбання над часткою покупця в справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань.	$GW = ВПП - СВ_{АЗ}$, де ВПП – вартість придбання підприємства, грн.; СВ _{АЗ} – справедлива вартість активів і зобов'язань, грн.

Узагальнено автором на основі [111, 115].

В діючих методиках обліку гудвіл розраховується як різниця між активами та покупною ціною підприємства, а отже є узагальненою характеристикою, не відображаючи при цьому вартість кожного його елементу, в тому числі інформаційного та інтелектуального характеру.

За таких умов, неможливою є поточна оцінка гудвілу в системі фінансового обліку, вартість генерування внутрішнього гудвілу не капіталізується, але з метою управління та оцінки підприємства вимагає врахування його як фактора забезпечення конкурентоспроможності через використання ресурсів інтелектуально-інформаційного характеру. Гудвіл є генератором та показником зростання вартості бізнесу за рахунок накопичення унікального інформаційного ресурсу в результаті інноваційної діяльності, хоч не може бути визнаний за загальними правилами як актив, проте, як зазначає С.Ф. Легенчук, має здатність до породження синергетичних явищ в розвитку підприємства [87]. Тому, оперативна оцінка елементів гудвілу за таких умов є пріоритетним завданням розвитку облікової науки.

Експертний підхід до оцінки внутрішнього гудвілу призначений для його вимірювання в процесі діяльності з метою прийняття управлінських рішень. Дані методи потребують наявності спеціальних компетенцій та досвіду

оцінювання та включають два напрями: відповідно до стандартів оцінки та авторських підходів в науковій літературі.

Для виявлення можливостей оцінки внутрішньо генерованого гудвілу з підходів національної та міжнародної практики проаналізовано стандарти оцінки щодо нематеріальних активів, а саме МСО 210 «Нематеріальні активи» (IVS 210 Intangible Assets) [110], Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» (НСО №4) [120], Методику оцінки майнових прав інтелектуальної власності, затверджену наказом Фонду державного майна України від 25.06.2008 № 740 [100].

В МСО 210 «Нематеріальні активи», на відміну від національного стандарту, виділяється необхідність оцінки гудвілу як окремого елементу та зазначено про можливість його оцінки в рамках таких елементів [110]:

- синергія, що впливає з комбінації двох або більше видів діяльності, наприклад (скорочення експлуатаційних витрат, економії від масштабу або зростання асортименту продукції);

- можливості виходу бізнесу на інші ринки;

- вигоди від якості сформованого колективу;

- вигода від майбутніх очікуваних активів;

- вигода від сформованості, укомплектованості підприємства.

Методи оцінки нематеріальних активів, зазначені в розглянутих нормативних документах, наведено лише в загальному описі підходів, без пояснення поетапного проведення необхідних розрахунків. Тому виділено основні підходи та методи, що представлені в національних та міжнародних стандартах оцінки та можуть бути застосовані щодо оцінки ВГГ, та надано рекомендації щодо порядку їх впровадження. Як у міжнародній, так і в вітчизняній практиці оцінки застосовуються 3 основні підходи: дохідний, витратний та піорвняльний.

1. **Дохідний підхід** передбачає порівняння вартості об'єктів нематеріальних активів до очікуваного доходу від їх продажу або використання, тобто ґрунтується на принципах ефективного використання та

дисконтування для визначення поточної вартості. Цей підхід виділено як найбільш достовірний та пріоритетний в процесі оцінки НМА.

В рамках підходу виділено наступні основні напрями та методи:

- 1) прямої капіталізації доходу (методи додаткового прибутку, роялті, переваги у прибутку та розподілу прибутків)
- 2) дисконтування грошового потоку
- 3) метод «зеленого поля» (greenfield method)
- 4) метод дистриб'ютора (distributor method).

Перший напрям оцінки – прямої капіталізації доходу – є спільним у національних та міжнародних стандартах.

В межах даного підходу для оцінки ВГГ можливо застосовувати *метод переваги у прибутку*, що передбачає дисконтування або пряму капіталізацію різниці між прибутком підприємства за умови понесення визначеного спектру витрат на формування ВГГ та прибутком без здійснення таких витрат. Пряма капіталізація передбачає оцінку додаткового прибутку за рахунок витрат на ВГГ, для оцінки елементів ВГГ необхідно застосувати коефіцієнт впливу кожного виду витрат, що аналізуються. Серед таких складових ВГГ слід перш за все виділити інформаційні ресурси, накопичені в результаті інноваційних витрат на дослідження та розробки, та які характеризують не продуктову стадію розвитку інноваційного продукту [78]. Якщо очікується отримання додаткових грошових потоків протягом терміну більше року, то відбувається коригування також і на дисконтний множник.

Показник додаткового прибутку в заданій методиці визначається не лише як збільшення грошових надходжень, але і з підходу економії витрат, в розрізі наступних елементів [100]:

- перевага у ціні одиниці продукції (товарів, робіт, послуг) за умови формування ВГГ;
- зниження собівартості одиниці продукції (товарів, робіт, послуг), як постійної, так в змінної частини;
- зростання обсягу реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Оцінка ВГГ гудвілу за методом переваги у прибутку здійснюється наступним чином (формула 2.1) [78]:

$$\text{ВГГ} = k \cdot d_r \cdot (P_1 - P_0) = k \cdot d_r \cdot \Delta P, \quad (2.1)$$

де ВГГ – вартість внутрішньо генерованого гудвілу

k – коефіцієнт впливу кожного елементу ВГГ;

d_r – дисконтний множник;

P_0 – прибуток, отриманий підприємством без витрат на формування ВГГ ;

P_1 – прибуток, отриманий підприємством за умови формування ВГГ;

ΔP – додатковий прибуток , що виникає у підприємства за наявності ВГГ.

Як варіант розрахунку дисконтного множника (d_r) пропонується використовувати за основу середню норму прибутковості капіталу підприємства та індекси прогнозованої інфляції протягом терміну отримання економічного ефекту від внутрішньо генерованого гудвілу.

Можливим є і застосування *методу додаткового прибутку*, принцип застосування якого є аналогічним, але порівнюється прибуток підприємства, отриманий за умови формування внутрішньо генерованого гудвілу, з середньогалузевим за умови відсутності понесення аналогічних витрат.

За таким підходом вартість гудвілу визначається наступним чином (формула 2.2):

$$\text{ВГГ} = k \cdot d_r \cdot (P_1 - \overline{P_0}) = k \cdot d_r \cdot \Delta P, \quad (2.2)$$

де $\overline{P_0}$ – середній прибуток подібних підприємств, що не здійснюють формування ВГГ;

ΔP – додатковий прибуток підприємства понад середньогалузевий рівень за рахунок наявності ВГГ.

Якщо попередній метод більш інформативний для внутрішнього використання, то результати методу додаткового прибутку мають більшу перевагу для інвесторів для оцінки переваги підприємства над конкурентами.

Сутність *методу розподілу прибутків* полягає в оцінці частки прибутку, що отримана в результаті використання нематеріальних ресурсів, що можуть бути ідентифіковані як елементи внутрішньо генерованого гудвілу, в загальному обсязі прибутку компанії. Оцінка частин прибутку в загальній його суті може бути здійснена на основі побудови багатофакторної кореляційної моделі (дозволить визначити вплив елементів ВГГ за допомогою оцінки вагового коефіцієнту стандартизованого показника витрат) або на основі канонічного моделювання (додатково дозволить виявити наявність взаємозв'язку між витратами на внутрішньо генерований гудвіл та оцінити синергетичні ефекти від володіння нематеріальними ресурсами).

Проте, в межах напряму прямої капіталізації доходу для оцінки ВГГ не доцільно використання методу роялті, адже він застосовується на основі ліцензійних платежів за надання прав на використання об'єктів права інтелектуальної власності, а тобто лише для офіційно оформлених відносин.

Метод *«зеленого поля»* полягає у розрахунку грошових потоків за припущенням, що у власності підприємства є лише актив, що є предметом оцінки. Всі інші активи мають бути придбані або орендовані. Проте, щодо ВГГ застосування методу є суперечливим у зв'язку з його неможливістю створення без наявності інших нематеріальних активів та більшою трудомісткістю розрахунку.

Метод дистриб'ютора призначений для оцінки додаткових грошових потоків від НМА, пов'язаних з клієнтами. Тому такий метод можна застосовувати щодо ВГГ в частині якості збутової стратегії, оцінки лояльності клієнтів, ділової репутації, бренду, баз даних клієнтів.

Загальним порядком застосування методу є:

- 1) створення прогнозів доходу на основі існуючих домовленостей та умов співпраці з клієнтами;

2) вибір для порівняння підприємств-конкурентів, у яких налаштована подібна система роботи з клієнтами, та розрахунок їх прибутковості;

3) визначення обсягу супутніх активів, що потрібні для забезпечення співпраці та отримання передбаченої виручки та витрат (зазвичай оборотний капітал, кошти та трудові ресурси);

4) розрахунок прибутковості кожного супутнього активу з врахуванням оцінки ризику;

5) виключення вигід від використання супутніх активів з загального прогнозного прибутку для визначення частини прибутку, що створюється виключно ВГГ;

6) розрахунок ставки дисконтування та коригування отриманого показника прибутку від ВГГ.

Слід зазначити, що загальним обмеженням дохідного підходу є необхідність визначення розміру доходу та додаткових грошових потоків, пов'язаних з кожним окремим об'єктом МА та гудвілу, що є досить трудомістким завданням та потребує як залучення експертів з відповідним досвідом та компетенціями, так і ретельного збору вихідної інформації для обґрунтування та виміру залежності витрат на внутрішньо генерований гудвіл та економічними вигодами.

2. Витратний підхід полягає у визначенні вартості витрат, необхідних для відтворення або заміщення об'єкта оцінки та ґрунтується на *методах прямого відтворення та заміщення*. Даний підхід визначає поточну вартість витрат на створення ВГГ на дату приведення об'єкта в стан, що забезпечує його найбільш ефективно використання, тобто принесення економічних вигід.

Слід зазначити, що використання даного підходу не зовсім об'єктивне для НМА та внутрішньо генерованого гудвілу з огляду на їх цінність в частині формування значної частки вартості підприємства та особливостей втрати вартості. Вимога до застосування показників зносу та строків корисного використання не завжди може виконана щодо нематеріальних ресурсів, зокрема інформаційних через їх значну дифузійність та можливість миттєвої втрати

цінності та корисності. Витратний підхід має ретроспективний характер та не оцінює фактичний поточний внесок об'єкту ВГГ у вартість підприємства. Крім того, в МСО 210 зазначається, що застосування витратного підходу щодо НМА доцільно лише при неможливості реалізації альтернативних методів [110].

3. **Порівняльний підхід** до оцінки НМА застосовується у разі наявності достатнього обсягу достовірної інформації про ціни на ринку подібних об'єктів та умови договорів щодо розпорядження майновими правами на такі об'єкти. Тому по відношенню до ВГГ даний метод не може бути застосований з причини неможливості представлення гудвілу як окремого об'єкту інтелектуальної власності та отримання достовірної інформації про гудвіл інших компаній на ринку, адже вартість внутрішнього гудвілу зазвичай є об'єктом комерційної таємниці.

У зв'язку зі встановленою необхідністю оцінки гудвілу, науковцями проводились дослідження щодо розробки методів такої оцінки. Аналіз можливості застосування методів гудвілу, що пропонуються у науковій літературі, подано в Додатку С. З огляду на те, що не всі елементи внутрішньо генерованого гудвілу переходять у стадію активу, оцінка його елементів може включати кілька методів залежно від способу ідентифікації.

Окрім розглянутих розрахункових методів оцінки ВГГ (представлених в нормативних документах та у науковому середовищі), у процесі оцінки внутрішньо генерованого гудвілу можливе застосування **емпіричних (експертних) методів оцінки**, що передбачають встановлення вартості ВГГ лише на основі професійного судження експертів, та до яких відносяться [82]:

1) *Метод соціологічних опитувань*, що полягає в зборі оцінок стейкхолдерів підприємства, їх суб'єктивних думок про діяльність. Перевагою методу є можливість отримання аналітичної оцінки репутації підприємства. Проте, така оцінка не завжди є інформативною та залишається на рівні «позитивна / негативна». Крім того, точність такої оцінки прямо залежить від якості відбору експертів-стейкхолдерів та від обсягу вибірки;

2) *Метод експертних оцінок*, схожий за сутністю до методу соціологічних опитувань, передбачає оцінку репутації через інтерв'ю із стейкхолдерами. Метод передбачає застосування кількісних показників, що дає вищу інформативність та об'єктивність оцінки;

3) *Рейтинговий метод*, що полягає в складанні рейтингів ділової репутації незалежними організаціями та оцінює внутрішньо генерований гудвіл в частині бренду та репутації. Перевагою методу є незалежність оцінки, її надійність за рахунок залучення висококваліфікованих спеціалістів. Проте даний метод потребує залучення зовнішніх організацій та складається у визначені періоди часу, що не дозволяє отримувати оперативну оцінку.

Аналіз показує, що з точки зору об'єктивності та адекватності наданої оцінки жоден з методів не є універсальним та не може повною мірою забезпечити ефективність управління внутрішньо генерованим гудвілом. Необхідне проведення комплексної оцінки із застосуванням різних методик. Елементи експертних методів можуть бути застосовані підприємствами для оцінки ВГГ паралельно або як один з етапів розрахункових методів, зокрема щодо передбачення обсягів економічних вигід, виділення елементів гудвілу, вибір зовнішніх показників для оцінки. Але для реалізації експертних методів необхідна розробка системи показників та еталонних характеристик.

Здатність підприємства оцінити наявні нематеріальні ресурси (нематеріальні активи та внутрішньо генерований гудвіл), що складають переважну частку вартості в сучасних умовах, впливає на ефективність управління. Порівняння витрат на формування нематеріальних ресурсів з ціною ідентифікованих активів та внутрішнього гудвілу вказує на ефективність капіталовкладень та їх вплив на конкурентоспроможність суб'єкту господарювання. Тому основою підходу до оцінки вартості гудвілу в системі обліку є поєднання показників вартості та ціни внутрішнього гудвілу та застосування відповідних методів. Вартість гудвілу характеризує обсяг понесених витрат на його формування та розраховується на базі витратних методів. До ціни – показника впливу ВГГ на вартість підприємства та обсяг

позитивних ефектів від його наявності – рекомендується застосування дохідних, ринкових та експертних методів.

Проте оцінка гудвілу має включати динамічну складову для визначення поточної вартості, з урахуванням її зростання або зниження. Питання оцінки втрати вартості гудвілу протягом тривалого часу було дискусійним щодо методу визначення таких змін. Якщо щодо необоротних матеріальних активів застосовується процедура нарахування амортизації, то щодо гудвілу та певних видів нематеріальних активів (що мають невизначений термін використання) все більше обґрунтовується необхідність застосування процедури тестування на знецінення. Під невизначеним терміном розуміється обмежені можливості щодо оцінки періоду використання активу в діяльності та терміну генерування економічних вигід. Порівнюємо характеристики цих процесів для виявлення кращого варіанта для застосування щодо внутрішньо генерованого гудвілу, залежно від його особливостей як економічної категорії. Результати порівняння представлено в табл. 2.5.

Узагальнивши основні ознаки амортизації та знецінення, погоджуємось з позицією про переваги застосування процедури тестування на знецінення щодо ВГГ, спираючись на наступні аргументи:

1) неможливо достовірно визначити строк існування додаткової вигоди у форму внутрішньо генерованого гудвілу для систематичного розподілу його вартості протягом періоду корисного використання;

2) списання ВГГ до складу спожитих витрат та в рахунок зменшення прибутку доцільно лише в періоді втрати корисності;

3) процедура знецінення дозволяє врахувати ширше коло факторів, що впливають на поточну вартість гудвілу, в т.ч. і дифузійність інформаційного ресурсу;

4) віднесення повної вартості сформованого ВГГ до складу витрат є необ'єктивним та завищує витрати підприємства; автор вважає необхідним включення до складу витрат лише частини вартості, що сформована витратами.

Таблиця 2.5

Порівняння процедур нарахування амортизації та тестування на знецінення

Ознака	Амортизація	Тест на знецінення
Визначення	амортизація – систематичний розподіл суми активу, що амортизується, протягом строку його корисної експлуатації	збиток від зменшення корисності – сума, на яку балансова вартість активу або одиниці, що генерує грошові кошти, перевищує суму його/її очікуваного відшкодування
Економічна сутність	Забезпечення резервів відтворення активу	Зменшення поточної вартості активу
Характер впливу на прибуток	Постійний вплив на зменшення, а для прямолінійного методу — рівномірне зменшення	Непередбачуваний вплив: можливе зменшення прибутку, але лише при виявленні знецінення
Періодичність проведення	Постійно, щомісяця	Періодичність залежить від рішення менеджменту або настання певних умов
Визначення строку корисного використання	Обов'язкове	Не потрібне визначення; процедура передбачена для активів з невизначеним строком використання
Фактор впливу	Розрахунок залежить від встановленого строку використання	Моральне старіння, дифузійність інформаційного ресурсу та інші фактори втрати вартості
Відображення в обліку	Відображення у складі витрат	Відображення у складі витрат та активу
Характер впливу на первісну вартість активу	Не зменшує первісну вартість	Зменшує первісну вартість

Узагальнено автором за даними [107]

Недоліком застосування процедури тестування на знецінення в системі менеджменту є ускладнення процедури планування через непередбачуваність змін вартості та їх впливу на прибуток, так як неможливо визначити строк корисного використання, а також зменшення корисності активів та гудвілу залежить від контрольованих і неконтрольованих підприємством факторів [197]. Амортизація характеризується систематичним розрахунком нарахувань відповідно до статичних даних щодо строку використання та методу нарахування. Але така перевага не має стати основою застосування процедури амортизації щодо елементів внутрішньо генерованого гудвілу, а при

процедурах планування необхідно включати передбачувані витрати, пов'язані зі знеціненням гудвілу, відповідно до минулого досвіду та очікуваних умов діяльності.

В той же час необхідне проведення перерахунку вартості і нематеріальних активів підприємства. Для тих видів НМА, щодо яких можливо встановити строк корисного використання, нараховується амортизація за традиційною процедурою з використанням методів амортизації та перенесенням вартості на собівартість продукції або витрати періоду. Нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання підлягають процедурі переоцінки/знецінення разом з ВГГ.

Таким чином, оцінка нематеріального ресурсу підприємства має відбуватися відповідно до можливості понесеними витратами досягнення продуктової форми, а саме з позицій НМА або внутрішньо генерованого гудвілу. Тому необхідне вдосконалення методики їх поточної оцінки на основі комбінації розглянутих методів з періодичною переоцінкою встановленої вартості.

2.3. Оцінка впливу формування внутрішньо генерованого гудвілу на інвестиційну привабливість підприємства

Удосконалення ідентифікації та облікового відображення нематеріальних ресурсів та витрат на їх формування у складі активів підприємства потребує оцінки їх впливу на вартісні характеристики підприємства. Особливо така необхідність постає щодо внутрішньо генерованого гудвілу та його ролі в процесі розвитку суб'єкту господарювання. Тому значної актуальності набула проблема дослідження процесу формування ВГГ та встановлення характеру його впливу на інвестиційну привабливість підприємства для забезпечення можливості управління вартістю підприємства. Інструментом до вирішення

поставлених аналітичних проблем можуть стати методи математичного моделювання. Задачі виявлення статистичної наявності, тісноти та напрямку взаємозв'язків між структурними елементами системи показників успішно вирішуються шляхом застосування методів канонічного аналізу, які дозволяють знаходити максимальні кореляційні зв'язки між групами величин. Тому для оцінки взаємозв'язку між формуванням внутрішньо генерованого гудвілу та інвестиційною привабливістю обрано методику канонічний аналіз (який ще називають метод канонічних кореляцій), що оперує канонічними кореляціями – кореляціями між взаємопов'язаними системами факторних і результуючих ознак.

Перевагою канонічного аналізу над факторним, що переважно застосовується для аналізу гудвілу та встановлює зв'язки усередині однієї множини змінних, є розширення можливостей дослідження та визначення ключових показників впливу в різних множинах даних [61].

Метою канонічного моделювання формування ВГГ є обґрунтування впливу внутрішнього гудвілу на привабливість та оцінку підприємства за рахунок того, що оціночні показники, важливі для інвесторів, формуються під впливом тих же факторів, що і внутрішній гудвіл. Даний метод дозволить оцінити вплив факторів в рамках елементів гудвілу на показники інвестиційної привабливості підприємства, які формують його вартість, відображають позиціонування на ринку та є визначальними під час прийняття рішення про можливість придбання підприємства.

Під час моделювання впливу внутрішнього гудвілу на привабливість підприємства перевіряються наступні гіпотези:

- 1) найбільший вплив на формування гудвілу мають інформаційно-інтелектуальні ресурси;
- 2) гудвіл формується в результаті наявності та використання як нематеріальних, так і матеріальних активів;
- 3) гудвіл не можна повністю ототожнювати лише з не ідентифікованими нематеріальними ресурсами.

Процедура канонічного моделювання впливу ВГГ на привабливість підприємства для інвестування включає наступні етапи дослідження:

Етап 1. Вибір оціночних показників на основі експертного підходу щодо їх можливості до відображення як привабливості підприємства, так і факторів формування гудвілу

Внутрішньо генерований гудвіл забезпечує формування додаткової вартості підприємства та його конкурентних переваг, покращує фінансовий стан компанії та, як наслідок, її інвестиційну привабливість. Тому у роботі за базу оцінки діяльності підприємства обрано показники майнового стану, ліквідності, рентабельності, платоспроможності, які показують ефект додаткових економічних вигід від генерування гудвілу, а саме темпи росту доходу та прибутку, рентабельність активів та інвестицій, операційний важіль, коефіцієнти оборотності активів, співвідношення власних і залучених коштів, покриття, оновлення основних засобів.

Вхідними даними для аналізу формування гудвілу є система показників факторів впливу, структурована за такими основними складовими:

1. Індикатори наявності нематеріальних активів як результатів інтелектуальної діяльності – характеризується показниками щодо наявності та управління інформаційно-інтелектуальними ресурсами, можливості формування інтелектуального потенціалу та клієнтських відносин.

2. Показники рівня витрат інноваційної діяльності – дана група характеризується рівнем інноваційності підприємства, активності здійснення НДДР, що формує інноваційний потенціал та додаткові можливості функціонування підприємства.

3. Показники наявності ідентифікованих нематеріальних активів, які характеризують потенціал нематеріальних активів у генеруванні вартості підприємства, їх якісний склад та активність формування.

4. Показники ефективності використання матеріальних активів підприємства, що оцінюють придатність матеріальних активів до підвищення

результативності діяльності підприємства, збільшення його прибутку та якісно вищого рівня продуктивності.

Детальна інформація про сутність та порядок розрахунку системи показників оцінки факторів формування інвестиційної привабливості та ВГГ в межах кожної із груп представлена в Додатку П.

Узагальнення підходу до формування системи показників аналізу ВГГ та інвестиційної привабливості підприємства з метою канонічного моделювання представлено на рис. 2.4.

Етап 2. Формування системи вхідних даних, а саме визначення розрахункових та якісних значень запропонованих показників на основі поєднання кількісних та експертних методів. Даний етап проводиться на основі інформації, отриманої з фінансової та корпоративної звітності підприємства, первинних документів, внутрішніх управлінських звітів.

Для визначення показників експертними підходами застосовуються методи опитувань та експертного оцінювання. Для цього мають бути розроблені анкети із зазначенням всіх критеріїв, важливих для оцінки, їх значимості та шкали оцінювання. Межі значень кожного критерію мають бути чітко визначеними в бальній системі з детальним поясненням кожного оціночного інтервалу. Шкала класифікації значень показників має бути диференційованою, мати рівні інтервали, простою та компактною в інтерпретації [60].

Важливою умовою даного етапу є якісна обробка вхідних даних. Отримані значення показників виражені в різних одиницях виміру, мають як точний кількісний характер, так і якісні (бальні) характеристики, що ускладнює зіставлення та порівняння даних. Тому для вирішення даної проблеми пропонується проведення стандартизації даних, а саме переводу отриманих оцінок до нульового середнього та одиничного стандартного відхилення. Тобто, формується нова система перетворених показників з розмірністю значень $[-1; 1]$. В результаті зміни розмірності, співставлення, подальший аналіз та інтерпретація даних стають більш об'єктивними та достовірними.

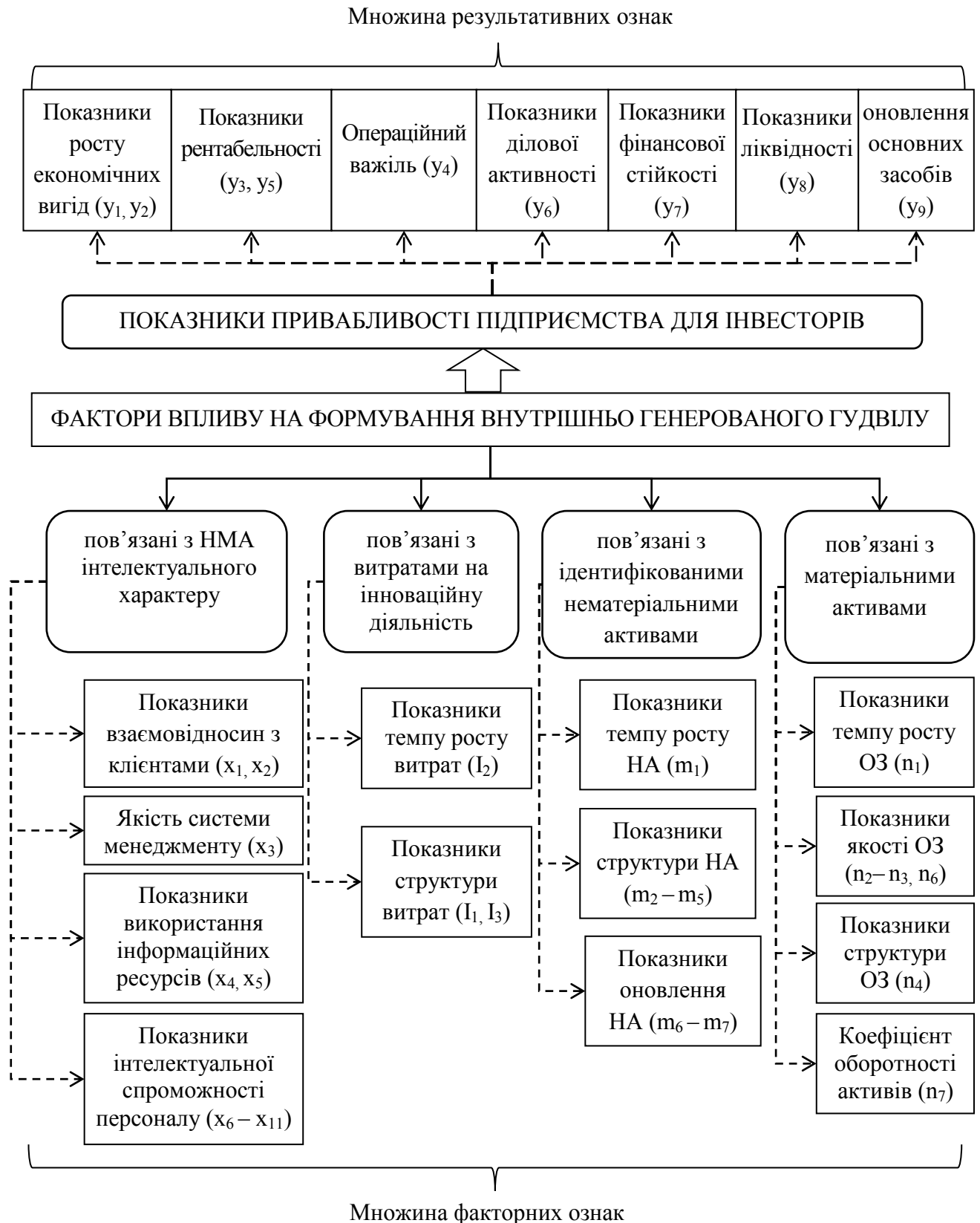

Рис. 2.4. Система показників формування моделей канонічного аналізу впливу ВГГ на інвестиційну привабливість підприємства (сформовано автором, опубліковано в [77])

Етап 3. Формування канонічних моделей впливу факторів формування внутрішньо генерованого гудвілу на інвестиційну привабливість підприємства.

Канонічною кореляцією є кореляція між новими компонентами (канонічними змінними) U і V (формули 2.3 та 2.4)[94]:

$$U = a_1y_1 + a_2y_2 + \dots + a_qy_q \quad (2.3)$$

$$V = b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_px_p \quad (2.4)$$

де a_i і b_j – коефіцієнти лінійного розкладу канонічних змінних за відповідними показниками двох систем.

Тому на даному етапі вплив кожної з груп факторів на показники привабливості підприємства аналізується на основі формування парних моделей залежності системи оціночних показників діяльності підприємства (U) від кожної з груп факторів формування внутрішнього гудвілу (V).

Таким чином, для виявлення механізму взаємозв'язку між показниками оцінки привабливості підприємства для інвестування (Y) та факторами впливу за рахунок не ідентифікованих нематеріальних активів (X), факторами впливу за рахунок витрат на інноваційну діяльність (I), факторами впливу за рахунок ідентифікованих нематеріальних активів (M), факторами впливу за рахунок матеріальних активів (N), а також визначення пріоритетності показників у кожній із систем, необхідно сформувати 4 моделі канонічної кореляції між компонентами U і V .

Канонічна змінна U , представлена оціночними показниками привабливості підприємства для потенційного інвестора, є спільною для всіх моделей. Канонічна змінна V в кожній з моделей представлена групами показників факторів впливу на формування внутрішньо генерованого гудвілу:

V_1 – внутрішньо генерований гудвіл, сформований інтелектуальними нематеріальними активами (показники $x_1 - x_{11}$);

V_2 – внутрішньо генерований гудвіл, сформований витратами на інноваційну діяльність, що продукують інформаційно-інтелектуальний ресурс (показники $z_1 - z_3$);

V_3 – внутрішньо генерований гудвіл, сформований ідентифікованими нематеріальними активами, що визнаються в загальному порядку активами відповідно до ПСБО та МСБО (показники $m_1 - m_7$);

V_4 – внутрішньо генерований гудвіл, сформований матеріальними активами за рахунок їх оновлення та покращення технічних характеристик (показники $n_1 - n_6$).

Процес канонічного моделювання починається з надання вхідних даних кожної з груп показників у матричному вигляді. Такі показники мають бути сформованими у два масиви даних з однаковою кількістю рядків N (об'єктів дослідження) та однаковою або різною кількістю стовпців-змінних (в залежності від кількості обраних факторів). Наприклад, для виявлення зв'язку між показниками оцінки привабливості підприємства для інвестування і факторами впливу на ВГГ за рахунок не ідентифікованих НМА початкові дані були подані у вигляді матриці (2.5):

$$\begin{pmatrix} y_{11} & y_{12} & \dots & y_{18} & y_{19} & x_{11} & x_{12} & \dots & x_{111} \\ y_{21} & y_{22} & \dots & y_{28} & y_{29} & x_{21} & x_{22} & \dots & x_{211} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ y_{441} & y_{442} & \dots & y_{448} & y_{449} & x_{441} & x_{442} & \dots & x_{2411} \end{pmatrix} \quad (2.5)$$

Одне з основних завдань, що розв'язується у процесі аналізу канонічних кореляцій, полягає в знаходженні такої пари значень канонічних змінних двох множин, щоб їх кореляція була максимально можливою [92]. За аналогією з парною кореляцією щільність зв'язку між канонічними змінними буде визначатися канонічним коефіцієнтом кореляції r (формула 2.6):

$$r = \frac{\text{cov}(U, V)}{\sqrt{\text{var}(U) \cdot \text{var}(V)}} \quad (2.6)$$

Залежно від того, яких значень набувають коефіцієнти a_i і b_j ($i = \overline{1, q}, j = \overline{1, p}$), будуть змінюватися значення канонічних змінних та канонічного коефіцієнта кореляції.

Етап 4. Аналіз отриманих результатів канонічного моделювання та їх інтерпретація.

Основними показниками, що аналізуються на даному етапі, є коефіцієнти кореляції, що показують тісноту зв'язку між двома множинами даних та в рамках кожної з множин.

Крім того, визначаються показники, що характерні для канонічного моделювання, а саме канонічні ваги (показують внесок кожної змінної у загальну модель).

Аналіз значень канонічних ваг дозволяє визначити ступінь впливу кожного із факторів на результативну систему оціночних характеристик інвестиційної привабливості підприємства. Чим вищим є значення канонічної ваги, тим більшим є вплив відповідного фактору на загальну канонічну змінну. Такий аналіз дозволяє визначити резерви росту гудвілу для забезпечення інвестиційної привабливості підприємства в рамках кожного множини факторів впливу.

Для проведення більш детальної інтерпретації отриманих канонічних коренів рекомендується проведення аналізу канонічних навантажень факторів, тобто кореляцій між канонічними змінними та змінними з кожної множини [92]. Це дозволяє краще зрозуміти характер впливу факторів на оціночні показники підприємства. Тому на основі таких даних можливо визначити критичні точки забезпечення формування вартості підприємства та розробляти систему управлінських рішень відповідно до встановлених стратегічних цілей. Тому під час планування управлінського впливу перш за все необхідна обробка сильно корельованих змінних.

Для визначення можливостей використання канонічного моделювання в процесі управління впливом формування внутрішньо генерованого гувілу на інвестиційну привабливість підприємства, в дисертаційному дослідженні

апробовано запропоновану методику на базі аналізу даних найбільших вітчизняних підприємств галузі машинобудування. Вибір даної галузі спричинений її високим рівнем інноваційності в економіці України, а також можливістю встановлення впливу сформованості НМА та рівня розвитку інноваційної діяльності на інвестиційну привабливість підприємства. Джерелами інформації для аналізу були річна фінансова звітність та звіти про управління за 2017-2020 роки, які опубліковані на офіційних сайтах підприємств. Основна інформація про підприємства, що були обрані об'єктами дослідження, представлена в Додатку У.

Розраховані значення показників формування ВГГ та інвестиційної привабливості досліджених підприємств за підходом, представленим на рис.2.4, що стали вхідними даними для формування моделей канонічного аналізу, представлено в Додатку Ф.

Обчислювальна процедура канонічного аналізу дуже громіздка й трудомістка, однак за допомогою сучасного програмного забезпечення вона легко реалізується. В дисертаційному дослідженні для розв'язання описаної задачі використано спеціальний пакет STATGRAPHICS Centurion, а саме процедуру Canonical Correlations. Звичайно, успішне використання даного пакета передбачає глибоке розуміння як процесів модельованої предметної області, так і алгоритму реалізації канонічного аналізу.

Результати обчислень багатовимірного статистичного методу канонічних кореляцій для виявлення механізму взаємозв'язку між показниками оцінки привабливості підприємства для інвестування (Y) та чотирма системами факторів, які впливають на неї, представлено в Додатку Х.

У табл. 2.6 наведені коефіцієнти канонічної кореляції між системами показників, що описують окремі складові ЗСП, їх значимість за статистичним критерієм.

Таблиця 2.6

Статистичні характеристики канонічних кореляцій між показниками оцінки привабливості підприємства для інвестування (Y) та факторами впливу за рахунок не ідентифікованих нематеріальних активів (X) підприємств, які досліджувались

№ пар складних ознак	Власні числа	Коефіцієнти канонічних кореляцій	Статистика Уїлкса	Критерій Пірсона	Число ступенів свободи	Рівень значимості α
1	0,777993	0,882039	0,0121325	143,386	99	0,0024
2	0,639839	0,799899	0,0546493	94,4716	80	0,1285

Даним статистичним пакетом передбачається перевірка значимості обчислених коефіцієнтів канонічної кореляції: якщо $\alpha \leq 0,05$, то цей коефіцієнт значимий, якщо $\alpha > 0,05$, то коефіцієнт канонічної кореляції не значимий. Наведені складні ознаки мають великий коефіцієнт канонічної кореляції, який дорівнює 0,882039.

У табл. 2.7 містяться рівняння основного взаємозв'язку між показниками в системах оцінки привабливості підприємства для інвестування (Y) та факторами впливу за рахунок інтелектуальних нематеріальних активів (X), факторами впливу за рахунок витрат на інноваційну діяльність (I), факторами впливу за рахунок ідентифікованих нематеріальних активів (M), факторами впливу за рахунок матеріальних активів (N).

Встановлені значення показників канонічної кореляції дозволяють виявити найбільш значимі групи активів, що впливають на формування вартості, привабливості для інвестування, позиціонування підприємства. На основі цього системою менеджменту можуть бути визначені основні об'єкти управлінського впливу для підвищення ефективності управління активами підприємства та досягнення стратегічних цілей розвитку. Значимість факторів формування ВГГ та привабливості підприємства залежить від його галузевої приналежності та особливостей діяльності, а тому запропонований аналіз має відбуватися окремо для підприємств різних сфер економіки.

Таблиця 2.7

**Моделі канонічного аналізу між системами показників підприємств,
які досліджувались**

Взаємозв'язок системами показників	Рівняння взаємозв'язку нових ознак	Коефіцієнт канонічної кореляції
Показники в системах оцінки привабливості підприємства для інвестування ↔ фактори впливу за рахунок НМА інтелектуального характеру	$\begin{cases} U_1 = -0,08x_1 - 0,8611x_2 + 0,3523x_3 + 0,1287x_4 + \\ + 0,0x_5 + 0,0089x_6 - 0,1541x_7 - 0,5985x_8 - \\ - 0,2641x_9 + 0,2587x_{10} - 0,1839x_{11}, \\ V_1 = -0,0748y_1 - 0,4453y_2 + 3,411y_3 + 0,291y_4 - \\ \rightarrow -3,508y_5 + 0,429y_6 - 0,687y_7 + 0,086y_8 - \\ - 0,1855y_9 \end{cases}$	0,882
Показники в системах оцінки привабливості підприємства для інвестування ↔ фактори впливу за рахунок витрат на інноваційну діяльність	$\begin{cases} U_1 = -0,0139y_1 - 0,266y_2 + 3,3174y_3 + 0,258y_4 - \\ - 2,652y_5 - 0,4569y_6 - 0,0318y_7 + 0,242y_8 - \\ - 0,006y_9, \\ V_1 = 0,982z_1 + 0,1813z_2 - 0,112z_3 \end{cases}$	0,7446
Показники в системах оцінки привабливості підприємства для інвестування ↔ факторами впливу за рахунок ідентифікованих нематеріальних активів	$\begin{cases} U_1 = -0,4609y_1 + 0,0122y_2 - 0,737y_3 + 0,34y_4 + \\ + 1,19y_5 + 0,508y_6 + 1,168y_7 - 1,1y_8 - \\ - 0,521y_9, \\ V_1 = 0,457m_1 + 0,392m_2 + 0,583m_3 - 0,411m_4 - \\ - 0,065m_5 - 0,798m_6 - 0,195m_7 \end{cases}$	0,7157
Показники в системах оцінки привабливості підприємства для інвестування ↔ факторами впливу за рахунок матеріальних активів	$\begin{cases} U_1 = -0,157y_1 + 0,051y_2 - 0,361y_3 + 0,023y_4 + \\ + 0,398y_5 - 0,903y_6 - 0,251y_7 + 0,212y_8 + \\ + 0,072y_9, \\ V_1 = -0,045n_1 + 0,023n_2 + 0,039n_3 + 0,381n_4 - \\ - 0,792n_5 - 0,266n_6 \end{cases}$	0,974

В результаті проведеного аналізу визначено, що найбільш значимими для машинобудівних підприємств у процесі формування їх інвестиційної привабливості та забезпечення додаткових економічних вигід є використання матеріальних активів та НМА інтелектуального характеру. Таким чином, управління даними видами активів підприємств сприятиме зростанню кількісних та якісних результатів діяльності підприємств.

Отримані показники високої значимості матеріальних активів відображають особливості діяльності досліджених підприємств та значну залежність результатів господарювання від якості матеріального забезпечення процесу виробництва. Цим підтверджується пропозиція автора щодо віднесення матеріальних активів до числа джерел формування внутрішньо генерованого гудвілу разом з НМА.

Високі значення показників канонічної кореляції формування ВГГ всіма групами нематеріальних активів з показниками впливу на інвестиційну привабливість підтверджують значущість НМА в процесі забезпечення розвитку підприємства. А перевага у тісноті зв'язку групи інтелектуальних НМА з привабливістю компанії доводить зростання ролі інформаційно-інтелектуального ресурсу для формування вартості підприємства.

Канонічний аналіз дозволяє провести ще більш детальне виявлення ключових елементів в межах виділених визначальних груп активів. А саме, на основі аналізу коефіцієнтів у рівняннях визначається сила взаємозв'язку між окремими показниками в системах та формується перелік найвпливовіших показників, що створюють механізм взаємозв'язку в системі, наведений у табл. 2.8. Складні латентні фактори виявляються за сукупністю показників, у яких коефіцієнти в рівняннях більші ніж 0,35. Виявлення складних латентних факторів, що забезпечують механізм взаємодії між системами показників відбувається на основі аналізу сукупності значень коефіцієнтів у рівняннях, що визначають пару нових канонічних змінних.

Таблиця 2.8

Визначення найвпливовіших показників в системах показників підприємств, що досліджувались

Взаємозв'язок між системами	Окремі показники, що формують основний взаємозв'язок між системами	Складні латентні фактори
Показники в системах оцінки привабливості підприємства для інвестування ↔ фактори впливу за інтелектуальними НМА	Рентабельність інвестицій (у5), рентабельність активів (у3), коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів (у7), темп росту прибутку (у2), коефіцієнт оборотності активів (у6). Наявність та якість власних торгових марок та брендів (х2), коефіцієнт інтелектуального рівня працівників (х8), якість менеджменту (х3).	Ефективність управління фінансовим результатом підприємства Розвиток інтелектуального капіталу

Продовження таблиці 2.8

Взаємозв'язок між системами	Окремі показники, що формують основний взаємозв'язок між системами	Складні латентні фактори
Показники в системах оцінки привабливості підприємства для інвестування ↔ фактори впливу за рахунок витрат на інноваційну діяльність	Рентабельність активів (y3), рентабельність інвестицій (y5), коефіцієнт оборотності активів (y6). Частка витрат на інновації (z1).	Ефективність виробничих процесів. Активність інноваційної діяльності
Показники в системах оцінки привабливості підприємства для інвестування ↔ факторами впливу за рахунок ідентифікованих нематеріальних активів	Рентабельність інвестицій (y5), коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів (y7), коефіцієнт покриття (y8), рентабельність активів (y3), коефіцієнт оновлення основних засобів (y9), коефіцієнт оборотності активів (y6), темп росту доходу (y1), операційний важіль (y4). Коефіцієнт оновлення НА (m6), частка прав на користування ресурсами та ліцензій в НА (m3), частка патентів в НА (m4), темп росту нематеріальних активів (НА) (m1), частка патентів в НА (m4), частка НА в активах підприємства (m2).	Забезпеченість підприємства власним капіталом та ефективність його використання Сформованість структури НМА; забезпеченість підприємства НМА та ефективність їх використання
Показники в системах оцінки привабливості підприємства для інвестування ↔ факторами впливу за рахунок матеріальних активів	Коефіцієнт оборотності активів (y6), рентабельність інвестицій (y5), рентабельність активів (y3). Частка виробничих основних засобів (n5), коефіцієнт зносу основних засобів (n4).	Ефективність організації виробничого процесу Сформованість структури матеріальних активів та їх придатність до використання

Отже, запропонована методика канонічного аналізу взаємозв'язку формування ВГГ та інвестиційної привабливості підприємства представляє собою додатковий інструмент оцінки менеджментом ролі гудвілу в процесі господарської діяльності та значимості факторів його формування. Даний підхід дозволяє оцінити вплив сформованості НМА на результати діяльності підприємства та його позиціонування через відображення їх ефекту у складі гудвілу підприємства. Такий підхід дозволяє виявити найбільш значимі фактори підвищення вартості підприємства на основі того, що оціночні показники, важливі для інвесторів, формуються під впливом тих же факторів, що і внутрішній гудвіл. А тому, управлінські рішення підприємства мають бути

спрямовані на управління та розвиток тих елементів активів, що мають найвищий вплив як на гудвіл, так і на інвестиційну привабливість.

Висновки до розділу 2

В результаті дослідження, проведеного у розділі 2, можливо зробити наступні висновки:

За результатами аналізу сучасних вітчизняних та світових систем управління витратами на розробку нематеріальних активів з урахуванням цільових ознак, а саме: за об'єктом управління, метою управління та за процесом управління, автором зроблено уточнення підходів до формування системи управління нематеріальними активами в системі управлінського обліку суб'єкту господарювання. Для визначення особливостей калькуляції та управління витратами на формування нематеріальних активів, зважаючи на особливості їх життєвого циклу, в роботі запропоновано матрицю вибору системи управління нематеріальними активами, яка базується на застосуванні комплексу систем управління витратами з різними цільовими ознаками відповідно до інформаційних потреб системи менеджменту підприємства.

Зазначено основні переваги та недоліки існуючих підходів до розвитку облікового відображення гудвілу та виділено основні напрями формування системи управлінського обліку ВГГ в процесі поточної діяльності (на відміну від діючої методики його відображення лише в момент продажу чи реорганізації бізнес-одиниці). Запропонований підхід включає 2 основних напрями, а саме:

- капіталізацію вартості гудвілу як особливої нематеріальної вигоди підприємства в результаті понесених витрат та використання активів на окремому рахунку 191 «Внутрішньо генерований гудвіл» з подальшою аналітикою, що відповідає факторам його формування;

- відображення внутрішньо генерованого гудвілу через капіталізацію витрат та визначення додаткових вигід в активі балансу з паралельним формуванням складових інтелектуального капіталу в пасиві, що надалі має супроводжуватися періодичним визначенням знецінення.

Запропоновано проведення оцінки внутрішнього гудвілу з позицій факторів-елементів, що дозволяє ідентифікувати джерела зростання вартості підприємства з метою здійснення подальшого управлінського впливу. Проведений аналіз можливостей застосування методів оцінки гудвілу в НСО № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» та МСО №210 «Нематеріальні активи» для встановлення вартісних значень його складових доводить необхідність проведення комплексної оцінки із застосуванням різних методик, що базується на комбінації застосування розрахункових та емпіричних методів та дозволяє підвищити достовірність оцінки.

З метою удосконалення процесу аналізу формування гудвілу та його складових для забезпечення можливості управління вартістю підприємства, розроблено методику аналізу його взаємозв'язку з формуванням інвестиційної привабливості суб'єкту господарювання. Обґрунтовано використання методу канонічного моделювання впливу внутрішнього гудвілу на привабливість та оцінку підприємства на основі того, що оціночні показники, важливі для інвесторів, формуються під впливом тих же факторів, що і внутрішній гудвіл. Для забезпечення процедури аналізу розроблено систему показників факторів впливу на гудвіл за основними його складовими: 1) індикатори наявності нематеріальних активів як результатів інтелектуальної діяльності (X); 2) рівень витрат інноваційної діяльності (I); 3) наявність ідентифікованих нематеріальних активів (M); 4) ефективність використання матеріальних активів (N). Формування інвестиційної привабливості (Y) здійснено на базі показників майнового стану, ліквідності, рентабельності, платоспроможності, які відображають ефект додаткових економічних вигід від генерування гудвілу. В результаті отримано наступні канонічні моделі зв'язку між показниками оцінки

привабливості підприємства для інвестування і кожною групою факторів впливу на формування ВГГ:

$$Y \leftrightarrow X = \begin{cases} U_1 = -0,08x_1 - 0,8611x_2 + 0,3523x_3 + 0,1287x_4 + 0,0x_5 + 0,0089x_6 - \\ -0,1541x_7 - 0,5985x_8 - 0,2641x_9 + 0,2587x_{10} - 0,1839x_{11} \\ V_1 = -0,0748y_1 - 0,4453y_2 + 3,411y_3 + 0,291y_4 - 3,508y_5 + \\ +0,429y_6 - 0,687y_7 + 0,086y_8 - 0,1855y_9 \end{cases}$$

$$Y \leftrightarrow I = \begin{cases} U_1 = -0,0139y_1 - 0,266y_2 + 3,3174y_3 + 0,258y_4 - 2,652y_5 - 0,4569y_6 - \\ -0,0318y_7 + 0,242y_8 - 0,006y_9, \\ V_1 = 0,982i_1 + 0,1813i_2 - 0,112i_3 \end{cases}$$

$$Y \leftrightarrow M = \begin{cases} U_1 = -0,4609y_1 + 0,0122y_2 - 0,737y_3 + 0,34y_4 + 1,19y_5 + 0,508y_6 + \\ +1,168y_7 - 1,1y_8 - 0,521y_9, \\ V_1 = 0,457m_1 + 0,392m_2 + 0,583m_3 - 0,411m_4 - \\ -0,065m_5 - 0,798m_6 - 0,195m_7 \end{cases}$$

$$Y \leftrightarrow N = \begin{cases} U_1 = -0,157y_1 + 0,051y_2 - 0,361y_3 + 0,023y_4 + 0,398y_5 - 0,903y_6 - \\ -0,251y_7 + 0,212y_8 + 0,072y_9, \\ V_1 = -0,045n_1 + 0,023n_2 + 0,039n_3 + 0,381n_4 - 0,792n_5 - 0,266n_6 \end{cases}$$

За показниками канонічної кореляції визначено, що найбільш значимими для машинобудівних підприємств є використання матеріальних активів та нематеріальних активів інтелектуального характеру, в результаті яких формуються додаткові вигоди у формі гудвілу. Такі результати підтверджують позицію автора щодо врахування матеріальних активів до числа джерел формування внутрішньо генерованого гудвілу. І висока значимість матеріальних активів пояснюється галузевою приналежністю досліджених підприємств, в яких якість продукту діяльності значно залежить від якості матеріальної бази. Високі значення показників канонічної кореляції впливу наявності всіх груп нематеріальних активів підтверджують їх значущість в процесі забезпечення розвитку підприємства. Проте, значимість складових залежить від галузевої приналежності та особливостей діяльності підприємства.

Основні результати дослідження, викладені в розділі 2, відображено у наукових працях автора [74; 77; 82; 189].

Список використаних джерел: [27; 30; 41; 54;60; 61; 78; 80; 87; 88; 92; 94; 100; 107; 108; 110; 111; 113; 115; 120; 133;176; 197; 198; 201; 224].

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ СФОРМОВАНИХ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ

3.1. Формування теоретико-методичного підходу до визнання нематеріальних активів об'єктами управлінського обліку

Формування облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку має відбуватися таким чином, щоб забезпечувалась можливість отримання інформації в розрізі всіх елементів нематеріального характеру, що впливають на формування вартості підприємства. Пропозиції щодо зміни структури НМА та ВГГ для цілей управління (розділ 1.4) та розширення їх складу мають супроводжуватися змінами в системі обліку через розширення облікових об'єктів, удосконалення форм і методів обліку.

Зважаючи на те, що НМА є результатом цілеспрямованої інноваційної діяльності, яка перетворює нематеріальні ресурси підприємства (інтелектуальний капітал, організаційні відносини, організаційна культура тощо) у його нематеріальні активи, необхідним є формування підходу до оцінки загального стану та ринкового потенціалу нематеріальних активів підприємства. Для цього першочерговим завданням є розробка нового підходу до ідентифікації нематеріального активу. Провідною характеристикою, з огляду на їх специфічність, має бути саме здатність приносити економічні вигоди. Адже, як доведено в дослідженні у розділі 2.3, вклад використання нематеріальних активів у формування вартості підприємства та зміцнення його конкурентоспроможності, значною мірою проявляється через формування ВГГ та зростання інвестиційної привабливості. Майбутня економічна вигода нематеріальних ресурсів (інноваційного та інформаційного характеру) як активу

суб'єкта господарювання, є потенціалом, який сприятиме надходженню грошових коштів у зв'язку зі зміцненням положення на ринку та випуску продукції, що у більшій мірі здатна задовольнити бажання чи потреби споживачів. Крім того, виникає можливість зменшення відтоку грошових коштів в формі зменшення витрат на виробництво та управління в результаті застосування новітніх технологій або удосконаленої організаційної структури підприємства.

Згідно з класифікацією НМА, запропонованою в дослідженні в розділі 1.4, визначено, що інформаційні ресурси є інноваційною та специфічною за своїм змістом та функціями складовою нематеріальних активів підприємства, але зараз активами системою обліку майже не визнаються. Лише незначна та обмежена частка елементів інформаційних ресурсів враховується до балансової вартості підприємства. Ця проблема потребує значної уваги, адже інформаційні ресурси мають стратегічне значення для підприємства, прямо впливають на його конкурентоспроможність та інноваційність, є довгостроковою конкурентною перевагою компаній, сприяють ефективному розвитку та функціонуванню компанії, а тому мають бути визнаними в якості активів [181]. Таким чином, інформаційні ресурси мають бути об'єктом управлінського впливу, але без їх ідентифікації та визначення вартості, здійснення ефективних управлінських рішень є неможливим.

Для розширення складу нематеріальних активів в системі управлінського обліку підприємства за рахунок визнання інформаційних ресурсів, необхідна розробка таких підходів до їх ідентифікації та подальшого відображення в обліку, які дозволять повною мірою врахувати їх сутність для об'єктивного формування облікових даних. Інформаційні ресурси підприємства мають ряд специфічних ознак порівняно з іншими видами ресурсів підприємства. Тому, на основі узагальнення досліджень [161, 175, 181] автором виділено основні характерні особливості інформаційних ресурсів та визначено вплив кожної з них на формування методики обліку даних ресурсів відповідно до існуючих

нормативних вимог та з метою збору об'єктивного інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень [188]:

1. Двояка природа інформаційного ресурсу – їх позиціонування та використання в якості ресурсу та продукту виробництва.

Дана ознака полягає в тому, що в сучасних економічних умовах інформація набула ролі обов'язкової складової виробничого процесу, тобто фактору створення інших ресурсів. При цьому інформація є результатом інтелектуальної діяльності, що спричиняє її двояку економічну природу «ресурс-продукт» та впливає на процес відображення в обліку.

Вплив на методику обліку: автором передбачається необхідність застосування базового принципу превалювання сутності над формою, а саме витрати на формування інформаційного ресурсу як фактору виробництва мають відображатися в складі нематеріальних активів підприємства та поступово відноситися до собівартості готової продукції та/ або до складу операційних витрат підприємства у періоді споживання. Витрати на формування інформаційного ресурсу як самостійного продукту, призначеного для реалізації, мають бути відображені в якості продукції підприємства.

2. Фактор часу

Динамічні зміни внутрішнього та зовнішнього середовищ визначають ступінь цінності та актуальності інформації. З плином часу інформація втрачає або підвищує свою актуальність. В той же час, можливе існування часового лагу між понесенням витрат на формування інформаційного ресурсу та принесенням ним економічних вигід.

Вплив на методику обліку: необхідність впровадження своєчасного моніторингу інформаційних ресурсів для виявлення таких, що втратили цінність. Наступним етапом є проведення переоцінки інформаційних ресурсів за принципом їх цінності для компанії або повне списання з балансу підприємства. Інформаційні ресурси, що повністю втратили свою змістову значимість, мають бути списаними з числа активів підприємства; факти втрати чи набуття актуальності інформацією супроводжуються відображенням

дооцінки/уцінки нематеріальних активів підприємства. Таким чином, основою управління інформаційним ресурсом є врахування їх цінності в різні проміжки часу.

3. Життєвий цикл інформаційного ресурсу та дифузійність

Інформаційне середовище функціонування підприємств характеризується наявністю окремих неструктурованих фрагментів даних про його внутрішнє та зовнішнє середовище та «інформаційних шумів», мають бути виключеними з процесу обробки інформації та прийняття управлінських рішень. Щоб набути роль інформаційного ресурсу з можливістю принесення економічних вигід та підвищення потенціалу підприємства, неструктурований потік даних має пройти етапи структуризації, оцінки та обробки. Надалі відбувається перетворення інформаційних ресурсів в нові інтелектуальні продукти, а по мірі втрати змістового навантаження – виведення таких ресурсів з обігу.

Вплив на методуку обліку: формування методуки обліку інформаційних ресурсів на основі життєвого циклу. Ідентифікація інформації в якості інформаційного ресурсу в системі обліку має відбуватися у момент її переходу з форми неструктурованого набору даних до раціональної, релевантної інформації з виключенням інформаційних шумів. Неактуальний та не релевантний інформаційний ресурс вважається спожити витратами, тобто видатками, та підлягає списанню з балансу підприємства.

4. Багатофункціональність інформаційних ресурсів

Інформаційна парадигма розвитку економіки характеризується залученням інформаційних ресурсів у всі бізнес-процеси підприємства та їх впливом на якість використання інших ресурсів, зростання продуктивності виробництва та ефективності системи менеджменту підприємства.

Вплив на методуку обліку: необхідність визначення вартості інформаційних ресурсів та віднесення витрат на їх формування на собівартість готової продукції, робіт, послуг.

5. Відтворюваність та стійкість інформаційних ресурсів

Специфічною ознакою інформації порівняно з матеріальними ресурсами підприємства є неможливість її фізичного виснаження, винятком стає лише їх знищення та втрата актуальності. Як зазначає А. О. Пушкар, «скільки б не використовувався інформаційний ресурс, він не втрачає своєї корисності» [161]. В процесі господарської діяльності, використання інформації спричиняє не зменшення її обсягу, а навпаки – нарощування, удосконалення інформаційних ресурсів та створення нових. Запуск та реалізація бізнес-процесу споживає певний обсяг інформаційного ресурсу, який при цьому не втрачає своєї корисності, а на виході бізнес-процесу формується новий масив інформації, що характеризує відтворюваність інформації як ресурсу.

Вплив на методику обліку: неможливість застосування стандартних методів амортизації для обліку інформаційних ресурсів, особливо прямолінійного у зв'язку з неможливістю інформацією втрати корисності від обсягу використання.

6. Єдність процесів формування та використання

Відповідно до можливості відтворюваності інформаційного ресурсу, споживання інформації в процесі господарської діяльності безпосередньо пов'язано із отриманням нового обсягу інформаційного ресурсу.

Вплив на методику обліку: результат процесу виробництва має відобразитися не лише калькуляцією собівартості готової продукції, а і формуванням певного обсягу інформаційного ресурсу у складі нематеріальних активів підприємства.

7. Можливість існувати на носіях різної природи

У зв'язку з нематеріальною природою інформаційного ресурсу, його використання можливе через залучення безпосереднього носія інформації. На відміну від матеріальних ресурсів, інформаційні не можуть існувати окремо від певного носія: як персонал підприємства, так і його комп'ютерні системи та технології, автономні запам'ятовуючі пристрої, паперові засоби.

Вплив на методику обліку: залежність можливості ідентифікації та відділення від суб'єкту господарювання від носія інформації. Інформаційні

ресурси, носіями яких є персонал підприємства (знання, досвід тощо) не можуть бути ідентифікованими як нематеріальний актив, придатний до реалізації, та мають бути віднесеними до складу внутрішньо генерованого гудвілу. Інформаційний ресурс, втілений на матеріальному носії, може бути ідентифікований як окремий нематеріальний актив, придатний до відокремлення від підприємства.

8. Безпосереднє формування персоналом підприємства

Збір, генерування, обробка інформації відбувається в результаті інтелектуальної та творчої діяльності персоналу, тому ключовим фактором якості інформаційного ресурсу є здібності відповідальних працівників.

Вплив на методику обліку: Віднесення витрат на роботу з персоналом, підвищення його кваліфікації до собівартості інформаційного ресурсу.

9. Невичерпність інформації

Передача та розповсюдження інформаційного ресурсу між носіями не впливає на якість та повноту інформації. Під час реалізації чи розповсюдження інформаційного ресурсу відбувається його копіювання з оригінального носія (паперовий, електронний, персонал підприємства) без втрати обсягу та якостей на носій-отримувач. Таким чином, інформацію можна розповсюджувати на необмежену кількість користувачів без втрати її якісних характеристик та змістового навантаження.

Вплив на методику обліку: включення до собівартості продукції, робіт, послуг витрат на формування інформаційного ресурсу не супроводжується зменшенням вартості інформації. Крім того, реалізація інформації як окремого ресурсу не передбачає списання цього активу з балансу підприємства, так як фактично реалізується «копія» інформації, а сам «оригінал» інформаційного ресурсу все одно залишається у власності підприємства.

Проте розповсюдження інформації може впливати на її цінність в залежності від виду інформаційного ресурсу. Тому операції з розповсюдження або витоку інформації, що містить унікальні дані, елементи комерційної

таємниці тощо, мають супроводжуватися операціями з переоцінки в системі обліку.

10. Різні способи надходження на підприємство

Інформаційні ресурси можуть продукуватися як на підприємстві в результаті інтелектуальної діяльності персоналу, так і надходити із зовнішнього середовища суб'єкта господарювання.

Вплив на методику обліку: вибір форми відображення інформаційного ресурсу в системі обліку в залежності від шляху його надходження на підприємство. Отримана інформація із зовнішнього середовища відображається у складі нематеріальних активів. Інформаційні ресурси, згенеровані безпосередньо на підприємстві є продуктом інтелектуальної діяльності персоналу – це передбачає їх віднесення до складу нематеріальних інтелектуальних активів та інтелектуального капіталу підприємства; визнання готовою продукцією процесу інтелектуальної діяльності.

11. Зростаюча прибутковість інформаційних ресурсів

Первісне отримання інформаційного ресурсу може вимагати понесення значного обсягу витрат. Проте, подальша їх обробка та отримання нових знань на основі інформаційної взаємодії відбувається ціною менших витрат у порівнянні з прямими витратами праці, енергії, часу на їхнє пряме генерування.

Вплив на методику обліку: врахування синергетичних ефектів при визначення собівартості інформаційних ресурсів.

12. Потенційність значення інформаційних ресурсів

Інформаційний ресурс стає визначальним фактором конкурентоспроможності у комплексі іншими видами ресурсів – досвідом працівників, працею, технікою, сировиною тощо. Доки інформація не перетворена у структуровану форму з релевантним змістом та відсутні можливості до її ефективного впровадження у виробничий процес, відсутня можливість принесення економічних вигід.

Вплив на методику обліку: визнання інформаційного ресурсу у складі нематеріальних активів в момент визначення можливості використання

інформаційного ресурсу та принесення економічних вигід. До цього понесені витрати на формування нематеріального ресурсу мають накопичуватись на рахунках обліку капітальних інвестицій на створення нематеріальних активів.

Запропонована схема порядку перетворення інформації (рис. 1.7 п.1.3 дисертації) та розглянуті особливості інформації як економічного ресурсу мають стати основою методичного підходу до ідентифікації інформаційних ресурсів у системі обліку за етапами життєвого циклу інформації. Цінність інформації для підприємства залежить від її змісту, якості обробки та релевантності, що прямо впливає на прийняття управлінських рішень. Збір відомостей про окремі факти господарської діяльності із внутрішнього середовища суб'єкту господарювання та процеси в межах зовнішнього середовища функціонування організації створює масив інформації. В той самий час, інформація може враховуватися в якості інформаційного ресурсу підприємства лише після її обробки, встановлення достовірності, впливу на процес функціонування підприємства та принесення економічних вигід.

Таким чином, автором запропоновано підхід до визнання інформаційного ресурсу підприємства в обліку за етапами життєвого циклу, зважаючи на коло витрат, що мають бути врахованими при визначенні його собівартості на різних стадіях його формування (рис. 3.1).

Ідентифікація нематеріальних ресурсів в якості НМА в системі управлінського обліку є первісним етапом розробки його облікової політики. На етапі ідентифікації мають бути закладеними основи для подальших процедур відображення в обліку сформованих нематеріальних активів підприємства. Тому порядок первісного визнання НМА в системі обліку має здійснюватись таким чином, щоб стати основою процесу збору оперативної, достовірної, повної та аналітичної інформації про наявність, стан та зміну вартості нематеріальних ресурсів для управління вартістю підприємства та оцінки фінансових результатів діяльності. Інструментом забезпечення такої можливості є розробка робочого плану рахунків з достатньою кількістю аналітичних рівнів, на основі якого можливими стануть подальші процеси

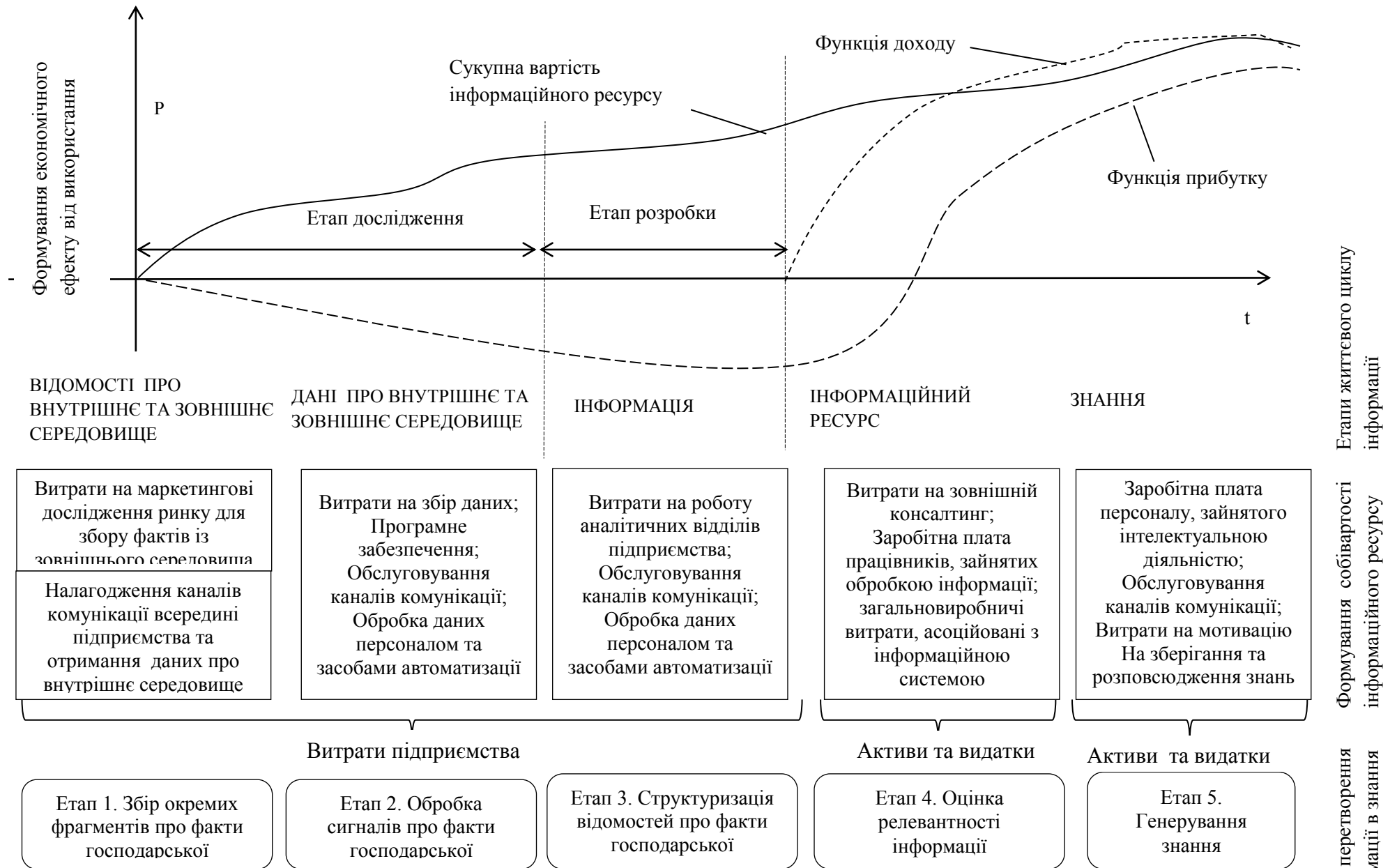

Рис. 3.1. Процес визнання інформаційного ресурсу підприємства в обліку за етапами життєвого циклу (розроблено автором, опубліковано в [188])

Етапи життєвого циклу інформації

Формування собівартості інформаційного ресурсу

Етапи перетворення інформації в знання

накопичення інформації про рівень понесених витрат на формування нематеріальних активів, оцінку нематеріальних активів, з їх розділенням по видам та класифікаційним групам, та оцінку згенерованого гудвілу як прояву наявних НМА та інших активів.

Першим етапом процесу удосконалення визнання нематеріальних активів в системі обліку через розробку робочого плану рахунків є формування системи аналітичних рахунків безпосередньо щодо нематеріальних активів, яка забезпечить менеджмент інформацією про певний вид НМА або витрати, пов'язані з їх створенням, використанням тощо. Деталізація рахунків має включати достатню кількість рівнів аналітичності та таку їх послідовність, що оптимально відповідає інформаційним вимогам менеджменту. Першим етапом деталізації інформації про нематеріальні активи є її розподіл відповідно до походження згідно із запропонованим в розділі 1.4 підходом до структуризації таких активів. Наступним кроком здійснюється деталізація аналітики про загальну вартість основних структурних груп НМА в межах напрямів їх виникнення. Такий аналітичний розріз також допомагає проаналізувати наявність інтелектуально-інформаційного ресурсу як основного складника потенціалу підприємств.

Розподіл на ідентифіковані та не ідентифіковані нематеріальні активи дозволяє виділити ту частину НМА, що може бути відображеною завдяки впровадженню системи управлінського обліку та не відображається фінансовим обліком через критерії визнання. Даний етап розширює інформативність облікової системи щодо фактично наявних нематеріальних активів та підвищує об'єктивність визначення вартості підприємства на основі бухгалтерської звітності.

Деталізація щодо можливості визначення строку корисного використання пов'язана з напрямками майбутніх процедур встановлення поточної вартості НМА та виділяє нематеріальні активи, щодо яких можна встановити строк корисного використання та такі, що є незношуваними або з високим ступенем ризику морального зносу та втрати вартості. НМА з визначеним строком

корисного використання підлягають перенесенню вартості на собівартість продукції (нарахування амортизації). НМА з невизначеним строком використання (формули, бренд, торгові марки) не будуть підлягати амортизації, оскільки вони не підпадають під поняття морального та фізичного зносу, а їх вартість потрібно перевіряти в контексті зменшення корисності з відповідним коригуванням на рахунках обліку. Для НМА з високим ступенем морального зносу (переважно інформаційні активи) не можна встановити достовірно строк корисного використання, тому їх вартість також має переглядатися на предмет знецінення з включенням до витрат.

Загальний підхід до побудови робочого плану рахунків в частині облікового відображення нематеріальних активів відповідно до авторського підходу розуміння їх сутності та структури представлено в табл. 3.1. За таким же принципом має бути розроблено план рахунків щодо всього обсягу наявних НМА на підприємстві.

Запропонований підхід розширить можливості формування обліково-аналітичного забезпечення для прийняття управлінських рішень щодо НМА, які базуються на підґрунті отриманої інформації системи управлінського обліку. Проте, слід зазначити, що розширення кола визнаних активів в системі управлінського обліку шляхом удосконалення ідентифікації інтелектуального ресурсу, має супроводжуватися визначенням джерел їх формування. На думку автора, джерелом походження додаткових нематеріальних активів є саме інтелектуальний капітал. Виходячи з цього, постає необхідність відображення інформації про інтелектуальний капітал підприємства. Як уже було зазначено, інтелектуальний капітал представляє собою ресурси інтелектуальної діяльності, які є факторами економічного зростання. Тому інтелектуальний капітал в системі обліку буде ширшим поняття, ніж НМА інтелектуального характеру, та має включати і понесені витрати на інноваційну та інтелектуальну діяльність, що не визнані як активи, і ВГГ як формовані додаткові вигоди підприємству.

Таблиця 3.1

**Пропозиції щодо кодування рахунків обліку нематеріальних активів
(фрагмент)**

№ рахунку	№ рахунку 2 порядку	№ рахунку 3 порядку	№ рахунку 4 порядку	№ рахунку 5 порядку	№ рахунку 6 порядку	Назва рахунку				
12	Нематеріальні активи									
	121	НМА, отримані в результаті інтелектуальної діяльності								
		121.1	НМА, сформовані в результаті інноваційної діяльності							
			121.1.1	Ідентифіковані НМА						
				121.1.1.1	Ідентифіковані НА з визначеним строком корисного використання					
					121.1.1.1.1	Патенти				
					121.1.1.1.2	Сертифікати				
				121.1.1.2	Ідентифіковані НМА з невизначеним строком корисного використання					
					121.1.1.2.1	Рецепти				
					121.1.1.2.2	Технології				
				121.1.2	Неідентифіковані НМА					
					121.1.2.1	Неідентифіковані НМА з визначеним строком корисного використання				
					121.1.2.2	Неідентифіковані НМА з невизначеним строком корисного використання				
						121.1.2.2.1	Ідейнісні інновації			
				121.1.2.2.2	Нематеріальні ноу-хау					
				121.2	Інформаційні активи					
					121.2.1	Ідентифіковані інформаційні активи				
						121.2.1.1	Ідентифіковані інформаційні активи з визначеним строком корисного використання			
							121.2.1.2	Ідентифіковані інформаційні активи з невизначеним строком корисного використання		
						121.2.1.2.1		списки клієнтів		
121.2.1.2.2	Отримана інформація									
121.2.2	Неідентифіковані інформаційні активи									
	121.2.2.2	Неідентифіковані інформаційні активи з невизначеним строком корисного використання								
121.2.2.2.1		Комерційна таємниця								

Сформовано автором

Структуризація елементів інтелектуального капіталу пропонується за підходом, представленим в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Загальний підхід до структуризації елементів інтелектуального капіталу підприємства

Вид капіталу		Зміст, складові
Людський капітал		Освіта, досвід, професійні знання, кваліфікація, навички, вміння, ідеї, думки, судження, креативність, невіддільні ноу-хау, переконання, моральні цінності, особисті знайомства і зв'язки, зацікавленість в бізнесі
Структурний капітал	Організаційний капітал	ІТ-система, база даних і база знань, програмне забезпечення, бізнес-процеси, корпоративна культура, правила, інструкції, технології, взаємозв'язки процесів, відділи і лабораторії, навчальні центри
	Інноваційний капітал	Зафіксовані ідеї, концепції, теорії, гіпотези, пропозиції, розробки, патенти, винаходи, віддільні ноу-хау, ліцензії, промислові зразки, авторські права, витрати інноваційної діяльності
	Інформаційний капітал	Архів, бібліотеки, інформація про конкурентів, рейтинги, специфікації, стандарти, креслення, навчальні програми, електронні мережі
Ринковий капітал	Партнерський капітал	Ділова мережа, ділові зв'язки, ділове співробітництво, контракти і угоди, відносини з фінансовими колами, ділова репутація
	Споживчий капітал	Комерційна ідея, комерційна мережа, засоби індивідуалізації, бренд, місце виробництва товару, купівельна прихильність, портфель замовлень, ділова репутація

Узагальнено за [184, 203, 213]

Так як інформація про інтелектуальний капітал має додаткову інформативність для підприємства та включає активи, що вже є визнані системою обліку, то його відображення в системі управлінського обліку пропонується на позабалансовому рахунку 01 «Інтелектуальний капітал» з подальшою структуризацією за видами та елементами: 01.1 «Людський капітал», 01.2 «Структурний капітал», 01.3 «Ринковий капітал», 01.4 «Інші види інтелектуального капіталу».

Таким чином, ідентифікація нематеріальних ресурсів в системі управлінського обліку є одним з основних етапів формування облікової політики, та надалі є базою процедур обліку та управління нематеріальними активами. Визнання НМА об'єктами обліку передбачає як виділення їх елементів окремими активами, так і визначення основ для подальших

облікових процедур. Запропонована методика визнання інформаційних ресурсів об'єктами обліку у складі НМА дозволяє розширити можливості збору облікової інформації та встановлення вартості бізнесу. А розробка робочого плану рахунків за запропонованим підходом забезпечить організацію збору інформації про НМА у необхідних рівнях аналітики та деталізації для прийняття майбутніх управлінських рішень.

3.2. Розвиток обліково-інформаційного забезпечення управління вартістю нематеріальних активів

Сучасний етап інформаційної економіки передбачає приділення особливої уваги питанням ефективного управління нематеріальними активами, до складу яких входить як інформаційний ресурс, так і патенти, ліцензії, право власності, авторське право та інші. Тому проблема формування методичного підходу щодо удосконалення відображення інноваційних процесів в системі обліку з метою отримання повної та об'єктивної інформації про результати інноваційної діяльності та нематеріальні активи підприємства, особливо на початковій стадії еволюції інноваційного продукту, має суттєві значення для діяльності підприємств.

Для забезпечення формування інформаційної бази прийняття управлінських рішень щодо наявних нематеріальних активів необхідна розробка облікової політики в розрізі всіх видів НМА відповідно до їх структури, запропонованої в розділі 1.4, та з урахуванням їх особливостей. Крім того, необхідне удосконалення облікових процедур щодо формування ВГГ як особливого виду активу невідчутної природи, що є віддзеркаленням загального стану управління активами на підприємстві.

Відповідно до запропонованої структуризації об'єктів НМА в системі управлінського обліку з метою управління, нематеріальні активи поділяють на

НМА інформаційно-інтелектуального характеру, НМА неінтелектуального характеру та криптовалюту. Клас НМА неінтелектуального характеру включає переважно такі види нематеріальних активів, що ідентифікуються та враховуються на сьогодні системою фінансового обліку відповідно до нормативної бази. Тому облікові процедури щодо формування та використання даних НМА не потребують суттєвих уточнень. Основним удосконаленням управління такими НМА є розвиток їх ідентифікації та розширення об'єктів, що можуть вважатися активами.

Основна увага щодо розвитку облікової політики нематеріальних активів в управлінському обліку має бути спрямована на НМА інформаційно-інтелектуального характеру (включають НМА, сформовані в результаті інноваційної діяльності; інформаційні активи; інтелектуальні активи та ділову репутацію підприємства), які майже не відображаються системою фінансового обліку. Удосконалення процедур ідентифікації таких НМА в системі обліку, що розглянуті в попередньому розділі, закладають основи майбутніх облікових дій. Тому наступним етапом формування облікової політики нематеріальних активів інформаційно-інтелектуального характеру є удосконалення процесу відображення витрат на їх формування з використанням створеної структури рахунків. Значних удосконалень потребує процес обліку та формування вартості щодо створених НМА підприємством у процесі інноваційної та інтелектуальної діяльності у частині капіталізації певних видів витрат у складі їх собівартості. Вирішення потребує визначена в розділі 1.3 проблема віднесення до витрат періоду широкого обсягу понесених витрат на НМА, що зменшує прибутковість підприємства та не дозволяє сформувати об'єкт нематеріальних активів, який у подальшому міг би позитивно вплинути на капіталізацію підприємства та його інвестиційну привабливість на ринку.

Створення підприємством нематеріальних активів, які в свою чергу викликають синергетичні ефекти щодо покращення фінансового стану та успішності підприємства, є переважно результатами інноваційної діяльності. Процес створення нематеріального активу як результату інноваційної та

інтелектуальної діяльності включає наступні етапи, в розрізі яких мають організовані облікові процедури з метою подальшого управлінського впливу:

- 1) етап досліджень;
- 2) етап розробок;
- 3) етап виробництва інформаційно-інтелектуальних НМА.

Чітке розмежування даних етапів має суттєве значення, адже визначає способи облікового відображення понесених витрат та можливість формування НМА. Особливо важливе значення має розмежування етапів досліджень та розробок, так як саме ці стадії є основою виникнення нематеріальних активів, але обмежені до визнання в системі фінансового обліку.

Етап досліджень, відповідно до НП(С)БО 8 [117], полягає у проведенні досліджень з метою отримання нових знань, та передбачає пошук альтернатив матеріалам, послугам, технологічним процесам тощо для вдосконалення уже існуючих або створення нових продуктів, технологій, процесів, що формує нові знання. На даному етапі нормативними актами заборонено визнавати понесені витрати в якості нематеріального активу, і всі витрати мають бути списаними на фінансовий результат. Проте, в результаті понесених витрат та отриманих знань формується непродуктова інновація, яка вже має змогу приносити економічні вигоди підприємству. Навіть при отриманні негативного результату на етапі дослідження НМА формується ідея, що в подальшому може бути перетворена на інформаційний ресурс. Тому витрати даного етапу для ефективного управління мають бути правильно відображеними на рахунках обліку та відноситись до вартості інноваційного продукту, а не враховуватись відразу у складі видатків, адже отримані знання на даному етапі мають важливе значення для діяльності підприємства та подальших можливостей проведення інноваційної діяльності. Тому пропонується витрати стадії дослідження відносити до складу витрат з подальшою оцінкою їх продуктивності та перерозподілом на формування активу, видатків та ВГГ підприємства. Крім цього, рекомендується списання на зменшення прибутку лише тих витрат на дослідження, які після аналізу та оцінки їх ефективності

будуть визнані як такі, що не мають корисної вартості для підприємства, а сформовані знання та досвід не можуть бути використані в подальшій діяльності підприємства та не впливають на ВГГ. Таке списання має здійснюватися на рахунок 941 «Витрати на дослідження, розробки», який доцільно перейменувати на 941 «Неефективні витрати на дослідження та розробки».

Основою розробки процесу управління витратами стадії дослідження також є впровадження аналітичності рахунків обліку на декількох рівнях [76]. Загальна схема кодування рахунку обліку витрат на дослідження в рамках інноваційної діяльності та створення НМА представлена на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Загальна схема кодування рахунків обліку витрат етапу дослідження (розроблено автором)

Для забезпечення процесу управління, першим рівнем структуризації рахунків обліку витрат на дослідження є їх деталізація за елементами відповідно до НПСБО 16. При цьому потрібно зазначити, що інноваційна

діяльність відбувається не лише на основі процесів та витрат в рамках підприємства, але також потребує за необхідністю замовлень послуг сторонніх організацій, які мають враховуватися у складі інших витрат.

Наступний рівень аналітики рахунків пов'язаний з розділенням витрат на прямі та непрямі, що впливатиме на порядок їх віднесення до собівартості об'єкту НМА – прямо у повній сумі або з використанням методів розподілу непрямих витрат. Подальші етапи деталізації рахунків відрізняються по відношенню до прямих та непрямих витрат. Щодо прямих витрат пропонується здійснювати розподіл по інноваційних проектах або об'єктах НМА (для віднесення витрат до собівартості конкретного об'єкту), а також в залежності витрат від обсягів діяльності (необхідно для впровадження системи управління витратами та калькуляції собівартості в межах управлінського обліку). В той самий час, аналогічний розподіл непрямих витрат є не доцільним, а тому для збереження структури аналітики рахунку ці етапи мають вважатися проміжними в частині непрямих витрат та позначатися кодом «0». Це обґрунтовується неможливістю співставлення понесених непрямих витрат з конкретним об'єктом. Крім того, розподіл на постійні та змінні витрати доцільно здійснювати лише за прямими витратами відповідно до бази розподілу для оптимізації етапів обробки інформації. Непрямі витрати, в межах підрозділу понесення, після перерозподілу відносяться до постійних витрат, включених в собівартість об'єкту НМА для мети управління. Тому непрямі витрати етапу дослідження обліковуються загальною сумою за елементами на одному рахунку.

Загальний підхід до побудови робочого плану рахунків для забезпечення обліку витрат на дослідження в процесі інноваційної діяльності у складі собівартості нематеріальних активів відповідно до рекомендацій щодо їх капіталізації представлено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Загальний підхід до кодування рахунків обліку витрат на дослідження
(фрагмент)**

№ рахунку	№ рахунку 2 порядку	№ рахунку 3 порядку	№ рахунку 4 порядку	№ рахунку 5 порядку	№ рахунку 6 порядку	Назва рахунку		
29	Витрати етапу дослідження							
	291	Матеріальні витрати						
		2911	Прямі матеріальні витрати					
			29111	Витрати проекту 1				
				29111.1	Змінні витрати			
					29111.1.1	Калькуляційні статті		
					29111.1.2	Калькуляційні статті		
				29111.2	Постійні витрати			
				29112	Витрати проекту 2			
			29112.1		Змінні витрати			
			29112.2		Постійні витрати			
			2912	Непрямі матеріальні витрати				
		29120		Непрямі матеріальні витрати				
				29121.1	Змінні витрати			
					29121.1.1	Калькуляційні статті		
29121.1.2	Калькуляційні статті							
29121.2	Постійні непрямі матеріальні витрати							

Розроблено автором

Наступним етапом розвитку нематеріального активу інформаційно-інтелектуального характеру є його розробка. Витрати цього етапу, на відміну від етапу досліджень, здійснюються спрямовано на певний об'єкт НМА та з певною метою, а тому мають включатися безпосередньо до собівартості НМА. У зв'язку з цим, обґрунтованим є відображення витрат стадії розробки НМА на рахунку 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів» з аналітикою по кожному об'єкту, що дозволить більш точно відобразити витрати на весь комплекс здійснених заходів по розробці інновації. В свою чергу, це дозволить більш точно провести аналітичні дії, оцінити ефективність понесених витрат та отриманого інноваційного нематеріального продукту. Частина витрат на розробку, що не реалізована в продуктову форму, також має бути списана на рахунок 941 «Неефективні витрати на дослідження та розробки».

Витрати, що прямо пов'язані зі створенням нематеріального активу, мають капіталізуватися на рахунку 154 «Придбання (створення)

нематеріальних активів», до якого з метою формування інформаційної бази процесу управління пропонується деталізація відповідно до шляху надходження, а саме:

154.1 «Розробка інноваційних проектів»,

154.2 «Створення інтелектуальних активів»,

154.3 «Придбання нематеріальних активів».

Такий підхід дозволяє виокремлювати придбання та внутрішнє створення НМА, виділяючи окремо інноваційний та інтелектуальний процеси як ключові об'єкти управління в процесі забезпечення розвитку підприємства.

Субрахунок 154.1 «Розробка інноваційних проектів» - призначений для формування собівартості НМА як результату інноваційної діяльності та передбачає капіталізацію наступних видів витрат:

- витрати на попередньо проведені дослідження, в результаті яких отримано певний обсяг нових знань;
- на розробку нових або вдосконалених продуктів і технологій;
- на проектування, конструювання та випробування нових технологій, продуктів, моделей тощо [41].

Субрахунок 154.2 «Створення інтелектуальних активів» призначений для формування НМА інтелектуального характеру як результату інтелектуального процесу на підприємстві та супутнього продукту інноваційного розвитку. До основних видів витрат, що відносяться до собівартості та підлягають відображенню на даному рахунку, можна віднести:

- на навчання, підготовку, підвищення кваліфікації персоналу, що сприяють формуванню та удосконаленню знань та вмінь працівників;
- витрати з підбору персоналу, що спрямовані на формування команди з необхідним рівнем кваліфікації, досвіду та особистих характеристик;
- оплата заходів з перевірки дотримання кваліфікаційних вимог та періодичної атестації працівників для підтримки достатньо високого інтелектуального рівня персоналу;

- витрати з проведення внутрішніх корпоративних заходів з метою формування корпоративної культури та досягнення злагодженості колективу;
- оплата виконання завдань працівниками щодо створення та розвитку інформаційних ресурсів та технологій підприємства;
- маркетингові витрати з реклами та просування продукту на ринку, що формують загальний імідж компанії та її продукції;
- витрати, спрямовані на налагодження та розвиток ділових відносин з партнерами, що сприяють розвитку ділової репутації, та інші [41].

Субрахунок 154.3 «Придбання нематеріальних активів» призначений для накопичення інформації щодо понесених витрат в процесі придбання об'єкту НМА, а саме вартості придбання та супутніх витрат, що необхідні для введення об'єкту до господарської діяльності.

Наступним рівнем аналітичності відображення витрат на формування НМА інформаційно-інтелектуального характеру є їх деталізація за елементами витрат та калькуляційними статтями. Для кожного виду та об'єкту нематеріальних активів необхідно встановити характерні особливості їх створення для подальшого виділення калькуляційних статей в межах кожного елемента витрат. Орієнтовний перелік калькуляційних статей за елементами витрат на створення НМА наведено в табл. 3.4.

Згідно національній та міжнародній чинній нормативній базі [108, 117], витрати інноваційної діяльності відображаються або у складі видатків, або як частина створених активів підприємства, що ускладнює визначення їх загального обсягу та проведення аналізу. Тому, для забезпечення можливостей аналізу впливу темпів інноваційної діяльності на підприємстві на його вартість та формування додаткових вигід у формі ВГГ, рекомендується використання окремого позабалансового рахунку 02 «Витрати інноваційної діяльності» для визначення загального обсягу понесених витрат інноваційної діяльності для можливості оцінки їх ефективності та прийняття управлінських рішень.

Таблиця 3.4

Калькуляційні статті за елементами витрат для створення НМА

Елементи витрат	Калькуляційні статті
Матеріальні витрати	1. Виробничі витрати (сировина й матеріали, паливні матеріаль, комплектуючі вироби), витрачені безпосередньо в процесі створення НМА; 2. Малоцінні швидкозношувані предмети, використанні для створення НМА
Витрати на оплату праці та соціальні заходи	1. Основна заробітна плата працівників, залучених до процесу створення об'єктів НМА; 2. Додаткова заробітна плата та інші виплати працівникам, залученим до процесу створення об'єктів НМА; 3. Відрахування на соціальні заходи працівникам, залученим до процесу створення об'єктів НМА
Амортизація	Амортизація основних засобів та нематеріальних активів, що використовуються в процесі створення об'єкту НМА
Інші витрати	1. Оплата робіт та послуг сторонніх організацій щодо підбору персоналу, маркетингових заходів тощо, що спрямовані на створення об'єктів НМА; 2. Оплата консультаційних та посередницьких послуг при формуванні НМА; 3. Реєстраційні збори на оформлення прав інтелектуальної власності; 4. Вартість роялті, ліцензійних платежів, пов'язаних з використанням об'єктів інтелектуальної власності, програмних продуктів тощо 5. Представницькі витрати; 6. Витрати на наукові, службові вчредження; 7. Розподілені накладні витрати; 8. Інші витрати

Доповнено автором за даними [221]

Для збільшення інформативності для потреб аналізу рекомендується відкриття субрахунків до рахунку 02 «Витрати інноваційної діяльності» для кожного виду інновації згідно з класифікацією по Керівництву Осло [254]:

субрахунок 02.1 «Продуктові інновації»;

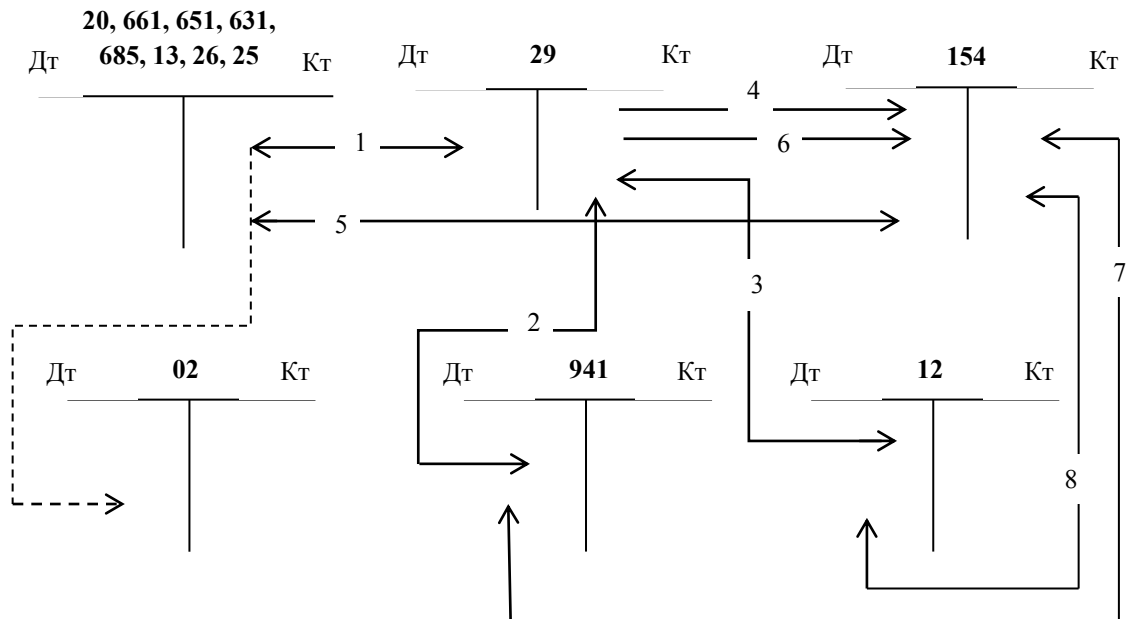
субрахунок 02.2 «Процесні інновації»;

субрахунок 02.3 «Організаційні інновації»;

субрахунок 02.4 «Маркетингові інновації».

Подальша деталізація пропонується за елементами витрат.

Загальна методика капіталізації витрат на створення НМА інноваційного та інтелектуального характеру представлена на рис. 3.3.

Зміст операцій:

- 1 - Відображено витрати на дослідження в рамках інноваційного проекту;
- 2 - Списані не продуктивні витрати на дослідження на витрати періоду;
- 3 - Отриманий інформаційний актив в результаті стадії дослідження ;
- 4 - Списані витрати на дослідження на вартість етапу розробки НМА;
- 5 - Відображено витрати на розробку в рамках інноваційного проекту;
- 6 - Непрямі витрати на дослідження розподілено між інноваційними проектами;
- 7 - Частина витрат на розробку списана на фінансовий результат;
- 8 - Отримано інтелектуальний та інноваційний продукт;

Рис. 3.3. Методика удосконалення обліку процедур створення НМА інформаційно-інтелектуального характеру (розроблено автором)

Таким чином, відображення в обліку створення НМА інформаційно-інтелектуального характеру, що є результатом інноваційної та інтелектуальної діяльності, має відбуватися за стадіями їх життєвого циклу з відповідними процедурами визнання та капіталізації витрат. Для забезпечення правильного обліку та розділення витрат по стадіям розробки інноваційних НМА потрібне чітке планування інноваційного проекту, на основі чого можна буде правильно калькулювати та відобразити в обліку витрати інноваційного процесу.

Порядок відображення в обліку основних операцій в межах формування вартості НМА інформаційно-інтелектуального характеру за стадіями дослідження та розробки, з зазначенням удосконалення процедур капіталізації

витрат для оцінки активів підприємства та прийняття управлінських рішень, представлено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Порядок обліку створення НМА інформаційно-інтелектуального характеру як результату інноваційної та інтелектуальної діяльності

Зміст операції	Діюча методика відповідно до стандартів обліку		Запропонований порядок	
	Дт	Кт	Дт	Кт
<i>Внутрішнє створення нематеріальних активів</i>				
Відображено витрати на дослідження в рамках інноваційного проекту:				
- матеріальні витрати	941	20	29.1.1.1	20
- витрати на оплату праці	941	661, 651	29.2.1.1	661, 651
- амортизація	941	631, 685	29.3.1.1	631, 685
- послуги сторонніх організацій, інші витрати	941	13, 26, 25	29.4.1.1	13, 26, 25
Відображено витрати інноваційної діяльності	-	-	02	-
Всі витрати на дослідження списані на витрати періоду	791	941	-	-
Списані не продуктивні витрати на дослідження на витрати періоду	-	-	941 791	29 941
Отриманий інформаційний актив в результаті стадії дослідження			121.2	29
Списані витрати на дослідження на вартість етапу розробки інноваційного продукту	-	-	154.1	29.1.1.1 29.2.1.1 29.3.1.1 29.4.1.1
Відображено витрати на розробку в рамках інноваційного проекту:				
- матеріальні витрати	941/15	20	154.1.1	20
- витрати на оплату праці	941/15	661, 651	154.1.1	661, 651
- послуги сторонніх організацій	941/15	631, 685	154.1.1	631, 685
- інші витрати	941/15	13, 26, 25	154.1.1	13, 26, 25
Відображено витрати інноваційної діяльності	-	-	02	-
Непрямі витрати на дослідження розподілено між інноваційними проектами	-	-	154.1.1 154.1.2	29.1.2.1 29.2.2.1 29.3.2.1 29.4.2.1
Частина витрат на розробку списана на фінансовий результат	791	941	941 791	154.1.1 941
Отримання інтелектуального продукту	-	-	121.3	154.1.1 154.1.2
Отримання інноваційного продукту	12 / 26	15	121.1	154.1.1 154.1.2

Продовження таблиці 3.5

Зміст операції	Діюча методика відповідно до стандартів обліку		Запропонований порядок	
	Дт	Кт	Дт	Кт
<i>Удосконалення визнання НМА та розширення об'єктів обліку</i>				
Відображено витрати на рекламу підприємства для покращення іміджу	93	685	154.2 121.4	685 154.2
Відображено витрати на придбання бази даних	92	685	154.3 121.3	685 154.3
Відображено витрати на організацію зустрічі з контрагентами для встановлення нових ділових зв'язків	92	68	154.2 121.4	685 154.2

Сформовано автором

Наступною інноваційною структурною складовою НМА підприємства, що наразі не відображається у складі НМА, є криптовалюта, роль якої полягає у збереженні вартості активів підприємства. Тому, підхід до порядку відображення криптовалют в обліку як складової НМА також потребує методичних розробок. Відображення крипто валюти як засобу накопичення пропонується на рахунку 123 «Криптовалюта» з аналітикою по видам валют. У зв'язку з високим ступенем її волатильності та для уникнення значних розбіжностей між балансовою та справедливою вартістю, ключовим моментом в процесі обліку та при розробці системи управління криптовалютою є її періодична регулярна переоцінка в терміни, що мають бути визначеними та обґрунтованими в обліковій політиці [185].

Переоцінка крипто валюти, що віднесена до складу НМА підприємства, має проводитись за моделлю дооцінки/уцінки необоротних активів. У разі зростання курсу криптовалюти та перевищення справедливої вартості над балансовою, проводиться дооцінка вартості, порядок відображення якої залежить від варіанту обліку: збільшення доходу від курсових різниць або збільшення капіталу у дооцінках та доходу. При значному падінні ринку крипто валют, що спричиняє значне перевищення балансової вартості над справедливою, проводиться уцінка, що в свою чергу збільшує рахунки витрат та зменшує обсяг додаткового капіталу у межах попередньої дооцінки.

Дооцінка криптовалюти має обліковуватися на рахунку капіталу у дооцінках з аналітикою 412.1 «Дооцінка (уцінка) криптовалюти у складі нематеріальних активів», а уцінка – на рахунку 949.1 «Уцінка криптовалюти». Списання з балансу криптовалюти також має свої особливості, що в першу чергу пов'язані з шляхами вибуття криптовалюти з підприємства, до яких крім реалізації та обміну відносяться втрати у зв'язку з хакерськими атаками та зломом серверу.

Порядок відображення в обліку основних операцій з крипто валютою для формування її вартості з метою управління представлено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Відображення в системі обліку операцій з криптовалютою

№ з/п	Операція	Дт	Кт
Визнання криптовалюти			
1	Придбано криптовалюту	154.3	311
2	Визнано первісну вартість крипто валюти у складі НМА	123	154.3
Збільшення балансової вартості (Балансова вартість < чиста вартість реалізації)			
3	Дооцінка нематеріального активу	127	746
4	Віднесення суми доходу від дооцінки на фінансовий результат	746	794
5	Відображено збільшення капіталу від дооцінки криптовалюти	794	412.1
Зменшення балансової вартості (Балансова вартість > чиста вартість реалізації)			
6	Уцінка нематеріального активу	949.1	127
7	Віднесення суми витрат від уцінки криптовалюти на фінансовий результат	794	949.1
8	Відображено зменшення капіталу від уцінки криптовалюти	412.1	794
Реалізація криптовалюти			
9	Переведення до необоротних активів, утримуваних для продажу	29	123
10	Реалізація криптовалюти (за поточною вартістю)	362	746
11	Списано собівартість реалізованої криптовалюти (за попередньою вартістю)	972	29
12	Списання капіталу в дооцінках	412	702
Втрата криптовалюти в результаті хакерських атак та збоїв серверу			
13	Відображено списання втраченої криптовалюти	976	123

Сформовано автором, опубліковано в [81]

Узагальнення запропонованих принципів розробки основних рахунків управлінського обліку для відображення формування нематеріальних активів та забезпечення інформаційних вимог управління представлено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Структура рахунків синтетичного і аналітичного обліку витрат на нематеріальні активи для цілей управління

Синтетичні рахунки	Субрахунки першого порядку	Субрахунки другого порядку	Аналітичні рахунки першого порядку	Аналітичні рахунки другого порядку
12 «Нематеріальні активи»	За походженням	Група нематеріальних активів	Можливість ідентифікації	Можливість визначення строку корисного використання
15 «Капітальні інвестиції»	154 «Створення нематеріальних активів»	За видом надходження	За проектами	За елементами витрат та калькуляційним и статтями
29 «Витрати етапу дослідження»	За елементами витрат	Відношення до об'єкту калькуляції	За об'єктом калькуляції	Залежність від обсягів діяльності
39 «Витрати майбутніх періодів»	391 «Витрати майбутніх періодів нематеріального призначення»	За елементами витрат	не застосовуються	не застосовуються
42 «Додатковий капітал»	426 «Внутрішньо згенеровані нематеріальні ресурси»	Різниця «актив/гудвіл»	не застосовуються	не застосовуються
94 «Інші операційні витрати»	941 «Неефективні витрати на дослідження та розробки»	не застосовуються	не застосовуються	не застосовуються
19 «Гудвіл»	За походженням	За факторами формування	За способом формування вартості	не застосовуються
01 «Інтелектуальний капітал»	За структурою інтелектуального капіталу	Калькуляційні одиниці	не застосовуються	не застосовуються
02 «Витрати інноваційної діяльності»	За видами інновацій	За елементами витрат	не застосовуються	не застосовуються

Сформовано автором

Важливим етапом удосконалення відображення складових нематеріальних активів в якості об'єктів обліку є здійснення розробок щодо розвитку документального забезпечення управління такими активами.

Основні первинні документи, які використовуються в процесі обліку НМА, визначені Наказом Міністерства фінансів України №732 «Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів», а саме типові форм №НА-1, №НА-2, №НА-3, №НА-4. Використання первинних форм в системі управлінського обліку має бути спрямовану в першу чергу на забезпечення можливості прийняття управлінських рішень. Аналіз зазначених форм з їх можливостями інформування системи менеджменту наведений у згрупованому та систематизованому вигляді у Додатку Ц.

Слід зазначити, що документація, запропонована законодавством у сфері обліку об'єктів прав інтелектуальної власності, є вкрай доцільною, та розкриває дані, що мають бути обов'язково висвітлені для ефективного управління та обліку НМА. Проте, діючі форми первинних документів потребують деяких удосконалень з метою збільшення їх інформативності щодо всіх видів нематеріальних активів підприємства.

Рекомендація введення до системи обліку великої кількості інформаційно-інтелектуальних нематеріальних активів, що на даний момент не враховуються у якості активів системою обліку, але є важливими для забезпечення розвитку підприємства та його конкурентоспроможності, вимагає відображення підстави їх ідентифікації в якості активу. А саме, потрібне пояснення їх здатності створювати цінність для підприємства або зазначення інформацію щодо документів, які підтверджують визнання в якості ідентифікованого активу. Таким чином, типова форма №НА-1, крім основних первинних відомостей про об'єкт нематеріальних активів, також має розкривати інформацію про характеристику об'єкта НМА за призначенням, інформацію щодо можливості отримання майбутніх економічних вигід від реалізації або використання об'єкта НМА, тобто включати кількісні та вартісні показники, які характеризують якісні властивості об'єкту. Крім того, така форма має використовуватись щодо всіх видів нематеріальних активів за їх походженням, тому необхідні зміни назви форми та її елементів в частині

«об'єкт права інтелектуальної власності» на «нематеріальний актив». Елементи «Строк корисного використання» та «Річна сума амортизації» мають бути наявними лише щодо тих нематеріальних активів, щодо яких можна встановити строк корисного використання та нарахувати амортизацію. Зазначена форма із запропонованими змінами представлена в Додатку Ш.

Зазначені зміни мають бути внесені і до Інвентарної картки обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (типова форма № НА-2), яка відображає основні відомості про об'єкт НМА. Проте, однією з основних характеристик, що необхідні для управління нематеріальними активами, є визначення його поточної вартості, у зв'язку з їх особливістю щодо швидкої зміни вартості. Тому для забезпечення прийняття управлінських рішень щодо нематеріальних активів необхідне доповнення форми даними про поточну вартість активу, як представлено в Додатку Ш.

Як уже зазначалося, визначення вартості витрат на формування об'єкту НМА є досить трудомістким та суперечливим процесом у зв'язку з особливостями таких активів. Тому пропонується в системі управлінського обліку запровадження документу «Калькуляція витрат на створення об'єкту нематеріального активу», призначення якого полягає у систематизації процесу повного формування складу нематеріальних активів, зменшенні невизначеності та обґрунтуванні створення нематеріальних активів підприємством.

Особливістю такого документа має стати зазначення необхідності та правомірності капіталізації понесених витрат на стадіях створення НМА у складі вартості. Запропонована форма Калькуляції витрат на створення об'єкту нематеріального активу представлена в табл.Ш.5 Додатку Ш.

Для контролю та управління вартістю НМА для прийняття управлінських рішень та оцінки ефективності їх використання пропонується формування Відомості аналітичного обліку об'єктів нематеріальних активів, що відображатиме оперативну інформацію про наявні НМА та зміни їх вартості, переоцінку, нарахування амортизації або знецінення нематеріальних активів. Загальний вигляд форми Відомості представлено в Додатку Ш.

Сформовані рекомендації щодо формування обліково-інформаційного забезпечення процесу управління об'єктами нематеріальних активів надають інформацію про весь обсяг НМА підприємства (з врахуванням таких, що на сьогодні не відображаються в обліковій системі), в таких необхідних аналітичних розрізах, які відображають змістове наповнення активів та їх роль у створенні вартості, що є необхідними для потреб управління підприємством. Менеджменту підприємства необхідно забезпечити організацію системи управлінського обліку таким чином, що отримувати всі необхідні дані для підготовки зазначених облікових процесів, що стануть основою подальших аналітичних та оціночних дій при управлінні вартістю підприємства.

3.3. Формування методичного підходу до комплексної оцінки сформованого внутрішньо генерованого гудвілу

Розглянуті в попередньому розділі пропозиції удосконалення процесу обліку та визначення вартості стосуються частини нематеріальних ресурсів, що отримує продуктову форму в якості нематеріальних активів. Проте, за рахунок взаємодії інтелектуальних та інформаційних складових НМА та якісного управління ними, виникають додаткові вигоди та синергетичні ефекти, що розкриваються в управлінському обліку як внутрішньо генерований гудвіл. Тому потребує удосконалення процес формування вартості та визнання в обліку ВГГ як непродуктової частини нематеріального ресурсу та результату управління активами підприємства.

Внутрішньо генерований гудвіл хоча і має спільні ознаки з нематеріальними активами, проте має бути виділений в окремий особливий актив. ВГГ є динамічним відображенням рівня організації використання всіх активів підприємства, як матеріальних, так і нематеріальних, у формі отриманих економічних вигід. З цього постає висновок, що ВГГ є невідчутним

активом, що є повністю невіддільним від підприємства, не може приймати продуктову форму та жодним чином не може бути переданим / проданим іншому суб'єкту господарювання. Формування вартості ВГГ перш за все пов'язано з обліком та капіталізацією витрат на підготовку і перепідготовку кадрів, на рекламу та просування продукції на ринку, на підвищення ділової репутації підприємства, на створення торгових марок, які у фінансовому обліку не визнаються активами, але фактично приносять економічні вигоди підприємству. Крім того, потребують відображення синергетичні ефекти від управління активами та якості системи уменеджменту, що збільшують вартість підприємства та є частиною його ВГГ.

У зв'язку із існуванням часового лагу між понесенням витрат на нематеріальний ресурс та початком отримання економічних вигід та необхідністю встановлення корисності таких витрат на підприємстві, первісне їх визнання пропонується відображати з позицій витрат майбутніх періодів на рахунку 391 «Витрати майбутніх періодів нематеріального призначення» з подальшою деталізацією за елементами витрат. Це обґрунтовано тим, що понесені витрати здійснять свій економічний ефект на підприємство у майбутньому, а тому даний етап формування вартості ВГГ має відображатися як особливий актив у складі витрат майбутніх періодів.

Далі експертною оцінкою визначається частка витрат, що перейшла в продуктову форму, та відображається її перенесення на вартість сформованого нематеріального активу. Частка витрат, що не отримала продуктової форми, проте сформувала певний досвід, включається до вартості внутрішньо генерованого гудвілу. Спосіб визнання ВГГ на рахунку активів (19 «Гудвіл») було обґрунтовано в розділі 2.1. Таким чином, відбувається періодичне списання вартості понесених витрат на ВГГ та нематеріальні активи підприємства, що вирішує існуючу проблему необ'єктивного формування вартості НМА та гудвілу та зниження фінансового результату через формування видатків замість активів.

Особливість оцінки гудвілу полягає у формуванні його вартості за двома напрямками: як результат понесених витрат та як синергетичний ефект від наявності активів та процесів управління. Капіталізація витрат у формі ВГГ здійснюється витратними методами оцінки, але далі необхідна дооцінка синергетичного ефекту експертним методом з підходу додаткового капіталу, як зазначалось у розділі 2.1. Тому з метою управління вартістю сформованого ВГГ необхідне введення додаткового етапу деталізації рахунку 19 «Гудвіл» - відповідно до формування вартості.

Так як гудвіл виникає не просто від наявності активів підприємства, а саме від організації процесів їх використання, то з метою дооцінки вартості сформованого ВГГ до рахунка 42 «Додатковий капітал» необхідно відкрити субрахунок 426 «Якість управління». За кредитом субрахунку буде відображатися приріст вартості капіталу, що формується на підприємстві, а за дебетом – списання сформованого гудвілу в момент припинення принесення економічних вигід підприємству. Відображення в обліку операцій з формування внутрішньо генерованого гудвілу за запропонованим підходом представлено в табл. 3.8.

Виходячи із запропонованої методики, одним із головних етапів управління гудвілу є встановлення його повної вартості, що має бути відображеною в обліку. Недостатня розробка методики оцінки внутрішньо генерованого гудвілу, як і відсутність методик до його капіталізації та відображення в обліку, є причиною необ'єктивності інформації про вартість підприємства, що надається його фінансовою звітністю, та значних розбіжностей між балансовою (обліковою) та ринковою (фактичною) вартостями. Тому розробка методики щодо оцінки внутрішньо генерованого гудвілу в процесі господарської діяльності підприємства є способом отримання достовірної та об'єктивної загальної оцінки бізнесу, що важлива як для внутрішнього середовища підприємства (визначення менеджментом ефективності управлінських рішень та загальної стратегії діяльності), так і для зовнішнього (визначення зростання бізнесу та ефективності інвестування в нього).

Таблиця 3.8

**Пропозиції щодо обліку операцій з формування внутрішньо
генерованого гудвілу**

Зміст операції	Діюча методика обліку		Запропонований порядок	
	Дт	Кт	Дт	Кт
<i>Витратний підхід до формування вартості гудвілу</i>				
Відображено витрати на підвищення кваліфікації і перепідготовку кадрів	91,92, 93	68	391	68
- сформовано інтелектуальний, інформаційний ресурс в результаті перепідготовки (отримані сертифікати)	-	-	121.2, 121.3	391
- частина понесених витрат у зв'язку з отриманим досвідом визнана як гудвіл	-	-	192.1.1	391
Збільшення інтелектуального капіталу	-	-	01	-
Списані непродуктивні витрати на підготовку і перепідготовку кадрів	-	-	91,92,93	391
Скориговано інтелектуальний капітал	-	-	-	01
Відображено витрати на рекламу та просування продукції на ринку	93	68	391	68
- сформовано елементи ділової репутації	-	-	121.4	391
- сформовано ВГГ	-	-	192.1.1	391
- списані непродуктивні витрати на формування ділової репутації	-	-	93	391
<i>Формування додаткової вартості за рахунок синергетичних ефектів</i>				
Згенеровано внутрішній гудвіл (вигоди від використання інформаційного ресурсу):	-	-	192.1.2	426
Сформовано досвід працівників в результаті інноваційної діяльності	-	-	192.1.2	426
Сформовано ВГГ від використання прав на майно	-	-	192.2.2	426
Сформовано ВГГ від удосконалення матеріально-технічної бази	-	-	192.4.2	426

Сформовано автором

Таким чином, потребує вирішення проблема розробки методики оцінки внутрішньо генерованого гудвілу, яка стане частиною процедури загальної оцінки нематеріального ресурсу та підприємства як бізнес-одиниці, та відобразить створені вигоди від якості управління загальними активами підприємства. Основою методики має стати оцінка гудвілу відповідно до запропонованої структури його елементів, що формуються групами нематеріальних та матеріальних активів підприємства, яка представлена в Додатку Р. У зв'язку із наявністю кількох груп елементів внутрішньо

генерованого гудвілу підприємства, пропонується визначення його загальної оцінки за відповідними групами (напрямами формування) у формі інтегрального показника з двома рівнями декомпозиції (рис.3.4).

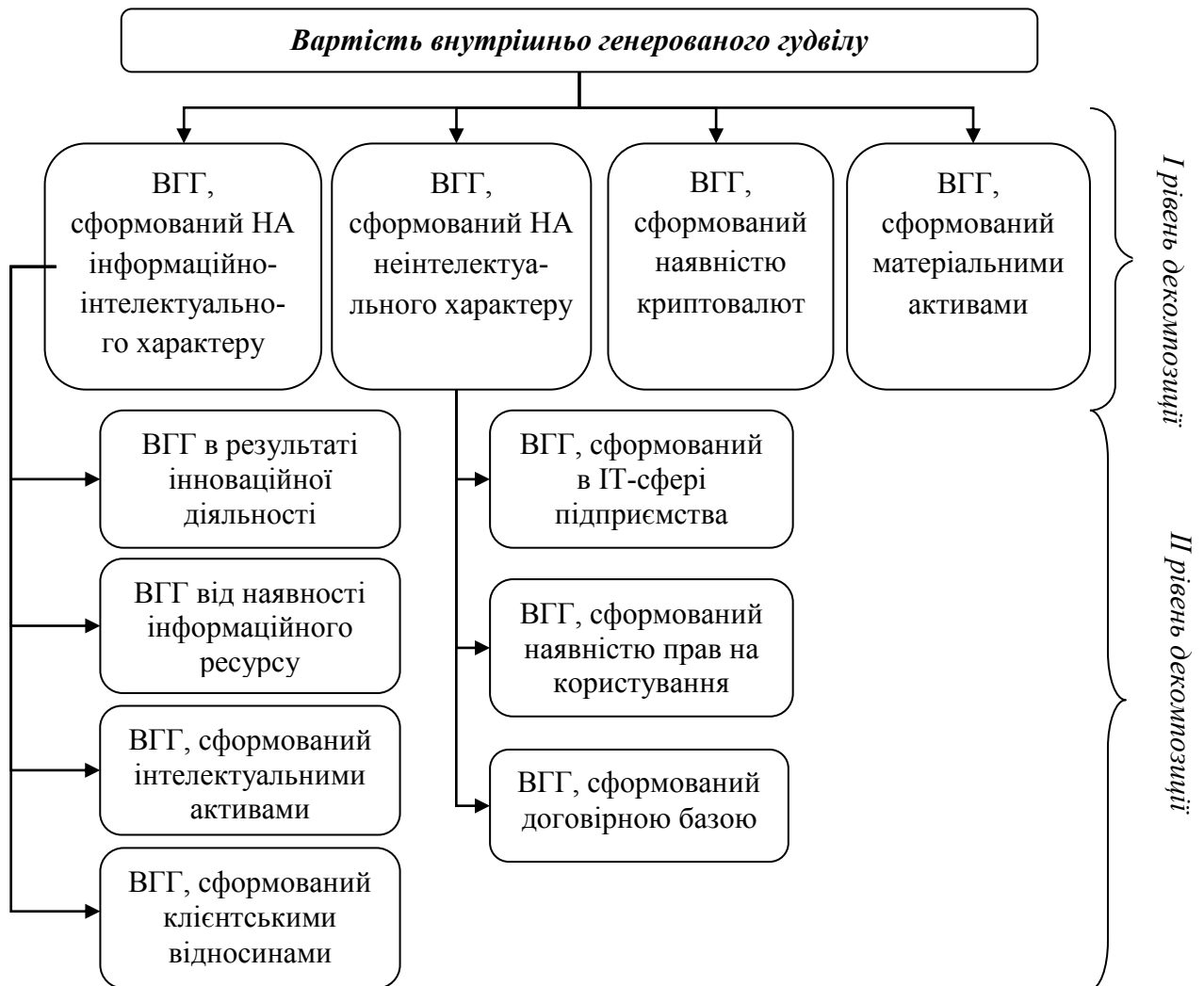

Рис. 3.4. Рівні декомпозиції показника вартості внутрішньо генерованого гудвілу (розроблено автором)

Оцінка в розрізі всіх складових елементів ВГГ дозволить надавати системі менеджменту підприємства важливу інформацію щодо джерел підвищення вартості підприємства для вибору перспективних шляхів управління активами компанії. Особливістю такого деталізованого та структурованого підходу є врахування вагових коефіцієнтів кожної групи та елементу ВГГ, що представляють собою рівень значущості кожної складової в

процесі збільшення вартості бізнесу та формування фінансових результатів, та проведення розрахунків у декілька етапів. А саме, необхідно спочатку оцінити кожен з елементів ВГГ (що і є напрямом його формування) для ідентифікації найбільш значимих активів в процесі формування вартості бізнесу, а надалі збалансувати всі отримані вартісні характеристики елементів ВГГ для визначення його загальної вартості. Таким чином, загальний підхід до визначення вартості сформованого ВГГ полягає у наступній моделі оцінки:

$$G = \left\{ \begin{array}{l} \alpha = \{\alpha_1 p_1; \alpha_2 p_2 \dots \alpha_n p_n\} \\ \beta = \{\beta_1 p_1; \beta_2 p_2 \dots \beta_n p_n\} \\ \gamma = \{\gamma_1 p_1; \gamma_2 p_2 \dots \gamma_n p_n\} \\ \delta = \{\delta_1 p_1; \delta_2 p_2 \dots \delta_n p_n\} \end{array} \right\}, \quad (3.1)$$

де G – вартість внутрішньо генерованого гудвілу;

$\alpha, \beta, \gamma, \delta$ – показники значущості (вагові коефіцієнти) груп елементів щодо формування інтегрального показника ВГГ;

p_1, p_2, p_n – показники вартісної оцінки складових елементів внутрішньо генерованого гудвілу;

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_n$ – показники значущості складових в межах кожної з груп елементів ВГГ.

Основним аспектом, що має бути вирішеним в процесі реалізації запропонованого підходу, є вибір методу, за яким можливо отримати оцінку кожного елемента, а далі загальну вартість ВГГ. Зважаючи на всі характеристики, переваги та недоліки можливих до застосування методів, розглянутих у розділі 2.2, автором пропонується в якості бази оцінки метод переваги у прибутку, який представлений в НСО № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності». Проте, існуюча формула (1) потребує удосконалень для розширення можливостей її застосування у практичній діяльності щодо елементів ВГГ.

Найбільш проблемним моментом є визначення значень P_1 та P_0 , тобто вартісних характеристик прибутку за умов наявності та відсутності елемента

ВГГ. Адже, для встановлення цих показників потрібна інформація не лише про рівень витрат, пов'язаний із ВГГ, але також і про отримані додаткові вигоди, що вплинули на рівень прибутку. На сучасному етапі розробки методик облікової політики щодо нематеріальних активів та гудвілу, система обліку не надає інформацію в зазначеній формі. А тому необхідна адаптація даної складової до умов практичної діяльності підприємств. Перш за все, представимо різницю P_1 та P_0 в якості ΔP , тобто додаткового прибутку, що виникає у підприємства за наявності ВГГ. Так як метою є оцінка за отриманими результатами певного звітного періоду, то в розрахунках необхідно враховувати вартість фактичного прибутку P_1 за даними фінансової звітності підприємства, вартість якого включає частину (ΔP), сформовану в результаті генерування ВГГ. А для визначення оцінки зазначеної ΔP автором пропонується введення нового компонента формули: μ – коефіцієнт впливу елемента ВГГ на рівень прибутку. Економічна сутність запропонованого показника полягає в експертній оцінці ступеню зростання прибутку підприємства на основі співвідношення необхідних витрат та згенерованих додаткових вигід у формі зростання доходу, економії певних витрат тощо. На даному етапі виникає необхідність комбінації розрахункового та емпіричного (експертного) методів оцінки.

Наступним елементом розрахунку, що потребує уточнень, є k – коефіцієнт впливу кожного елемента ВГГ. А саме, необхідно розкрити економічну сутність даного показника для розвитку його розуміння та можливості встановлення значення. Сутність k полягає саме в значимості елемента та групи елементів ВГГ, про необхідність врахування якої для збалансування елементів у інтегральний показник зазначалось автором. Ця значимість полягає у ступені впливу елемента на формування вартості підприємства, тобто його подальшій капіталізації як активу, впливу на інші активи та зростання балансової вартості підприємства. Даний показник можливо визначити також лише на основі експертної оцінки.

Останнім елементом, що використовується у розрахунку за методом переваги у прибутку та потребує уточнень застосування, є показник

дисконтного множника. Визначення величини дисконтного множника має суттєве значення при оцінці гудвілу, так як дозволяє врахувати фактор часу та перспективи отримання майбутніх грошових потоків від вкладення капіталу та понесення витрат на формування активів та ресурсів, генеруючих додаткові вигоди.

Ставка дисконту, що є основою оцінки величини дисконтного множника, є кількісним показником норми доходу на капітал [19]. Таким чином, за ставку дисконту має бути обраний показник, здатний відображати норми ефективності використання інвестованого капіталу. Так як ВГГ формується в результаті використання всіх активів підприємства, то необхідна оцінка ефективності використання не просто вкладеного капіталу, а трансформованого в активи підприємства. Тому для розрахунку ставки дисконту автором пропонується обрати показник рентабельності активів, який за своїм змістом відображає рівень організації виробничого процесу та ефективності процесу управління на підприємстві та визначається наступний чином (формула 3.2):

$$ROA = \left(\frac{\text{ЧП}}{(A_{\text{п}} + A_{\text{к}})/2} \right) * 100\% \quad (3.2)$$

де ROA – рентабельність активів,

ЧП – обсяг чистого прибутку,

$A_{\text{п}}$ та $A_{\text{к}}$ – балансова вартість активів підприємства на початок та кінець періоду.

Тому показник рентабельності активів відображає привабливість підприємства для інвесторів та його цінність для власника. Перевагою застосування даного показника є можливість врахування продукування наявними активами додаткових активів підприємству через їх первісне визнання у складі прибутку та подальшу капіталізацію в якості частини капіталу, та його спрямування на отримання нових активів. Саме за таким принципом і відбувається зростання вартості бізнесу, а тому можливо оцінити

перспективи генерування додаткових вигід в результаті спрямування ресурсів підприємства на формування гудвілу як додаткового активу.

Так як інвестування в нематеріальні активи, що є основним чинником виникнення ВГГ, переважно характеризується відтермінуванням фактичного отримання додаткових вигід, то саме дисконтний множник і дозволяє відповідно до принципу очікування оцінити дійсну цінність майбутніх доходів та інших економічних вигід. Сучасна нестабільна економічна ситуація, особливо на фінансових ринках, спричиняє динамічну зміну вартості грошових потоків протягом певних періодів часу. Тому, для оцінки необхідності вкладень в формування ВГГ, ставку дисконту доцільно коригувати на динамічність таких змін шляхом застосування поточної вартості грошових коштів. Виходячи з гіпотетичного припущення, що вигоди в якості певного елемента гудвілу мають систематичний рівномірний ефект на підприємство протягом визначеного періоду часу, то доцільним стає застосування показника теперішньої вартості ануїтету, що представляє собою грошову оцінку майбутніх надходжень за рівні проміжки часу протягом певного періоду. Майбутніми надходженнями і є саме додаткові економічні вигоди від капіталовкладень в активи підприємства.

Загальний принцип визначення теперішньої вартості ануїтету описується формулою (3.3):

$$PVa = a * (PVIFA k,n) \quad (3.3)$$

де PVa – теперішня вартість ануїтету;

a – ануїтетний грошовий потік;

$PVIFA k,n$ – ануїтетний чинник або відсотковий чинник теперішньої вартості ануїтету.

Щодо оцінки вартості ВГГ, то за ануїтетний грошовий потік варто приймати попередньо розглянутий показник ΔP як отриманий додатковий прибуток, спрямований на розвиток підприємства. Тому для оцінки елементів внутрішньо генерованого гудвілу підприємства за принципом генерування додаткової вартості підприємства протягом певного періоду часу в якості

дисконтного множника (d_r) варто приймати саме ануїтетний чинник PVIFA k,n , який визначається по таблиці стандартних значень теперішньої вартості ануїтету, виходячи з величини фактичної рентабельності активів та очікуваного терміну отримання економічного ефекту від елементів внутрішньо генерованого гудвілу.

Таким чином, для оцінки величини ВГГ автором пропонується наступне удосконалення формули розрахунку за методом переваги у прибутку, що представлена в НСО № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» :

$$\text{ВГГ}_{\text{елемента}} = k \cdot d_r \cdot \Delta P = k \cdot \text{PVIFA}(\text{ROA},n) \cdot \mu \cdot P_1 \quad (3.4)$$

де k – коефіцієнт впливу кожного елемента ВГГ на вартість бізнесу,

d_r – дисконтний множник у формі теперішньої вартості ануїтету за показником рентабельності активів,

n – період отримання економічних вигід,

ΔP – додатковий прибуток, що виникає у підприємства за наявності ВГГ,

μ – коефіцієнт впливу елемента ВГГ на рівень прибутку,

P_1 – фактичний обсяг прибутку підприємства.

Алгоритм оцінки внутрішньо генерованого гудвілу в межах запропонованої моделі визначення інтегрального показника ВГГ на основі його по елементних оцінок за методикою переваги у прибутку включає наступні три основні етапи, кожен з яких має бути проведено з використанням математичних та експертних методів оцінки:

1) визначення коефіцієнтів значимості кожної з груп елементів ВГГ та інших вхідних даних для розрахунку;

2) побудова дерева ієрархії значимості елементів ВГГ;

3) оцінка ВГГ на рівні кожного з елементів та визначення вартості групи елементів гудвілу; збалансування отриманих вартісних характеристик відповідно до вагових коефіцієнтів груп для отримання інтегральної оцінки.

Детальний опис кожного з етапів запропонованої методики оцінки внутрішнього гудвілу підприємства представлено в Додатку Щ.

Запропонована методика була апробована на практиці для оцінки внутрішньо генерованого гудвілу підприємств машинобудівної галузі.

Було задано рівень середньої помилки 0,15, і за формулою мінімальної кількості експертів визначено, що мінімальна кількість експертів становить 13 осіб. Тому, для визначення необхідних показників методом експертної оцінки, що мають бути застосовані в моделі оцінки внутрішньо генерованого гудвілу підприємства, до процесу анкетування було залучено 15 експертів з числа менеджменту зазначених підприємств. В процесі дослідження була розроблена анкета для визначення пріоритетних елементів ВГГ у процесі формування вартості підприємства та збільшення обсягу прибутку (Додаток Ю), що стала основою проведення експертного опитування. Крім того, анкета передбачала необхідність відображення даних фінансової звітності підприємств, необхідних для розрахунків.

Перш за все було опрацьовано отримані показники фінансової звітності на предмет визначення наявності НМА та рентабельності активів, результати чого представлено на рис. 3.5 та в Додатку Я.

За рівнем частки НМА в активах було розділено підприємства на 3 умовні групи: частка НМА до 10%, від 10% до 30% та більше 30%. За результатами виявлено, що найбільш чисельною є група підприємств з низькою часткою НМА в активах підприємства, що може негативно впливати на результати господарської діяльності, в тому числі і на рентабельність активів.

Так, спостерігаються значно нижчі показники рентабельності активів серед підприємств з низькими частками НМА, що в свою чергу доводить значимість сформованості структури активів у процесі формування фінансових результатів діяльності. Підприємства, що активно використовують у своїй діяльності об'єкти нематеріальних активів, мають кращі перспективи досягнення стратегічних цілей та отримання додаткового досвіду та вигід.

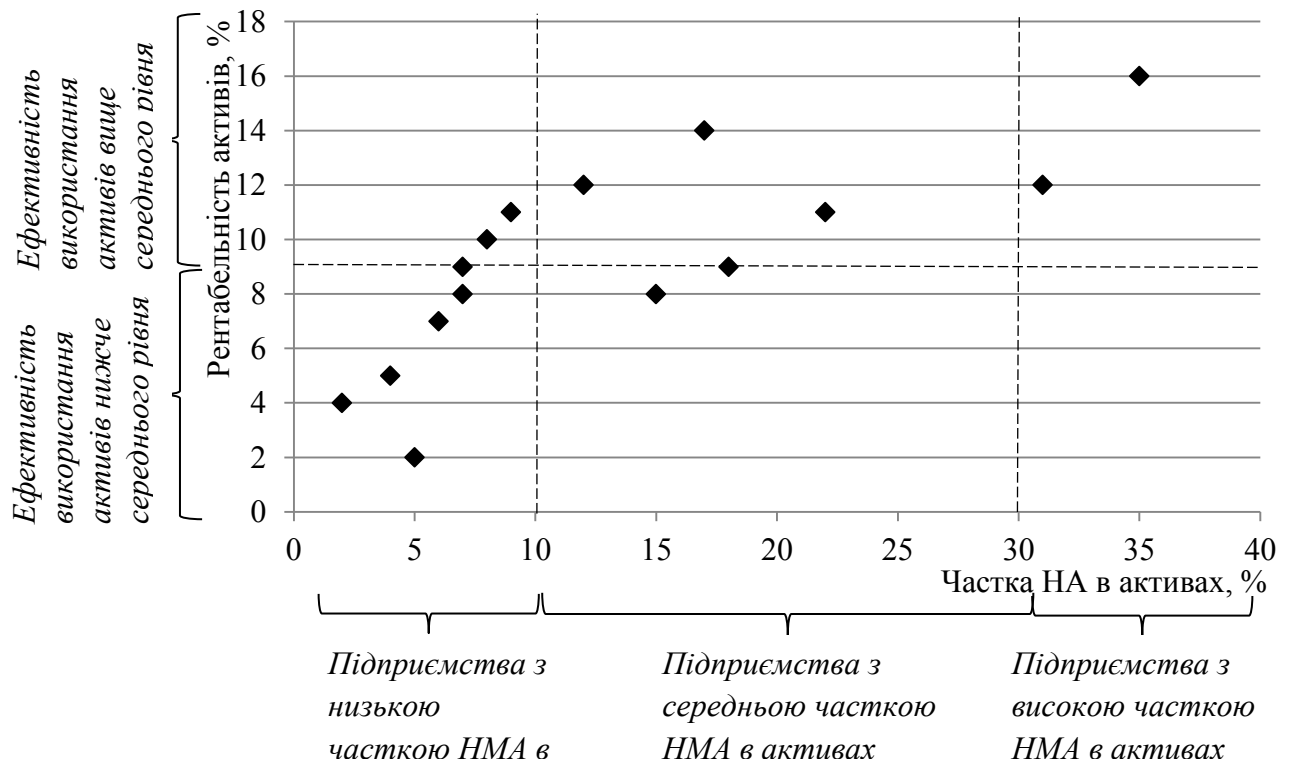

Рис. 3.5. Розподіл підприємств, що приймали участь в анкетуванні, по рівням рентабельності активів та частки НА (сформовано автором)

На першому етапі реалізації методики проведено встановлення пріоритетних груп елементів внутрішнього гудвілу підприємства на основі заповнення експертами матриць попарних порівнянь, приклад якої представлено в Додатку Щ. Визначення всіх показників включало етап перевірки якості та узгодженості думок експертів. Для показників у формі коефіцієнтів перевірка проводилась з використанням коефіцієнту варіації думок, при виставленні оцінок у формі балів – коефіцієнту конкордації.

Після обробки всіх отриманих анкет на предмет визначення нормалізованої середньої геометричної оцінки важливості кожної групи ВГГ (w_{im}) проведено їх узагальнення та визначення середніх значень оцінок, що і представляють собою вагові коефіцієнти кожної групи елементів гудвілу в процесі оцінки його формування. Низькі значення коефіцієнтів варіації підтверджують можливість використання отриманих результатів для подальших розрахунків. Результати зведення отриманих оцінок надано в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Визначення значимості групи елементів гудвілу в процесі оцінки його формування в результаті експертного оцінювання методом Сааті

Експерт (і)	Оцінка значимості групи за методом попарних порівнянь			
	ВГГ, сформований НМА інформаційно-інтелектуального характеру	ВГГ, сформований НМА неінтелектуального характеру	ВГГ, сформований наявністю криптовалют	ВГГ, сформований матеріальними активами
1	0,5	0,27	0,06	0,17
2	0,44	0,37	0,04	0,15
3	0,4	0,26	0,14	0,2
4	0,55	0,22	0,08	0,15
5	0,57	0,2	0,05	0,18
6	0,48	0,31	0,05	0,16
7	0,38	0,35	0,07	0,2
8	0,42	0,35	0,04	0,19
9	0,45	0,24	0,16	0,15
10	0,35	0,3	0,14	0,21
11	0,3	0,25	0,29	0,16
12	0,36	0,28	0,15	0,21
13	0,42	0,31	0,13	0,14
14	0,44	0,28	0,18	0,1
15	0,53	0,18	0,12	0,17
V _j	0,06	0,05	0,17	0,02
w_j	0,44	0,28	0,11	0,17

Розраховано автором

Таким чином, при формуванні інтегральної оцінки вартості гудвілу підприємства вартість ВГГ, сформованого НМА інформаційно-інтелектуального характеру буде врахована з коефіцієнтом 0,44 в якості найбільш пріоритетного елемента в процесі формування вартості; вартісна характеристика ВГГ, сформованого НМА неінтелектуального характеру, буде враховуватись з впливом 0,28, а значимість ВГГ, сформованого наявністю криптовалют, має враховуватись в загальній оцінці із ступенем 0,11. Варто

звернути увагу на суттєве значення (0,17) впливовості ВГГ, сформованого матеріальними активами, що доводить формування додаткових нематеріальних вигід та вартості бізнесу в результаті якості управління матеріальною базою підприємства.

За аналогічною процедурою попарних порівнянь було визначено також значимість груп елементів ВГГ 2-го рівнів декомпозиції, а саме гудвілу, сформованого НМА інформаційно-інтелектуального характеру та НМА неінтелектуального характеру. Зведені результати та отримані вагові коефіцієнти представлено в Додатку Я.

Після визначення вагових коефіцієнтів впливу груп елементів ВГГ 1-го та 2-го рівнів декомпозиції, проведено оцінку значимості та впливу на прибуток кожного з елементів гудвілу, а також терміну їх використання на основі заповнених експертами таблиць в анкеті. Приклад заповненої анкети, зведені дані щодо визначення середніх та унормованих значень в результаті обробки анкет, з визначенням їх узгодженості представлено в Додатку Я. Отримані показники високої узгодженості експертних оцінок свідчать про об'єктивність отриманих даних та можливість переходу до наступних етапів оцінки.

Наступним етапом дослідження було проведено формування дерева ієрархії для визначення вагових коефіцієнтів всіх елементів ВГГ у загальній структурі гудвілу, виходячи зі значимості кожної групи та елементів всередині групи. В результаті проведених етапів встановлено загальну значимість елементів формування ВГГ підприємств галузі машинобудування, їх вплив на прибуток та термін використання, що представлені в табл. 3.10.

Після обробки результатів анкетування переходимо до безпосередньої оцінки ВГГ з використанням отриманих значень показників. В результаті анкетування отримано експертні оцінки елементів ВГГ, що будуть використані для оцінки гудвілу за методом переваги у прибутку.

Таблиця 3.10

Результати експертної оцінки значущості елементів внутрішнього гудвілу підприємств та їх впливу на прибуток підприємства для визначення інтегрального показника ВГГ

№ з/п	Елементи ВГГ	Оцінка впливу на прибуток, %	Коефіцієнт значущості	Термін використання, років
1.	1й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований НМА інформаційно-інтелектуального характеру		0,44	
1.1	<i>2й рівень декомпозиції: ВГГ в результаті інноваційної діяльності:</i>		0,0704	
1.1.1	висока якість продукції	9	0,0366	5
1.1.2	Унікальність продукту	6	0,0246	3
1.1.3	Розширення асортименту	3	0,0092	4
1.2.	<i>2й рівень декомпозиції: ВГГ від наявності інформаційного ресурсу</i>		0,1056	
1.2.1	досвід роботи працівників	8	0,0370	3
1.2.2	досвід управління	4	0,0285	4
1.2.3	Впливовість	3	0,0148	1
1.2.4	мотивація	2	0,0253	2
1.3.	<i>2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований інтелектуальними активами</i>		0,1232	
1.3.1	Якість менеджменту	5	0,0246	3
1.3.2	Кваліфікація та знання персоналу	8	0,0357	5
1.3.3	Професіоналізм персоналу	7	0,0271	4
1.3.4	Творчі, креативні здібності	4	0,0136	2
1.3.5	корпоративна культура	3	0,0123	5
1.3.6	дружність і співпраця колективу	2	0,0099	2
1.4.	<i>2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований клієнтськими відносинами</i>		0,1408	
1.4.1	Фірмовий стиль	5	0,0155	5
1.4.2	Престижність товарів	6	0,0197	4
1.4.3	домінуючі позиції на ринку	7	0,0268	5
1.4.4	Імідж підприємства	11	0,0394	4
1.4.5	лояльність споживачів	6	0,0211	4
1.4.6	стабільність ділових зв'язків	2	0,0113	2

Продовження таблиці 3.10

№ з/п	Елементи ВГГ	Оцінка впливу на прибуток, %	Коефіцієнт значущості	Термін використання, років
1.4.7	трудова етика з контрагентами	2	0,0070	2
2.	1й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований НМА неінтелектуального характеру		0,28	
2.1	<i>2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований в ІТ-сфері підприємства</i>		0,126	
2.1.1	Оперативність роботи	3	0,0340	2
2.1.2	Впізнаваність підприємства	2	0,0176	1
2.1.3	Швидкість поширення маркетингової інформації	6	0,0441	3
2.1.4	Якість внутрішньої інформації	3	0,0302	4
2.2	<i>2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований наявністю прав на користування майном і ресурсами</i>		0,0868	
2.2.1	Географія діяльності	2	0,0339	7
2.2.2	Розширення асортименту продукції	5	0,0529	5
2.3	<i>2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований договірною базою</i>		0,0672	
2.3.1	домінуючі позиції на ринку	7	0,0276	5
2.3.2	Вигоди від місцезнаходження підприємства	3	0,0181	7
2.3.3	монополістичні переваги	4	0,0215	4
3.	1й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований наявністю криптовалют		0,11	
3.1	<i>2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований наявністю криптовалют</i>		0,11	
3.1.1	Імідж передового підприємства	3	0,0451	3
3.1.2	Зниження ризику неплатоспроможності та втрати активів	2	0,0231	3
3.1.3	Додаткові засоби платежу, накопичення	2	0,0418	5
4.	1й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований матеріальними активами		0,17	
4.1	<i>2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований матеріальними активами</i>		0,17	
4.1.1	ефективність виробництва	7	0,0714	4
4.1.2	якість продукції	6	0,0595	4
4.1.3	Задоволеність попиту	6	0,0391	2

Проте отримані оцінки є показником загального підходу до визначення якісних характеристик елементів гудвілу та не є універсальними для всіх підприємств. Коефіцієнти впливу елементів ВГГ можуть відрізнятися в залежності від галузевої приналежності підприємства, а елементи ВГГ та їх структура – від умов господарської діяльності. Тому підприємствам для оцінки їх внутрішнього гудвілу необхідно визначати значимість та пріоритетність його складових за приведеною методикою на основі анкетування внутрішніх експертів для отримання власних оціночних показників. За умови неможливості проведення експертної оцінки всередині підприємства та недостатньої кількості власних експертів необхідно залучати зовнішніх експертів та отримувати середньогалузеві оціночні характеристики, які в подальшому можливо застосувати для процесу оцінки вартості власного внутрішнього гудвілу.

Саме за даним підходом проведено оцінку ВГГ підприємства, що проводить господарську діяльність в галузі машинобудування у Харківській області. Тому для оцінки значимості елементів гудвілу та їх впливу на прибуток підприємства можливо застосувати оцінки, отримані в результаті анкетування експертів галузі машинобудування.

Для визначення дисконтного множника використано таблицю теперішньої вартості ануїтету, що представлена в Додатку А1. Для кожного елементу ВГГ визначено коефіцієнт ануїтету виходячи із терміну їх використання та можливості отримання економічних вигід, встановленого експертним шляхом, та значення рентабельності активів. Для процедури оцінки автором пропонується використовувати середньогалузеві коефіцієнти рентабельності активів, виходячи із сформованості структури активів підприємства та частки НМА. Досліджуване підприємство має низьку частку НМА в активах, а тому має бути використаний рівень рентабельності активів 7%, що є середнім для групи з низькою часткою НМА (Додаток Я). Тобто, в межах однієї групи необхідно обирати середньогрупове значення рентабельності активів, що дозволить врахувати рівень сформованості НМА при оцінці гудвілу. Це є важливим моментом, адже було виявлено, що

показники рентабельності активів у досліджених підприємств змінювалися відповідно до рівня НМА в активах (рис.3.5). Перевагою застосування середньогалузевого значення рентабельності, а не фактичного на підприємстві, є також можливість врахування середнього стану зовнішнього середовища та певного минулого досвіду роботи.

Фрагмент розрахунку вартості внутрішньо генерованого гудвілу для дослідженого підприємства за методом переваги у прибутку та з використанням отриманих експертних оцінок представлено в табл. 3.11.

Результати розрахунку вартості внутрішньо генерованого гудвілу для дослідженого підприємства за методом переваги у прибутку та з використанням отриманих експертних оцінок представлено в Додатку Б1.

Виходячи із обсягу отриманого прибутку підприємством (150 000 грн.) визначено, що вартість ВГГ за період становить 12637 грн. Цей показник відображає додаткову вартість, що була сформована в поточному періоді в результаті управління активами підприємства та понесенням витрат на їх розвиток. Тому на цю суму необхідно збільшити вартість активів та капіталу підприємства.

Визначена поточна оцінка вартості гудвілу за запропонованим підходом має біти відображення в системі управлінського обліку. Після формування елементів ВГГ та встановлення його загальної оцінки, необхідний періодичний перегляд його вартості та визначення обсягу знецінення за необхідності. Зміна вартості ВГГ є значною мірою непередбачуваною: ВГГ виникає від попередньої діяльності і стану зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, та може змінюватися незалежно від діяльності підприємства в майбутньому. Підприємство може спродувати новий ВГГ, що стане основою процедури дооцінки. Проте, управління спродукованим гудвілом полягає лише у перегляді його вартості та фіксації і відображення фактів знецінення.

Таблиця 3.11

Результати розрахунку вартості ВГГ за методом переваги у прибутку

Елементи ВГГ	Термін використання, роки	dr	Коефіцієнт значимості k	Рівень впливу на прибуток, % (μ)	Обсяг впливу елемента на прибуток, грн ($P \cdot \mu$)	Обсяг впливу елемента за методом переваги у прибутку, грн. ($k \cdot dr \cdot \mu \cdot P0$)
1й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований нематеріальними активами інформаційно-інтелектуального характеру			0,44		52860,00	4009,18
2й рівень декомпозиції: ВГГ в результаті інноваційної діяльності:			0,0704		9000,00	826,61
висока якість продукції	5	4,1002	0,036608	2,5	3750,00	562,88
Унікальність продукту	3	2,6243	0,02464	2	3000,00	193,99
Розширення асортименту	4	3,3872	0,009152	1,5	2250,00	69,75
2й рівень декомпозиції: ВГГ від наявності інформаційного ресурсу			0,1056		9750,00	680,53
досвід роботи працівників	3	2,6243	0,03696	2	3000,00	290,98
досвід управління	4	3,3872	0,028512	2	3000,00	289,73
Впливовість	1	0,9346	0,014784	1,5	2250,00	31,09
мотивація	2	1,808	0,025344	1	1500,00	68,73
2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований інтелектуальними активами			0,1232		14550,00	1040,86
Якість менеджменту	3	2,6243	0,02464	1	1500,00	96,99
Кваліфікація та знання персоналу	5	4,1002	0,035728	2,5	3750,00	549,34
Професіоналізм персоналу	4	3,3872	0,027104	1,425	2137,50	196,24
Творчі, креативні здібності	2	1,808	0,013552	2,4	3600,00	88,21
корпоративна культура	5	4,1002	0,01232	0,95	1425,00	71,98
дружність і співпраця колективу	2	1,808	0,009856	1,425	2137,50	38,09
...						
Загальна вартість внутрішньо генерованого гудвілу						12636,62

Виходячи із особливостей формування ВГГ, процедура відображення його знецінення в обліку має відбуватися зі змінами у загальному підході щодо необоротних активів. За запропонованою методикою, лише частина зменшення вартості ВГГ має відображатися паралельно зі збільшенням інших витрат діяльності. А саме, періодичні процедури зменшення корисності активу збільшують обсяг витрат поточного періоду лише в обсязі частини вартості ВГГ, що виникла в результаті понесення витрат, і таким чином відбудеться споживання понесених раніше витрат та відстрочення їх списання на фінансовий результат. Частина гудвілу, що визнана результатом синергетичних ефектів у процесі управління, знецінюється паралельним зменшенням вартості визнаного ВГГ та додаткового капіталу.

Тобто, у процесі поточного обліку ВГГ виникає наступна інформація у складі активу та пасиву:

- поточна вартість ВГГ в активі підприємства відображає можливість вкладу кожного елемента у збільшення вартості бізнесу та поточну цінність отриманих вигід; цей показник є важливим для системи менеджменту у процесі оцінки бізнесу;

- накопичена переоцінена вартість додаткового капіталу відображає оцінку якості системи управління суб'єкта господарювання та розкриває загальну суму згенерованих вигід, що впливають на підприємство в поточному періоді; показник важливий перш за все для інвесторів в процесі оцінки можливостей розвитку підприємства та нарощування конкурентних переваг.

В той же час необхідне проведення перерахунку вартості і нематеріальних активів підприємства. Для тих видів НМА, щодо яких можливо встановити строк корисного використання, нараховується амортизація за традиційною процедурою з використанням методів амортизації та перенесенням вартості на собівартість продукції або витрати періоду. Нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання підлягають процедурі переоцінки/знецінення. Порядок відображення в обліку зниження вартості нематеріальних ресурсів представлено в табл. 3.12.

Таблиця 3.12

**Кореспонденція рахунків з відображення зниження вартості
нематеріальних ресурсів**

Зміст операції	Діюча методика обліку		Запропонований порядок	
	Дт	Кт	Дт	Кт
Знецінення (зменшення корисності) нематеріальних активів із невизначеним строком корисного використання	976	13	976	12
Знецінення (зменшення корисності) внутрішньо генерованого гудвілу у частині понесених витрат	-	-	979	191
Списання додаткового капіталу в обсязі втрати корисності ВГГ	-	-	426	191

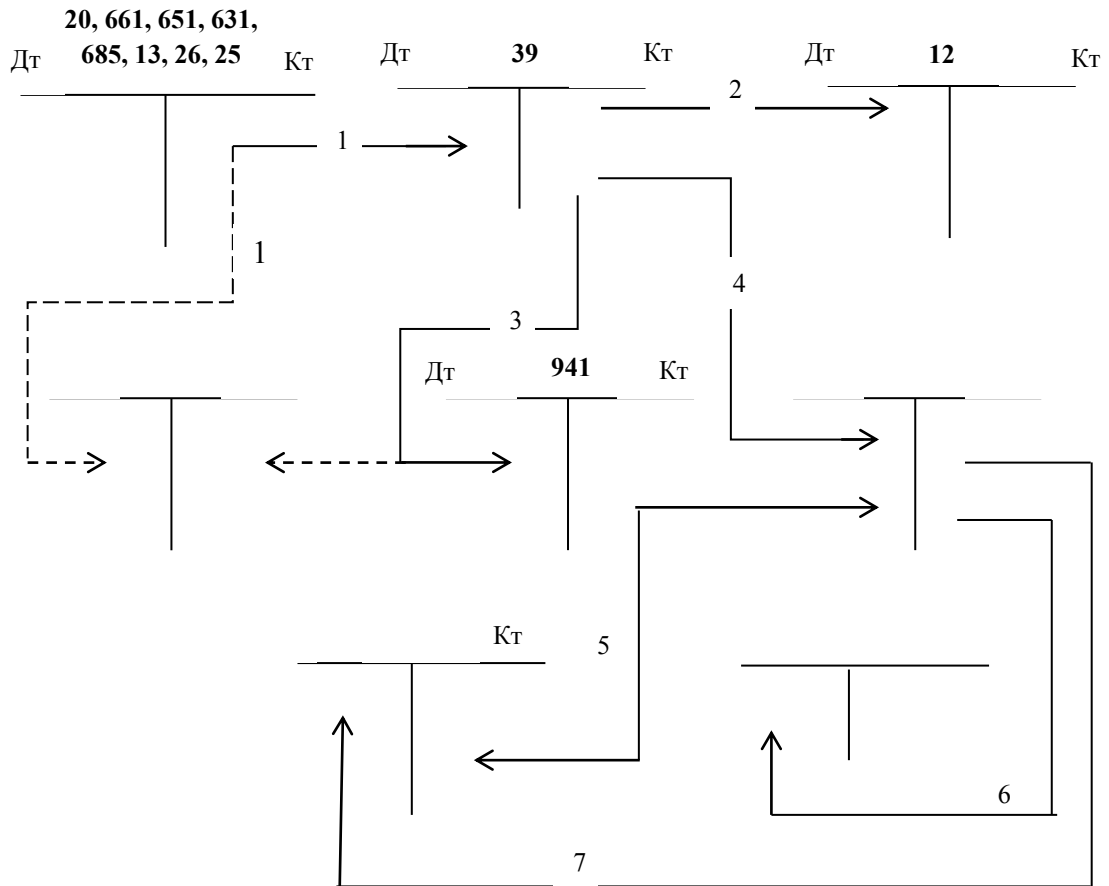
Сформовано автором

Загальний підхід до порядку обліку ВГГ в процесі поточної діяльності та визначення його вартості представлено на рис. 3.6.

Запропоновані облікові процедури та сформована в їх результаті вартість ВГГ мають супроводжуватися розробкою документального забезпечення їх відображення для процесу управління.

Для контролю та управління вартістю ВГГ для прийняття управлінських рішень пропонується формування Відомості аналітичного обліку гудвілу, що відображатиме оперативну інформацію про вартість сформованого ВГГ в результаті вигід від управління матеріальними та нематеріальними активами за період, обсяг знецінення гудвілу та його поточну вартість. Загальний вигляд форми Відомості представлено в Додатку В1.

Особливої уваги потребує удосконалення системи звітності щодо нематеріальних ресурсів підприємства, яка має систематизувати та узагальнювати інформацію щодо НМА та сформованого ВГГ з метою прийняття управлінських рішень. З огляду на специфічність нематеріальних ресурсів, форми звітності мають відрізнятися від традиційних форм, що застосовуються у фінансовому обліку, та включати як фінансову, так і не фінансову інформацію, яка є корисною і релевантною в процесі управління нематеріальними ресурсами та вартістю підприємства.

Зміст операцій:

- 1 - Відображено витрати на формування нематеріального ресурсу для подальшої оцінки їх продуктивності та збільшено інтелектуальний капітал;
- 2 - Сформовано інтелектуально-інформаційний актив;
- 3 - Списані не продуктивні витрати на формування нематеріального ресурсу на витрати періоду;
- 4 – Визнано ВГГ;
- 5 – Визнано синергетичні ефекти від управління активами;
- 6 – Зменшено вартість гудвілу у частині визнаних витрат;
- 7 – Зменшено ВГГ в частині додаткового капіталу;

Рис. 3.6. Методика визнання ВГГ та формування його вартості в системі управлінського обліку (розроблено автором)

Поточний стан звітності щодо нематеріальних ресурсів потребує удосконалення, так як надається інформація в обмеженому обсязі, який недостатній для здійснення надійної оцінки підприємства та аналізу формування вартості НМА. Як результат, менеджмент підприємства отримує інформацію з необ'єктивною оцінкою поточної вартості нематеріальних активів та їх можливості до створення економічних вигід в майбутньому. Основними

формами внутрішньої управлінської звітності, що відобразатимуть інформацію про вартість наявних нематеріальних ресурсів, є:

1) баланс підприємства – відображає загальну вартість активів підприємства, у тому числі нематеріальних активів та ВГГ, на основі чого здійснюється оцінка про вартість підприємства як бізнес-одиниці;

2) примітки до фінансової звітності – узагальнюють інформацію про надходження, вибуття та зміну вартості нематеріальних активів та гудвілу підприємства. Елементи інформаційного забезпечення щодо нематеріальних активів та гудвілу у примітках до фінансової звітності представлено в Додатку В1 ;

3) звіт про інтелектуальний капітал – узагальнює інформацію про наявність інтелектуально-інформаційного ресурсу, як основи формування економічного потенціалу підприємства та його вартості.

Удосконалення внутрішньої фінансової звітності за включаються у доповненні форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» у частині окремого відображення зовнішнього і внутрішнього гудвіла, оцінки майна підприємства з врахуванням гудвілу та у вигляді чистих активів. Орієнтовний план форми про фінансовий стан підприємства з врахуванням даних про гудвіл представлено в табл. 3.13. Крім того, необхідні зміни до Приміток до річної фінансової звітності через включення рядка «Внутрішній гудвіл», відображення нарахування його вартості та її знецінення.

Таблиця 3.13

Форма звіту про фінансовий стан підприємства з врахуванням даних про гудвіл

Актив	Пасив
І розділ	І розділ
Основні засоби	Зареєстрований капітал
Капітальні інвестиції	Нерозподілений прибуток
Нематеріальні активи	Додатковий капітал, у т.ч.:
<i>Внутрішньо генерований гудвіл</i>	<i>-якість процесу управління</i>
Всього активів, що генерують вартість підприємства	Всього згенерований капітал
Всього вартість чистих необоротних активів (без ВГГ)	Всього вартість власного капіталу (без ВГГ)

Звіт про інтелектуальний капітал є одним із найбільш поширених способів додаткового інформування про наявні на підприємстві нематеріальні ресурси інтелектуально-інформаційного характеру. Необхідність підготовки такого звіту спричинена визначальністю інтелектуально-інформаційної складової в процесі досягнення стратегічних цілей та створення вартості підприємства. Структура звіту є нестандартизованою щодо видів інтелектуального капіталу та показників, що їх характеризують. До складу відображених компонентів капіталу (інтелектуальна власність, організаційний капітал, бренди, репутація, компетенції працівників) необхідно включати всі нематеріальні фактори створення вартості підприємства. Форма звіту може розроблятися кожним підприємством індивідуально відповідно до специфіки діяльності, наявних стратегічних цілей та складових інтелектуального капіталу, з врахуванням фінансових та не фінансових показників для визначення нематеріальних факторів забезпечення вартості бізнесу [28].

В Додатку В1 запропоновано орієнтовний склад груп та показників інтелектуального капіталу фінансового та не фінансового характеру, що можуть бути доповнені в залежності від специфіки конкретного підприємства та інформаційних потреб менеджменту щодо нематеріальних ресурсів підприємства інформаційно-інтелектуального характеру, які виступають джерелом стійких конкурентних переваг та сприяють формуванню стратегії генерування вартості підприємства. Дані такого звіту можуть бути використані для проведення аналізу щодо впливу формування активів підприємства на вартість бізнесу та отримання додаткових вигід (розділ 2.3).

Організацією використання запропонованих форм документального забезпечення управління нематеріальними ресурсами є формування графіку документообігу на підприємстві. Розроблений в результаті дисертаційного дослідження підхід до формування графіку документообігу з відображення нематеріальних ресурсів в системі управлінського обліку, який містить відомості про етапи облікового процесу щодо НМА, характеристику наведених етапів, первинні документи, які рекомендовано використовувати на кожному

етапі (запропоновані в розділі 3.1), а також основні організаційні відомості про кожний документ, наведено у Додатку В1 .

Таким чином, оцінка нематеріальних ресурсів підприємства в сучасних умовах господарювання є важливим етапом визначення його загальної вартості як бізнес-одиниці. Така оцінка включає два компоненти: оцінку нематеріальних ресурсів, визнаних в якості нематеріальних активів в системі управлінського обліку, та оцінку внутрішньо генерованого гудвілу, як показника якості сформованості, використання та управління всіма типами активів суб'єкта господарювання. Тому впровадження в системі управлінського обліку запропонованої методики формування вартості ВГГ як особливого активу підприємства невідчутного характеру удосконалює загальний процес менеджменту за рахунок удосконалення ідентифікації активів та визначення їх вартісних характеристик.

Висновки до розділу 3

Проведені науково-аналітичні дослідження в розділах 1 і 2 дозволили сформулювати наступні наукові результати, які були обґрунтовані в розділі 3:

Запропоновано методичний підхід до ідентифікації інформаційних ресурсів в якості об'єкту обліку у складі нематеріальних активів підприємства на основі виділення основних специфічних ознак інформаційних ресурсів як економічної категорії із зазначенням впливу кожної з них на формування методики обліку. Такий підхід дозволяє відображення в системі управлінського обліку інформації про сформовані інформаційні ресурси відповідно до їх економічної сутності, враховуючи особливості їх використання, формування та втрати вартості, що дозволить підвищити об'єктивність отриманої облікової інформації для оцінки потенціалу підприємства та прийняття управлінських рішень.

Обґрунтовано формування методики облікового відображення інформаційних ресурсів за етапами життєвого циклу інформації, що враховує її цінність, зміст та релевантність для прийняття управлінських рішень. А саме, зазначено, що інформація може враховуватися в якості активу підприємства лише після її обробки, встановлення достовірності, впливу на процес функціонування підприємства та можливості принести економічні вигоди та переходу до стадії розвитку «інформаційного ресурсу». Запропонований підхід до визнання інформаційного ресурсу підприємства в обліку за етапами життєвого циклу поєднує їх зі стадіями досліджень та розробок та визначає коло витрат, що мають бути врахованими та капіталізованими при визначенні собівартості на кожному з етапів.

Запропоновано процедуру відображення в управлінському обліку формування нематеріальних активів підприємства та вартості внутрішньо генерованого гудвілу в процесі поточної діяльності, що відрізняється можливістю капіталізації витрат у вигляді активу замість прямого віднесення до складу видатків підприємства у періоді понесення. Для реалізації підходу запропоновано процедуру структуризації основних рахунків синтетичного і аналітичного обліку витрат на нематеріальні активи для цілей управління (12 «Нематеріальні активи», 15 «Капітальні інвестиції», 29 «Витрати етапу дослідження», 39 «Витрати майбутніх періодів», 42 «Додатковий капітал», 94 «Інші операційні витрати», 19 «Гудвіл», 01 «Інтелектуальний капітал», 02 «Витрати інноваційної діяльності») з обґрунтуванням достатньої кількості аналітичних рівнів та їх послідовності для проведення оцінки нематеріальних активів (по видам та класифікаційним групам) та згенерованого гудвілу (відповідно до джерел його формування).

З метою капіталізації понесених витрат на створення нематеріальних активів інформаційно-інтелектуального характеру запропоновано їх відображення та калькуляцію у розрізі стадій дослідження, розробки та виробництва з оцінкою продуктивності (як формування продуктової форми інноваційного продукту) та ефективності (додавання економічних вигід) витрат, та їх перерозподілом на формування нематеріального активу, видатків

та гудвілу підприємства. Відмінність підходу полягає в оцінці можливості отримання економічної вигоди від здійснених витрат на формування нематеріального ресурсу, та в списанні на зменшення прибутку лише тих витрат на дослідження та розробки, які після аналізу та оцінки їх ефективності будуть визнані такими, що не реалізовані в товарну форму, не можуть бути використані в подальшій діяльності підприємства або не призводять до з'явлення додаткової економічної вигоди від їх використання в процесі діяльності суб'єкту господарювання.

Запропоновано підхід до капіталізації витрат на формування нематеріальних ресурсів, що обмежені фінансовим обліком у визнанні активами підприємства, з позиції витрат майбутніх періодів у зв'язку з існуванням ймовірності втрати продуктивності або принесення економічного ефекту через значний проміжок часу. Частина витрат, що не перейшла у продуктову форму, але створює певні вигоди та досвід для компанії, формує вартість внутрішньо генерованого гудвілу з одночасним збільшенням інтелектуального капіталу як результату використання інформаційно-інтелектуального ресурсу. Таким чином, на основі періодичної оцінки продуктивності витрат здійснюється поточна оцінка гудвілу в управлінському обліку, що збільшує об'єктивність оцінки бізнесу на основі облікових даних.

З метою визначення поточної вартості внутрішньо генерованого гудвілу та нематеріальних активів з невизначеним строком використання запропоновано процедуру визначення зменшення їх вартості в результаті втрати корисності з відповідними коригуваннями на рахунках обліку як альтернатива процесу нарахування амортизації.

В якості інформаційного забезпечення процесу управління удосконалено документальне забезпечення обліку та звітності про НА та ВГГ за наступними напрямками: 1) первинні документи обліку; 2) відомості аналітичного обліку; 3) звітність про нематеріальні активи, гудвіл та інтелектуальний капітал. Процес поточного обліку гудвілу та нематеріальних активів має забезпечуватись удосконаленими формами первинних документів щодо обліку об'єктів права інтелектуальної власності в складі НА. З метою розвитку узагальнення

облікової інформації, запропоновані зміни у внутрішній (управлінській) фінансовій звітності для розширення можливостей майбутніх управлінських рішень, а саме здійснено доповнення до форм № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та приміток до звітності; також запропоновано підхід до формування звіту про інтелектуальний капітал як інформування про можливості розвитку компанії. Сформовано графік документообігу в якості організації та систематизації використання запропонованих форм документів.

З метою отримання достовірної та об'єктивної загальної оцінки бізнесу, розвинуто підхід щодо оцінки вартості ВГГ, як інтегрального показника, на основі запропонованої структури його елементів, що формуються відповідними групами нематеріальних та матеріальних активів підприємства. Такий підхід базується на комбінації методів: переваги у прибутку, експертній оцінці та анкетуванні. За основу прийнято метод переваги у прибутку, який було удосконалено для потреб поточної оцінки елементів гудвілу.

Запропонована у НСО №4 формула для визначення вартості гудвілу – $VГГ = k \cdot d_r \cdot (P_1 - P_0)$, де k – коефіцієнт впливу кожного елементу ВГГ, d_r – дисконтний множник, P_0 – прибуток, отриманий підприємством без витрат на формування гудвілу, P_1 – прибуток, отриманий підприємством за умови формування гудвілу – була удосконалена для можливості практичного застосування на підприємствах. Особливістю запропонованого автором підходу є врахування вагових коефіцієнтів впливу на прибуток та вартість бізнесу кожної групи НА та елементу гудвілу, які визначаються експертним методом за результатами анкетування. Це дозволило транспонувати формулу в наступний вид: $VГГ = k \cdot d_r \cdot \Delta P = k \cdot d_r \cdot \mu \cdot P_1$, де k – коефіцієнт впливу кожного елементу ВГГ на вартість бізнесу, d_r – дисконтний множник, ΔP – додатковий прибуток, що виникає у підприємства за наявності ВГГ, μ – коефіцієнт впливу елементу ВГГ на рівень прибутку. З метою отримання експертних оцінок рівнів значимості елементів гудвілу в процесі формування вартості бізнесу та прибутку підприємства, розроблено форму анкети та проведена процедура анкетування із залученням представників 15-ти підприємств м. Харкова. Запропоноване автором вдосконалення методики оцінки гудвілу дозволяє

розкрити сутність ВГГ як показника якості управління всіма активами підприємства (як матеріальними, так і нематеріальними) що з урахуванням втрачання гудвілом вартості протягом періоду існування певної вигоди зумовило використання в якості дисконтного множника теперішньої вартості показника рентабельності активів. Саме показник рентабельності активів дає змогу оцінити ефективність управління всіма видами активів на підприємстві та продукування ними економічних вигід підприємств. А так як загальний обсяг активів, є джерелами формування ВГГ, то від рівня рентабельності залежить і подальший рівень сформованої гудвілу як частини прибутку, що має бути відображена у складі активів та капіталу підприємства.

Основні результати дослідження, викладені в розділі 3, відображено у наукових працях автора [76, 81, 185, 188].

Список використаних джерел: [19; 117; 161; 175; 181; 184; 203; 213; 254].

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження автором удосконалено теоретичні, методичні та практичні положення формування облікової політики щодо нематеріальних активів в системі управлінського обліку. Основні результати дисертаційного дослідження полягають у наступному:

1. Аналіз існуючого понятійного апарату щодо нематеріальних активів підприємства та дослідження їх ролі в діяльності підприємства дозволили розвинути тлумачення сутності нематеріальних активів як об'єкту управління в системі менеджменту підприємства, інформація про який формується в системі управлінського обліку. Сутність авторського розуміння НА полягає в визначенні їх змісту як *частини потенціалу підприємства у формі ресурсів без матеріального вираження, до яких належать об'єкти правового регулювання діяльності та інтелектуально-інформаційного характеру, що залучені зі сторони або створені самостійно в результаті господарської діяльності підприємств, є джерелом формування вартості підприємства та отримання економічних вигід протягом значного часу та/або в майбутніх періодах після понесення витрат на їх формування*. Відмінною рисою підходу є прийняття за основний критерій визнання можливості отримання економічних вигід, що дозволяє розширити коло ресурсів, визнаних активами в системі управлінського обліку, та підвищити достовірність оцінки вартості підприємства на основі облікових даних.

З метою розробки методики обліку та аналітичних процедур, розвинено трактування сутності поняття «внутрішньо генерованого гудвілу», яке автор розуміє як *економічні вигоди, що виникають внаслідок ефективного використання всіх видів ресурсів, в тому числі і нематеріальних, відображених у складі активів або витрат підприємства в поточному періоді, та забезпечуються організаційним та компетентністним рівнем системи менеджменту суб'єкту господарювання*. На відміну від існуючих підходів,

нематеріальні ресурси розглядаються в якості фактору формування гудвілу, та обґрунтована необхідність динамічної оцінки гудвілу в процесі поточної діяльності підприємства.

На основі авторського розуміння сутності НМА та ВГГ та їх ролі в процесі діяльності, здійснено їх структурування з метою управління та визначено основні облікові елементи, в розрізі яких в подальшому проведено розробку методів та процедур відображення в обліку та звітності.

2. Обґрунтовано необхідність ідентифікації інформаційних ресурсів в якості об'єкту обліку у складі нематеріальних активів підприємства на основі їх ролі як ключового фактору зростання вартості підприємств в сучасних умовах. В дослідженні запропоновано методичний підхід до процесу такої ідентифікації в системі управлінського обліку, що передбачає формування елементів облікової політики з врахуванням основних специфічних ознак інформаційних ресурсів як економічної категорії. З метою комплексного формування системи управління витратами, понесеними для формування інформаційного ресурсу та в цілому нематеріальних ресурсів, запропоновано використання матричного підходу до вибору систем управління витратами за різними цільовими ознаками (за об'єктом управління, метою управління та за процесом управління) відповідно до інформаційних потреб системи менеджменту підприємства. Автором розвинено підходи до формування методики облікових процедур щодо інформаційних ресурсів за етапами життєвого циклу, особливість якої полягає в можливості капіталізації витрат за стадіями формування інформаційного ресурсу, з урахуванням його цінності, релевантності та часового лагу між датою понесення витрат й отриманням економічних вигід, замість прямого списання на видатки періоду.

3. Автором розвинено методику щодо оцінки внутрішньо генерованого гудвілу на основі удосконалення підходу, зазначеного в НСО № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» та IVS №210 «Intangible assets», та застосування комплексу методів: переваги у прибутку, експертної оцінки та анкетування. Особливість методики полягає в здійсненні поточної оцінки

сформованого ВГГ в розрізі запропонованої структури його елементів, з врахуванням їх значимості в процесі формування обсягу прибутку та вартості підприємства. Показники впливу елементів гудвілу на прибуток та вартість бізнесу залежать від особливостей діяльності підприємства та можуть визначатися індивідуально суб'єктом господарювання або на основі середньогалузевих даних експертним методом, запропонованим в роботі. Значення підходу, розробленого автором, полягає в можливості ідентифікації джерел зростання вартості підприємства та підвищення об'єктивності оцінки вартості бізнесу в процесі поточної діяльності з метою здійснення подальшого управлінського впливу.

4. Удосконалено процес формування вартості нематеріальних активів шляхом розробки методичних рекомендацій щодо порядку капіталізації вираїт на їх формування, що в подальшому забезпечують формування додаткових економічних вигід у формі вгутрішньо генерованого гудвілу. Запропоновано методику відображення в системі управлінського обліку вгутрішньо генерованого гудвілу в процесі поточної діяльності підприємства з позицій первинної капіталізації понесених витрат в якості витрат майбутніх періодів, та подальшої оцінки їх продуктивності та ефективності, у зв'язку з існуванням ймовірності втрати витратами продуктивності або принесення економічного ефекту через значний проміжок часу. Вгутрішньо генерований гудвіл за такою моделлю формується з частини витрат, що не перейшла у продуктову форму НА, але створює певні вигоди та досвід для компанії з одночасним збільшенням інтелектуального капіталу. На відміну від існуючих практик, такий підхід здійснює оцінку вгутрішньо генерованого гудвілу не лише в момент продажу або реорганізації, та передбачає процес управління витратами на основі оцінки їх результативності та використання наявних активів підприємства. Удосконалено процедури синтетичного та аналітичного обліку нематеріальних активів та вгутрішньо генерованого гудвілу підприємств в системі управлінського обліку, що супроводжено розширенням переліку та змісту форм

документального забезпечення управлінських рішень щодо всіх наявних нематеріальних ресурсів.

5. З метою розвитку процедур аналізу значимості використання нематеріальних активів в господарській діяльності та для забезпечення можливості управління вартістю підприємства, розроблено методика оцінки взаємозв'язку факторів внутрішньо генерованого гудвілу, серед яких переважають нематеріальні активи, та інвестиційної привабливості суб'єкту господарювання з використанням методу канонічного моделювання. Для цього розроблено систему показників факторів впливу на гудвіл за чотирма групами його складовими, а оцінку формування інвестиційної привабливості здійснено на базі показників майнового стану, ліквідності, рентабельності, платоспроможності підприємства. Сформовано моделі оцінки впливу на інвестиційну привабливість підприємства факторів впливу на формування ВГГ. Особливістю застосування моделі є врахування специфіки діяльності підприємства, від якої буде залежати значимість груп факторів формування ВГГ в процесі визначення показників привабливості підприємства для інвестування. Результатом застосування моделі є можливість визначити найбільш значимі елементи внутрішньо генерованого гудвілу для розвитку підприємства, та виявити критичні точки для розробки управлінських рішень. Отримані показники коефіцієнтів канонічної кореляції підтверджують значимість наявності та якості управління нематеріальними активами в процесі формування інвестиційної привабливості підприємства, в межах якого визначальну роль має інформаційно-інтелектуальний ресурс.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розвитку теоретичних та методичних положень щодо формування облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку у формі створення конкретних методичних рекомендацій щодо ідентифікації, оцінки, обліку та аналізу нематеріальних ресурсів, у складі активів, та внутрішньо генерованого гудвілу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анохіна К. О. Оцінка ефективності використання нематеріальних ресурсів підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2016. № 2 (61). С. 72 - 79.
2. Атамас П.Й. Основи обліку в бюджетних організаціях : навч. посіб. К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 284 с.
3. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: Підручник. К. : Знання, 2006. 431 с.
4. Балацкий О. Ф. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография. С.: Университетская книга, 2006. 972 с.
5. Банасько Т. М. Ідентифікація і оцінка нематеріальних активів у бухгалтерському обліку - дискусійні питання, можливості їх розв'язання. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2010. № 38. С. 205 - 212.
6. Безверхий К., Кувшинова А. Крипто валюта: гроші чи мильна бульбашка? *Бухгалтерський облік і аудит*. 2018. № 1. С. 29 - 38.
7. Безкоровайна Л. В. Проблеми ідентифікації та оцінки нематеріальних активів. *Вісник Одеського національного університету*. 2019. №1(24). С. 109-113.
8. Бервено О. В. Інтелектуальний капітал: економічний зміст і особливості формування в транзитивному суспільстві : автореф. дис. канд. ек. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Харків, 2002. 19 С.
9. Берницька Д. І., Кравчук Н.О. Ділова репутація як стратегічний чинник розвитку підприємства. *Інноваційна економіка*. 2011. №3. С. 41-45.
10. Біляченко О. Л. Інформаційні ресурси в системі бухгалтерського обліку: гармонізація понять та категорій. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 4. С. 170 - 179.

11. Бірюк О. Г. Підходи до облікової політики щодо відображення інформації про нематеріальні активи. *Проблеми економіки*. 2014. №3. С. 202 - 207.
12. Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно - довідкового забезпечення розслідування злочинів: монографія. Луганськ, 2009. 664 с.
13. Бланк И. А. Финансовый менеджмент. 2-е изд., перераб. и доп. К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. 656 с.
14. Боярко І. М., Самусевич Я. В. Роль нематеріальних активів у створенні цінності компанії. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 3(117). С. 86-94.
15. Бразілій Н. М. Облік і аудит нематеріальних активів. Київ, 2007. 240 С.
16. Бриль І. В. Формування та використання нематеріальних активів підприємств для підвищення їх капіталізації: Монографія. Київ, 2015. 84 с.
17. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии. СПб. :Питер, 2001. 287 С.
18. Бруханський Р. Ф., Спільник І. В. Криптоактиви у системі бухгалтерського обліку та звітності. *Проблеми економіки*. 2019. № 2 (40). С. 145 - 156.
19. Бутнік-Сіверський О. Б. Методологія оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та практичні аспекти її застосування: Монографія. НДІ ІВ НАПрН України. К.: Інтерсервіс, 2020. С. 344.
20. Буднік І. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління нематеріальними активами: дис. докт. філософії: Одеса, 2021. 427 с.
21. Вакун О. В. Гудвіл як об'єкт бухгалтерського обліку: сутність, класифікація, шляхи розвитку. *Інноваційна економіка*. 2011. № 5. С. 135–141.
22. Вакун О. В. Нова сутність нематеріальних активів в бухгалтерському обліку. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 3. С. 211-215.
23. Васьківська К. В. Економічний потенціал підприємства в умовах змін: суть та характерні особливості. *Ефективна економіка*. 2020. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/9.pdf

24. Веревченко А. П. Информационные ресурсы: определение, основные понятия, параметры, особенности открытого потока информации, помехи, возникающие в каналах поступления информации. URL: http://elib.mubint.ru/lib/knigi/Verevchenko_Inforesursi.

25. Винарик Л. С. Информационная экономика: становление, развитие, проблемы. Донецк : ИЭП НАН Украины, 2003. 311 с.

26. Голов С. Ф. Управлінський облік. Підручник. 4-те вид. К.: Лібра, 2008. 704 с.

27. Городянська Л. Гудвіл та відтворювані інтелектуальні ресурси. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 5. С. 42-49.

28. Гороховець Ю. А. Облік і аналіз нематеріальних активів в системі вартісно-орієнтованого управління: дис. канд. екон. наук : Київ, 2018. 287 с.

29. Гоц Л. Методики визначення вартості гудвілу. *Збірник наукових праць Вісник НТУ «ХПІ»: Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2012. №6. С. 180 – 189.

30. Грабчук І.Л., Хоцька Н. Л. Облік гудвілу: теоретико-методичні аспекти. *«Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування*. 2011. № 3(57). С. 39–41.

31. Гребешкова О. М., Шиманська О. В. Ділова репутація як стратегічний актив компанії. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. 2007. № 1-2 . С.493-502.

32. Грішнова О. А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2014. № 1 (7). С. 34–42.

33. Гудзь Ю. Ф. Науково-методологічні підходи до формування структури економічного потенціалу підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. №19. С. 69-74.

34. Гужва В. М. Інформаційні системи і технології на підприємстві : навч. посіб. Київ, 2001. 400 с.

35. Гуріна Н. В. Основні аспекти організації обліку нематеріальних активів у сучасних умовах господарювання. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5339>

36. Гусаковська Т. О., Кобелева Т. О. Підходи до оцінки інтелектуального капіталу промислового підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2016. № 1. С. 16-22.

37. Гусь А. В. Нематеріальні активи: господарсько-правовий аспект: монографія. Ужгород: ПП «АУТДОР - ШАРК», 2015. 248 с.

38. Денисенко М. П., Голубева Т. С., Колос І. В. Інформаційне забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2009. №647. С.43-49.

39. Дерев'яно О.Г. Репутаційний менеджмент підприємств: теорія, методологія, практика: Монографія. К.: Видавництво “ДКС центр”, 2016. 471 с.

40. Дерун І.А. Проблеми оцінювання інтелектуального капіталу та його відображення у фінансовій звітності. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 6. С. 103–113.

41. Диба В. М. Облік та аналіз нематеріальних активів в умовах інституційних змін: теорія і методологія: дис. д-ра екон. наук : Київ, 2017. 466 с.

42. Диба В. М. Теоретико - методичні підходи до обліку чинників внутрішнього гудвілу. *Вчені записки*. 2013. № 15. С. 126 - 134.

43. Диба В. Концепції гудвілу та інтелектуальний капітал. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 3. С. 30-34.

44. Дядюн О. О. Облікова політика підприємств щодо нематеріальних активів: засадничі принципи та особливості формування. *Бізнес-інформ*. 2020. №12. С. 302-309.

45. Експортна стратегія України (“дорожня карта” стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки: схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1017-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text>

46. Єршова Н. Ю. Концептуальні основи стратегічного управлінського обліку. *Проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 195-202.
47. Єфремов М. Штучний інтелект, історія та перспективи розвитку. *Вісник ЖДТУ. Серія «Технічні науки»*. 2008. № 2 (45). С. 123-127.
48. Завгородній В. Бухгалтерський облік в Україні. Київ: А.С.К., 2003. 848 с.
49. Золотар О. О. Правова охорона як складова інформаційної безпеки цивільної: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2010. 20 С.
50. Иноземцев В. Парадоксы постиндустриальной экономики (инвестиции, производительность и хозяйственный рост в 90-е годы). *Мировая экономика и международные отношения*. 2000. № 3. С.3–11.
51. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Затв. Наказом МФУ від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>
52. Іонін Є. Є., Клепакова М. О. Оцінка та аналіз вартості внутрішньо сформованого гудвілу та впливу його компонентів. *Економічний аналіз*. 2017. № 1. С. 192-198.
53. Калюжна Н. Г. Адекватність як інтегральна характеристика якості управлінської інформації: теоретичні передумови забезпечення. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. №2. С. 108-120.
54. Кантаєва О. В. Питання розвитку теорії та практики обліку і аналізу інноваційної діяльності підприємств. *Бухгалтерський облік та аудит*. 2009. № 4. С. 25–31.
55. Капітальні інвестиції. Державна служба статистики України. Офіційний сайт URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz_19.htm
56. Каплан Р., Нортон Д. Стратегические карты. Трансформация нематериальных активов в материальные результаты. М: Олимп-Бизнес, 2005. 512 С.

57. Касич А. О. Теоретичні основи оцінки та обліку нематеріальних активів в Україні. *Вісник Національного технічного університету «ХПИ»*. 2013. №50. с. 61 – 67.

58. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: Пер. с англ. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.

59. Кендюхов О. В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом : монографія. Донецьк: ДонУЕП, 2008, 359 с.

60. Клебанова Т. С., Курзенев В. А., Наумов В. М. Прогнозування соціально-економічних процесів : навчальний посібник. Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 656 с.

61. Клебанова Т. С., Гур'янова Л. С., Чаговец Л. О. Бізнес-аналітика багатовимірних процесів: навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 272 с.

62. Коломієць Т. В. Роль інформаційних ресурсів у процесі формування інтелектуального капіталу підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5907#:~:text>.

63. Концепція Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 322-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#Text>

64. Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : ухвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 року № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80>

65. Концепція розвитку національної інноваційної системи: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/224444321>

66. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

67. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

68. Корнух О. В. Творчий процес – двигун розвитку інтелектуального капіталу підприємства. *Ефективна економіка*. 2012. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=894>.

69. Костюченко В. М., Малиновська А. М., Мамонова А. В. Бухгалтерський облік криптовалют. *Інфраструктура ринку*. 2019. №. 33. С. 340-346.

70. Кошевець В. В. Теоретико-методичні підходи до аналізу структури гудвілу підприємства. *Механізм регулювання економік*. 2013. № 3. С. 140-146.

71. Крилов Д. В. Аналіз рейтингового оцінювання розвитку інноваційної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=10285>

72. Крос-секторальна експортна стратегія 2019–2023. Інновації для експорту – Дослідження. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. 53 С.

73. Куцик П. О., Дрогобицький І. М., Плиса З. П., Скоп Х. І. Облікова концепція управління вартістю нематеріальних активів підприємства: Монографія. Львів : Растр-7, 2016. 268 с.

74. Лабунська С. В., Собакар М. В. ЗВО як платформа для розробки інноваційного продукту: на прикладі удосконалення методичних підходів до управління витратами інноваційної діяльності підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №3 (69). С.145-152.

75. Лабунська С. В., Собакар М. В. Роль управлінського обліку в управлінні нематеріальними активами підприємства. *Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія та практика*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 березня 2019 р. Харків, 2019. С. 423-425.

76. Лабунська С. В., Собакар М. В. Роль управлінського обліку в управлінні підприємством за слабкими сигналами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 21. С. 116-123.

77. Лабунська С. В., Собакар М. В. Удосконалення підходу до оцінки взаємозв'язку показників впливу на внутрішньо генерований гудвіл та інвестиційну привабливість підприємства. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. №8(10). С.243-257.

78. Лабунська С. В. Методологічні засади управління витратами інноваційної діяльності підприємства: аспекти економічної безпеки : дис. д-ра екон. наук : Харків, 2015. 472 с.

79. Лабунська С. В. Підходи до ідентифікації та оцінки витрат та активів у ході інноваційної діяльності підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 22. С. 22-30.

80. Лабунська С. В., Безкоровайна Л. В. Управлінський облік: навчальний посібник. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 352 с.

81. Лабунська С. В., Серікова Т. М., Собакар М. В. Підходи та методична основа обліку нематеріальних активів, згенерованих у криптовалюті. *Проблеми економіки*. 2021. №2(48). С.225-235.

82. Лабунська С. В., Собакар М. В. Визнання внутрішньо генерованого гудвілу як ідентифікатора оцінки нематеріальних активів у системі управлінського обліку підприємства. *Бізнес-інформ*. 2022. №6. С.64-77.

83. Лабунська С. В., Собакар М. В. Роль підсистеми управлінського обліку в управлінні економічним потенціалом підприємства. *Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: глобальні виклики – управлінські рішення*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 29 березня 2019 р. Ірпінь: Вид-во Ун-ту ДФС України, 2019. С. 41-43.

84. Лабунська С.В. Підходи до ідентифікації та оцінки витрат та активів в ході інноваційної діяльності підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 22. С. 22-30.

85. Лабунська С.В. Розвиток методологічних основ класифікації інновацій в системі управління витратами інноваційної діяльності підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 9. С. 74–78.

86. Лев Б. Нематеріальні активи: управління, звітність. К.: Квінто-консалтинг, 2008. 204 С.

87. Легенчук С. Ф., Очерedyкo В. Р. Внутрішньо створені нематеріальні активи: особливості визнання та напрями удосконалення бухгалтерського обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2020. № 2(46). С. 24–31.

88. Легенчук С.Ф. Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09. Нац. аграр. ун-т. К., 2006. 21 с.

89. Легенчук С.Ф. Нематеріальні активи та інтелектуальний капітал у бухгалтерському обліку: взаємозв'язок понять. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2005. № 1(31).

90. Легенчук С.Ф. Розвиток теорії і методології бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки : автореф. дис. докт. екон. наук: 08.00.09. Житомир, Житомир. держ. технол. ун-т. 2011. 37 с.

91. Лепетан І.М. Облік і контроль нематеріальних активів у науково-дослідних господарствах: автореф. дис. канд. ек. наук: 08.00.09. Київ, 2010. 19 с.

92. Лупан І.В., Халецька З.П., Чеча В.О. Використання канонічного кореляційного аналізу у педагогічних дослідженнях. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2011. № 10. С. 63-68.

93. Малярець Л. М. Розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством в умовах цифрової трансформації економіки. *Ефективна економіка*. 2018. № 6.1-2 (56). URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2018/12.pdf

94. Малярець Л. М., Жуков А. В. Математико-статистичні інструменти діагностики ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства. *Економіка розвитку*. 2013. № 3. С. 121-127.

95. Марутян Р. Інформаційні ресурси: нові підходи до визначення поняття. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2009. № 18. С. 93–104.
96. Марченко О.С., Ярмак О.В. Національна інноваційна система як інтегратор знань: Монографія. Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2012. 242 С.
97. Маслов А. Етапи розвитку теорії інформаційної економіки у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. №128. С. 11-15.
98. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США: пер. с англ. М.: Прогресс, 1966. 462 с.
99. Мельник А. Г. Информационная экономика. Сумы : Университетская книга, 2005. – 302 с
100. Методика оцінки майнових прав інтелектуальної власності: затв. Наказом Фонду державного майна України від 25.06.2008 р. № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0726-08#Text>
101. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів: Затв. Наказом МФУ від 16.11.2009 № 1327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/v1327201-09>
102. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Затв. Наказом МФУ від 28.03.2013 № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text>
103. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : затв. Наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13>
104. Милютченко І.О. Інформаційні ресурси: аналіз категорії та класифікація. *Радиотехника*. 2018. №. 192. С. 157–161.
105. Мильнер Б. З. Управление знаниями. Эволюция и революция в организации. М. : ИНФРА-М, 2003. 178 С.
106. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text

107. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 36 «Зменшення корисності активів». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_047#Text
108. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text
109. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020#Text
110. Міжнародний стандарт оцінки 210 «Нематеріальні активи». URL: <http://uto.com.ua/MPO4.pdf>
111. Міжнародний стандарт фінансової звітності 3 «Об'єднання бізнесу». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_006#Text
112. Мірошник Р. О. Формування інноваційного потенціалу підприємств шляхом розвитку нематеріальних активів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2009. №640. С. 150–154.
113. Мороз Ю. Ю. Об'єкти моніторингу комерційних активів як складової економічного потенціалу підприємства. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2010. №. 2(17). С. 225–231.
114. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. Наказом МФУ від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
115. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» : затв. Наказом МФУ від 07.07.1999 р. № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text>
116. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів» : затв. Наказом МФУ від 24.12.2004 р. № 817. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05#Text>
117. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : затв. Наказом МФУ від 18.10.1999 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>

118. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 «Нематеріальні активи» : затв. Наказом МФУ від 12.10.2010 р. № 1202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1018-10#Text>

119. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» : затв. Постановою КМУ від 10.09.2003 р. № 1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF#Text>

120. Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»: затв. Постановою КМУ від 03.10.2007 р. №1185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF#Text>

121. Несвіт Г. П. Інформаційна політика держави як фактор реформування суспільства : автореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 2001. 16 С.

122. Нетреба І. О. Теоретичні підходи до визначення категорії «інформаційний ресурс». *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. № 8 (161). С. 70–73.

123. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета : пер. с англ. 2-е изд., стереотип. М.: Финансы и статистика, 2004. 496 С.

124. Ніколайчук М. В. Проблеми оцінки людського капіталу в системі формування конкурентної політики підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 5(1). С. 90–94.

125. Новиченкова Л. Деловая репутация – от системы к результату. *Управление компанией*. 2007. №2.

126. Орехова А. І. Економічний потенціал підприємства: сутнісні характеристики та структуризація. *Економіка і суспільство*. 2018. №17. С. 308-313.

127. Осовська Т.В., Юшкевич О. О. Економічний словник. К.: Кондор, 2006. 356 С.

128. Пархоменко В. Д. Наукові і організаційні проблеми управління інформаційними ресурсами. *Науково-технічна інформація*. 2007. № 3. С. 31–36.

129. Пархоменко О. В., Пархоменко В. Д. Інформація як природна категорія і її зв'язок зі знаннями. *Наука, технології, інновації*. 2017. № 2 (2). С. 3-9.
130. Пилипенко А. А., Маляревський Ю. Д., Безкоровайна Л. В. та ін. Консолідація облікової інформації в управлінні діяльністю підприємств та їх об'єднань : Монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 319 с.
131. Пилипенко І. Аудит: застосування міжнародних стандартів аудиту в аудиторській практиці України. Київ: ДАСОА, 2005. 169 с.
132. Пилипенко К. А., Мац Т. П. Обліково-аналітичне забезпечення управління діловою репутацією як нематеріального активу в умовах інституційних змін. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2021. № 2 (50). С.138-144.
133. Пилипенко Л. М. Система публічної звітності корпорацій в умовах постіндустріальної економіки : дис. д-ра екон. наук : Львів, 2016. 466 с.
134. Пилипенко С.М. Управління нематеріальними активами: проблеми та основні шляхи їх вирішення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №9. С. 386-391.
135. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Затв. Наказом МФУ від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text>
136. Подольна В. В. Формування позитивного гудвілу на малих підприємствах : автореф. дис. к. е. н. К.: КНУТД, 2009. 17 С.
137. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: Підручник – вид. 2-ге , перероб.та доп. К.: КНЕУ, 2001. 428 с.
138. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Затв. Наказом МФУ від 24.05.1995 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text>
139. Польова Т. В. Облік, аудит і аналіз нематеріальних активів: автореф. дис. к. е. н.: спец. 08.06.04. К, 2006. 19 С.

140. Портал відкритих даних України. Офіційний сайт. URL: https://data.gov.ua/dataset/24069422-5825-41f6-81f7-89567e5e2ac9?fbclid=IwAR3KdGE_Xl5mjtfVYqkwjiQYuZJiqM9WIVB9PpjgbrRPbVbVRh4x2sWO0k0
141. Порядок застосування типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів: Затв. Наказом МФУ від 22.11.2004 № 732. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1580-04#Text>
142. Про авторське право і суміжні права: Закон України № 3792–XII від 23 грудня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
143. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
144. Про віртуальні активи: Закон України № 2074-IX_від 17 лютого 2022_року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
145. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України № 143–V від 14 вересня 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16>
146. Про деякі питання організації діяльності у сфері інтелектуальної власності : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 22.03.2018 р. № 387. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0387731-18#Text>
147. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-14. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
148. Про інноваційну діяльність : Закон України № 40–IV від 4 липня 2002 р. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
149. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-12. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
150. Про наукову та науково–технічну діяльність: Закон України № 848–VIII від 26 листопада 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

151. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України № 3687–XII від 15 грудня 1993р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>

152. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

153. Про охорону прав на компоновання напівпровідникових виробів: Закон України від 05.11.1997 № 621/97-ВР (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text>

154. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України № 3688–XII від 15 грудня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>

155. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993. № 3116-XII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>

156. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 р. № 1280-15. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.

157. Про утворення Ради з питань інтелектуальної власності: постанова Кабінету міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90-2018-%D0%BF#Text>

158. Про утворення Ради з розвитку інновацій : постанова Кабінету міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 895. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895-2017-%D0%BF#Text>

159. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток»: затверджено постановою КМУ від 20.12.2008 р. № 1107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005120-08#Text>

160. Проскуріна Н. М. Інтелектуальний капітал та нематеріальні активи підприємства: підходи до розмежування дефініцій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 21(1). С. 181–185.

161. Пушкарь А. И., Назарова С. А., Сибилев К. С. Управление информационной деятельностью предприятия в экономике знаний : монография. Харьков, 2012. 560 с.

162. Ревва А. М. Роль нематеріальних активів у стратегії розвитку промислових підприємств. *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку*. 2012. С. 178-194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sim_2012_2012_17

163. Рета М. В. Аналіз сучасних методів управління інноваційними витратами підприємства. *Бізнесінформ*. 2011. № 9. С. 47–50.

164. Річна інформація емітента Акціонерного Товариства «Турбоатом» за 2017 – 2020 роки. Офіційний сайт. URL: <https://ukrenergymachines.com/investors/reports/131>

165. Річна інформація емітента АТ «БМЗ «Прогрес» за 2017 – 2020 роки. Офіційний сайт. URL: <https://www.progress.zt.ua/інформація-емітента/>

166. Річна інформація емітента АТ «Гідросила» за 2017 – 2020 роки. Офіційний сайт. URL: <http://hydrosila.pat.ua/emitents/reports>

167. Річна інформація емітента АТ «Дніпроважмаш» за 2017 — 2020 роки. Офіційний сайт. URL: <https://ucap.dp.ua/00168076/index.php?tp=1>

168. Річна інформація емітента АТ «Світло Шахтаря» за 2017 - 2020 роки. Офіційний сайт. URL: [https://www.shaht.kharkov.ua/files/for Shareholder.html](https://www.shaht.kharkov.ua/files/for_Shareholder.html)

169. Річна інформація емітента ПАТ «Інтерпайп НТЗ» за 2017 - 2020 роки. Офіційний сайт. URL: https://ntrp.interpipe.biz/investors/rozakr%20utie_informacii/reg_inf_rich_zvit/

170. Річна інформація емітента ПрАТ «Кредмаш» за 2017 — 2020 роки. Офіційний сайт. URL: <https://kredmash.com/ua/about/korporativnoe-upravlenie>

171. Річна інформація емітента ПрАТ «ХТЗ» за 2017 — 2020 роки. Офіційний сайт. URL: <http://xtz.ua/ua/public-information.html>

172. Річна інформація емітента, звіти про управління АТ «ДАЗ» за 2017-2020 роки. Офіційний сайт. URL: http://www.aodaz.com.ua/ua/about/for_shareholders.php

173. Річна інформація емітента, звіти про управління АТ «Сумське НВО» за 2017 - 2020 роки. Офіційний сайт. URL: <http://snpo.ua/pro-kompaniyu/dlya-%20aktsioneriv/finansova-zvitnist/>

174. Річна інформація емітента, звіти про управління ПрАТ «ЗАЗ» за 2017 - 2020 роки. Офіційний сайт. URL: <http://www.zaz.ua/about/Legal.html>

175. Родіонов А. В. Визначення інформаційних ресурсів як економічної категорії. URL: <http://intkonf.org/rodionov-av-viznachennya-informatsiynih-resursiv-yak-ekonomichnoyi-kategoriyi>.

176. Романів Р. В. Гудвіл підприємства: проблемні питання сутності й оцінки в бухгалтерському обліку. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 4. С. 115-119.

177. Россомахіна О. А. Взаємозв'язок торговельної марки, ділової репутації та гудвілу як активів підприємства: правовий аспект. *Правове регулювання економіки*. 2008. № 8. С. 257-372.

178. Савченко М. Сучасний стан криптовалюти на глобальній економічній арені та її перспективи розвитку в Україні та світі. *Економіка і організація управління*. 2019. № 4 (36). С. 48–57.

179. Сатовський В. В. Облік і аудит нематеріальних активів у ринкових умовах господарювання. *Світ бухгалтерського обліку*. 1998. № 5. С. 2-4.

180. Свирко С. Нематеріальні активи як об'єкт бухгалтерського учёта бюджетних установ. *Бухгалтерський учёт и аудит*. 2004. № 11. С. 38 – 43.

181. Семанюк В. З. Інформаційні ресурси як інструмент підвищення ефективності бізнесу. *Інноваційна економіка*. 2012. № 10. С. 304–307.

182. Семенова С. М. Облік внутрішньо генерованого гудвілу. *Актуальні питання бухгалтерського обліку, оподаткування і аудиту в умовах євроінтеграційних процесів* : праці наук.-метод. конф., 29 березня 2018 р. Київ, 2018. С. 258–261.

183. Ситник Й. С. Інтелектуалізація капіталу організації та його структурування. *Формування ринкової економіки: зб.наук. пр. ДВНЗ "Київ. нац.*

еконост. ун-т ім. Вадима Гетьмана". 2012. Ч. 1: Стратегічні імперативи сучасного менеджменту. С. 332–342.

184. Скоп Х.І. Структуризація інтелектуального капіталу. *Вісник ЖДТУ*. 2011.№3(57). С. 371 – 379.

185. Собакар М. В. Підходи до визнання криптовалюти в системі бухгалтерського обліку. *Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія та практика*: матеріали Міжнар. наук. практ. конф., 16 квітня 2021 р. Дніпро, 2021. С. 325-327.

186. Собакар М. В. Проблеми визнання нематеріальних активів як об'єкту обліку та управлінського впливу. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 30 – 31 травня 2019 р. Харків, 2019. С. 161-162.

187. Собакар М. В. Роль податкового обліку в стимулюванні ефективного використання нематеріальних активів. *Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія та практика*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 березня 2020 р. Харків, 2020. С. 431-433.

188. Собакар М. В. Удосконалення підходів до ідентифікації нематеріальних активів в системі управлінського обліку підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2022. №1(105). С. 68–77.

189. Собакар М. В. Формування загального підходу до облікового відображення внутрішньо генерованого гудвілу як специфічного виду нематеріальних активів. *Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 10–12 листопада 2021 р. Одеса, 2021. С. 81-83.

190. Сопко В.В. Бухгалтерський облік. Навч. посібник. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2000. 578 С.

191. Стиглиц Е. Джозеф. Інформація и смена парадигмы в экономической науке. Нобелевская лекция 8 декабря 2001 г. / Мирская

экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. М.: Мысль, 2005. С. 535 – 629.

192. Стовпова А. С. Криптоактиви як об'єкт бухгалтерського обліку. *Економіка та держава*. 2018. № 8. С. 76–80.

193. Стояненко І. В. Управління нематеріальними активами підприємства: сучасні реалії та перспективи розвитку / І. В. Стояненко // *Ефективна економіка*. 2013. – No 7.

194. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні: схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>

195. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>

196. Стрижак О. Формування інтелектуального капіталу підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами». Х., 2004. 23 с.

197. Судин Ю. А. Оцінка гудвілу: фактори, методи та шляхи розвитку. *European Journal of Economics and Management*. 2015. №. 2 (2). С. 184–189.

198. Судин Ю. А. Облік гудвілу підприємств: теорія і практика. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. №2 (46). С. 368–371.

199. Сушко Д. Д. Сутність нематеріальних активів та основні критерії їх використання з метою бухгалтерського обліку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 9. С. 177-179.

200. Тейлор К. Интеллектуальный капитал. *Computerworld*. 2001. No 13.

201. Травін В. В. Особливості організації бухгалтерського обліку внутрішнього гудвілу як прояву соціального капіталу на мікроекономічному рівні. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2010. № 2. С. 192–199.

202. Трофимчук В. Я. Використання інструментарію амортизаційної політики в системі фінансового управління підприємством. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 722. С. 255–261.

203. Турило А. М., Корнух О. В. Теоретико-методичні підходи до визначення складових інтелектуального капіталу підприємства та його змісту. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 3. С. 168-177.

204. Уманців Г. В. Внутрішній гудвіл підприємства: економічна природа, проблеми оцінки та обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2006. № 9. С. 20–23.

205. Фаріон В. Я. Економічна сутність та оцінка нематеріальних активів в Україні/ *Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції* : Збірник наукових праць. 2012. № 4. С. 154-160.

206. Федорова І. В. Ідентифікація нематеріальних активів як початкова стадія їх обліку: проблемні питання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 23(2). С. 128 – 131.

207. Філіпенко А.С. Економіка зарубіжних країн: навч. посіб. К.: Либідь, 1998. 416 с.

208. Філіппова С.В., Ковтуненко К.В. Інтелектуальний потенціал як головний чинник формування інтелектуального капіталу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2013. №776. с.81-86.

209. Фінансова і економічна криза. Наслідки для науково-технічної та інноваційної сфери України : постанова Президії Національної академії наук України від 24.12.2008 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0318550-08#Text>

210. Хілуха О. А., Кузьмін О. Є, Ліпич Л. Г. Управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств: теоретичні та прикладні положення : Монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 200 с.

211. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

212. Черних О. В. Сутність та оцінка гудвілу як нематеріального активу підприємства. *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку*. 2012. С. 195–203.

213. Чухно А. А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми і закономірності розвитку. *Економіка України*. 2002. № 11. С. 48–55.

214. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 535 С.

215. Швець И. Б., Буряк В. В. Оценка эффективности информационных систем в управлении информационными ресурсами. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. 2005. №. 97. С. 11–20.

216. Швіндіна Г. О., Кошевець В. В. Ділова репутація як показник ефективності функціонування організації. *Вісник Сумського державного університету*. 2011. № 2. С. 75–79.

217. Шквір В. Д., Загородній А. Г., Височан О. С. Інформаційні системи і технології в обліку: навч. посіб. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». 2003 р., 268 С.

218. Щербакова О. А. Гудвилл: важнейшая составляющая нематериальных активов в учете коммерческих предприятий. *Аудит и финансовый анализ*. 2008. № 5. С. 29-36.

219. Школа В. Ю., Щербаченко В. О. Економічне обґрунтування ролі інтелектуального капіталу у формуванні інноваційної економічної системи. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 3 (1). С. 72–78.

220. Щур О. В., Олексієнко Т. В. Визнання та ідентифікація нематеріальних активів. *Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю.Кондратюка*. 2010. № 1. С. 170-173.

221. Ярмолюк О. Ф., Киян А. В. Особливості облікової політики щодо ресурсного потенціалу підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 11. С. 916-922.

222. Ясишена В. В. Основні аспекти формування облікової політики нематеріальних активів підприємств. *Інноваційна економіка*. 2019. №5-6. С. 149-157
223. Ясишена В. В. Принципи облікової політики нематеріальних активів. *Інноваційна економіка*. 2019. № 3-4 (79). С. 156-162.
224. Ясишена В. В. Проблемні аспекти методології та організації обліку нематеріальних активів. Монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2020. 330 с.
225. 2019 Intangible Assets Financial Statement Impact Comparison Report. Ponemon Institute LLC. URL: <https://www.aon.com/getmedia/60fbb49a-c7a5-4027-ba98-0553b29dc89f/Ponemon-Report-V24.aspx>
226. Andersson M. Investment in intangible assets in the euro area. *Economic Bulletin Boxes, European Central Bank*. 2018. No 7.
227. Bell D. The Coming of Post-industrial Society: A Venture of Social Forecasting. New York: Basic Books, 1973. 507 p.
228. Business combinations and noncontrolling interests. PWC. 2022. URL: https://viewpoint.pwc.com/dt/us/en/pwc/accounting_guides/business_combination/assets/pwcbuscombguide1122.pdf
229. Cryptocurrency Price Live Data. URL: <https://coin-marketcap.com/currencies/>
230. Cryptographic assets and related transactions: accounting considerations under IFRS. PwC, 2019. URL: <https://www.pwc.at/de/newsletter/ifrs/in-brief-in-depth/2020/01-2020-in-depth-crypto.pdf>
231. Downes J., Goodman J. E. Dictionary of Finance and Investment Terms. Barron's Educational Series, Hauppauge, N.Y, 2003. 730 p.
232. Edvinsson L., Malone M. S. Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower. Harper Business; 1st edition.1997. 240 p.
233. European innovation scoreboard 2017. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2873/076586>

234. European innovation scoreboard 2018. Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2873/66501>
235. European innovation scoreboard 2019. Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2873/877069>
236. European innovation scoreboard 2020. Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2873/6063>
237. European Innovation Scoreboard 2021. Most Innovative Countries: веб-сайт. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bd128c04-0b93-11ec-adb1-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-266523552>
238. European innovation scoreboard 2022. Luxembourg: Publications Office of the European Union, URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2777/309907>
239. Global Innovation Index 2017. Innovation Feeding the World Офіційний сайт. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf
240. Global Innovation Index 2018. Energizing the World with Innovation. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf
241. Global Innovation Index 2019. Creating Healthy Lives—The Future of Medical Innovation. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf
242. Global Innovation Index 2020. Who Will Finance Innovation? URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf
243. Global Innovation Index 2021. Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
244. Global Innovation Index 2022. What is the future of innovation-driven growth? URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
245. Global Innovation Index 2022. Ukraine. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_2000_2022/ua.pdf
246. Global Intangible Finance Tracker 2019 – an annual review of the world’s intangible value. Brand Finance, 2019. URL: <https://brandirectory.com/download-report/brand-finance-gift-2019-full-report.pdf>

247. Global Intangible Finance Tracker 2021 – an annual review of the world's intangible value. Brand Finance, 2021. URL: <https://brandirectory.com/download-report/brand-finance-gift-2021.pdf>

248. Global Management Accounting Principles. CGMA. 2017. URL: <https://www.cgma.org/resources/reports/globalmanagementaccountingprinciples.html>

249. Haksever C., Render B. Service And Operations Management. World Scientific Publishing Company, 2017. 692 p.

250. Labunska S. V., Sobakar M. V. Justification of creation, identification and evaluation of intangible assets on the platform of innovative HEI. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 листопада 2020 р. Харків, 2020. С. 210-211.*

251. Labunska S., Sobakar M. Approaches to the formation of intangible resources based on the innovations introduction in the higher education system. *Бізнес-інформ* .2021. №10. С. 81–90.

252. New sources of growth: intangible assets. OECD. URL: <https://www.oecd.org/sti/inno/46349020.pdf>

253. Nonaka I., Takeuchi H. The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation. Oxford University Press; 1st edition. 1995. 304 p.

254. Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 3rd Edition OECD. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264013100en.pdf?expires=1598953711&id=id&accname=guest&checksum=7FBA97BA2FEE2228B1581BA8A79F913D>

255. Porat M.U. The Information Economy: Definition and Measurement. Washington, DC: US Government Printing Office, 1977. 250 p.

256. Sobakar M. V. Improvement of intangible assets structure in the management accounting system of the enterprise. *Grundlagen der modernen wissenschaftlichen forschung: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 12 серпня 2022 р. Цюрих-Вінниця, 2022. С. 35-37.*

257. Stewart T. A. Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations. New York : Currency&Doubleday, 1997. 263 p.
258. Stonier T. The wealth of information: A profile of the post-industrial economy. Thames Methuen, 1983. 224 p.
259. Sveiby K.-E. Methods for Measuring Intangibles Assets. 2018. URL: <https://www.researchgate.net/publication/327982460>
260. Takeuchi H., Nonaka I. Knowledge creation and dialectics. *Hitotsubashi on knowledge management*. 2004. P. 1–27.
261. The Bloomberg innovation index 2017. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-01-17/sweden-gains-south-korea-reigns-as-world-s-most-innovative-economies>
262. The Bloomberg innovation index 2018. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-01-22/south-korea-tops-global-innovation-ranking-again-as-u-s-falls>
263. The Bloomberg innovation index 2019. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-01-22/germany-nearly-catches-korea-as-innovation-champ-u-s-rebounds>
264. The Bloomberg innovation index 2020: веб-сайт. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation>
265. The Bloomberg innovation index 2021: веб-сайт. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/most-innovative-countries>
266. The Global Talent Competitiveness Index 2020. Global Talent in the Age of Artificial Intelligence. URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2020-report.pdf>
267. The Global Talent Competitiveness Index 2021. Talent Competitiveness in Times of COVID . URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/fr/gtci/GTCI-2021-Report.pdf>
268. The Global Talent Competitiveness Index 2022. The Tectonics of Talent: Is the World Drifting Towards Increased Talent

Inequalities? URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/fr/gtci/GTCI-2022-report.pdf>

269. The Global Talent Competitiveness Index. 2019. Entrepreneurial Talent and Global Competitiveness. URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2019-Report.pdf>

270. The Global Talent Competitiveness Index. 2017. Talent and Technology. URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2017-report.pdf>

271. The Global Talent Competitiveness Index. 2018. Diversity for Competitiveness. URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2018-report.pdf>

272. The Global Competitiveness Report 2017-2018. World Economic Forum. URL: <https://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

273. The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

274. Today's Cryptocurrency Prices by Market Cap. URL: <https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/historical-data/>

275. Toffler, A. The Third Wave. New York: Bantam Books, 1980. 544 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Аналіз міжнародних рейтингів оцінки інноваційної діяльності

Таблиця А.1

Порівняння показників інноваційності України та топ-10 країн за міжнародними рейтингами станом на 2022 рік

№ в рейтингу	Глобальний індекс інновацій		Індекс світової конкурентоспроможності		Зведений Інноваційний Індекс		Інноваційний індекс агентства Bloomberg		Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів	
	Країна	Значення показника	Країна	Значення показника	Країна	Значення показника	Країна	Значення показника	Країна	Значення показника
1	Швейцарія	64,6	Німеччина	86,8	Швеція	149,32	Південна Корея	90,49	Швейцарія	78,2
2	США	61,8	США	84,1	Фінляндія	149,17	Сінгапур	87,76	Сінгапур	75,8
3	Швеція	61,6	Швейцарія	81,2	Данія	148,19	Швейцарія	87,6	Данія	75,44
4	Сполучене Королівство	59,7	Тайвань	80,2	Нідерланди	142,26	Німеччина	86,45	США	73,93
5	Нідерланди	58	Швеція	79,1	Бельгія	141,67	Швеція	86,39	Швеція	73,93
6	Південна Корея	57,8	Південна Корея	79,1	Ірландія	130,66	Данія	86,12	Нідерланди	73,9
7	Сінгапур	57,3	Японія	78,3	Люксембург	130,47	Ізраїль	85,5	Фінляндія	73,28
8	Німеччина	57,2	Сполучене Королівство	78,2	Австрія	130,07	Фінляндія	84,86	Австралія	71,93
9	Фінляндія	56,9	Франція	77,2	Німеччина	129,16	Нідерланди	84,29	Сполучене Королівство	71,59
10	Данія	55,9	Нідерланди	76,3	Кіпр	117,64	Австрія	83,93	Люксембург	71,58
...										
	Україна (57)	31	Україна (60)	40,1	Україна	31	Україна (58)	47,54	Україна (61)	47,42

Узагальнено автором за даними [233-245, 261-273]

Додаток Б

Аналіз динаміки змін показників наявності та використання нематеріальних активів

Таблиця Б.1

Порівняння динаміки показників наявності та використання нематеріальних активів за 2018-2022 роки

№ з/п	Показник	Значення показників					Темпи приросту, %			
		2018	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Україна										
1	Реалізація об'єктів інтелектуальної власності, % від загального обсягу торгівлі	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	0,00	14,29	0,00	12,50
2	Придбання об'єктів інтелектуальної власності, % від загального обсягу торгівлі	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,00	-50,00	0,00	0,00
3	Імпорт високотехнологічних товарів, % від загального обсягу торгівлі	8	8,8	9,9	9,9	9,4	10,00	12,50	0,00	-5,05
4	Експорт високотехнологічних товарів, % від загального обсягу торгівлі	31	2	1,9	1,9	1,9	-93,55	-5,00	0,00	0,00
5	Експорт креативних товарів, % від загального обсягу торгівлі	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	-50,00	0,00	0,00	0,00
6	Патенти	6,3	6,2	5,4	3,7	2,5	-1,59	-12,90	-31,48	-32,43
7	Наукові-практичні статті	10,2	9,2	9,5	9,1	8,7	-9,80	3,26	-4,21	-4,40
8	Торгові марки	130	128,6	131,1	96,8	70,6	-1,08	1,94	-26,16	-27,07
9	Витрати на програмне забезпечення, % від ВВП	0,6	0,5	0	0,5	0,6	-16,67	-100,00	100,00	20,00
10	Виробництво високотехнологічної продукції, % від випуску	20	20	16,8	18,4	21	0,00	-16,00	9,52	14,13
11	Реалізація інноваційних продуктів	1,5	19,4	20,4	18,5	3,1	1193,33	5,15	-9,31	-83,24
12	Експорт наукоємних послуг	61,1	57,5	64,5	66	59,7	-5,89	12,17	2,33	-9,55
13	Заявки на патенти	15,5	16,6	41,4	12,9	39,8	7,10	149,40	-68,84	208,53
14	Заявки на торгові марки	16	22,2	14,3	13	15	38,75	-35,59	-9,09	15,38

Продовження додатку Б
Продовження таблиці Б.1

№ з/п	Показник	Значення показників					Темпи приросту, %			
		2018	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
15	Розробка програмного забезпечення	8,8	1,6	1,3	1,6	1,2	-81,82	-18,75	23,08	-25,00
16	Сформованість нематеріальних активів	58,6	55,8	42,8	45	29,7	-4,78	-23,30	5,14	-34,00
Швейцарія										
1	Реалізація об'єктів інтелектуальної власності, % від загального обсягу торгівлі	3,1	3,1	3	3,1	4,1	0,00	-3,23	3,33	32,26
2	Придбання об'єктів інтелектуальної власності, % від загального обсягу торгівлі	4,4	5,2	5,6	5,9	6,4	18,18	7,69	5,36	8,47
3	Імпорт високотехнологічних товарів, % від загального обсягу торгівлі	8,3	6,1	6,4	6,2	5,9	-26,51	4,92	-3,13	-4,84
4	Експорт високотехнологічних товарів, %	14,1	7,2	7,2	7,2	6,7	-48,94	0,00	0,00	-6,94
5	Експорт креативних товарів, % від загального обсягу торгівлі	3,7	3,8	3,9	3,7	2,4	2,70	2,63	-5,13	-35,14
6	Патенти	17,4	16,5	16,7	8,3	15,1	-5,17	1,21	-50,30	81,93
7	Наукові-практичні статті	38	34,1	35,8	56,6	56,9	-10,26	4,99	58,10	0,53
8	Торгові марки	73,1	80,3	75,2	66,2	71,4	9,85	-6,35	-11,97	7,85
9	Витрати на програмне забезпечення, % від ВВП	0,8	0,8	0	0,7	0,7	0,00	-100,00	100,00	0,00
10	Виробництво високотехнологічної продукції, % від випуску	60	60	60	68,5	67,3	0,00	0,00	14,17	-1,75
11	Реалізація інноваційних продуктів	161,1	167,9	175,9	126,9	109,6	4,22	4,76	-27,86	-13,63
12	Експорт наукоємних послуг	97,6	102	101,4	101,2	95,6	4,51	-0,59	-0,20	-5,53
13	Заявки на патенти	183,1	191,1	140,4	221,7	141,5	4,37	-26,53	57,91	-36,18
14	Заявки на торгові марки	182,9	186,4	183,3	132,3	124,2	1,91	-1,66	-27,82	-6,12
15	Розробка програмного забезпечення	127,5	142,4	162,5	195,2	150,8	11,69	14,12	20,12	-22,75
16	Сформованість нематеріальних активів	62	62,2	60,3	63,4	63,6	0,32	-3,05	5,14	0,32

Джерело: узагальнено автором за даними [244, 245, 268]

Додаток В

Таблиця В.1

Динаміка вартості нематеріальних активів та їх частки в структурі активів топ-100 найбільших приватних вітчизняних підприємств за 2019- 2020 рр.

№ п/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
Відсутні нематеріальні активи									
1	АТ "Магістральні газопроводи України"	346	346	179	266	81 485 616	5 091	0	5,22
2	ТОВ "Стоунтрі Істейтс Європа"	0	0	0	0	5 895 717	5 897 941	0	0
3	Сільськогосподарське ТОВ "Старинська птахофабрика"	641	0	445	0	9 112 794	9 814 776	0	0
4	АТ "Турбоатом"	8 089	8 120	199	1 268	7 557 986	7 419 559	0	0,02
5	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Кандер"	0	0	0	0	1 485 682	871 899	0	0
6	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Будівельник"	0	0	0	0	3 196 690	2 356 820	0	0
7	ПрАТ "Вітряний парк Очаківський"	53	50	2	1	1 904 032	1 851 773	0	0
8	АТ "Державна акціонерна компанія "Автомобільні дороги України"	5	5	1	2	1 176 958	1 173 440	0	0
9	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Фьюче Інвестментс"	0	0	0	0	1 268 803	1 658 393	0	0
10	АТ "Львівська кондитерська фабрика "Світоч"	578	577	1	0	2 959 598	2 240 922	0	0
11	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Адамант"	0	0	0	0	1 272 866	1 128 233	0	0

Продовження додатку В
Продовження таблиці В.1

№ п/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
12	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Ево Інвест"	0	0	0	0	1 543 061	1 095 068	0	0
13	ТОВ "ЛНЗ Плюс"	10	148	9	84	3 122 473	3 286 921	0	0
14	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Юкон"	0	0	0	0	2 198 493	1 891 681	0	0
15	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Дисконт капітал"	0	0	0	0	807 150	204 173	0	0
16	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Журжій венчурс"	38	38	32	37	652 368	242 593	0	0,02
17	ПАТ "Лисичанський склозавод "Пролетарій"	1 369	8 158	29	6 141	824 703	816 662	0	0,75
18	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Юніт фонд"	0	0	0	0	635 087	319 334	0	0
19	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Гермес"	0	0	0	0	590 224	516 734	0	0
20	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Орегон"	0	0	0	0	547 560	466 385	0	0
21	Східно-українська компанія "Золотий лев" ТОВ	0	0	0	0	629 164	147 247	0	0
Частка нематеріальних активів < 1%									
22	АТ "Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України"	129 468	153 175	37 507	50 235	408 854 781	511 240 860	0,01	0,01
23	ПрАТ "Завод напівпровідників"	3 036	3 036	267	499	4 715 106	4 704 808	0,01	0,01

Продовження додатку В
Продовження таблиці В.1

№ п/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
22 4	АТ "Оператор газорозподільної системи "Вінницягаз"	1 474	1 302	277	344	1 874 047	1 888 309	0,01	0,02
25	АТ "Оператор газорозподільної системи "Київоблгаз"	8 023	8 508	949	1 848	4 083 582	3 251 210	0,02	0,06
26	АТ "Оператор газорозподільної системи "Дніпропетровськгаз"	2 738	2 549	347	425	2 065 083	1 763 199	0,02	0,02
27	АТ "Оператор газорозподільної системи "Черкасигаз"	1 235	1 239	85	98	536 835	163 477	0,02	0,06
28	АТ "Оператор газорозподільної системи "Сумигаз"	1 260	1 189	489	575	2 397 163	2 221 983	0,02	0,03
29	АТ "Нікопольський завод феросплавів"	15 928	14 118	5 772	5 625	19 613 671	17 457 439	0,03	0,03
30	АТ "Одесагаз"	3 768	3 674	949	1 408	3 054 302	3 212 099	0,03	0,04
31	Фірма "Т.М.М." - ТОВ	10 727	10 727	297	475	881 547	786 774	0,03	0,06
32	ПрАТ "Єврокар"	2 306	2 387	629	718	2 426 993	2 179 518	0,03	0,03
33	АТ "Укрспецтрансгаз"	755	581	302	207	1 197 917	1 097 646	0,03	0,02
34	АТ "Оператор газорозподільної системи "Івано-Франківськгаз"	1 709	1 571	123	97	486 334	300 068	0,03	0,03
35	АТ "Укртрансгаз"	146 168	204 796	56 191	122 559	145 165 731	190 152 389	0,04	0,06
36	АТ "ДТЕК західенерго"	19 288	21 583	3 962	4 747	9 207 797	14 939 716	0,04	0,03
37	АТ "Оператор газорозподільної системи "Волиньгаз"	1 609	1 206	461	62	1 258 267	695 487	0,04	0,01
38	ПрАТ "Миронівська птахофабрика"	13 478	6 169	9 230	2 755	17 350 573	17 610 386	0,05	0,02

Продовження додатку В
Продовження таблиці В.1

№ п/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
39	АТ "Оператор газорозподільної системи "Хмельницькгаз"	2 900	2 526	335	279	676 668	487 328	0,05	0,06
40	АТ "Інтерпайп новомосковський трубний завод"	4 115	3 934	1 626	1 814	2 985 161	2 946 428	0,05	0,06
41	АТ "Чернівціобленерго"	4 306	3 683	1 761	1 370	2 419 043	2 472 857	0,07	0,06
42	АТ "ДТЕК Дніпроенерго"	46 088	41 448	12 078	8 185	14 212 478	17 637 881	0,08	0,05
43	АТ "Державна продовольчо-зернова корпорація України"	20 012	18 440	14 560	14 077	16 041 558	20 734 566	0,09	0,07
44	ТОВ "Карпатигаз"	4 985	4 985	1 528	2 161	1 688 469	1 478 598	0,09	0,15
45	АТ "Ельворті"	8 198	6 792	2 784	2 154	3 259 897	4 849 043	0,09	0,04
46	АТ "Оператор газорозподільної системи "Харківгаз"	3 137	2 716	582	31	616 316	508 648	0,09	0,01
47	АТ "Оператор газорозподільної системи "Львівгаз"	3 959	2 436	1 436	516	1 457 438	1 249 626	0,1	0,04
48	АТ "Житомиробленерго"	22 694	21 513	10 550	9 802	8 515 571	7 957 082	0,12	0,12
49	АТ "Оператор газорозподільної системи "Запоріжгаз"	2 610	3 302	965	1 790	623 995	555 393	0,15	0,32
50	АТ "Сумиобленерго"	17 777	19 224	2 378	2 875	1 509 334	883 753	0,16	0,33
51	АТ "Укрпошта"	115 114	119 590	18 695	25 037	9 909 473	7 907 355	0,19	0,32
52	ПрАТ "Інтеркорн Корн Просесінг Індастрі"	3 779	1 507	3 118	1 019	1 582 802	1 140 569	0,2	0,09
53	АТ "ДТЕК Дніпровські електромережі"	60 118	54 084	17 091	15 697	7 977 727	7 770 861	0,21	0,2
54	АТ "Миколаївобленерго"	16 343	14 493	3 088	8 006	1 487 470	1 390 696	0,21	0,58
55	АТ "Лисичанськвугілля"	1 902	1 902	1 467	1 467	699 844	176 425	0,21	0,83
56	АТ "Харківобленерго"	28 136	26 492	14 112	15 466	6 050 472	5 332 365	0,23	0,29
57	АТ "Вінницяобленерго"	29 991	27 559	4 010	6 846	1 683 402	1 444 205	0,24	0,47

Продовження додатку В
Продовження таблиці В.1

№ п/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
58	АТ "Концерн галнафтогаз"	152 161	127 503	29 019	30 091	11 499 498	10 462 022	0,25	0,29
59	ПрАТ "Миколаївський комбінат хлібопродуктів"	4 168	3 579	3 557	3 184	1 336 770	1 376 902	0,27	0,23
60	АТ "Запорізький завод феросплавів"	5 308	3 263	3 732	2 019	1 312 970	1 057 743	0,28	0,19
61	АТ "Хмельницькобленерго"	15 092	12 083	8 554	7 264	2 752 895	2 506 573	0,31	0,29
62	АТ "Одеський припортовий завод"	65 090	65 340	15 246	18 403	4 832 704	4 799 950	0,32	0,38
63	АТ "Кохавинська паперова фабрика"	2 919	1 851	1 934	1 083	612 669	619 034	0,32	0,17
64	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Камет"	2 104	0	2 025	0	577 769	590 195	0,35	0
65	АТ "ДТЕК Одеські електромережі"	52 112	47 823	20 402	21 796	5 578 755	4 681 357	0,37	0,47
66	АТ "Подільський цемент"	70 321	69 957	25 951	35 933	6 235 897	6 850 753	0,42	0,52
67	АТ "Полтаваобленерго"	48 952	47 393	9 707	12 519	2 152 559	1 845 069	0,45	0,68
68	ПрАТ "Моршинський завод мінеральних вод "Оскар"	23 447	23 186	12 433	16 866	2 749 290	2 255 194	0,45	0,75
69	АТ "Чернігівобленерго"	40 146	38 412	9 855	12 028	2 157 159	2 053 212	0,46	0,59
70	АТ "Харківський машинобудівний завод "Світло шахтаря"	9 676	9 486	4 830	5 645	935 907	342 619	0,52	1,65
71	АТ "Дніпропетровський стрілочний завод"	17 212	13 717	8 710	6 371	1 617 136	1 108 951	0,54	0,57
72	ПрАТ "Пиво-безалкогольний комбінат "Радомишль"	6 929	63 128	3 721	8 316	676 142	451 743	0,55	1,84
73	АТ "Житомирський маслозавод"	15 484	4 869	10 376	825	1 760 441	1 720 794	0,59	0,05
74	АТ "Укртранснафта"	196 898	153 273	92 605	92 086	14 745 351	12 729 726	0,63	0,72
75	АТ "ДТЕК донецькі електромережі"	57 631	61 643	20 472	26 853	2 757 110	2 971 127	0,74	0,9
76	АТ "Криворізька теплоцентраль"	12 087	12 067	6 535	6 548	819 458	798 251	0,8	0,82

Продовження додатку В
Продовження таблиці В.1

№ п/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
77	ПрАТ "Карлсберг Україна"	157 870	138 658	49 655	48 391	5 294 453	4 682 691	0,94	1,03
Частка нематеріальних активів 1-10 %									
78	АТ "Марганецький гірничо-збагачувальний комбінат"	41 650	40 151	37 828	37 215	2 775 411	2 233 358	1,36	1,67
79	АТ "Укргазвидобування"	2 623 435	2 515 740	1 923 462	1 996 044	134 899 752	145 630 950	1,43	1,37
80	АТ "Укртелеком"	654 882	716 271	179 307	161 099	12 411 935	10 939 145	1,44	1,47
81	АТ "Фармак"	267 149	225 315	153 372	133 774	8 655 421	6 851 833	1,77	1,95
82	АТ "Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання"	32 215	32 215	9 428	11 919	500 351	588 720	1,88	2,02
83	АТ "Страхова компанія "ІНГО"	69 528	62 330	43 353	42 988	1 965 950	2 129 823	2,21	2,02
84	ТОВ з іноземними інвестиціями "Трансінвестсервіс"	71 458	70 214	60 831	61 714	2 348 225	2 534 173	2,59	2,44
85	АТ "Оператор газорозподільної системи "Полтавагаз"	60 193	53 303	23 053	23 016	577 529	568 124	3,99	4,05
86	Спільне українсько-великобританське ТОВ "Нива переяславщини"	369 238	350 940	294 842	299 420	4 472 490	3 890 388	6,59	7,7
87	АТ "Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування "Насосенергомаш"	191 989	160 412	58 572	54 891	775 399	898 742	7,55	6,11
88	АТ "Дніпроазот"	242 453	242 053	146 955	193 227	1 912 296	1 888 375	7,68	10,23
Частка нематеріальних активів 10-20 %									
89	АТ "Національна суспільна телерадіокомпанія України"	489 895	470 442	381 689	378 601	3 306 644	3 725 993	11,54	10,16
90	АТ "Покровський гірничо-збагачувальний комбінат"	816 922	509 997	750 571	483 410	5 016 371	4 136 916	14,96	11,69

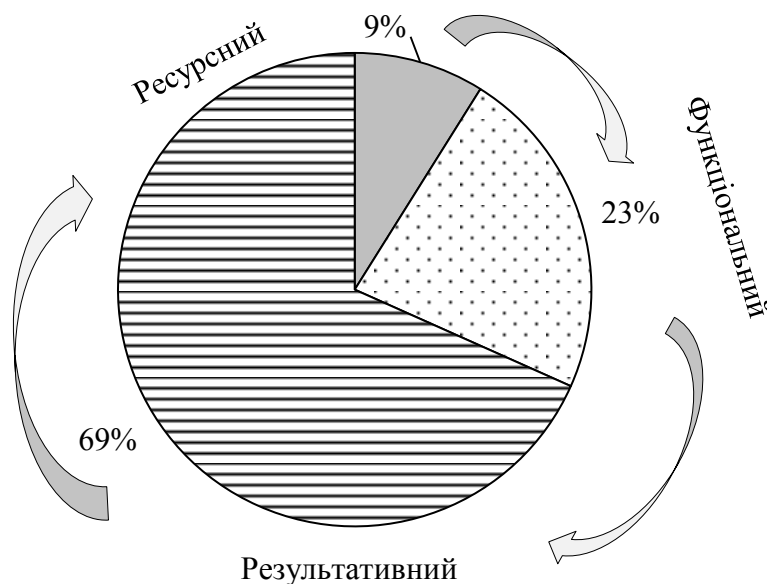
Продовження додатку В
Продовження таблиці В.1

№ п/п	Назва підприємства	Вартість нематеріальних активів, тис. грн				Вартість активів підприємства, тис. грн		Частка НМА, %	
		первісна		залишкова		2020	2019	2020	2019
		2020	2019	2020	2019				
91	АТ "Українська залізниця"	46 115 007	46 053 346	45 829 803	45 814 512	257 161 938	268 487 876	17,82	17,06
Частка нематеріальних активів 20-50 %									
92	Сільськогосподарське ТОВ "Дружба-нова"	2 124 671	1 709 301	1 873 089	1 621 444	8 979 045	7 477 930	20,86	21,68
93	Сільськогосподарське ТОВ "Придніпровський край"	1 784 633	1 435 362	1 559 613	1 352 633	4 158 659	3 343 155	37,5	40,46
94	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Стоун"	378 250	55 000	378 250	55 000	980 447	1 072 238	38,58	5,13
Частка нематеріальних активів > 50 %									
95	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Лестер"	1 841 864	1 629 734	1 841 864	1 629 734	3 175 335	2 392 054	58,01	68,13
96	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Теннессі"	1 955 155	1 545 350	1 955 155	1 545 350	2 961 918	1 749 012	66,01	88,36
97	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Фенікс"	2 083 669	0	2 083 511	0	3 099 214	1 935 717	67,23	0
98	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Орlando"	463 428	0	463 270	0	673 209	592 635	68,82	0
99	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Авант"	834 588	550 474	834 588	550 474	1 057 630	877 571	78,91	62,73
100	АТ "Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд "Ліберті Інвест"	1 339 075	0	1 338 917	0	1 458 104	1 621 316	91,83	0

Джерело: сформовано автором за даними [140]

Додаток Д

Аналіз підходів до інтерпретації сутності нематеріальних активів

■ Ресурсний (майновий) □ Функціональний (процесний) ▣ Результативний

Рис. Д.1. Розмежування підходів до тлумачення категорії "нематеріальні активи" у наукових дослідженнях за кількістю згадувань

Розглянемо детальніше виділені підходи для встановлення доцільності їх використання та уточнення економічної сутності нематеріальних активів.

1. Ресурсний (майновий) підхід передбачає трактування нематеріальних активів як одного з видів майна підприємства, що не має матеріального втілення. Так, В. Палій розглядає нематеріальні активи як «об'єкти майна, що не мають матеріально-речового змісту, або цей зміст не має вирішального значення для продуктивного його використання, або матеріально-речовий зміст не розглядається через юридичну обмеженість». Проте в межах даного підходу немає єдності щодо складових досліджуваної категорії. Частина авторів розглядає нематеріальні активи лише як сукупність певних прав на майно або проведення деяких видів діяльності. В. Базилевич, Ю. Гарбар, В. Сопко розкривають нематеріальні активи через об'єкти інтелектуальної та

промислової власності, В. Швець додає до цього переліку права на здійснення певних видів діяльності, такі як права користування природними ресурсами [3, 26, 190, 214]. Проте, прослідковується тенденція до розширення їх змісту, додаванням до складових інтелектуального капіталу (О. Вакун [22]) або трактуванням через відсутність матеріального втілення та сукупність всіх немайнових благ.

Таким чином, даний підхід полягає у розгляді наявних об'єктів без речового втілення в господарюючих суб'єктів. Основою підходу є спрямування уваги лише щодо ресурсного аспекту передумов функціонування та розвитку підприємства. Недоліком такого підходу є його значна звуженість, що полягає в обмеженні складових нематеріальних активів, що не повною мірою розкриває їх природу. Крім того, акцентується увага лише на наявності активів у підприємства та повністю ігнорується призначення таких активів, що не дозволяє виділити коло операцій підприємства, в яких вони можуть застосовуватися, або ефект від їх володіння та використання. Таким чином, застосування ресурсного підходу може бути лише першим етапом розкриття економічної сутності нематеріальних активів.

2. Функціональний (процесний) підхід, що є найбільш поширеним при трактуванні економічної сутності нематеріальних активів, полягає у розширенні ресурсного підходу та розгляді даної категорії з позицій економічного ефекту від залучення нематеріальних активів до процесу господарської діяльності суб'єктами господарювання.

В межах даного підходу відбувається розширення змісту нематеріальних активів. Якщо ресурсний підхід передбачав пояснення нематеріальних активів в основному через права власності, то на даному етапі частіше додаються інтелектуальна власність та інтелектуальний капітал, та відбувається включення таких активів по складу економічного потенціалу, на основі чого розкривається їх роль в діяльності підприємства в умовах переходу до

Продовження додатку Д

постіндустріальної економіки та економіки знань. Але основою підходу є саме розкриття впливу нематеріальних активів на суб'єкт господарювання, основними з яких є отримання доходу, створення вартості підприємства, забезпечення конкурентних переваг на ринку. Р.С. Каплан і Д. Р. Нортон [56] розкривають сутність нематеріальних активів як основне джерело стійкого створення вартості, що відповідає статистичним даним щодо розвитку нематеріальних активів і полягає в генеруванні ринкової ціни бізнесу на основі наявних інтелектуальних ресурсів, так і здобутих репутації, організаційної структури та досвіду в результаті діяльності.

Значна частина авторів вказує на забезпечення економічних вигід від наявності та використання нематеріальних активів. Наприклад, І. Лепетан пояснює нематеріальні активи як «вартісно виражені немонетарні активи, об'єкти права власності, які є частиною інтелектуального капіталу підприємства, що створені самостійно або залучені зі сторони та здатні приносити економічну вигоду» [91].

Деякі автори звужують такі економічні вигоди до отримання доходу, прибутку або надання конкурентних переваг на ринку. С.Ф. Покропивний [137] зазначає, що категорія нематеріальних активів виникає внаслідок володіння правами на об'єкти інтелектуальної власності або на обмежені ресурси та їх використання в господарській діяльності з отриманням доходу; В. Сатовський [179] стверджує, що нематеріальні активи представляють собою необоротні довгострокові активи, які не мають матеріальної форми, але мають вартість і можуть приносити підприємству прибуток; Р.О. Мірошник додає, що нематеріальні активи мають вартісну та грошову оцінку завдяки можливості використання й отримання від них доходу [112]. Н. Бразілій [15] стверджує, що нематеріальні активи використовуються з метою одержання додаткових економічних вигід порівняно з конкурентами, а Боярко І. М. [14] зазначає, що вони є засобом отримання вигоди для підприємства, створюючи конкурентну перевагу на ринку, приносять дохід. На думку, Дж. Доунса нематеріальні

Продовження додатку Д

активи є ресурсом підприємства, головним завданням якого є надання фірмі переваг на ринку [231].

Таким чином, в межах даного підходу відбувається розкриття не лише змісту поняття, а і зазначаються аспекти діяльності, реалізація яких забезпечується нематеріальними активами. В рамках даного підходу економічна сутність нематеріальних активів проявляється в тому, що, не маючи фізичного вираження, вони є одним з видів ресурсів підприємства, які представляють певні права і переваги і дозволяють власнику здійснювати підприємницьку діяльність з метою отримання економічних вигод. Доводиться, що, незважаючи на відсутність матеріальної форми, саме нематеріальні активи гарантують підвищення конкурентоспроможності, отримання доходу та інших економічних вигід, що забезпечує їм роль унікального ресурсу, що генерує економічний потенціал підприємства.

Проте, певним недоліком такого підходу є ігнорування моменту та шляхів отримання нематеріальних активів.

3. Результативний підхід, що є найменш поширеним в науковій сфері, ґрунтується на шляхах отримання нематеріальних активів на підприємстві. Б. Лев розкриває нематеріальні активи як нефізичні джерела вартості, створені інноваціями або відкриттями [86], а на думку І.В. Стояненко, ця категорія представляє кінцевий результат творчої праці чи певне право економічного суб'єкта [193]. Таким чином, акцентується увага на генеруванні нематеріальних активів інтелектуальною діяльністю та інноваціями, що відповідає тенденціям розвитку економіки ХХІ століття. Але такий підхід, особливо думка Б. Лева, звужують поняття нематеріальних активів лише до результатів інтелектуальної діяльності, в той час як залишається поза увагою широке коло нематеріальних активів, не пов'язаних з інтелектуальним процесом. Крім того, нематеріальні активи необхідно трактувати не лише як результат, а і як основу проведення інтелектуальної діяльності та забезпечення процесу інноваційного розвитку підприємства.

Визначення сутності нематеріальних активів підприємства

№ п/п	Автор	Визначення сутності нематеріальних активів	Складові нематеріальних активів	Мета, результат використання
Ресурсний (майновий) підхід				
1	Базилевич В.Д. [3]	Об'єкт інтелектуальної, в тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності платника податку в порядку, встановленому відповідним законодавством,	Об'єкти інтелектуальної власності, права	
2	Вақун О.В. [22]	Сукупність усіх невідчутних активів (включаючи інтелектуальний капітал і нематеріальні активи, одержані не в результаті інтелектуальної діяльності), що відповідають вимогам їх визнання активами згідно з національними П(С)БО.	Інтелектуальний капітал, невідчутні активи, не пов'язані з інтелектуальною діяльністю	
3	Ревва А.М. [162]	Довгострокові активи, не пов'язані з будь-яким відчутним матеріальним об'єктом, що відповідає таким ознакам, як ідентифікованість; негрошова, нефізична сутність; можливість використання в господарській діяльності.		Використання в господарській діяльності
4	Россомахіна О.А. [177]	У широкому розумінні – усі немайнові блага; у вузькому (бухгалтерському розумінні) – ті нематеріальні блага, вартість яких можна з певною гарантією визначити досить точно і відобразити у балансі	Немайнові блага	
5	Сопко В.В. [190]	Під нематеріальними активами розуміють умовну вартість об'єктів промислової та інтелектуальної власності, а також інших аналогічних майнових прав, які визначаються об'єктом права власності конкретного підприємства (господарства)	Майнові права	

Продовження додатку Е
Продовження таблиці Е.1

№ п/п	Автор	Визначення сутності нематеріальних активів	Складові нематеріальних активів	Мета, результат використання
6	Швець В.Г [217]	Нематеріальні активи – це об’єкти довгострокового вкладення (більше року), які мають вартісну оцінку, але не є речовими цінностями (права користування природними ресурсами, майном, права на знаки для товарів і послуг, об’єкти промислової власності, авторські права, гудвіл тощо)	права користування природними ресурсами, майном, права на знаки для товарів і послуг, об’єкти промислової власності, авторські права, гудвіл	
Функціональний (процесний) (досягнення конкурентних переваг)				
7	Атамас П.І. [2]	Затрати установи на заходи, що не створюють матеріальних об’єктів, але тривалий час повинні приносити певну користь від їх використання.		Принесення економічної вигоди
8	Бланк І.А. [13]; Турило А.М., Корнух О.В. [203]	Необоротні активи, які не мають речової (матеріальної) форми, що забезпечують здійснення усіх основних видів господарської діяльності	Активи без речової (матеріальної) форми	Ведення господарської діяльності
9	Боярко І. М. [14]	нематеріальні активи – це багатогранне поняття. По-перше, це частина майна підприємства, яка не має матеріально уречевленої форми. По-друге, це активи довгострокового користування з терміном понад рік. По-третє, вони є засобом отримання вигоди для підприємства, створюючи конкуренту перевагу на ринку, приносять дохід.	Майно без матеріальної форми	Отримання доходу, створення конкурентних переваг на ринку
10	Бразілій Н.М. [15]	Нематеріальні активи є одним із видів ресурсів підприємства, які являють собою різні права і привілеї, у тому числі отримані за рахунок інтелектуальної діяльності, об’єкти інтелектуальної власності, що дають можливість здійснювати підприємницьку діяльність з метою одержання додаткових економічних вигід порівняно з конкурентами.	Права і привілеї	Одержання додаткових економічних вигід

Продовження додатку Е
Продовження таблиці Е.1

№ п/п	Автор	Визначення сутності нематеріальних активів	Складові нематеріальних активів	Мета, результат використання
11	Диба В.М. [41].	Немонетарні активи довгострокового використання, що не мають матеріально-речової форми, або матеріальна форма яких не має істотного значення для їхнього використання в господарській діяльності, однак мають вартісну оцінку, можуть бути ідентифіковані і здатні забезпечувати підприємству економічну вигоду	Активи без матеріально-речової форми	Забезпечення економічної вигоди
12	Доунс Дж. , Гудман Дж. Е. [231]	Ресурс підприємства, головним завданням якого визначають надання фірмі переваг на ринку (у тому числі дозвіл на пошук копалин, імпорт, авторські права, витрати на рекламу, організаційні витрати)	Права, авторські права, витрати на рекламу, організаційні витрати	Надання конкурентних переваг
13	Завгородній В. П. [48].	немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, адміністративних цілей чи надання в оренду іншим особам; Довгострокові витрати, які повинні приносити доход протягом певного періоду	Немонетарні активи без матеріально-речової форми	Виробництво, торгівля, адміністративні цілі чи надання в оренду; Отримання доходу
14	Каплан Р.С., Нортон Д.Р. [56]	нематеріальні активи – це основне джерело стійкого створення вартості		Створення вартості підприємства
15	Лепетан І.М. [91]	Вартісно виражені немонетарні активи, об'єкти права власності, які є частиною інтелектуального капіталу підприємства, що створені самостійно або залучені зі сторони та здатні приносити економічну вигоду.	Об'єкти права власності	Принесення економічної вигоди
16	Мільнер Б.З. [105]	Нематеріальні активи – це специфічні активи, які характеризують відсутність форми, довгостроковість використання, здатність приносити дохід.		Одержання доходу

Продовження додатку Е
Продовження таблиці Е.1

№ п/п	Автор	Визначення сутності нематеріальних активів	Складові нематеріальних активів	Мета, результат використання
17	Мірошник Р.О. [112].	це цінності, які належать підприємствам і організаціям, не є фізичними матеріальними об'єктами, уособлюють цінність у своїй фізичній суті, але мають вартісну та грошову оцінку завдяки можливості використання й отримання від них доходу. Характерною ознакою таких ресурсів є відсутність матеріального носія та надзвичайна складність визначення величини майбутнього прибутку від їх використання	Цінності без фізичної форми	Отримання доходу
18	Пилипенко І.І. [131]	Складова частина потенціалу підприємства, здатну забезпечувати економічну користь протягом відносно тривалого періоду. Характерними рисами цих ресурсів є брак матеріальної основи здобування доходів та невизначеність розмірів майбутнього прибутку від їхнього використання		Формування економічного потенціалу підприємства, забезпечення економічних вигід
19	Покропивний С.Ф. [137]	Категорія, яка виникає внаслідок володіння правами на об'єкти інтелектуальної власності або на обмежені ресурси та їх використання в господарській діяльності з отриманням доходу	Права на об'єкти інтелектуальної власності або на обмежені ресурси	Отримання доходу
20	Польова Т.В. [139]	Законодавчо визнані необоротні активи підприємства у вигляді різних прав, що мають цільове призначення, реальну вартість та здатні приносити їх власникам прибуток або іншу користь.	Права	Принесення прибутку
21	Сатовський В.В. [179], Нідлз Б., Андерсон Х., [123]	Необоротні довгострокові активи, які не мають матеріальної форми, але мають вартість і можуть приносити підприємству прибуток	Необоротні довгострокові активи без матеріально-речової форми	Принесення прибутку
22	Свірко С.В. [180]	Вид ресурсів установи, що має нематеріальну природу, очікуваний строк корисної дії яких становить більше одного року, які покликані забезпечити його функціонування згідно з визначеними завданнями		Забзпечення функціонування підприємства

Продовження додатку Е
Продовження таблиці Е.1

№ п/п	Автор	Визначення сутності нематеріальних активів	Складові нематеріальних активів	Мета, результат використання
23	Сушко Д.Д. [199].	Немонетарні активи, які не мають матеріальної субстанції, проте мають вартість та можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством з метою отримання економічних вигод шляхом їх використання в різних сферах економічної діяльності протягом строку корисної дії	Активи без матеріально-речової форми	Забезпечення економічної вигоди
24	Фаріон В.Я. [205]	цінності, якими володіє підприємство та які не є фізичними матеріальними об'єктами, але мають вартісну та грошову оцінку завдяки можливості використання та отримання від них доходу	Цінності, що не є матеріальними об'єктами	Використання в господарській діяльності, отримання доходу
25	Щур, Т.В. Олексієнко [220].	немонетарні активи, що не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані, сприяють одержанню підприємством доходу та являють собою довгострокові права або переваги, котрі отримує власник таких прав, витрати на їх придбання (створення) і доведення до стану, придатного для використання за призначенням.	Довгострокові права або переваги	Отримання доходу
Результативний підхід				
26	Лев Б. [86]	Нефізичні джерела вартості, створені інноваціями або відкриттями.	Інновації	Створення вартості підприємства
27	Стояненко І.В. [193]	Нематеріальні активи – це складова майнового потенціалу підприємства, яка представляє кінцевий результат творчої праці чи певне право економічного суб'єкта.	Результати творчої праці чи певне право економічного суб'єкта	

Сформовано та узагальнено автором

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Основні ознаки нематеріальних активів відповідно до трактувань науковцями

Ознака / Автор	Р.С. Каплан і Д.Р. Нортон [56]	Р.О. Мірошник [112]	Боярко І. М. [14]	Т.В. Польова[139]	Б.З. Мільнер [105]	Н.М. Бразілій [15]	А.М. Ревва [162]	І.В. Стояненко[193]	Пилипенко С.М. [134]	Пилипенко І.І. [131]	Брукінг Е.[17]	ІноземцевВ.Л. [50]	Тейлор К.[200]	Д.Д. Сушко[199]	В.М. Диба [41]	В.В. Саговський [179]	Фаріон В.Я. [205]	В. П. Завгородній [48]	П.П. Кураков
Ознаки, що розкривають економічну сутність																			
джерело створення вартості підприємства	+																		
Отримання доходу, прибутку																+	+		+
відсутність матеріально-речової форми		+	+		+		+		+				+	+	+	+	+	+	+
забезпечують майбутні економічні вигоди		+	+	+	+	+								+	+				
права, що мають цільове призначення				+		+		+											
Вид ресурсу підприємства						+													
об'єкти інтелектуальної власності, результат інтелектуальної діяльності						+		+											
можливість використання в господарській діяльності.						+	+		+						+				
Складова потенціалу підприємства								+		+									
Роль в інноваційних процесах							+		+										
Інтелектуальний капітал											+	+	+						

Продовження додатку Ж
Продовження таблиці Ж.1

Ознака / Автор	Р.С. Каплан і Д.Р. Нортон [56]	Р.О. Мірошник [112]	Боярко І. М. [14]	Т.В. Польова[139]	Б.З. Мільнер [105]	Н.М. Бразілій [15]	А.М. Рєва [162]	І.В. Стояненко[193]	Пилипенко С.М. [134]	Пилипенко І.І. [131]	Брукінг Е.[17]	ІноземцевВ.Л. [50]	Тейлор К.[200]	Д.Д. Сушко[199]	В.М. Діба [41]	В.В. Сатовський [179]	Фаріон В.Я. [205]	В. П. Завгородній [48]	П.П. Кураков
Ознаки, що розкривають облікову сутність																			
немонетарність														+	+			+	
ідентифікованість							+							+	+			+	
довгострокове користування			+		+		+		+						+	+		+	
Наявність вартісної оцінки		+		+					+					+	+	+	+		+
законодавчо визнані				+															

Джерело: узагальнено автором

Додаток 3

Державна політика України щодо підтримки розвитку інновацій та інформаційної економіки

Таблиця 3.1

Основні нормативно-правові документи щодо підтримки розвитку інновацій та інформаційної економіки

Документ про затвердження плану дій та елементів державної політики	Основні положення документу
Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [195]	Головною метою Стратегії є розбудова інноваційної екосистеми України, яка повинна забезпечити швидке та якісне перетворення креативних ідей в інноваційні продукти і послуги, а також підвищити рівень інноваційності національної економіки на основі створення сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери, збільшення кількості впроваджуваних розробок, підвищення економічної віддачі від них, залучення інвестицій в інноваційну діяльність. Серед очікуваних результатів проект передбачає збільшення надходжень від продажу та використання об'єктів інтелектуальної власності, наукомісткої продукції (результатів досліджень та розробок, програмного забезпечення, ноу-хау, інших інтелектуальних послуг); збільшення обсягів позабюджетного фінансування науково-дослідних робіт за рахунок коштів вітчизняних та іноземних інвесторів; зростання частки інвестицій у нематеріальні активи від усього обсягу капітальних інвестицій; збільшення наукоємності ВВП; зростання кількості щорічно зареєстрованих патентів (насамперед – закордонних) на винаходи та корисні моделі.
Концепція розвитку національної інноваційної системи [65]	Строк реалізації Концепції до 2025 року. Визначено основні засади формування та реалізації державної політики з питань розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності економіки, за наступними напрямками: 1) створення конкурентоспроможного вітчизняного сектору наукових досліджень і розробок; 2) розвиток інноваційної інфраструктури; 3) система державної підтримки модернізації економіки на основі технологічних інновацій; 4) підвищення рівня інноваційної культури суспільства.
Експортна стратегія України («дорожня карта» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017—2021 роки [45]	Розроблено напрями розвитку інновацій в сфері міжнародної торгівлі України. Для цього визначено наступні стратегічні цілі: 1) створення сприятливих умов, що стимулюють торгівлю та інновації для диверсифікації експорту шляхом зміцнення комплексної інституційної основи для стимулювання інновацій; зміцнення інноваційного потенціалу підприємств; поліпшення правових та економічних умов для здійснення торгівлі;

*Продовження додатку 3
Продовження таблиці 3.1*

Документ про затвердження плану дій та елементів державної політики	Основні положення документу
	<p>2) розвиток послуг з підтримки бізнесу та торгівлі, здатних підвищити конкурентоспроможність підприємств, зокрема малих та середніх, завдяки вдосконаленню механізму координації діяльності інституцій з підтримки торгівлі, залучених до реалізації торговельної політики та розвитку експорту; зміцнення мережі інституцій, що надають експортерам послуги з підтримки бізнесу та торгівлі;</p> <p>3) удосконалення навичок і компетенцій підприємств, необхідних для участі в міжнародній торгівлі внаслідок стимулювання діяльності підприємництва серед власників та працівників підприємств; покращення управлінських навичок; забезпечення відповідності системи освіти потребам підприємств.</p> <p>Крім того, виділено перспективні сектори економіки щодо випуску інноваційних товарів та послуг з високою доданою вартістю: 1) харчова і переробна промисловість; 2) машинобудування; 3) технічне обслуговування та ремонт повітряних суден; 4) інформаційні та комунікаційні технології; 5) креативні індустрії; 6) туризм; 7) виробництво запасних частин та комплектувальних виробів для аерокосмічної та авіаційної промисловості.</p>
Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні [64]	<p>Впровадження двоступеневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності, що включає діяльність з реалізації державної політики в цій сфері Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (МЕРТ) та національного органу інтелектуальної власності (який має бути створений на базі державного підприємства, яке входить до відання МЕРТ). З метою підтримки євроінтеграції України, пропонується гармонізація національного законодавства з законодавством ЄС у сфері питань інтелектуальної власності. Фінансування реалізації Концепції планується як з державного бюджету, так і за кошти міжнародної технічної допомоги та двосторонніх донорів.</p>
Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні [194]	<p>Представляє план завдань і заходів для розвитку електронної економіки (е-економіки) в Україні, що включає впровадження цифрових послуг, інформаційно-комунікаційних технологій до ключових секторів економіки. Крім того, приділено увагу цифровізації та інформатизації інших галузей діяльності: е-комерція, е-послуга, е-медицина тощо. Однією з головних цілей е-економіки є розвиток електронних бізнес-процесів, що вимагає розробки та застосування інструментів е-комерції, застосування електронного підпису та забезпечення безпеки цифрових даних, просування інтеграції національної платіжної системи з міжнародними системами, запровадження електронної звітності за принципом «єдиного вікна» з метою зниження витрат часу на підготовку та подачу звітів. Окрема увага приділяється</p>

*Продовження додатку 3
Продовження таблиці 3.1*

Документ про затвердження плану дій та елементів державної політики	Основні положення документу
	створенню інформаційно–комунікаційної інфраструктури, розвитку електронних бізнес–процесів, покращенню доступу до отримання знань, забезпеченню безпеки цифрових даних, електронному урядуванню, е–освіті, науці та інноваціям.
Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки [66]	Головна ідея цього документу полягає в усуненні законодавчих, інституційних та інших бар’єрів розвитку цифровізації в Україні. Дана Концепція ставить на меті, зокрема, такі завдання: залучення інвестицій, розвиток цифрових та ІТ–послуг, підготовку та впровадження національного плану розвитку широкосмугового доступу до мережі Інтернет, в якому особлива увага приділятиметься сільським територіям, а також розвиток креативного та інноваційного підприємництва.
Концепція Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року [63]	метою якої є створення необхідних організаційних, правових та фінансових умов для розвитку системи дослідницьких інфраструктур в Україні, підвищення їх конкурентоспроможності, а також розвитку сфер наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в частині доступу вчених до передових дослідницьких інфраструктур в Європейському Союзі. Концепцією передбачено здійснення комплексу заходів щодо відновлення та розбудови системи дослідницьких інфраструктур, основними завданнями яких є: інвентаризація та систематизація дослідницьких інфраструктур; оцінка їх сумісності з європейськими дослідницькими інфраструктурами; надання пріоритетного фінансування для їх подальшого розвитку та узгодженість програми з дорожньою картою розвитку європейських дослідницьких інфраструктур. Програма буде фінансуватися за рахунок державного та місцевих бюджетів, міжнародної допомоги, а також інших джерел, не заборонених законодавством.
Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні [67]	Визначено розвиток технологій штучного інтелекту в Україні одним із пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень, що забезпечить побудову конкурентоспроможної національної економіки. Запропоновано комплексний підхід до реалізації політики штучного інтелекту, в т.ч. розвиток освіти у сфері та стимулювання наукових досліджень у галузі, зокрема за допомогою грантів. В результаті реалізації концепції очікується формування інноваційної екосистеми у даній високотехнологічній сфері, що сприятиме розвитку інтелектуального потенціалу, формуванню та захисту інформаційних ресурсів.

Узагальнено автором

Додаток И

Таблиця И.1

Аналіз підходів до визначення категорії «інформація»

Автор / джерело	Визначення інформації
<i>Інформація ототожнюється з даними та відомостями</i>	
Закон України «Про захист економічної конкуренції» [147]	Відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості
Закон України «Про інформацію» [149]	Будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді
Закон України «Про телекомунікації» [156]	Відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб
Гужва В.М. [34]	Відомості про навколишній світ (об'єкти, явища, події, процеси тощо), які зменшують міру існуючої невизначеності, неповноти знань
Золотар О.О. [49]	Відомості про об'єктивно існуючі явища, які використовуються більш ніж однією особою, незалежно від форми та способу її подання у суспільних відносинах
Марченко О.С. [96]	певні відомості про предмети, явища, відносини, події, діяльність тощо
Мильнер Б.З. [105]	дані, представлені в контексті
Несвіт Г.П. [121]	Дані, що складають категорії, класифікаційні схеми, тобто організовані дані
Нонак І. [253]	інформація — це потік повідомлень, а знання створюється з цього потоку, воно знаходиться в залежності від думок і переконань його власника
Осовська Т.В. [127]	Сукупність відомостей про зміни, що відбуваються в системі та навколишньому середовищі цієї системи, котра знижує рівень невизначеності знань про перебіг процесу управління
Стоуньєр Т. [258]	дані, трансформовані у значиму форму для доцільного використання
Хаксевер К. [249]	Вихідний потік системи, це відомості, які перетворені на корисні і значущі для людини форми
<i>Інформація ототожнюється із знаннями</i>	
Махлуп Ф. [98]	будь-яка інформація є знання, хоча не будь-які знання можна назвати інформацією
Пархоменко О.В. [129]	Інформація — це природна категорія, що відображає закони існування матерії і є базою для створення нових знань, які після оприлюднення стають інформацією для наступного її використання.
Семанюк В.З. [181]	Сукупність знань, повідомлення про стан справ, становище чогонебудь
Філіпенко А.С. [207]	Сукупність знань, даних про матеріальний і духовний світ, про закономірності й тенденції його розвитку

Узагальнено автором

Додаток К

Таблиця К.1

**Аналіз літературних джерел в частині визначення категорії
«інформаційний ресурс»**

Автор	Визначення поняття «інформаційні ресурси»
Ресурсний підхід	
Марутян Р. [95]	важливий засіб, джерело соціального розвитку і прогресу, який актуалізується в людській діяльності та ефективно використовується як інструмент соціальних перетворень. Це головний ресурс діяльності.
Василик І. І.	Особливий вид ресурсу, який ґрунтується на знаннях, накопичених у результаті науково-технічної діяльності, і поданий у форма, придатній для збору, накопичення, зберігання, відтворення та реалізації.
Федоренко Н. П.	Знання, відомості, дані, що отримуються і накопичуються в процесі розвитку науки і в практичній діяльності людей, які можуть бути використані в суспільному виробництві і управлінні у якості фактора збільшення обсягу виробництва і підвищення його ефективності
Ситник В.Ф. [183]	Особливий вид ресурсу, що ґрунтується на ідеях і знаннях, нагромаджених у результаті науково-технічної діяльності людей, поданий у формі, придатній для збору, реалізації та відтворення
Інтелектуальний підхід	
Ковальчук В.В.	відокремлені знання людини про процеси або явища, представлені у формалізованому виді та відображені на твердому носії, застосування яких сприяє утворенню вартості продуктів та послуг.
Денисенко М.П. [38]	Упорядкована сукупність документованих даних і знань, відомостей, інформації, що призначені для задоволення інформаційних потреб користувачів та можуть бути використані для прийняття рішення.
Родіонов А.В. [175]	безпосередній продукт інтелектуальної діяльності найбільш кваліфікованої й творчо активної частини персоналу підприємства.
Нетреба І. О. [122]	сукупність даних, що надходять із зовнішнього оточення або є відомостями про функціонування підсистем підприємства, становлять основу його інформаційної інфраструктури, зібрані та систематизовані за допомогою сучасних інформаційних технологій і систем, використовуються керівниками підприємства з метою розробки та прийняття стратегічних й оперативних управлінських рішень
Технічний підхід	
Біляченко О. Л. [10]	уречевлені на матеріальному носії об'єкти інтелектуальної праці людини, що мають інформаційне походження.
Пархоменко В. Д. [128]	окремі документи і масиви документів, результати інтелектуальної, творчої та інформаційної діяльності, бази і банки даних, усі види архівів, бібліотеки, музейні фонди та інші фонди, що містять відомості і знання, зафіксовані на відповідних носіях інформації, є об'єктами права власності всіх суб'єктів України і мають споживчу вартість
Швець І. Б. [215]	сукупність інформаційних об'єктів, відображених у знаковій формі на матеріальних носіях, що містять інформацію про події та процеси реального світу. Можуть бути представлені документами і масивами документів як у вигляді паперових документів, так і в автоматизованих інформаційних системах, базами даних, файлами та іншими інформаційними об'єктами.

Додаток Л

Таблиця Л.1

Трактування сутності інтелектуального капіталу в літературних джерелах

Автор	Визначення	Складові, компоненти	Мета, результат
Андрусенко Т.	сукупність нематеріальних активів, які складаються із засобів індивідуалізації, відносин з клієнтами, об'єктів промислової власності та фахових знань персоналу підприємства.	засоби індивідуалізації, відносини з клієнтами, об'єкти промислової власності та фахові знань персоналу підприємства	
Бервено О.В. [8]	сукупність актуальних активів суспільства, що охоплюють знання, інтелектуальні здібності його членів, нематеріальні активи фірм і організацій, знаряддя інтелектуальної діяльності, які використовуються для досягнення цілей господарства як феномену культури	знання, інтелектуальні здібності людини, нематеріальні активи, знаряддя інтелектуальної діяльності	досягнення цілей господарства
Бутнік-Сіверський О. Б. [20]	знання та інтелектуальний потенціал підприємства, які є новими критеріями визначення конкурентоздатності компанії.		Забезпечення конкурентоздатності компанії
Брукінг Е. [17]	нематеріальні активи компанії, які посилюють її конкурентні переваги та без яких компанія не може існувати	людські активи, об'єкти інтелектуальної власності, активи інфраструктури та ринкові активи	Створення конкурентних переваг
Грішнова О. А. [32]	єдність структурного капіталу, споживчого (клієнтського) капіталу, кваліфікації, професійних здібностей працівників, а також здобутки підприємства у сфері ефективної організації роботи персоналу	Структурний, клієнтський, людський капітал	
Гусаковська Т.О. [36]	усі наявні інтелектуальні ресурси підприємства, в тому числі й людський капітал, що є джерелом майбутніх доходів підприємства та його додаткової вартості	інтелектуальні ресурси	джерело доходів підприємства та його додаткової вартості

*Продовження додатку Л
Продовження таблиці Л.1*

Автор	Визначення	Складові, компоненти	Мета, результат
Дерун І.А. [40]	сукупність активів та інших інтелектуальних ресурсів, що не мають фізичної форми, на які суб'єкт господарювання має право власності або користування, термін корисного використання яких становить більше року (операційного циклу), а їх використання призведе до збільшення ринкової вартості підприємства у майбутньому		вплив на ринкову вартість
Едвінсон Л. [232]	породжена людськими знаннями сукупність структурних елементів, що визначають приховані джерела цінності, здатні наділяти компанію нетрадиційно високою оцінкою	людський та структурний капітал, який складається із клієнтського капіталу й організаційного капіталу, що включає інноваційний та процесний капітал	Створення цінності компанії
Іноземцев В. Л. [50]	інформація та знання, що приймають участь у процесі виробництва. На його думку, інтелектуальний капітал є своєрідним "колективним мозком" підприємства, який акумулює наукові та буденні знання працівників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, комунікації та організаційну структуру, інформаційні мережі та імідж компанії.	людський капітал у формі його досвіду, знань, навичок, здібностей персоналу, а також загальної культури, філософії компанії та її внутрішніх цінностей; структурний капітал, що включає об'єкти інтелектуальної власності, організаційну структуру, інформаційні системи	
Кендюхов О.В. [59]	здатні створювати нову вартість інтелектуальні ресурси підприємства, представлені людським і машинним інтелектом, а також інтелектуальними продуктами, виробленими самостійно чи залученими з інших джерел (куплені, орендовані) як засоби створення нової вартості	людський і машинний інтелект, інтелектуальні продукти	засоби створення нової вартості
Кириченко В. І.	система стосунків різних економічних суб'єктів з приводу раціонального, стійкого відтворення знань на основі прогресивного розвитку науки в цілях виробництва конкретних товарів, послуг, доходу, підвищення життєвого рівня, вирішення проблеми нерівномірності світового і регіонального розвитку на основі персоніфікованих економічних інтересів суб'єктів.		

*Продовження додатку Л
Продовження таблиці Л.1*

Автор	Визначення	Складові, компоненти	Мета, результат
Корнух О.В. [68]	категорія, що характеризує економічні відносини, які виникають з приводу формування, використання та відтворення інтелектуальних ресурсів та інтелектуальних продуктів з метою отримання додаткового доходу в процесі економічного розвитку підприємства	Інтелектуальні	отримання додаткового доходу
Крупка Я.Д.	сукупність знань, навичок, вмінь всіх працівників підприємства, які представлені інтелектуальними ресурсами та охоплюють інтелектуальні людські, структурні та ринкові засоби підприємства, у тому числі нематеріальні активи, які формують конкурентні переваги підприємства	знання, навички, вміння	зростання конкурентних переваг підприємства
Легенчук С.Ф. [89]	сукупність наявних інтелектуальних активів (людський, структурний, клієнтський капітал) підприємства, які забезпечують йому конкурентні переваги на ринку	людський, структурний, клієнтський капітал	забезпечення конкурентних переваг на ринку
Мещеряков М. А.	комплекс взаємопов'язаних нематеріальних ресурсів та можливостей учасників виробничого процесу використовувати набуті знання та уміння для створення інноваційних продуктів, сприяючи розвитку національної економіки	знання та уміння	Розвиток національної економіки
Мірошник Р. О. [112]	розумові здібності людей у сукупності зі створеними ними матеріальними та нематеріальними чинниками, які використовуються в інтелектуальній діяльності.	розумові здібності людей	
Полуяктов а О.В.	збірне поняття, яким позначають об'єкти інтелектуальної власності, які перебувають у розпорядженні суспільства, та знання, вміння, навички людини, а також системи, створені нею, які при включенні до господарського обороту приносять додану вартість за рахунок нових і сильніших конкурентних переваг	об'єкти інтелектуальної власності, знання, вміння, навички, системи	створення доданої вартості за рахунок конкурентних переваг

Продовження додатку Л
Продовження таблиці Л.1

Автор	Визначення	Складові, компоненти	Мета, результат
Свейбі К. [259]	нематеріальні активи, що можуть бути ідентифіковані, піддаються оцінці та беруть участь у виробництві товарів або послуг	індивідуальні компетентності (здатності персоналу діяти в різних ситуаціях, яка включає освіту, досвід, уміння, ціннісні установки та соціальні навички); внутрішня структура компанії (патенти, концепції, моделі, інформаційні системи, внутрішня мережа, корпоративна культура); зовнішня структура компанії (зв'язки із замовниками та постачальниками, конкурентами, торгові марки, ділова репутація)	
Ситник Й. С. [183]	Капітал у формі людського інтелекту, організаційної і споживацької компоненти організації, створеної у ній інтелектуальної власності, утверджений емоційною та релятивною складовою, який піддається оцінюванню та надає конкурентні переваги організації	Інтелектуальний ресурс людини	Надання конкурентних переваг
Стрижак О. [196]	сукупність здібностей та знань, які мають економічну цінність і використовуються у виробничій системі, орієнтована на задоволення потреб суспільства з метою створення інноваційного потенціалу та одержання доходу	Здібності та знання	Створення інноваційного потенціалу та одержання доходу
Стюарт Т. [257]	сукупність знань персоналу підприємства, які забезпечують його конкурентоспроможність	знання, досвід, інформацію, інтелектуальну власність	участь у створенні цінностей
Топільницька Я.О.	сукупність різноманітних інтелектуальних цінностей, які в процесі свого обігу та кругообігу забезпечують додаткову вартість, а також конкурентні переваги особі, підприємству чи державі	інтелектуальні цінності	забезпечення додаткової вартості, конкурентних переваг

*Продовження додатку Л
Продовження таблиці Л.1*

Автор	Визначення	Складові, компоненти	Мета, результат
Філіппова С.В., Ковтуненко К.В. [208]	сукупність активів інтелектуальної власності, а також ринкових і нематеріальних активів підприємства, здібностей і навичок працівників підприємства (інтелектуальні ресурси), що формуються як наслідок реалізації його інтелектуального потенціалу в ході здійснення підприємством господарської діяльності та його функціонування як управлінської системи	Інтелектуальна власність, ринкові і нематеріальні активи, здібності і навички працівників підприємства	
Чухно А. А. [213]	капітал, що акумулює наукові та професійно-технічні знання працівників, поєднує інтелектуальну працю та інтелектуальну власність, нагромаджений досвід, спілкування, організаційну структуру, інформаційні мережі – все те, що визначає імідж фірми та зміст її бізнесу	наукові та професійно-технічні знання працівників, досвід, спілкування, організаційна структура	Формування іміджу фірми
Школа В. Ю., Щербаченко В. О. [219]	сукупність інтелектуальних активів і трудових ресурсів підприємства	інтелектуальні активи і трудові ресурси	

Узагальнено автором

Додаток М

Таблиця М.1

Аналіз основних положень національних та міжнародних стандартів обліку нематеріальних активів

Критерій	НП(С)БО 8	МСБО 38	Трансформація критерію для використання в управлінському обліку
Критерії визнання нематеріальних активів	п. 4, 6 ідентифікованість, ймовірність майбутніх економічних вигід, достовірна оцінка	п.8, 21 можливість ідентифікації, контролю, існування майбутніх економічних вигід, достовірне визначення оцінки	З урахуванням значного впливу НМА на вартість бізнесу, за основний критерій визнання доцільно прийняти – ймовірність забезпечення економічних вигід . Можливість відокремлення НМА в якості основного критерію ідентифікації скорочує облікову сутність НМА. Основа для ідентифікації має бути обрана виходячи з можливості виокремлення об'єкту серед числа ресурсів підприємства
Розкриття сутності процесу ідентифікації	Відсутнє розкриття	п.11 — 12 відокремленість від підприємства та виникнення внаслідок договірних або інших юридичних прав	
Розкриття сутності економічних вигід від використання НМА	Відсутнє розкриття	п. 17: зростання доходу, скорочення витрат та інші вигоди	Розширення економічних вигід ознакою впливу на вартість підприємства за рахунок володіння інформаційним ресурсом та генерування гудвілу
Визнання внутрішнього гудвілу	Відсутні спеціальні положення	п. 12 : НМА необхідно ідентифікувати так, щоб відокремлювати від гудвілу.	Визнання внутрішнього гудвілу окремо від НМА як результату від використання та управління активами підприємства
Первісна оцінка нематеріальних активів при їх отриманні шляхом: - придбання	п.11: складається з ціни придбання , мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, у якому він придатний для використання	- ціна придбання, включаючи ввізне мито та невідшкодовані податки на придбання після вирахування торговельних та інших знижок; - будь-які витрати, які можна прямо віднести до підготовки цього активу для використання за призначенням	В ПСБО представлена більша кількість шляхів надходження НМА на підприємство, але більшість варіантів придбання оцінюється за справедливою вартістю. Підхід до оцінки за справедливою вартістю має бути і в межах системи управлінського обліку, а способи її визначення підлягають розробці згідно зі стандартами оцінки або іншими методами
- об'єднання бізнесу	п.15 Справедлива	Справедлива	

Продовження додатку М
Продовження таблиці М.1

Критерій	НП(С)БО 8	МСБО 38	Трансформація критерію для використання в управлінському обліку
-обміну подібних активів	п.12 Залишкова вартість переданого НМА	Справедлива (у разі виняткових випадків – балансова вартість відданого активу)	
-обміну на неподібний актив	п.12 Справедлива вартість переданого НМА, збільшена (зменшена) на суму грошових коштів, що була передана (отримана) під час обміну		
-безоплатного отримання	п.13 Справедлива вартість		
-внесення до статутного капіталу	п.14 Справедлива вартість		
Оцінка після визнання	За залишковою або переоціненою вартістю	П.72 Модель собівартості або модель переоцінки	Застосування підходу справедливої (переоціненої) вартості у розрізі груп НМА
Переоцінка	п. 19 за справедливою вартістю на дату балансу тих нематеріальних активів, щодо яких існує активний ринок.	П.75 за переоціненою вартістю, яка є справедливою вартістю на дату переоцінки.	Періодична переоцінка за справедливою вартістю має проводитись з метою достовірного визначення вартості активів та в цілому бізнесу, а також на основі зміни вартості нематеріальних активів оцінити якість управління ними
Внутрішньо генерований нематеріальний актив	Зарахування за первісною вартістю при задоволенні критерії визнання НМА, без врахування витрат на дослідження та інших витрат, щодо яких визначено обмеження визнання		Розширення видів витрат, що можуть бути віднесеними до собівартості створеного об'єкту НМА для збільшення достовірності оцінки результатів діяльності
Обмеження до відображення внутрішньо генерованих НМА	Відсутні спеціальні положення	П. 63 заборона визнання : внутрішньо генерованих брендів, заголовків, назв видань, переліків клієнтів	Розширення об'єктів обліку НМА ресурсами, які можна ідентифікувати в якості окремого об'єкту активу, та які впливають на отримання економічних вигід
Облік подальших витрат на НМА	Капіталізація витрат, які збільшують первісно очікувані економічні вигоди від НМА (п. 18)	Витрати переважно включаються до фінансового результату (п. 20)	Доповнення існуючих підходів капіталізацією витрат у формі внутрішньо генерованого гудвілу

*Продовження додатку М
Продовження таблиці М.1*

Критерій	НП(С)БО 8	МСБО 38	Трансформація критерію для використання в управлінському обліку
Нарахування амортизації	Нематеріальні активи з визначеним строком корисної експлуатації		Цей же підхід має застосовуватись і в управлінському обліку для оцінки зменшення вартості НМА
Критерії визначення строку корисної експлуатації	– моральний знос; – очікуваний спосіб використання активу;	– технічне, технологічне та інші види старіння; – стабільність галузі, зміни попиту; – очікувані дії конкурентів; – рівень видатків на обслуговування, необхідних для отримання очікуваних майбутніх економічних вигід для активу;	В МСБО представлено ширший перелік критеріїв встановлення строку корисної експлуатації, що враховує не тільки умови внутрішнього середовища підприємства, а також орієнтацію на зовнішнє середовище.
	– строки корисного використання подібних активів; – строки корисного використання інших активів; – правові або інші подібні обмеження щодо строків використання;		
Методи нарахування амортизації	прямолінійний метод; зменшення залишкової вартості; прискореного зменшення залишкової вартості; кумулятивний метод; виробничий метод.	- прямолінійний метод; – метод зменшення залишку; – метод суми одиниць продукції.	Вибір методу нарахування амортизації окремо для кожного класу НМА виходячи з їх особливостей використання та втрати вартості
Оцінка зменшення корисності	Не визначено умови для проведення	Нематеріальні активи з невизначеним строком корисної експлуатації	Застосування підходу за МСБО 38, розширеного на об'єкти внутрішньо генерованого гудвілу (у вигляді тесту на знецінення)
Суми витрат на дослідження і розробки, визнані у видатках	Розкриття не потрібно	Вимагається розкриття (п. 126)	Можливість включення до собівартості створеного НМА. Розкриття всіх витрат на дослідження і розробки для оцінки обсягів інноваційної діяльності для формування НМА та розвитку підприємства
Відомості про нематеріальні ресурси, які не визнані як НМА	Немає вимог про розкриття	Рекомендовано розкриття інформації про істотні нематеріальні ресурси, які контролюються підприємством, але не визнані як НМА (п.128б)	Вирішення проблеми шляхом розширення обсягу НМА, що визнаються об'єктами обліку

Узагальнено автором в результаті аналізу [108,117]

Додаток Н

Таблиця Н.1

Елементи облікової політики нематеріальних активів в управлінському обліку підприємств

№	Елемент облікової політики	Характеристика елементу	Альтернативні варіанти	
			Управлінський облік	Фінансовий облік
1	Ключові аспекти облікової політики	Виокремлюються головні завдання підприємства, у т.ч. в частині НМА, які у перспективі мають забезпечити досягнення стратегічної мети	- інноваційний розвиток підприємства; - визначення наявного ресурсного потенціалу; - визначення вартості підприємства як бізнес-одиниці	Підготовка фінансової звітності
2	Об'єкти НМА	Розробка підприємством переліку об'єктів НМА, що використовуються у господарській діяльності	Розробка на основі всіх наявних нематеріальних ресурсів, що впливають на вартість підприємства, включаючи не ідентифіковані в системі фінансового обліку НМА та внутрішньо генерований гудвіл	П. 9, п. 119 МСБО; п. 5 НП(С)БО 8
3	Робочий план рахунків	Розробка плану рахунків для забезпечення достатнього рівня деталізації та аналітичності інформації	Розробка відповідно до наявних у підприємства об'єктів НМА, у т.ч. і щодо не ідентифікованих	На основі Плану рахунків [135]
4	Ідентифікація об'єктів НМА	Визначення процедури та критеріїв визнання понесених витрат та формування нематеріального ресурсу об'єктом обліку у вигляді НМА, гудвілу чи витрат підприємства.	Визначення критеріїв визнання нематеріальних ресурсів об'єктом НМА та понесених витрат у вигляді гудвілу	п. 4, 6 НП(С)БО 8 п. 8,21 МСБО 38
5	Оцінка НМА	Вибір методів оцінки об'єктів НМА та гудвілу виходячи з їх особливостей використання та впливу на вартість підприємства	Відображення об'єктів за справедливою вартістю, що визначається дохідним, витратним та ринковим підходами	Справедлива вартість
6	Метод переоцінки	Підхід до відображення в обліку результатів переоцінки НМА та гудвілу	п.80 МСБО 38, п. 19-22 НП(С)БО 8 – Метод індексації (коригування первісної вартості і зносу); – метод анулювання зносу	

Продовження додатку Н
Продовження таблиці Н.1

№	Елемент облікової політики	Характеристика елементу	Альтернативні варіанти	
			Управлінський облік	Фінансовий облік
7	Період переоцінки	Встановлення строків та частоти перегляду вартості наявних нематеріальних ресурсів	Виходячи з особливостей наявних НМА та гудвілу	
8	Метод амортизації	Вибір методу амортизації нематеріальних активів (що мають визначений термін корисного використання)	Методи, передбачені п.98 МСБО 38, п. 27 НП(С)БО 8, але у встановленні методів окремо для кожного виду НМА	
9	Термін корисного використання	Визначення періоду, протягом якого актив буде (за очікуванням) генерувати надходження чистих грошових потоків до суб'єкта господарювання	Стандарт надає ключові орієнтири для визначення терміну корисного використання. Підприємству необхідно описати саме ті, які вважаються необхідними, та у розрізі класів НМА	П. 88–96 п. 25 НП(С)БО 8
10	Критерій розмежування етапу дослідження і етапу розробок	Ідентифікація етапів дослідження і розробок для внутрішньо створених нематеріальних активів	Визначення критеріїв розмежування між етапами в стандартах не встановлено. Необхідні критерії ідентифікації моменту, коли етап дослідження переходить в етап розробки. Можливим є зазначення особи, відповідальної за професійне судження щодо розмежування етапів	П. 54–64
11	Визнання подальших витрат	Перелік витрат, які можуть здійснюватися після первісного визнання НМА, та спосіб їх відображення	Зазначення витрат, що формують вартість нематеріального активу або гудвілу підприємства	П. 20, 71
12	Зменшення корисності активів	Ознаки зменшення корисності, на які орієнтується підприємство в контексті НМА	Перелік ознак для нематеріальних активів та гудвілу	П. 111 та МСБО 36

Продовження додатку Н
Продовження таблиці Н.1

№	Елемент облікової політики	Характеристика елементу	Альтернативні варіанти	
			Управлінський облік	Фінансовий облік
13	Обліково-аналітичні показники НМА	Створення системи аналітичних показників наявності, розвитку, якості та впливу НМА та гудвілу на вартість підприємства.	Зазначається необхідна кількість показників для об'єктивної характеристики НМА в залежності від рівня їх наявності та специфіки діяльності підприємства. Крім того, для не грошових показників встановлюються одиниці їх виміру та допустимі межі значень для забезпечення можливості аналітичних та контрольний дій.	-
14	Процедури аналізу НМА	Аналіз нематеріальних ресурсів відповідно до поставленої мети	Зазначаються методи та етапи проведення аналітичних дій щодо всього наявного переліку	-
15	Планування використання НМА	Зазначається перелік показників для прогнозування впливу НМА та ВГГ на підприємство для прийняття управлінських рішень	Надходження грошових коштів від операцій з НМА; зростання вартості бізнесу, забезпечене НМА та гудвілом	-
16	Документи первинного обліку	Розробка системи первинної документації з відображення операцій з НМА, гудвілом в системі управлінського обліку.	Документи щодо надходження, використання, вибуття НМА; формування ВГГ; нарахування амортизації та знецінення НМА та ВГГ	Затверджені форми документів
17	Управлінська звітність	Розробка форм внутрішньої управлінської звітності щодо НМА та гудвілу для узагальнення сформованої інформації системою управлінського обліку	Форми внутрішньої фінансової звітності, примітки	Затверджені форми фінансової звітності
18	Система внутрішньої комунікації	Встановлення термінів підготовки та передачі інформації, відповідальних осіб за цей процес, внутрішніх користувачів інформації; вибір методу організації документообігу.	Графік документообігу щодо НМА із врахуванням всіх форм первинного обліку та звітності	

Узагальнено та доповнено автором на основі [11, 35, 44, 221- 223]

Додаток П

Таблиця П.1

Аналіз складових внутрішньо генерованого гудвілу

Автор	Елементи ВГГ	Можливість визнання елементу ВГГ згідно з авторським трактування його сутності
Абдулаєва Н. А., Колайко Н. А.	Популярність фірмового найменування; торговельна марка	Популярність фірмового найменування;
Бланк І. А. [13]	Передовий менеджмент, популярність фірмового найменування, ділова репутація, монополістичні переваги, інноваційні технології	Передовий менеджмент популярність фірмового найменування монополістичні переваги
Бондар М. І.	Кваліфікація персоналу, високий рівень менеджменту	Кваліфікація персоналу
Подольна В. В. [136]	Стратегія розвитку, кваліфікований персонал, висока якість продукції, постійні клієнти, надійні постачальники, стабільні ділові зв'язки	кваліфікований персонал висока якість продукції, стабільні ділові зв'язки
Сімачов Ю. В.	Висококваліфікований персонал, передовий менеджмент, популярність фірмового найменування; ділова репутація, торговельна марка, ліцензії, впливовість	впливовість
Травін В. В. [201]	Інформаційні зв'язки, що сформовані внаслідок діяльності підприємства (ділова репутація, рекламні заходи, переговори) та інформаційні зв'язки сформовані персоналом (проходження тренінгів, курсів; участь у семінарах, форумах; професійна перепідготовка, навчання)	Інформаційні зв'язки
Уманців Г. В. [204]	Інтелектуальний капітал, який включає: 1) людський капітал (працівники); 2) технологічний (структурний) капітал - програмне забезпечення, патенти, торговельні марки; 3) клієнтський капітал (зв'язки із споживачами)	зв'язки із споживачами
Швіндіна Г. О. [216]	Постійна клієнтська база, лояльність споживачів, ділова репутація	лояльність споживачів

Узагальнено автором

Додаток Р

Таблиця Р.1

Авторський підхід до виділення структурних елементів внутрішнього гудвілу підприємства

Групи активів підприємства, що генерують додаткові вигоди у формі внутрішнього гудвілу			Згенеровані додаткові вигоди, що становлять гудвіл підприємства			
Група нематеріальних активів	Складові нематеріальних активів	Елементи НА	Згенерований елемент гудвілу	Сутність елементу та вигоди від наявності, сформованості та якості управління активами підприємства	Складові ВГГ	Група елементів ВГГ
1. Нематеріальні активи, отримані в результаті інтелектуальної діяльності (НА інформаційно-інтелектуального характеру)	1.1. Нематеріальні активи, сформовані в результаті інноваційної діяльності	Патенти, авторські права, сертифікати, рецепти, формули, проекти нематеріальне ноу-хау	висока якість продукції	Підвищені якісні характеристики продукту, що мають ознаки інноваційності, та сприяють зростанню ціни та прибутку від реалізації продукту	ВГГ в результаті інноваційної діяльності	ВГГ, сформовані й НА інформаційно-інтелектуального характеру
			Унікальність продукту	Особливі якості продукту за рахунок інноваційності, що виокремлюють його з числа продуктів на ринку, та сприяють зростанню ціни та прибутку від реалізації продукту		
			Розширення асортименту	Зростання різноманітності продукції за рахунок розробки нових видів, що сприяє зростанню частки на ринку та фінансових результатів діяльності підприємства		
	1.2. Інформаційні активи	бази даних, власна/отримана інформація, відображається на	досвід роботи працівників	Накопичений обсяг інформації щодо порядку ведення діяльності, що дозволяє оптимізувати процес роботи підприємства за всіма напрямками, скоротити витрати та підвищити фінансові результати	ВГГ від наявності інформаційного ресурсу	

Продовження додатку Р
Продовження таблиці Р.1

Групи активів підприємства, що генерують додаткові вигоди у формі внутрішнього гудвілу			Згенеровані додаткові вигоди, що становлять гудвіл підприємства			
		матеріальних носіях; система управління бізнесом, розкрита у внутрішній документації, комерційна таємниця	досвід управління	Накопичений обсяг інформації щодо порядку управління всіма сферами діяльності, що дозволяє оптимізувати процес роботи підприємства та підвищити його фінансові результати		
			Впливовість	Можливість виходу на нові ринки та прийняття оперативних рішень на основі володіння інформацією		
			мотивація	Перспективність		
	1.3. Інтелектуальні активи	Придбані об'єкти інтелектуальної власності, технології виробництва досвід і компетентність співробітників, знання, організаційна структура підприємства,	Якість менеджменту	Можливість менеджменту приймати ефективні рішення, що впливає на рентабельність підприємства і враховується при оцінці підприємства	ВГГ, сформовані й інтелектуальними активами	
			Кваліфікація та знання персоналу	Рівень знань та освіти персоналу, що характеризує їх здатність до отримання нових знань та оптимізації бізнес-процесів		
			Професіоналізм персоналу	Вміння використовувати знання та досвід, що впливає на рентабельність підприємства		
			Творчі, креативні здібності	Можливість персоналу до створення унікальних інтелектуальних активів, сформована за рахунок підвищення кваліфікації		

Продовження додатку Р
Продовження таблиці Р.1

Групи активів підприємства, що генерують додаткові вигоди у формі внутрішнього гудвілу			Згенеровані додаткові вигоди, що становлять гудвіл підприємства			
			корпоративна культура	Сформовані традиції ведення діяльності та співпраці працівників та підрозділів, сформована за рахунок внутрішньокорпоративної роботи з персоналом		
			дружність і співпраця колективу	Сформованість колективу за рахунок витрат на заходи у соціальній сфері підприємства (тім-білдинг та ін.), що впливають на підвищення результативності діяльності підприємства		
1.4. Ділова репутація підприємства	торгові марки, вартість бренду, соціальні мережі, відносини з покупцями, відносини з постачальниками, репутація,	Фірмовий стиль	Унікальність елементів діяльності та продукції, сформована створеним брендом та торговими марками, що сприяє стійкості та розширенню діяльності	ВГГ, сформований клієнтськими відносинами		
		Престижність товарів	Позиціонування товарів, сформоване маркетинговими заходами			
		домінуючі позиції на ринку	Зростання долі ринку за рахунок проведених рекламних та маркетингових заходів, що сприяє росту доходу			
		Імідж підприємства	Позиціонування підприємства в результаті співпраці з клієнтами та контрагентами, що спонукає розширення діяльності та появу нових клієнтів			
		лояльність споживачів	Впевненість підприємства у продовженні співпраці з клієнтами, що сприяє росту доходів			

Продовження додатку Р
Продовження таблиці Р.1

Групи активів підприємства, що генерують додаткові вигоди у формі внутрішнього гудвілу			Згенеровані додаткові вигоди, що становлять гудвіл підприємства			
			стабільність ділових зв'язків	Стійкість співпраці з контрагентами, що сприяє оптимізації витрат та підтримки якості продукції		
			трудова етика з контрагентами	Налагодженість роботи в результаті витрат на налагодження співпраці, що сприяє позитивному іміджу підприємства		
2. Нематеріальні активи неінтелектуального характеру	2.1. Нематеріальні активи, сформовані в ІТ-сфері підприємства	Програмне забезпечення, інтернет-домени, сайт компанії Електронна мережа зв'язку та канали зв'язку	Оперативність роботи	Швидкість випуску продукції та прийняття рішень, забезпечені налагодженістю каналів комунікації	ВГГ, сформований в ІТ-сфері підприємства	ВГГ, сформований НА неінтелектуального характеру
			Впізнаваність підприємства	Сформований додатковий імідж за рахунок розроблених сайтів та сторінок в соціальних мережах		
			Швидкість поширення маркетингової інформації	Оперативність розповсюдження інформації у зовнішньому середовищі через сайт та соціальні мережі, що підвищує ефективність маркетингових заходів		
			Якість внутрішньої інформації	Змістовне наповнення інформації в результаті, забезпечення налагодженістю каналів комунікації		
	2.2. Права користування майном і ресурсами	права користування майном, права на товарні знаки, ліцензійні договори, тощо.	Географія діяльності	Додаткові переваги від ведення діяльності на певних територіях чи з використанням певних ресурсів	ВГГ, сформований наявністю прав на користування майном і ресурсами	
			Розширення складових та асортименту продукції	Результат використання унікальних технологій чи матеріальних ресурсів, що вимагають дозволів		

Продовження додатку Р
Продовження таблиці Р.1

Групи активів підприємства, що генерують додаткові вигоди у формі внутрішнього гудвілу			Згенеровані додаткові вигоди, що становлять гудвіл підприємства			
	2.3. Договірні права	Франчайзингові договори, спонсорські договори, , маркетингові договори	домінуючі позиції на ринку	Конкурентні переваги, обумовлені умовами договорів, що можуть проявлятися у збільшенні доходів та зниженні витрат	ВГГ, сформований договірною базою	
			Вигоди від місцезнаходження підприємства			
			монополістичні переваги			
3. Криптовалюта	Типи криптовалют		Імідж передового підприємства	Позитивний вплив на формування іміджу серед клієнтів та контрагентів	ВГГ, сформований наявністю криптовалют	
			Зниження неплатоспроможності та втрати активів	Стійкість до ризику втрати фінансових активів та можливості проведення платежів у разі проблем з банківською системою		
			Додаткові засоби платежу, накопичення	Створення інноваційних операцій, що сприятиме співпраці з передовими клієнтами та контрагентами		
Матеріальні активи	Види матеріальних активів	Наявність новітньої автоматизованої технічної бази	ефективність виробництва	Швидший та ефективніший випуск продукції, що сприяє росту рентабельності	ВГГ, сформований матеріальними активами	
			якість продукції	Зростання якості за рахунок покращеної обробки в процесі виробництва		
		Номенклатура та асортимент продукції	Задоволеність попиту	Зростання обсягів продажів та збільшення постійних клієнтів за рахунок різноманітності пропозиції		

Додаток С

Таблиця С.1

Аналіз можливості застосування методів до оцінки елементів гудвілу

Метод	Сутність методу	Порядок визначення гудвілу	Переваги методу	Недоліки методу	Елемент ВГГ
<i>Ринковий підхід</i>					
За допомогою показника ділової активності		До показника середньорічного обсягу продажу застосовують коефіцієнт, який визначають емпірично, виходячи з аналізу угод купівлі-продажу за подібними підприємствами		Складність ідентифікації та підбору подібних підприємств	Згенерований іншими активами
<i>Дохідний підхід</i>					
Розрахунок середньогалузевої суми прибутку (І. Бланк)	гудвіл формується за рахунок надлишкового прибутку підприємства, одержаного від сумарного ефекту численних синергізмів.	$GW = \overline{ЧП} - \bar{A} * \bar{RA}$ де ЧП – середньорічна сума чистого прибутку підприємства, грн.; \bar{A} – середньорічна вартість активів підприємства, грн.; \bar{RA} – середньогалузева норма рентабельності активів, %. Іншим варіантом є використання фактичних показників суми прибутку і вартості активів з врахуванням суми прогнозного дисконтованого прибутку		Перевищення суми активів над прибутком не є негативною ефективністю діяльності. Порушення економічної сутності гудвілу: його представлення як додаткового доходу, а не нематеріальних активів, що не відображенні в системі обліку	Всі елементи
Метод надлишкового прибутку	Гудвіл розглядається як різниця між прибутком та активами; включає порівняння прибутковості підприємства та	$GW = a ([ЧПф - \bar{RA} * Aф] [(1 + a) - n])$ де a – ставка дисконтування надлишкового прибутку, що відображає ризики, які властиві сфері діяльності підприємства, %; n – прогнозований період	Наявність економічного ефекту від гудвілу в бізнесі	не наводиться методика розрахунку ставки дисконтування; Перевищення суми активів над прибутком не є показником негативною ефективності діяльності	Всі елементи

Продовження додатку С
Продовження таблиці С.1

Метод	Сутність методу	Порядок визначення гудвілу	Переваги методу	Недоліки методу	Елемент ВГГ
	середніх показників галузі	використання гудвілу, роки		Порушення економічної сутності гудвілу: його представлення як додаткового доходу, а не нематеріальних активів, що не відображенні в системі обліку	
Метод надлишкових ресурсів [3]	Порівняння фактичної ринкової вартості використаних ресурсів з їх номінальною вартістю.		Можливість оцінки підприємств в перед продажем.	Основа отримання прибутку складають не тільки чисті активи. Надлишкові ресурси формуються не тільки за рахунок власних коштів	Всі елементи
Визначення обсягу реалізації продукції (І. Бланк)	Основою методу є розрахунок середньогалузевого коефіцієнта рентабельності реалізації товарів	$GW = \overline{ЧП} - \overline{ОР} * M$ $\overline{ОР} - \text{середньорічний обсяг реалізації продукції підприємства, грн.}$ $M - \text{коефіцієнт рентабельності реалізації товарів, що визначається як частка чистого прибутку в обсязі реалізації продукції.}$	Можна застосовувати в процесі поточної діяльності	Порушення економічної сутності гудвілу: його представлення як додаткового доходу, а не нематеріальних активів, що не відображенні в системі обліку	Узагальнююча оцінка всіх елементів ВГГ
Лівериджний метод (В. Єлісеєв)	Базується на теорії фінансового левєриджу, тобто залежності рентабельності підприємства від ступеню використання позикових коштів	$GW = Apr * LVfio * gq$ $LVfio - \text{інтегральний фінансово-інвестиційний левєридж, \%}$ $Apr - \text{первісна вартість активів підприємства}$ $gq - \text{відхилення від планових обсягів реалізації продукції}$ $LVfio = \frac{EBIT + FC}{EBIT - I - DEP}$		Порушення економічної сутності гудвілу: його представлення як додаткового доходу, а не нематеріальних активів, що не відображенні в системі обліку	Не рекомендується застосування

Продовження додатку С
Продовження таблиці С.1

Метод	Сутність методу	Порядок визначення гудвілу	Переваги методу	Недоліки методу	Елемент ВГГ
		де ЕВІТ – прибуток до виплати відсотків і податків, грн.; FC– постійні витрати, грн.; I – витрати з обслуговування боргу, грн.; DEP – сума амортизаційних відрахувань, грн.			
Кваліметричний метод (В. Єлісеєв)	заснований на принципах кваліметрії – науки про вимірювання і оцінку якості предметів і процесів	$GW = W - W_f - IA,$ де: W – рівень зношування (втрати корисності) всіх активів підприємства, %; W _f – рівень фізичного зношування позаоборотних активів, %; IA – вартість нематеріальних активів, грн. $W = 1 - K_f,$ де K _f – коефіцієнт корисності діяльності підприємства, %. $K_f = \frac{NOI_f}{NOI_{pr}}$ NOI _f – чистий операційний доход підприємства, грн.; NOI _{pr} – проектна величина чистого доходу, яка дорівнює відхиленню максимальної величини доходу від мінімально можливого рівня, грн	Розширює можливості внутрішнього потенціалу підприємства	Спірна формула визначення рівня зношваності, що базується на відхиленні величини доходу, тобто не показує рівень втрати корисності активів Крім того, формула розрахунку гудвілу включає абсолютні та відносні показники, що порушує базові математичні принципи	Не рекомендується застосування

Продовження додатку С
Продовження таблиці С.1

Метод	Сутність методу	Порядок визначення гудвілу	Переваги методу	Недоліки методу	Елемент ВГГ
Мультиплікативний метод	Визначення прибутку, отриманого за рахунок репутації підприємства		Оцінка внутрішньої репутації підприємства. Визначення поточного та майбутнього обсягів прибутку	«Однобокість» бачення репутації підприємства вимагає удосконалення метода	Повністю не ідентифіковані активи
Методика компаній «Brand Finance» та «Interbrand» [3]	Вартість репутації та бренду визначається перевищенням прибутку порівняно із продажем «небрендованої» продукції		Підвищення ролі бренду, можливість брати участь у формуванні та коригуванні бренду працівникам підприємства	Складність об'єктивної оцінки значення норми прибутковості	Повністю не ідентифіковані активи
Альтернативний метод		розрахунок різниці між вартістю підприємства за умов наявності певних нематеріальних ресурсів та відсутності їх використання	Аналог методу надлишкового прибутку, оцінка ефекту ВГГ на підприємство	Трудомісткість виділення елементів ВГГ	Повністю, частково не ідентифіковані активи

Продовження додатку С
Продовження таблиці С.1

Метод	Сутність методу	Порядок визначення гудвілу	Переваги методу	Недоліки методу	Елемент ВГГ
Використання знижки на неконтрольній характер[2]	Гудвіл визначається як дисконтований майбутній прибуток в акціях компанії	$GW = (qM - ЧВ_{\Pi}) - Н$ де GW – гудвіл, q – ціна акції контрольного пакета, грн.; M – загальна кількість випущених акцій, шт.; Н – загальна величина знижки на неконтрольний характер, грн. Сама знижка на неконтрольний характер представляє різницю між вартістю акцій підприємства контрольного й неконтрольного пакетів	В акції підприємства закладається вартість гудвілу, що відображає ринкову вартість підприємства	множення ціни акції контрольного пакета на загальний обсяг випуску акцій призводить до штучного завищення ринкової вартості підприємства. Обмеження застосування лише для акціонерних товариств у зв'язку з використанням показника курсу акцій	Узагальнююча оцінка всіх елементів ВГГ
Оцінка на основі ринкової капіталізації	Гудвіл визначається різницею між ринковою вартістю компанії та ринковою вартістю скоригованих чистих активів	$GW = \sum_{i=1}^n m_i * C_i - ЧВ_{\Pi}$ де $i=1, 2, 3, \dots$, n – кількість різновидів акцій компанії, шт.; m_i – обсяг випущених акцій i-го виду, шт.; C_i – курс акції i-го виду, грн.	Може застосовуватися для складання фінансової звітності, адже відповідає нормам ПСБО 19 та МСФЗ 22	Обмеження застосування лише для акціонерних товариств у зв'язку з використанням показника курсу акцій	Узагальнююча оцінка всіх елементів ВГГ

Узагальнено на основі [29, 124, 182, 197, 201, 212], опубліковано в [82].

Додаток Т

Таблиця Т.1

Показники оцінки впливу факторів формування гудвілу на інвестиційну привабливість підприємства

Показник	Сутність показника	Метод оцінки		Порядок розрахунку	Шкала виміру
		вартісний	експертний		
Показники оцінки привабливості підприємства для інвестування					
Темп росту доходу (y_1)	Показник зростання доходу, що є показником отримання додаткових економічних вигід	+		(Чистий дохід поточного періоду/ Чистий дохід минулого періоду) * 100%	[0; ∞], оцінка у %
Темп росту прибутку (y_2)	Показник зростання прибутку, що є основою зростання вартості підприємства	+		(Чистий прибуток поточного періоду/ Чистий прибуток минулого періоду) * 100%	[0; ∞], оцінка у %
Рентабельність активів (y_3)	Прибутковість наявних активів; зростання може бути результатом накопичення гудвілу та підвищення ефективності діяльності	+		ROA = чистий прибуток / сукупні активи * 100	[0; ∞], оцінка у %
Операційний важіль (y_4)	Показник структури витрат та здатності прискорювати темпи приросту операційного прибутку стосовно темпів приросту обсягу реалізації продукції. Є ідентифікатором якості системи управління та кваліфікації управлінського персоналу відповідно до співставлення темпів зміни структури витрат та умов господарювання	+		Постійні витрати / змінні витрати	[0; ∞]
Рентабельність інвестицій (y_5)	Прибутковість капіталовкладень; зростання може бути результатом накопичення гудвілу та підвищення ефективності діяльності	+		чистий прибуток / капітальні вкладення * 100%	[0; ∞], оцінка у %
Коефіцієнт оборотності активів (y_6)	Характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних у нього ресурсів незалежно від джерел їх залучення	+		чистий дохід / сукупні активи	[0; ∞]

Продовження додатку Т
Продовження таблиці Т.1

Показник	Сутність показника	Метод оцінки		Порядок розрахунку	Шкала виміру
		вартісний	експертний		
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів (y_7)	Показник власних можливостей фінансування діяльності; підвищення є результатом збільшення прибутку та накопичення гудвілу	+		Обсяг власного капіталу / залучені джерела фінансування	$[0; \infty]$
Коефіцієнт покриття (y_8)	Показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань; показник накопичення економічних вигід	+		оборотні активи / поточні зобов'язання підприємства	$[0; \infty]$
Коефіцієнт оновлення основних засобів (y_9)	Активність оновлення ОЗ; показує ступінь капіталізації отриманих економічних вигід у розвиток діяльності	+		первісна вартість ОЗ, що надійшли за період / первісна вартість ОЗ на кінець періоду	0-1
За рахунок не ідентифікованих нематеріальних активів					
Наявність та якість клієнтської бази (x_1)	Характеризує якість роботи з клієнтами, існуючу репутацію підприємства, лояльність покупців, тобто клієнтський капітал, що впливає на зростання доходу та прибутку підприємства		+	Експертна оцінка на основі аналізу діяльності, відповідно до шкали оцінювання	0-1
Наявність та якість власних торгових марок та брендів (x_2)	Характеризує визнання підприємства у ринковому середовищі, його позиціонування, що впливає на клієнтський капітал та є засобом створення додаткового доходу		+	Експертна оцінка на основі аналізу діяльності, відповідно до шкали оцінювання	0-1
Якість системи менеджменту (x_3)	Характеризує кваліфікацію та досвід управлінського персоналу, якість розробки організаційної структури підприємства		+	Експертна оцінка на основі аналізу діяльності, відповідно до шкали оцінювання	0-1

Продовження додатку Т
Продовження таблиці Т.1

Показник	Сутність показника	Метод оцінки		Порядок розрахунку	Шкала виміру
		вартісний	експертний		
Час дифузії інформації (x ₄)	Показник часу корисного використання інформації; чим нижчою є дифузійність, тим швидше інформація втрачає ознаки продуктивного ресурсу та можливості до принесення економічних вигід		+	Експертна оцінка	в місяцях
Рівень альтернативного прибутку (x ₅)	Частина прибутку, що генерується наявною інформаційною складовою нематеріальних ресурсів		+	Експертна оцінка за шкалою оцінювання	0-100%
Коефіцієнт стабільності кадрів (x ₆)	Показує частку працівників, які пропрацювали на підприємстві більше 3х років; характеризує досвідченість працівників, що впливає на ефективність діяльності	+		Кількість працівників зі стажем більше 3х років / середньооблікова кількість працівників	0-1
Коефіцієнт підвищення кваліфікації (x ₇)	Частка працівників, які підвищували кваліфікацію в аналізованому періоді; характеризує діяльність підприємства з підвищення інтелектуального потенціалу	+		кількість працівників, які підвищували кваліфікацію / середньооблікова кількість працівників	0-1
Коефіцієнт інтелектуального рівня працівників (x ₈)	Показує частку працівників з науковим ступенем; характеризує рівень інтелектуального потенціалу та можливостей до провадження інновацій	+		кількість працівників з науковим ступенем / середньооблікова кількість працівників	0-1
Частка витрат на підвищення кваліфікації в операційних витратах (x ₉)	Характеризує рівень витрат на перепідготовку та підвищення кваліфікації; відображає формування інтелектуального потенціалу	+		Витрати на підвищення кваліфікації / операційні витрати	0-1

Продовження додатку Т
Продовження таблиці Т.1

Показник	Сутність показника	Метод оцінки		Порядок розрахунку	Шкала виміру
		вартісний	експертний		
Коефіцієнт раціоналізаторської активності (x_{10})	Показує кількість винаходів та раціоналізаторських пропозицій на одного працівника; характеризує рівень інноваційної та інтелектуальної діяльності, потенційні можливості до підвищення ефективності діяльності	+		Кількість винаходів та раціоналізаторських пропозицій / середньооблікова кількість працівників	$[0; \infty]$, оцінка в одиницях
Трудомісткість виробництва (x_{11})	Показує, скільки трудовитрат в середньому необхідно для виготовлення одиниці продукції; зниження показника показує підвищення ефективності діяльності, в т.ч. за рахунок інтелектуальної та інноваційної складової	+		Витрати на оплату праці / обсяг випуску продукції	$[0; \infty]$, оцінка в грошових одиницях
За рахунок витрат на інноваційну діяльність					
Частка витрат на інновації (z_1)	Частка витрат на НДДКР з загальної суми операційних витрат; показник активності проведення інноваційної діяльності та формування інформаційно-інтелектуальних ресурсів	+		Витрати на НДДКР / операційні витрати	0-1
Темп росту витрат на інновації (z_2)	показник активності проведення інноваційної діяльності та формування інформаційно-інтелектуальних ресурсів	+		(Витрати на НДДКР поточного періоду/ витрати на НДДКР минулого періоду) * 100%	$[0; \infty]$, оцінка у %
Частка витрат на організаційні, процесні та маркетингові інновації (z_3)	Частка витрат на інновації, що не перетворюються у продуктову форму, але формують інформаційно-інтелектуальний ресурс	+		витрати на організаційні, процесні та маркетингові інновації / загальна сума витрат на інновації	0-1

Продовження додатку Т
Продовження таблиці Т.1

Показник	Сутність показника	Метод оцінки		Порядок розрахунку	Шкала виміру
		вартісний	експертний		
За рахунок ідентифікованих нематеріальних активів					
Темп росту нематеріальних активів (НА) (m_1)	Показник збільшення нематеріальних активів підприємства, що є основою формування гудвілу та зростання вартості підприємства	+		(Балансова вартість НМА поточного періоду / Балансова вартість НМА минулого періоду) * 100%	$[0; \infty]$, оцінка у %
Частка НА в активах підприємства (m_2)	Показник нематеріальної складової в активах, що є виміром потенціалу до створення гудвілу	+		Балансова вартість НМА / сукупна вартість активів	0-1
Частка прав на користування ресурсами та ліцензій в НА (m_3)	Частка нематеріальних активів, що не відносяться до інтелектуальної та інформаційної складової економічного потенціалу; використання для аналізу впливу не інтелектуальної складової на гудвіл	+		Балансова вартість ліцензій та прав на користування ресурсами / Балансова вартість НМА	0-1
Частка патентів в НА (m_4)	Частка НА як результату інтелектуальної та інноваційної діяльності	+		Балансова вартість патентів / Балансова вартість НМА	0-1
Частка програмного забезпечення в НА (m_5)	Частка НА як складової організаційної структури менеджменту підприємства	+		Балансова вартість програмного забезпечення / Балансова вартість НМА	0-1
Коефіцієнт оновлення НА (m_6)	Активність впровадження нововведень та оновлення НА; показує потенціал до формування гудвілу за рахунок оновлення НА	+		первісна вартість НМА, що надійшли за період / первісна вартість НМА на кінець періоду	0-1
Частка капітальних інвестицій в НА (m_7)	Показник активності інвестування в нематеріальні активи та формування гудвілу	+		капітальні інвестиції в НА / загальна сума капітальних інвестицій	0-1
За рахунок матеріальних активів					

Продовження додатку Т
Продовження таблиці Т.1

Показник	Сутність показника	Метод оцінки		Порядок розрахунку	Шкала виміру
		вартісний	експертний		
Темп росту суми основних засобів (ОЗ) (n_1)	Показник збільшення основних засобів підприємства, що розширює можливості до зростання ефективності діяльності	+		(Балансова вартість ОЗ поточного періоду/ Балансова вартість ОЗ минулого періоду) * 100%	[0; ∞], оцінка у %
Середній вік обладнання (n_2)	Середній строк служби обладнання, що характеризує його продуктивність та можливості до зростання гудвілу	+	+	Розрахунок середнього строку або експертна оцінка на основі аналізу діяльності	[0; ∞], оцінка у роках
Коефіцієнт придатності основних засобів (n_3)	Показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації, та відображає ступінь впливу на ефективність діяльності	+		Залишкова вартість ОЗ / Первісна вартість ОЗ	0-1
Коефіцієнт зносу основних засобів (n_4)	Показує ступінь придатності ОЗ для використання та можливості їх продуктивності	+		Сума зносу ОЗ / первісна вартість ОЗ	0-1
Частка виробничих основних засобів (n_5)	Придатність основних засобів для виробничої діяльності, продукування результативності та генерування економічних вигід	+		ОЗ виробничого призначення / Загальна сума основних засобів	0-1
Частка основних засобів виробничого призначення в активах (n_6)	Частка продуктивних активів підприємства, що забезпечують продуктивність діяльності та підвищення прибутку	+		ОЗ виробничого призначення / загальна вартість активів	0-1
Коефіцієнт оборотності оборотних активів (n_7)	Показує ефективність управління матеріальними активами	+		чистий дохід / оборотні активи	0-1
Фондовіддача (n_8)	Характеризує продуктивність основних засобів та якість наявних основних фондів підприємства	+		Чистий дохід / середньорічна вартість ОЗ	[0; ∞], у грошових одиницях

Розроблено автором

Додаток У

Таблиця У.1

Основна інформація про досліджувані підприємства

№	Назва	Адреса	Середня кількість працівників (2020 р.)	КВЕД
1	Акціонерне Товариство "Турбоатом"	м. Харків	2949	28.11 Виробництво двигунів і турбін, крім авіаційних, автотранспортних і мотоциклетних двигунів 33.20 Установлення та монтаж машин і устаткування
2	Публічне Акціонерне Товариство "Інтерпайп Нижньодніпровський трубопрокатний завод" ПАТ "Інтерпайп НТЗ"	м. Дніпро	4119	24.20 - Виробництво труб, порожнистих профілів і фітінгів зі сталі 24.10 - Виробництво чавуну, сталі та феросплавів
3	Акціонерне Товариство "Харківський машинобудівний завод "Світло Шахтаря" АТ "Світло Шахтаря"	м. Харків	1801	28.92 - Виробництво машин і устаткування для добувної промисловості та будівництва 33.12 - Ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення
4	Акціонерне Товариство "Гідросила" АТ "Гідросила"	м. Кропивницький, Кіровоградська область	981	28.12 виробництво гідравлічного та пневматичного устаткування 28.30 виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства
5	Акціонерне товариство "Бердичівський машинобудівний завод "Прогрес" АТ "БМЗ "Прогрес"	Житомирська область	811	28.29 виробництво інших машин і устаткування загального призначення, н. в. і. у. 28.49 виробництво інших верстатів
6	Приватне акціонерне товариство "Дніпропетровський агрегатний завод" АТ «ДАЗ»	м. Дніпро	902	30.30 Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів супутнього устаткування, 28.12 Виробництво гідравлічного та пневматичного устаткування 27.11 Виробництво електродвигунів, генераторів і трансформаторів

Продовження додатку У
Продовження таблиці У.1

№	Назва	Адреса	Середня кількість працівників (2020 р.)	КВЕД
7	Приватне акціонерне товариство "Кременчуцький завод дорожніх машин" ПрАТ "Кредмаш"	Полтавська обл.	2082	28.92 - виробництво машин і устаткування для добувної промисловості та будівництва 29.10 - виробництво автотранспортних засобів 49.41 - вантажний автомобільний транспорт
8	Приватне акціонерне товариство "Харківський тракторний завод" ПрАТ «ХТЗ»	м. Харків	1102	28.30 виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства
9	Акціонерне товариство "Дніпроважмаш" АТ "Дніпроважмаш"	м. Дніпро,	1798	28.91 - Виробництво машин та устаткування для металургії 24.10 - Виробництво чавуну сталі та феросплавів 25.99.29.1 - Вироби вилітані з металів чорних, інші
10	Приватне акціонерне товариство "Запорізький автомобілебудівний завод"	м. Запоріжжя	876	29.10 Виробництво автотранспортних засобів 45.31 Технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів
11	Акціонерне товариство «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» АТ «Сумське НВО»	м. Суми	1002	28.13 Виробництво pomp і компресорів 28.29 виробництво інших машин

Узагальнено автором за даними [164-174]

Додаток Ф

Таблиця Ф.1

Система показників для канонічного моделювання

Показник	Одиниця виміру	Умове позначення	АТ "Турбоатом"				ПАТ "Інтерпайп НТЗ"				АТ "Світло Шахтаря"			
			2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Темп росту доходу	%	У1	109,718	110,006	107,931	51,917	204,654	132,157	107,026	64,755	125,441	129,864	118,422	90,557
Темп приросту прибутку	%	У2	-33,314	7,581	-58,907	-12,026	127,263	231,760	246,564	-99,357	-67,660	158,497	-1413,600	105,921
Рентабельність активів	%	У3	11,875	10,341	4,195	3,689	2,283	6,006	17,913	0,117	-4,077	2,486	-38,829	2,121
Операційний важіль	коефіцієнт	У4	0,698	0,402	0,649	0,573	0,350	0,433	0,437	0,465	0,286	0,738	0,617	0,433
Рентабельність інвестицій	%	У5	38,265	39,038	11,844	19,799	2,511	6,551	25,835	0,180	-6,423	3,280	-40,000	2,657
Коефіцієнт оборотності активів	коефіцієнт	У6	0,397	0,354	0,377	0,196	0,762	0,798	0,735	0,483	0,569	0,771	1,085	0,906
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	коефіцієнт	У7	2,896	2,838	2,604	2,708	0,006	0,062	0,292	0,338	0,936	0,905	0,279	0,194
Коефіцієнт покриття	коефіцієнт	У8	1,901	2,064	2,251	2,424	0,798	0,893	1,223	1,355	1,702	1,665	0,958	0,754
Коефіцієнт оновлення основних засобів	коефіцієнт	У9	0,0021	0,0021	0,0026	0,0010	0,1006	0,1145	0,1252	0,1684	0,2066	0,1106	0,1017	0,0562
Наявність та якість клієнтської бази	коефіцієнт	х1	0,8	0,9	0,8	0,7	0,8	0,9	0,8	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7
Наявність та якість власних торгових марок та брендів	коефіцієнт	х2	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5

Продовження додатку Ф
Продовження таблиці Ф.1

Показник	Одиниця виміру	Умовне позначення	АТ "Турбоатом"				ПАТ "Інтерпайп НТЗ"				АТ "Світло Шахтаря"			
			2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Якість системи менеджменту	коефіцієнт	x3	0,7	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,9	1	0,6	0,7	0,7	0,8
Час дифузії інформації	коефіцієнт	x4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Рівень альтернативного прибутку	%	x5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Коефіцієнт стабільності кадрів	коефіцієнт	x6	0,8223	0,8599	0,8741	0,9135	0,8618	0,8606	0,8301	0,8781	0,8261	0,8598	0,8723	0,8962
Коефіцієнт підвищення кваліфікації	коефіцієнт	x7	0,2705	0,2277	0,4103	0,1811	0,3452	0,3301	0,2181	0,3326	0,4571	0,5159	0,4607	0,3687
Коефіцієнт інтелектуального рівня працівників	%	x8	0,0857	0,0865	0,0866	0,1017	0,0649	0,0626	0,0838	0,0971	0,1504	0,1513	0,1551	0,1666
Частка витрат на підвищення кваліфікації в операційних витратах	%	x9	0,0608	0,0499	0,0716	0,0517	0,0169	0,0143	0,0163	0,0223	0,0510	0,0405	0,0354	0,0355
Коефіцієнт раціоналізаторської активності	коефіцієнт	x10	0,0011	0,0012	0,0014	0,0020	0,0024	0,0035	0,0094	0,0107	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Трудомісткість виробництва	коефіцієнт, грн/грн	x11	0,3033	0,2905	0,2810	0,2861	0,0553	0,0516	0,0642	0,0829	0,2416	0,2604	0,2864	0,3146
Частка витрат на інновації	%	i1	0,057	0,071	0,067	0,046	0,008	0,080	0,033	0,056	0,003	0,006	0,007	0,000
Темп росту витрат на інновації	%	i2	155,196	137,073	121,249	37,769	57,825	1305,720	34,794	133,150	100	231,034	126,866	0,000
Частка витрат на організаційні, процесні та маркетингові інновації	коефіцієнт	i3	0,16	0,64	0,1	0	0,09	0,24	0,22	0,09	0	0	0	0

Продовження додатку Ф
Продовження таблиці Ф.1

Показник	Одиниця виміру	Умовне позначення	АТ "Турбоатом"				ПАТ "Інтерпайп НТЗ"				АТ "Світло Шахтаря"			
			2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Темп росту НМА	%	m1	68,116	3511,702	38,413	15,694	319,16	53,959	334,974	92,093	628,306	176,92	122,17	96,122
Частка НМА в активах підприємства	%	m2	0,0013	0,0437	0,0171	0,0026	0,0696	0,0298	0,0921	0,0948	0,1770	0,3401	0,5504	0,3480
Частка прав на користування ресурсами та ліцензій в НМА	коефіцієнт	m3	0,13	0,26	0,53	0,05	0,13	0,16	0,10	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
Частка патентів в НМА	коефіцієнт	m4	0,00	0,00	0,01	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Частка програмного забезпечення в НМА	коефіцієнт	m5	0,87	0,74	0,46	0,90	0,87	0,84	0,90	0,90	1,00	1,00	1,00	1,00
Коефіцієнт оновлення НМА	коефіцієнт	m6	0,004	0,553	0,024	0,001	0,413	0,052	0,423	0,037	0,420	0,298	0,194	0,074
Частка капітальних інвестицій в НМА	%	m7	0,063	11,871	0,482	0,043	1,637	3,436	1,627	3,447	3,696	5,376	5,265	3,153
Темп росту суми основних засобів	%	n1	494,84	91,535	92,966	94,037	96,559	105,34 2	112,053	116,332	93,807	93,090	96,462	108,960
Середній стан обладнання	коефіцієнт	n2	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8	0,6	0,6	0,5	0,5
Коефіцієнт придатності ОЗ	коефіцієнт	n3	0,231	0,212	0,197	0,185	0,611	0,593	0,586	0,620	0,600	0,521	0,482	0,477
Частка ОЗ виробничого призначення в активах	коефіцієнт	n4	0,333	0,294	0,279	0,257	0,193	0,161	0,149	0,186	0,140	0,140	0,195	0,127
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	коефіцієнт	n5	0,785	0,807	0,731	0,338	1,025	1,003	0,909	0,613	0,671	0,908	1,380	1,398
Фондовіддача	коефіцієнт, грн/грн	n6	1,613	1,113	1,303	0,724	3,480	4,559	4,485	2,541	4,076	5,663	7,081	6,250

Продовження додатку Ф
Продовження таблиці Ф.1

Показник	АТ "Гідросила"				АТ "БМЗ "Прогрес"				АТ «ДАЗ»				ПрАТ "Кредмаш"			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Темп росту доходу	122,19 6	109,982	88,396	101,5 35	151,13 1	129,279	131,587	43,709	123,0 66	77,650	65,773	68,581	174,17 5	120,1 60	90,23 9	112,0 38
Темп приросту прибутку	31,953	-79,133	-93,153	1065, 797	-76,503	-628,339	275,973	- 203,13 8	- 21,63 2	-97,894	-65,073	1035,119	86,198	- 32,25 1	- 54,12 5	132,2 73
Рентабельність активів	11,175	2,205	0,148	1,800	0,919	-3,782	7,929	-20,032	4,894	0,104	0,040	0,484	18,343	9,971	4,761	11,40 4
Операційний важіль	0,211	0,208	0,248	0,239	0,303	0,389	0,736	0,439	0,478	0,410	0,639	0,858	0,212	0,321	0,107	0,247
Рентабельність інвестицій	9,775	1,767	0,132	1,607	0,856	-3,440	4,792	-21,868	5,101	0,107	0,051	1,280	10,466	5,719	3,467	6,254
Коефіцієнт оборотності активів	1,139	1,185	1,025	1,087	0,903	0,909	1,425	0,775	0,904	0,710	0,512	0,375	1,713	1,652	1,551	1,793
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	6,944	4,124	6,070	8,797	0,268	0,199	0,567	0,171	0,334	0,361	0,437	0,365	1,929	2,003	4,304	3,981
Коефіцієнт покриття	3,570	2,467	3,254	4,040	1,058	0,996	1,147	0,880	1,973	1,524	0,975	0,968	2,521	2,530	4,449	4,312
Коефіцієнт оновлення ОЗ	0,1295	0,1575	0,0741	0,044 2	0,0014	0,0024	0,0008	0,0002	0,058 1	0,0364	0,0118	0,0107	0,1039	0,150 6	0,043 3	0,059 4
Наявність та якість клієнтської бази	0,7	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8
Наявність та якість власних торгових марок та брендів	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Якість системи менеджменту	0,5	0,6	0,6	0,5	0,7	0,8	0,6	0,7	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8
Час дифузії інформації	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Рівень альтернативного прибутку	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

Продовження додатку Ф
Продовження таблиці Ф.1

Показник	АТ "Гідросила"				АТ "БМЗ "Прогрес"				АТ «ДАЗ»				ПрАТ "Кредмаш"			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Коефіцієнт стабільності кадрів	0,7660	0,7995	0,9078	0,829 8	0,6835	0,7002	0,7850	0,8422	0,767 9	0,8154	0,8651	0,8792	0,8082	0,828 0	0,869 7	0,916 8
Коефіцієнт підвищення кваліфікації	0,2881	0,2847	0,2905	0,309 9	0,0942	0,0797	0,0878	0,0888	0,079 8	0,1635	0,0289	0,0166	0,0753	0,146 0	0,085 1	0,100 5
Коефіцієнт інтелектуального рівня працівників	0,0887	0,0895	0,1963	0,203 9	0,0992	0,0949	0,0986	0,1233	0,077 5	0,1136	0,1751	0,2217	0,1468	0,144 1	0,152 1	0,162 1
Частка витрат на підвищення кваліфікації в операційних витратах	0,0566	0,0484	0,0491	0,052 0	0,0304	0,0281	0,0246	0,0515	0,051 5	0,0589	0,0143	0,0172	0,0136	0,025 8	0,022 0	0,023 7
Коефіцієнт раціоналізаторської активності	0,0053	0,0000	0,0000	0,000 0	0,0000	0,0104	0,0404	0,0530	0,005 8	0,0216	0,0359	0,0410	0,0098	0,023 1	0,022 3	0,011 9
Трудомісткість виробництва	0,2330	0,2811	0,2749	0,290 9	0,4505	0,1014	0,3270	0,5090	0,433 2	0,4977	0,6520	0,6472	0,2481	0,268 3	0,266 0	0,301 9
Частка витрат на інновації	0,085	0,077	0,000	0,089	0,000	0,016	0,036	0,068	0,022	0,027	0,044	0,088	0,270	0,651	0,660	0,255
Темп росту витрат на інновації	92,050	103,636	0,000	100,0 00	0,000	100,000	284,615	83,784	115,2 94	122,449	110,000	87,121	47,709	296,5 31	76,12 0	50,52 6
Частка витрат на організаційні, процесні та маркетингові інновації	0	0	0	0	0	0	0	0	0,64	0,37	0,13	0	0	0	0	0
Темп росту НМА	177,82 4	89,085	84,590	87,75 1	302,74 0	192,986	96,366	95,012	66,66 7	0,000	0,000	0,000	174,35 2	138,4 10	304,6 70	86,06 4
Частка НМА в активах підприємства	1,0288	0,8220	0,7406	0,665 9	0,1509	0,2773	0,4186	0,3740	0,000 9	0,0000	0,0000	0,0000	0,2166	0,273 9	0,995 1	0,760 8

Продовження додатку Ф
Продовження таблиці Ф.1

Показник	АТ "Гідросила"				АТ "БМЗ "Прогрес"				АТ «ДАЗ»				ПрАТ "Кредмаш"			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Частка прав на користування ресурсами та ліцензій в НМА	0,60	0,60	0,60	0,65	1,00	1,00	1,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,64	0,60
Частка патентів в НМА	0,40	0,40	0,40	0,35	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Частка програмного забезпечення в НМА	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,36	0,40
Коефіцієнт оновлення НМА	0,320	0,034	0,000	0,036	0,271	0,272	0,016	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,336	0,253	0,531	0,102
Частка капітальних інвестицій в НМА	4,425	0,444	0,000	1,655	65,056	57,041	19,048	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	4,334	2,419	27,29 3	4,850
Темп росту суми основних засобів (ОЗ)	100,81 4	118,569	94,659	94,71 6	101,44 7	110,975	108,458	95,451	109,6 91	101,550	96,329	94,212	114,67 3	129,7 60	95,09 3	92,81 8
Середній стан обладнання	0,6	0,6	0,5	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6	0,5
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,411	0,431	0,401	0,364	0,319	0,318	0,325	0,305	0,133	0,133	0,127	0,121	0,395	0,435	0,400	0,384
Частка основних засобів виробничого призначення в активах	0,351	0,373	0,376	0,365	0,145	0,153	0,260	0,234	0,248	0,290	0,327	0,302	0,125	0,148	0,169	0,139
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,557	2,556	2,183	2,502	1,212	1,188	2,022	1,235	1,474	1,098	0,783	0,577	2,045	1,950	1,882	2,170
Фондовіддача	3,261	3,268	2,736	2,934	5,002	6,087	7,305	3,140	3,361	2,475	1,646	1,184	12,167	11,91 2	9,756	11,63 0

Продовження додатку Ф
Продовження таблиці Ф.1

Показник	ПрАТ «ХТЗ»				АТ "Дніпроважмаш"				ПрАТ "Запорізький автомобілебудівний завод"				АТ «Сумське НВО»				
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	
Темп росту доходу	320,10 7	87,421	123,516	56,083	91,12 7	104,571	151,320	101,378	85,05 8	53,194	87,791	120,36 5	105,26 3	91,74 3	112, 051	102, 704	
Темп приросту прибутку	130,42 8	140,07 7	- 188,226	167,175	-1,906	181,883	134,478	153,013	52,26 5	471,202	191,763	- 89,298	-58,730	92,30 8	107, 662	105, 741	
Рентабельність активів	17,762	-6,581	5,650	15,312	- 13,21 9	11,281	-3,710	1,776	- 26,30 2	104,238	322,054	27,631	-20,271	- 42,06 7	3,26 0	87,4 52	
Операційний важіль	0,245	0,274	0,270	0,432	0,121	0,125	0,130	0,123	0,327	0,449	0,809	0,564	0,972	1,220	0,26 5	2,52 9	
Рентабельність інвестицій	24,784	-11,636	9,567	36,631	- 10,78 9	8,385	-2,211	1,137	- 40,49 6	248,367	714,025	70,098	-69,971	- 103,5 73	12,9 96	158, 810	
Коефіцієнт оборотності активів	0,624	0,504	0,606	0,345	1,116	1,217	1,756	1,608	0,397	0,226	0,210	0,202	0,150	0,148	0,16 8	0,20 6	
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	-0,190	-0,239	-0,221	-0,134	0,171	0,331	0,253	0,231	- 0,756	-0,699	7,071	4,368	-0,447	- 0,559	- 0,55 8	- 0,74 3	
Коефіцієнт покриття	1,130	0,357	0,332	3,445	1,064	1,230	1,220	1,157	0,149	0,066	8,836	3,865	0,373	0,391	0,39 1	0,21 8	
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,0058	0,0306	0,0382	0,1029	0,045 6	0,0373	0,0424	0,0561	0,006 2	0,0866	0,0184	0,1009	0,0239	0,019 4	0,02 74	0,01 28	
Наявність та якість клієнтської бази	0,6	0,5	0,5	0,5	0,7	0,7	0,7	0,8	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	

Продовження додатку Ф
Продовження таблиці Ф.1

Показник	ПрАТ «ХТЗ»			АТ "Дніпроважмаш"				ПрАТ "Запорізький автомобілебудівний завод"				АТ «Сумське НВО»				
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Наявність та якість власних торгових марок та брендів	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,9	0,9	0,9	0,9	0,6	0,6	0,6	0,6
Якість системи менеджменту	0,6	0,5	0,5	0,5	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,9	1
Час дифузії інформації	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3
Рівень альтернативного прибутку	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Коефіцієнт стабільності кадрів	0,8742	0,9123	0,8790	0,9555	0,7400	0,7974	0,8181	0,8615	0,8891	0,8228	0,9305	0,9449	0,750309	0,7151	0,6809	0,7585
Коефіцієнт підвищення кваліфікації	0,0482	0,0592	0,0562	0,0472	0,0800	0,0935	0,0999	0,0923	0,0321	0,0441	0,0695	0,0490	0,059029	0,0576	0,0380	0,0539
Коефіцієнт інтелектуального рівня працівників	0,0567	0,0769	0,0864	0,0907	0,0645	0,0645	0,0581	0,0556	0,0584	0,0918	0,1103	0,1224	0,123406	0,1314	0,1340	0,0000
Частка витрат на підвищення кваліфікації в операційних витратах	0,0073	0,0099	0,0095	0,0119	0,0129	0,0174	0,0205	0,0209	0,0070	0,0123	0,0173	0,0109	0,019685	0,0139	0,0089	0,0014
Коефіцієнт раціоналізаторської активності	0,0062	0,0092	0,0121	0,0145	0,0052	0,0065	0,0041	0,0028	0,0023	0,0018	0,0033	0,0049	0,004936	0,0061	0,0056	0,0150

Продовження додатку Ф
Продовження таблиці Ф.1

Показник	ПрАТ «ХТЗ»			АТ "Дніпроважмаш"				ПрАТ "Запорізький автомобілебудівний завод"				АТ «Сумське НВО»				
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Трудомісткість виробництва	0,1841	0,2124	0,2150	0,3053	248,0 877	0,2462	0,2458	0,2588	0,312	0,4483	0,4723	0,3353	0,3440 77	0,347 4	0,42 68	0,13 18
Частка витрат на інновації	0,031	0,042	0,026	0,027	0,027	0,035	0,057	0,074	0,503	0,831	4,413	3,117	2,4843 19	2,100	2,52 3	0,87 7
Темп росту витрат на інновації	145,40 2	117,39 1	65,657	71,795	76,06 8	137,640	213,878	133,58 8	34,30 2	100,00 0	538,75 2	77,001	74,806 61	109,8 23	73,3 59	63,8 22
Частка витрат на організаційні, процесні та маркетингові інновації	0	0	0	0	0	1	0,6	0,8	0	0	0,39	0,69	0,14	0,23	0,17	0,15
Темп росту НМА	90,902	80,801	70,045	286,817	0,000	0,000	0,000	0,000	85,54 7	84,945	79,917	74,687	102,04 1	90,39 9	85,6 87	79,3 25
Частка НМА в активах підприємства	0,0907	0,0704	0,0486	0,1455	0,000 0	0,0000	0,0000	0,0000	1,191 8	1,1195	0,9050	0,4479	0,2861	0,281 9	0,24 71	0,28 33
Частка прав на користування ресурсами та ліцензій в НМА	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,10	0,11	0,16	0,15	0,00	0,00	0,00	0,00
Частка патентів в НМА	0,74	0,71	0,63	0,88	0,00	0,00	0,00	0,00	0,28	0,32	0,38	0,45	0,00	0,00	0,00	0,00
Частка програмного забезпечення в НМА	0,25	0,28	0,36	0,11	0,00	0,00	0,00	0,00	0,62	0,57	0,46	0,40	0,00	0,00	0,00	0,00
Коефіцієнт оновлення НМА	0,066	0,092	0,089	0,242	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,003	0,002	0,000	0,000	0,00 0	0,00 0

Продовження додатку Ф
Продовження таблиці Ф.1

Показник	ПрАТ «ХТЗ»			АТ "Дніпроважмаш"				ПрАТ "Запорізький автомобілебудівний завод"				АТ «Сумське НВО»				
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Частка капітальних інвестицій в НМА	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,271	0,045	0,882	1,159	15,169	0,204
Темп росту суми основних засобів (ОЗ)	94,520	97,398	103,959	104,360	86,504	84,808	86,011	92,192	98,678	97,554	83,813	111,986	102,041	99,568	91,059	70,470
Середній стан обладнання	0,7	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,849	0,806	0,781	0,759	0,162	0,135	0,114	0,101	0,332	0,325	0,318	0,352	0,363	0,378	0,435	0,466
Частка основних засобів виробничого призначення в активах	0,622	0,574	0,591	0,640	0,109	0,089	0,076	0,060	0,682	0,740	0,623	0,460	0,059	0,064	0,060	0,061
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	3,055	1,476	1,568	1,054	1,272	1,365	1,922	1,726	1,448	0,926	0,763	0,453	0,180	0,170	0,194	0,244
Фондовіддача	0,939	0,856	1,050	0,565	9,704	11,838	20,986	23,940	0,579	0,314	0,303	0,378	2,540	2,317	2,718	3,436

Розраховано автором за даними [164-174]

Додаток X

Результат канонічного модулювання взаємозв'язку показників впливу на внутрішньо генерований гудвіл та інвестиційну привабливість підприємства

Canonical Correlations

Variables in set 1:

x1
x2
x3
x4
x5
x6
x7
x8
x9
x10
x11

Variables in set 2:

Y1
Y2
Y3
Y4
Y5
Y6
Y7
Y8
Y9

Number of complete cases: 44

Canonical Correlations

		<i>Canonical</i>	<i>Wilks</i>			
<i>Number</i>	<i>Eigenvalue</i>	<i>Correlation</i>	<i>Lambda</i>	<i>Chi-Square</i>	<i>D.F.</i>	<i>P-Value</i>
1	0,777993	0,882039	0,0121325	143,386	99	0,0024
2	0,639839	0,799899	0,0546493	94,4716	80	0,1285
3	0,49563	0,70401	0,151736	61,2825	63	0,5378
4	0,386035	0,621317	0,300842	39,038	48	0,8185
5	0,285796	0,534599	0,489999	23,1839	35	0,9370
6	0,174625	0,417881	0,686077	12,2449	24	0,9770
7	0,112782	0,33583	0,831231	6,00756	15	0,9796
8	0,0604632	0,245893	0,936895	2,11847	8	0,9772
9	0,00281143	0,0530229	0,997189	0,0915001	3	0,9928

*Продовження додатку X***Coefficients for Canonical Variables of the First Set**

x1	-0,0800321	-0,0818096	0,392385	0,406441	0,451742	-0,630321	0,202309
x2	-0,861116	0,601424	-0,644346	-0,209178	0,400464	-0,435667	0,429335
x3	0,352326	-0,190978	-0,23088	-0,593897	-0,0560626	0,798235	0,399542
x4	0,12866	0,106795	-0,465087	0,28653	0,296762	0,401616	-0,104678
x5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
x6	0,0089149	-0,665431	0,300362	-0,41859	-0,193133	0,50211	-0,435095
x7	-0,154169	1,3838	0,135267	-0,507047	0,478965	0,415241	0,18572
x8	-0,598488	-0,128884	-0,0973047	0,101005	0,602472	0,0139029	-0,209822
x9	-0,264119	-0,883359	-0,112894	0,344213	-0,526224	0,436637	0,569103
x10	0,258741	0,107506	-0,0321834	-0,367909	0,712369	-0,144224	0,359194
x11	-0,183932	-0,247646	0,249375	-0,388546	-0,0359812	-0,111955	0,185455

0,967355	0,0376966
-0,277146	0,124815
-0,128935	-0,49905
-0,226887	0,186441
0,0	0,0
0,522532	0,30066
-0,964008	0,311337
-0,131434	-0,718636
-0,144303	0,218847
-0,545286	0,698576
-0,583843	-0,327764

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

Y1	-0,0748004	0,480775	0,203186	-0,0393856	-0,415878	-0,297632	-0,421885
Y2	-0,445336	-0,139092	0,508342	-0,490256	0,968373	-0,640488	-0,492512
Y3	3,41099	0,553909	-7,11803	6,84599	0,471298	3,10459	-1,9496
Y4	0,291208	0,221262	0,289655	-0,15099	1,12594	-0,332248	0,171603
Y5	-3,50839	0,115949	6,57528	-6,68273	-0,46504	-3,93693	2,52131
Y6	0,429379	-0,27547	0,794004	-0,0974736	0,432653	-0,751976	0,11088
Y7	-0,679638	0,506781	0,0858258	1,5534	-0,0278486	-0,235866	0,992715
Y8	0,0862095	-1,15914	0,191316	-1,4747	-0,181438	1,07116	-1,26549
Y9	-0,185536	0,731464	0,436519	-0,244005	0,368289	0,367806	-0,126245

0,289539	0,70993
-0,220821	0,846152
1,12507	-5,8976
0,63835	0,628362
-0,581624	4,89088
0,466963	-0,277585
0,194058	-0,219314
0,219281	0,8654
-0,027593	-0,206164

The StatAdvisor

This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 9 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$-0,0800321*x_1 - 0,861116*x_2 + 0,352326*x_3 + 0,12866*x_4 + 0,0*x_5 + 0,0089149*x_6 - 0,154169*x_7 - 0,598488*x_8 - 0,264119*x_9 + 0,258741*x_{10} - 0,183932*x_{11}$$

and

$$-0,0748004*Y_1 - 0,445336*Y_2 + 3,41099*Y_3 + 0,291208*Y_4 - 3,50839*Y_5 + 0,429379*Y_6 - 0,679638*Y_7 + 0,0862095*Y_8 - 0,185536*Y_9$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since one of the P-values is less than 0,05, that set has a statistically significant correlation at the 95,0% confidence level.

Canonical Correlations

Variables in set 1:

Y1
Y2
Y3
Y4
Y5
Y6
Y7
Y8
Y9

Variables in set 2:

z1
z2
z3

Number of complete cases: 44

Canonical Correlations

		<i>Canonical</i>	<i>Wilks</i>			
<i>Number</i>	<i>Eigenvalue</i>	<i>Correlation</i>	<i>Lambda</i>	<i>Chi-Square</i>	<i>D.F.</i>	<i>P-Value</i>
1	0,554359	0,744553	0,362202	37,0677	27	0,0938
2	0,139206	0,373103	0,812767	7,56686	16	0,9607
3	0,0557948	0,236209	0,944205	2,09553	7	0,9544

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Y1	-0,013929	-0,368206	-0,210903
Y2	-0,265989	-0,778449	-0,486108
Y3	3,31737	3,03474	2,7048
Y4	0,258339	-0,762924	-0,583262
Y5	-2,65242	-3,72487	-2,35118
Y6	-0,45689	-0,847758	0,373237
Y7	-0,0317947	0,273697	-0,883801
Y8	0,241531	0,36951	0,573779
Y9	-0,00630263	-0,575162	-0,648272

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

z1	0,981629	0,292484	-0,125943
z2	0,181329	-0,998627	-0,0598588
z3	-0,112195	0,0492961	1,02744

The StatAdvisor

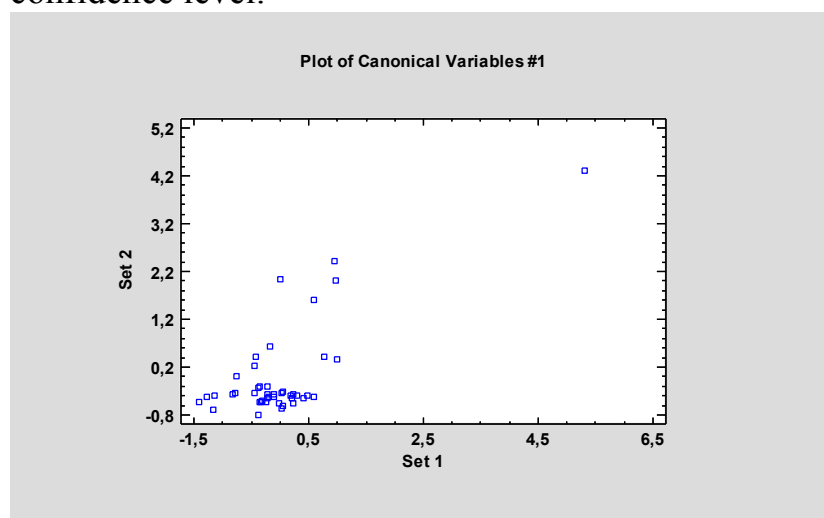
This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 3 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$-0,013929*Y1 - 0,265989*Y2 + 3,31737*Y3 + 0,258339*Y4 - 2,65242*Y5 - 0,45689*Y6 - 0,0317947*Y7 + 0,241531*Y8 - 0,00630263*Y9$$

and

$$0,981629*z1 + 0,181329*z2 - 0,112195*z3$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since none of the P-values are less than 0,05, none of the sets has a statistically significant correlations at the 95,0% confidence level.

Продовження додатку X

This plot shows the values of a selected set of canonical variables. There is one point on this plot for each row of the data file.

Canonical Correlations

Variables in set 1:

Y1
Y2
Y3
Y4
Y5
Y6
Y7
Y8
Y9

Variables in set 2:

m1
m2
m3
m4
m5
m6
m7

Number of complete cases: 44

Canonical Correlations

		<i>Canonical</i>	<i>Wilks</i>			
<i>Number</i>	<i>Eigenvalue</i>	<i>Correlation</i>	<i>Lambda</i>	<i>Chi-Square</i>	<i>D.F.</i>	<i>P-Value</i>
1	0,51221	0,715688	0,0914981	82,5046	63	0,0502
2	0,46409	0,681242	0,187577	57,7381	48	0,1585
3	0,42227	0,649823	0,350016	36,2173	35	0,4116
4	0,276797	0,526115	0,605846	17,2889	24	0,8361
5	0,124171	0,352379	0,837727	6,10867	15	0,9779
6	0,0284755	0,168747	0,956496	1,53452	8	0,9921
7	0,0154692	0,124375	0,984531	0,537857	3	0,9105

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Y1	-0,460878	-0,0464165	-0,230505	-0,351075	-0,15422	-0,13442	0,203663
Y2	0,0122224	0,194003	-0,160451	0,485465	-1,31986	0,568359	0,464065
Y3	-0,737175	-0,7868	3,21145	-2,03344	4,25272	1,68685	-9,79872
Y4	0,339484	0,262901	0,426098	0,857587	-0,525087	-0,0439657	-0,215089
Y5	1,19041	0,644367	-3,39771	2,64315	-3,09879	-1,16552	9,54539
Y6	0,508223	0,388903	0,79706	0,316922	0,129648	0,470324	0,563183
Y7	1,16851	0,499428	-0,372321	-0,283106	0,223964	-0,481281	-0,471994
Y8	-1,10969	0,104104	-0,086492	-0,448177	-0,605388	0,0748467	0,302254
Y9	-0,521454	0,642083	-0,104459	0,58063	-0,0625175	-0,213779	0,0852866

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

m1	0,45658	-0,46344	-0,642928	-0,021322	-0,165533	-0,692464	0,45167
m2	0,392298	0,336027	-0,317127	0,488074	0,838445	-0,21642	0,00344101
m3	0,583212	0,600971	-0,0652487	-0,61061	-0,879775	0,610511	0,255451
m4	-0,411361	-0,15017	-0,85307	-0,403941	-0,0835764	0,398594	-0,254605
m5	-0,0651885	0,0556912	-0,623558	0,396724	-0,243583	0,803949	0,680217
m6	-0,798038	0,93228	0,553835	-0,406653	0,0532982	-0,27611	-0,088217
m7	-0,194951	-0,932186	-0,198504	-0,0595755	0,968418	0,337743	0,396445

The StatAdvisor

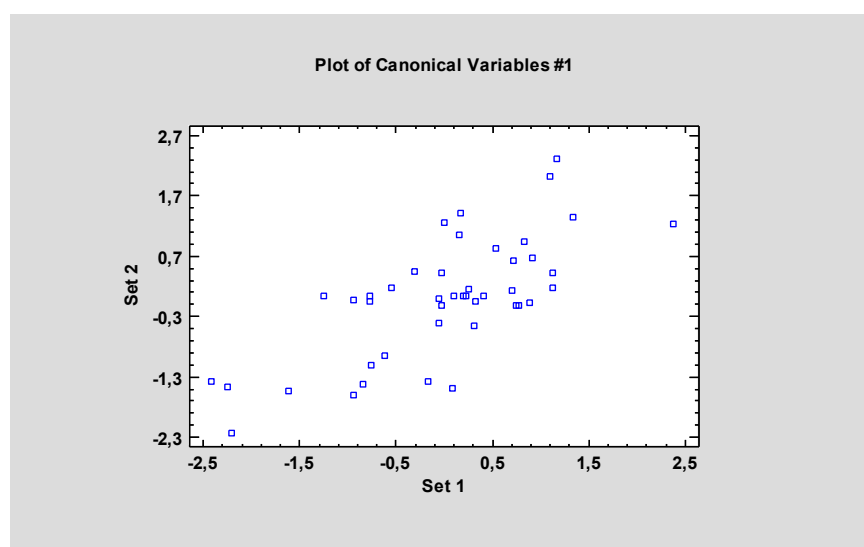
This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 7 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$-0,460878*Y1 + 0,0122224*Y2 - 0,737175*Y3 + 0,339484*Y4 + 1,19041*Y5 + 0,508223*Y6 + 1,16851*Y7 - 1,10969*Y8 - 0,521454*Y9$$

and

$$0,45658*m1 + 0,392298*m2 + 0,583212*m3 - 0,411361*m4 - 0,0651885*m5 - 0,798038*m6 - 0,194951*m7$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since none of the P-values are less than 0,05, none of the sets has a statistically significant correlations at the 95,0% confidence level.

This plot shows the values of a selected set of canonical variables. There is one point on this plot for each row of the data file.

Canonical Correlations

Variables in set 1:

Y1
Y2
Y3
Y4
Y5
Y6
Y7
Y8
Y9

Variables in set 2:

n1
n2
n3
n4
n5
n6

Number of complete cases: 44

Canonical Correlations

		<i>Canonical</i>	<i>Wilks</i>			
<i>Number</i>	<i>Eigenvalue</i>	<i>Correlation</i>	<i>Lambda</i>	<i>Chi-Square</i>	<i>D.F.</i>	<i>P-Value</i>
1	0,94919	0,974264	0,00672029	175,092	54	0,0000
2	0,590725	0,768586	0,132264	70,8035	40	0,0019
3	0,492967	0,702116	0,323166	39,5356	28	0,0727
4	0,297174	0,545137	0,637367	15,7644	18	0,6090
5	0,0872024	0,2953	0,906863	3,42175	10	0,9697
6	0,00650195	0,0806347	0,993498	0,228311	4	0,9940

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Y1	-0,15673	-0,437734	0,196553	0,575307	0,0732676	0,440058
Y2	0,0505541	0,260742	0,0665208	0,261596	-0,662223	0,332933
Y3	-0,360884	-3,71688	1,05126	-2,30422	-3,6196	-6,96191
Y4	0,0226505	-0,109688	-0,0791356	-0,373225	-1,02617	0,497197
Y5	0,398169	4,12381	-1,19253	2,85937	2,82128	7,3603
Y6	-0,902667	0,519319	-0,426034	-0,201719	-0,542703	0,441111
Y7	-0,250718	-0,0784566	1,47151	-0,0811349	-0,284618	0,640971
Y8	0,212002	0,0163603	-0,794791	0,00354049	0,997586	-1,27704
Y9	0,0724181	-0,569287	-0,314967	0,31668	-0,063238	0,150125

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

n1	-0,0499821	0,0102739	0,155083	-0,0150078	0,170875	1,00403
n2	0,0225798	-0,356322	0,159421	0,318579	-1,02757	-0,0654699
n3	0,0389646	-0,809698	-0,543208	0,40774	0,27989	0,17292
n4	0,380841	0,76961	-0,465678	1,01148	-0,265995	0,0730246
n5	-0,79157	-0,184564	0,96144	0,0424425	0,221309	-0,213092
n6	-0,266256	0,282831	-1,21914	0,658005	-0,779419	0,321519

The StatAdvisor

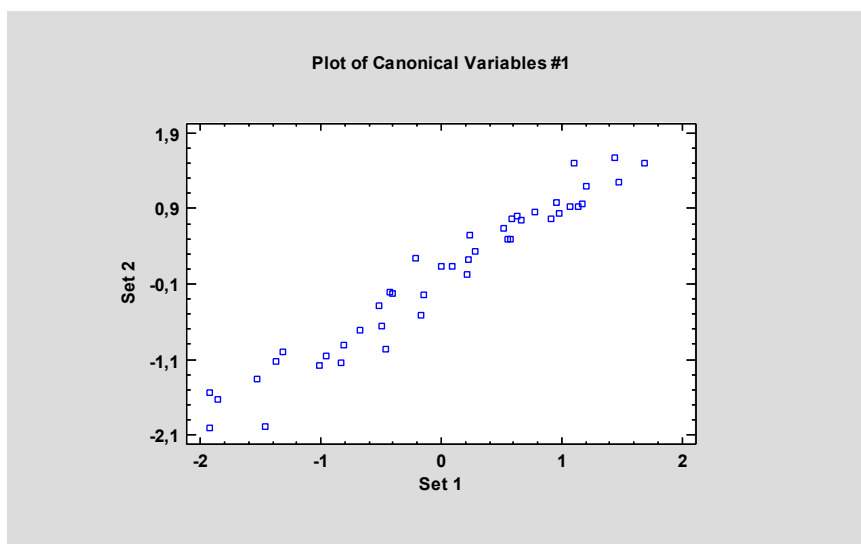
This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 6 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$-0,15673*Y1 + 0,0505541*Y2 - 0,360884*Y3 + 0,0226505*Y4 + 0,398169*Y5 - 0,902667*Y6 - 0,250718*Y7 + 0,212002*Y8 + 0,0724181*Y9$$

and

$$-0,0499821*n1 + 0,0225798*n2 + 0,0389646*n3 + 0,380841*n4 - 0,79157*n5 - 0,266256*n6$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since 2 of the P-values are less than 0,05, those sets have statistically significant correlations at the 95,0% confidence level.

This plot shows the values of a selected set of canonical variables. There is one point on this plot for each row of the data file.

Додаток Ц

Таблиця Ц.1

Порівняльний аналіз можливостей використання в управлінні типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів

Документ	Основні відомості документу, що можуть бути використаня	Використання документ для процесу управління
Акт введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (форма № НА-1)	Найменування та номер документа, що підтверджує майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності; Дата виникнення права; Власник об'єкта права інтелектуальної власності; Документ, який підтверджує вартість об'єкта права інтелектуальної власності; Характеристика такого об'єкта, яка містить докладний його опис і порядок використання, особливості і переваги, основні якісні та кількісні показники об'єкта права інтелектуальної власності	Інформування системи менеджменту про придбані об'єкти НМА, їх вартість та характеристику для планування можливостей їх використання в господарській діяльності та оцінки вартості бізнесу
Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (форма № НА-2)	Повна назва об'єкта права інтелектуальної власності із зазначенням реквізитів; Код субрахунку бухгалтерського обліку об'єкта права інтелектуальної власності; Характеристика об'єкта права інтелектуальної власності за призначенням	Аналіз наявних НМА інтелектуального характеру за їх структурними групами; планування можливостей їх залучення до інтелектуального та інноваційного процесів
Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (форма № НА-3)	Назва об'єкта; Найменування та номер документа, що підтверджує майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності; Дата виникнення права; Власник об'єкта права інтелектуальної власності; Строк корисного використання; Кореспонденція рахунків та субрахунків	Інформація про причини вибуття об'єктів НМА з метою управління втратами інтелектуального та інноваційного потенціалу
опис об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів (форма № НА-4)	Назва, характеристика, первісна вартість, сума зносу, дата придбання, термін корисного використання	Узагальнення інформації про наявні НМА для розуміння потенціалу підприємства та можливостей його розвитку

Узагальнено автором за даними[141]

Додаток Ш

Удосконалення документального забезпечення управлінського обліку нематеріальних активів

Таблиця Ш.1

Підприємство, установа, організація _____
 Ідентифікаційний код за ЄДРПОУ _____

Типова форма № НА-1

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник підприємства

(підпис, ім'я, по батькові,
 прізвище)

"___" _____ 20__ р.

Акт введення в господарський оборот об'єкта

нематеріальних активів № _____

"___" _____ 20__ р.

№ з/п	Об'єкт нематеріальних активів			Характеристика об'єкта	Власник об'єкта нематеріальних активів	Строк корисного використання	Дебет		Кредит		Дата введення об'єкта інтелектуальної власності в господарський оборот	Первісна вартість, грн.	Річна сума амортизації, грн.	Ліквідаційна вартість, грн.
	Назва	Найменування та номер документа, що підтверджує визнання об'єкту	Дата виникнення права власності				Рахунок, суб-рахунок	Код аналітичного обліку	Рахунок, суб-рахунок	Код аналітичного обліку				
1	2	3	4		5	6	7	8	9	10	11	12	13	14

Продовження додатку Ш

Комісія, яка створена на підставі наказу (розпорядження) від _____ № _____, розглянула документи, які підтверджують ідентифікацію об'єкта права інтелектуальної власності, для введення в господарський оборот

(повна назва об'єкта права інтелектуальної власності)

Правові умови введення об'єкта **нематеріальних активів** в господарський оборот

(назва документації)

Характеристика об'єкта **нематеріальних активів** за призначенням

Місце використання об'єкта права інтелектуальної власності

Продовження додатку Ш

Таблиця Ш.2

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства фінансів України

22.11.2004 № 732

Типова форма № НА-2

підприємство, установа, організація

Ідентифікаційний код за ЄДРПОУ _____

Інвентарна картка обліку об'єкта
нематеріальних активів № _____Повна назва об'єкта нематеріальних активів із зазначенням
реквізитів _____

№ з/п	Об'єкт нематеріальних активів			Первісна вартість, грн.	Код субрахунку обліку	Строк корисного використання	Річна сума амортизації, грн.	Поточна вартість	Акт про введення об'єкта <u>нематеріальних активів</u> в господарський оборот		Місце використання, прізвище відповідальної особи	Акт про вибуття (ліквідацію) об'єкта <u>нематеріальних активів</u>		Ліквідацій на вартість, грн.
	Назва	Найменування та номер документа, що підтверджує визнання об'єкту	Характеристика						Дата	№		Дата	№	
1	2	3	4	5	6	7	8		9	10	11	12	13	14

Характеристика об'єкта нематеріальних активів за призначенням _____Відомості про переоцінку об'єкта нематеріальних активів _____

Картку відкрито " _____ " _____ 20 ____ р. _____

Продовження додатку Ш
Таблиця Ш.3

ВІДОМІСТЬ

аналітичного обліку об'єктів нематеріальних активів
за _____ 20__ р

Інвентарний номер	Вид, назва активу	Характеристика впливу на вартість підприємства	Первісна вартість	Сума зносу	Термін корисного використання	Місячна норма амортизації	Відомості про переоцінку (збільшення, зменшення)				Відомості про рух об'єктів нематеріальних активів (надходження / вибуття)				
							Причина, дата	Ринкова вартість	Переоцінена вартість	Переоцінений знос	Дата, номер документа	Сума			
												Первісної (переоціненої) вартості	Зносу		
Об'єкти нематеріальних активів:															
...															
...															
Всього нематеріальних активів підприємства:															

Таблиця Ш.4

Калькуляція витрат на створення об'єкту нематеріального активу інформаційно-інтелектуального характеру

Об'єкт НМА	Елемент витрат	Характер витрат	Калькуляційна стаття	Сума, грн.	Обґрунтування капіталізації витрат у собівартості НМА (із зазначенням стадії понесення)
...					
...					

Додаток Щ

Методика проведення оцінки внутрішньо генерованого гудвілу підприємства

Етап I. Визначення вхідних даних для оцінки елементів ВГГ методами експертної оцінки.

Виходячи із запропонованої методики за перевагою у прибутку, процес оцінки внутрішньо генерованого гудвілу починається збором вхідних даних, необхідних для визначення вартісних характеристик ВГГ, тому перш за все необхідно визначити:

- 1) коефіцієнт впливу кожного елементу ВГГ на інтегральний показник;
- 2) ступінь впливу елементу на прибуток,
- 3) дисконтний множник.

Основою визначення даних індикаторів є експертне оцінювання, до якого мають залучатися особи з достатнім рівнем кваліфікації в даному питанні. Збір експертних оцінок пропонується на основі процедури анкетування, для реалізації якої необхідна розробка анкет з достатнім обсягом питань для забезпечення наступних розрахунків.

Значущість елементів ВГГ в процесі формування вартості суб'єкта господарювання має відповідати специфіці діяльності кожного окремого підприємства, тому може значно відрізнятися серед компаній різних галузей економіки. Встановлення значущості груп елементів є комплексним процесом, має бути чітко обґрунтованим, та може бути реалізованим за допомогою комплексу методів, а саме експертного ранжування та методу Сааті. Даний аналіз включає 2 етапи:

- 1) збір експертних оцінок методом опитування на предмет встановлення значимості кожної групи елементів на основі попарного порівняння за встановленими критеріями, що показує експертну оцінку впливу елементу ВГГ на формування вартості підприємства та необхідність

Продовження додатку Щ

спрямування ресурсів на збільшення активів, які забезпечують дану перевагу;

2) обробка та зведення отриманих оцінок, перевірка їх достовірності та коригування отриманих оцінок за допомогою математичних методів.

Всі елементи ВГГ мають бути розділені на групи відповідно до структури ВГГ (табл. Р.1) та включені до анкети, в якій експерту пропонується спочатку оцінити пріоритетність кожної групи за допомогою методу Сааті у формі матриці попарних порівнянь, загальний вигляд якої представлено в табл. Щ.1.

Таблиця Щ.1

Методика формування матриці попарних порівнянь

Об'єкт оцінки	1	2	j	...	n	w_{im}
1	-	a_{12}	a_{1j}		a_{1n}	
2	a_{21}	-	a_{ij}		a_{in}	
i	a_{i1}	a_{i2}	-		a_{ij}	
...				-		
n	a_{n1}	a_{n2}	a_{nj}		-	

де a_{ij} – встановлені експертні оцінки попарного порівняння груп елементів ВГГ, визначені за критеріями, представленими в табл. Щ.2;

i – номер показника, що порівнюється,

n – кількість показників, за якими проводиться порівняння,

m – кількість експертів, залучених до аналізу,

w_{im} – нормалізована середня геометрична оцінка важливості кожної i -ї групи елементів, визначена на основі оцінок a_{ij} експерта m (визначається за кожною з m матриць анкети); ваговий коефіцієнт значимості групи, встановлений кожним експертом. Сумарне значення w_{im} має бути рівним 1.

Кожен експерт заповнює на основі поступового порівняння матрицю попарних оцінок значимості груп елементів ВГГ в процесі формування вартості підприємства на основі власного професійного судження з

Продовження додатку Щ

використанням критеріїв, заданих в табл. Щ.2. Тобто, на даному етапі кожна група елементів ВГГ отримує m нормалізованих середніх оцінок, які надалі усереднюються для визначення підсумкового значення.

Таблиця Щ.2

Шкала оцінок пріоритетності груп елементів ВГГ

Оцінка	Рівень відносної значимості	Оцінка	Рівень відносної значимості
9	Дуже сильна перевага елемента над іншим	3	Незначна перевага елемента над іншим
7	Значна перевага елемента над іншим	1	Рівна значимість
5	Суттєва перевага елемента над іншим	Дробові значення (1/9, 1/7 і т.д.)	Визначальне значення, високий ступінь переваги над іншими елементами

Результати заповнених кожним експертом матриць попарного порівняння (табл. 2.7) переносяться у зведену таблицю значень w_{ij} за кожною досліджуваною групою, формуючи двовекторний масив даних, де i – порядковий номер експерта, $i = 1 \dots m$; j – група елементів ВГГ, $j = 1 \dots n$ (табл. Щ.3).

Таблиця Щ.3

Зведені результати опитування експертів за методом Саати

Експерт (i)	Оцінка значимості групи (j) за методом попарних порівнянь			
	1	2	...	n
1	w_{11}	w_{12}	...	w_{1i}
2	w_{21}	w_{22}	...	w_{2i}
...
m	w_{i1}	w_{m2}	...	w_{ij}
w_j				

За результатами зведених оцінок експертів визначається коефіцієнт важливості групи елементів ВГГ першого та другого рівня декомпозиції w_j як середнє значення середніх нормалізованих оцінок експертів:

$$w_j = \frac{\sum_1^m w_{ij}}{m} \quad (\text{Щ.1})$$

В результаті проведеної процедури формуються коефіцієнти значимості груп елементів ВГГ на 1-му та 2-му рівні декомпозиції. Проте, необхідне визначення значимості кожного елемента формування ВГГ

Продовження додатку Щ

підприємства та їх збалансування, для подальшого визначення вартісної поелементної оцінки ВГГ та формування інтегрального показника вартості гудвілу.

Після проведення попарних порівнянь груп елементів ВГГ необхідним є визначення рангу значимості кожного елементу ВГГ також експертним методом як продовження процесу анкетування експертів. Для збору експертних оцінок формується анкета з переліком всіх елементів ВГГ в розрізі структурних груп, в яку кожен експерт заносить власну оцінку в балах від 1 до 9 стосовно ступеню впливу елементу ВГГ на загальну вартість підприємства на основі шкали та критеріїв, представлених в табл. Щ.4. Чим вищий бал, тим сильнішим є вплив елементу. Присвоєння рангів елементам має відбуватися в межах окремих структурних груп, з урахуванням важливості кожного елементу по відношенню до інших. Процедура попарного порівняння значно ускладнить процес оцінки, а тому доцільним на даному етапі є визначення впливу елементів ВГГ на загальну вартість підприємства шляхом виставлення оцінки в балах відповідно до шкали оцінювання, з подальшим переведенням оціночних показників у вагові коефіцієнти.

Таблиця Щ.4

Шкала встановлення рангових оцінок значимості елементів ВГГ

Оцінка	Інтенсивність впливу та значимості елемента всередині групи
9	Визначальне значення, високий ступінь переваги над іншими елементами
7	Значна роль в процесі формування вартості підприємства, високий пріоритет елемента в групі
5	Істотний вплив на формування вартості підприємства, перевага над деякими елементами групи. Вищий за середній пріоритет у групі
3	Помірна перевага над незначною кількістю елементів групи. Незначний вплив на формування вигід та вартості підприємства
1	Слабкий вплив на формування вартості підприємства
2,4,6,8	Проміжні рішення

Продовження додатку Щ

Аналогічну процедуру слід виконувати і щодо визначення показника ступеню впливу на прибуток кожного елементу ВГГ. В анкету експерти також мають виставити власну оцінку в балах від 0 до 9 щодо величини впливу елементу ВГГ на обсяг прибутку на основі експертного припущення щодо діапазону впливу ($y\%$) згідно зі шкалою, представленою в табл.Щ.5.

Таблиця Щ.5

Шкала встановлення рангових оцінок впливу на прибуток елементів ВГГ

Оцінка	Орієнтовний обсяг впливу на прибуток, %	Оцінка	Орієнтовний обсяг впливу на прибуток, %
9	Більше 25	4	6-8
8	20-25	3	4-6
7	15-20	2	1-4
6	10-15	1	Менше 1
5	8-10	0	Відсутній вплив

За результатами обробки заповнених анкет формуються дві зведені таблиці: одна r_{ij} (де i – елемент ВГГ, $i = 1 \dots n$, j – порядковий номер експерта, $j = 1 \dots m$) – для визначення зміни прибутку під впливом елемента гудвілу, інша r_{ij} (де i – елемент ВГГ, $i = 1 \dots n$, j – порядковий номер експерта, $j = 1 \dots m$) – для ранжування елементів за їх значимістю за загальним виглядом, що представлений в табл. Щ.6.

Таблиця Щ.6

Зведені результати опитування експертів для ранжування елементів ВГГ

Експерт (i)	Оцінка значимості елемента (j) за ранговими оцінками			
	1	2	...	n
1	r_{11}	r_{12}	...	r_{1i}
2	r_{21}	r_{22}	...	r_{2i}
...
m	r_{i1}	r_{m2}	...	r_{ij}
Сума рангів				
Середній арифметичний ранг				
Загальний вигляд ранжованого ряду	$r_{ij} < r_{ij} < \dots < r_{ij}$			
Рівень впливу всередині групи w_j	w_1	w_2	...	w_j

Продовження додатку Щ

Зведені оцінки впливу на прибуток r_{μ_i} та рангу елемента r_i встановлюються як середньоарифметичні значення оцінок, визначених кожним експертом. Рівень впливу на прибуток μ_i у відсотках, який буде використано при розрахунку ВГГ, визначається шляхом переведення отриманих середніх балів r_{μ_i} за кожним елементом знову у відсотки, відповідно до встановлених у табл. Щ.5 критеріїв. Отримані значення рангів r_i необхідно перевести у форму вагових коефіцієнтів значимості елементів в межах групи в процесі формування вартості підприємства (w_i), що встановлюються шляхом співвідношень отриманих оцінок рангів елементів. А саме, стандартизація рангів значимості елемента групи 2-го рівня ієрархії у форму w_i необхідно провести усередині кожного групи за формулою:

$$w_i = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^j r_{ij}} \quad (\text{Щ.2})$$

де r_{ij} – ранг елемента всередині групи,

$\sum r_{ij}$ – сума рангів елементів всередині групи.

Обов'язковою частиною даного етапу є перевірка якості та достовірності отриманих експертних оцінок на основі застосування математичних методів. При виявленні сумнівних даних, необхідно провести їх коригування для забезпечення достовірності отриманих даних при реалізації подальших етапів методики оцінки. Метод експертних опитувань має суттєвий недолік – суб'єктивний характер оцінки. Це зумовлено тим, що результат залежить від знань експертів, їх досвіду та кваліфікації. Тому, на самому початку процедури за експертів необхідно обирати керівників, провідних менеджерів, які добре ознайомлені з сутністю питання та можуть надати оцінки щодо поточного стану виявленої проблеми.

Проте, лише вибору кваліфікованих експертів недостатньо для обґрунтованого використання отриманих оцінок в подальших процедурах оцінки. Для початку, необхідно оцінити, чи достатньою є кількість

Продовження додатку Щ

залучених експертів до анкетування. Дане питання можливо вирішити розрахунком показника мінімальної кількості експертів за формулою [60]:

$$m_{\min} = 0,5 * (3/\varepsilon + 5),$$

де m_{\min} – мінімальна кількість учасників;

ε – задана середня помилка.

Отримані в результаті оцінювання результати можуть вважатися якісними та придатними для використання лише за умови високого ступеню узгодженості думок експертів, яка оцінюється коефіцієнтами варіації V_j та коефіцієнтом конкордації W [60].

Коефіцієнт варіації V_j оцінок, отриманих j -м об'єктом, характеризує варіативність, яка визначається відношенням середнього квадратичного відхилення до середнього арифметичного значення оцінки об'єкта. Таким чином, коефіцієнт варіації знаходять за формулою:

$$V = \frac{\sigma}{\bar{x}} \quad (\text{Щ.3})$$

де V – коефіцієнт варіації;

σ – середнє квадратичне відхилення.

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{j=1}^m (x_j - \bar{x})^2}{m-1}} \quad (\text{Щ.4})$$

де m – кількість оцінених елементів,

n – кількість експертів

Коефіцієнт варіації V_j визначається для кожного з об'єктів та характеризує ступінь узгодженості думок експертів відносно важливості j -го об'єкту. Чим менше значення V_j , тим вищий ступінь узгодженості думок експертів. Прийнятним є значення коефіцієнту не більше 0,25.

Для оцінки узгодженості також використовується коефіцієнт конкордації, який розраховується за формулою [60]:

Продовження додатку Щ

$$W = \frac{12 \sum_{i=1}^n d_i^2}{n^2(m^3 - m)} \quad (\text{Щ.5})$$

де d_i – відхилення суми рангів, отриманих i -м об'єктом, від середнього значення суми рангів.

$$d_i = S_i - \bar{S} \quad (\text{Щ.6})$$

де S_i – сума рангів, призначених об'єкту експертами;

\bar{S} – середнє значення суми рангів оцінок за усіма об'єктами експертизи.

$$S_i = \sum_{j=1}^m r_{ij}, \quad (\text{Щ.7})$$

де r_{ij} – ранг оцінки, даної j -м експертом i -му об'єкту.

$$\bar{S} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n S_i, \quad (\text{Щ.8})$$

Якщо коефіцієнт оцінює узгодженість думок щодо певного об'єкта, то коефіцієнт конкордації показує узгодженість оцінок в цілому щодо групи. Значення коефіцієнту конкордації W знаходяться в межах $[0; 1]$. Значення $W = 1$ означає повну узгодженість думок експертів. Тому, при отриманні високого значення показника, можливо продовжувати процедуру оцінювання. При низьких значеннях необхідне коригування даних, а саме виключення тих оцінок, що значно відрізняються від середніх даних.

Етап II. Побудова дерева ієрархії значимості елементів ВГГ

Призначенням дерева ієрархії значимості елементів ВГГ є відображення рівня важливості елементів найнижчого рівня ієрархії та їх груп у загальній структурі елементів ВГГ, що будуть використані як показники значущості k у формулі методу переваги у прибутку. Даний процес відбувається на основі перерахунку та збалансування вагових значень елементів від вищих рівнів ієрархії до нижчих. Таким чином, коефіцієнти значимості елементів розраховуються за формулою:

$$k_i = w_i * w_{ij}, \quad (\text{Щ.9})$$

Продовження додатку Щ

де k_i – ваговий коефіцієнт значимості елемента в загальній структурі ВГГ,
 w_i – рівень значимості елемента в межах групи елементів,
 w_{ij} – рівень значимості групи елементів в загальній структурі ВГГ.

Тобто, здійснюється «розщеплення» значимості показника вищого рівня ієрархії на значимість його елементів.

Етап III. Оцінка ВГГ на рівні кожного з елементів ВГГ, групи елементів гудвілу та отримання інтегральної оцінки.

На даному етапі проводиться розрахунок оцінки ВГГ, починаючи з нижчих рівнів ієрархії. Тобто, спочатку здійснюється оцінка кожного елемента за формулою (1) з використанням даних, отриманих в результаті експертного опитування: фактичний обсяг прибутку, період отримання економічної вигоди (на основі якого буде визначена величина ануїтету), рентабельність активів (розрахована на основі зазначених даних) та показники впливу елемента на прибуток та вартість підприємства.

Після отримання оцінок за елементами, розраховується їх сума, і отримане значення є показником оцінки вартості груп гудвілу. Таким же чином визначається загальне значення вартості ВГГ підприємства.

Додаток Ю

Анкета для отримання експертних оцінок для оцінки внутрішньо генерованого гудвілу підприємства

Шановний респонденте, просимо Вас взяти участь у проведенні оцінки внутрішньо генерованого гудвілу підприємств та визначення його ключових елементів

Внутрішньо генерований гудвіл є інноваційною складовою вартості підприємства, що показує обсяг додаткових вигід від формування та управління активами підприємства, а тому може бути одним із показників якості системи менеджменту суб'єкту господарювання.

З метою встановлення вартісної оцінки сформованого гудвілу та виявлення значимості його елементів, просимо Вас визначити пріоритетні складові у процесі формування вартості підприємства та оцінити вплив усіх елементів на обсяг отриманого прибутку на Вашому підприємстві.

В анкеті досліджуються наступні групи елементів внутрішнього гудвілу (ВГГ) підприємства, що генеруються як нематеріальними (НМА), так і матеріальними активами:

I. ВГГ, сформований НА інформаційно-інтелектуального характеру:

1. ВГГ в результаті інноваційної діяльності;
2. ВГГ від наявності інформаційного ресурсу;
3. ВГГ, сформований інтелектуальними активами;
4. ВГГ, сформований клієнтськими відносинами.

II. ВГГ, сформований НА неінтелектуального характеру:

5. ВГГ, сформований в ІТ-сфері підприємства;
6. ВГГ, сформований наявністю прав на користування майном і ресурсами;

7. ВГГ, сформований договірною базою.

III. ВГГ, сформований наявністю криптовалют:

8. ВГГ, сформований наявністю криптовалют.

IV. ВГГ, сформований матеріальними активами:

9. ВГГ, сформований матеріальними активами.

Для аналізу вашого підприємства, вкажіть наступні показники фінансової звітності:

- 1) обсяг чистого прибутку;
- 2) вартість активів на початок періоду
- 3) вартість активів на кінець періоду
- 4) обсяг нематеріальних активів на кінець періоду

I. Виявлення пріоритетних груп елементів внутрішнього гудвілу підприємства

Вам потрібно провести попарне порівняння пріоритетності груп елементів ВГГ та проставити власну оцінку переваги значимості однієї групи елементів (у строках) перед іншою (у стовпцях) на основі критеріїв, представлених в табл. 1.

Таблиця 1

Шкала оцінок пріоритетності груп елементів ВГГ

Оцінка	Рівень відносної значимості	Оцінка	Рівень відносної значимості
9	Дуже сильна перевага елемента над іншим	3	Незначна перевага елемента над іншим
7	Значна перевага елемента над іншим	1	Рівна значимість
5	Суттєва перевага елемента над іншим	Дробові значення (1/9, 1/7 і т.д.)	Визначальне значення, високий ступінь переваги над іншими елементами

Для кожної групи складових елементів внутрішнього гудвілу підприємства встановіть відносну значимість порівняно з іншими, заповнюючи табл. 2 – 4. Порівняння проводиться таким чином: якщо елемент, розміщений у рядку таблиці має більшу пріоритетність у процесі надання додаткових вигід та вартості підприємству, ніж показник, наведений

Продовження додатку Ю

у стовбці, то на перетині рядку та стовпця проставляється ціле число від 1 до 9 відповідно до табл. 1, у протилежному випадку проставляється дріб.

Таблиця 2

Матриця попарних порівнянь груп елементів внутрішнього гудвілу

Групи елементів ВГГ	ВГГ, сформований НА інформаційно-інтелектуального характеру	ВГГ, сформований НА неінтелектуального характеру	ВГГ, сформований наявністю криптовалют	ВГГ, сформований матеріальними активами
1. ВГГ, сформований НА інформаційно-інтелектуального характеру	1			
2. ВГГ, сформований НА неінтелектуального характеру	-	1		
3. ВГГ, сформований наявністю криптовалют	-	-	1	
4. ВГГ, сформований матеріальними активами	-	-	-	1

Таблиця 3

Матриця попарних порівнянь значимості складових елементів ВГГ, сформованого НА інформаційно-інтелектуального характеру

Групи елементів ВГГ	ВГГ в результаті інноваційної діяльності;	ВГГ від наявності інформаційного ресурсу	ВГГ, сформований інтелектуальними активами	ВГГ, сформований клієнтськими відносинами
ВГГ в результаті інноваційної діяльності;	1			
ВГГ від наявності інформаційного ресурсу	-	1		
ВГГ, сформований інтелектуальними активами	-	-	1	
ВГГ, сформований клієнтськими відносинами	-	-	-	1

Продовження додатку Ю

Таблиця 4

**Матриця попарних порівнянь значимості складових елементів ВГГ,
сформованого НА неінтелектуального характеру**

Групи елементів ВГГ	ВГГ, сформований в ІТ-сфері підприємства	ВГГ, сформований наявністю прав на користування майном і ресурсами	ВГГ, сформований договірною базою
1. ВГГ, сформований в ІТ-сфері підприємства	1		
2. ВГГ, сформований наявністю прав на користування майном і ресурсами	-	1	
3. ВГГ, сформований договірною базою	-	-	1

II. Виявлення пріоритетності елементів внутрішнього гудвілу підприємства у складі груп, та оцінка їх впливу на прибуток підприємства

Для визначення інтегральної вартісної оцінки внутрішнього гудвілу, Вам потрібно провести ранжування елементів у розрізі всіх груп формування ВГГ та проставити власну оцінку рангу кожного елементу в процесі формування вартості підприємства відповідно до критеріїв, представлених в табл. 5.

Таблиця 5

Шкала встановлення рангових оцінок

<i>Оцінка</i>	<i>Інтенсивність впливу та значимості елемента всередині групи</i>
9	Визначальне значення, високий ступінь переваги над іншими елементами
7	Значна роль в процесі формування вартості підприємства, високий пріоритет елемента в групі
5	Істотний вплив на формування вартості підприємства, перевага над деякими елементами групи. Вищий за середній пріоритет у групі
3	Помірна перевага над незначною кількістю елементів групи. Незначний вплив на формування вигід та вартості підприємства
1	Слабкий вплив на формування вартості підприємства
2,4,6,8	Проміжні рішення

Продовження додатку Ю

Також, визначте ступінь впливу на отриманий прибуток/ прогнозний вплив на прибуток від наявних на Вашому підприємстві/ за прогнозних умов наявності кожного елементу ВГГ в балах від 0 до 9 на основі припущення щодо діапазону впливу (у %) згідно зі шкалою, представленою в табл.6.

Таблиця 6

Шкала встановлення рангових оцінок впливу на прибуток елементів ВГГ

Оцінка	Орієнтовний обсяг впливу на прибуток, %	Оцінка	Орієнтовний обсяг впливу на прибуток, %
9	Більше 25	4	6-8
8	20-25	3	4-6
7	15-20	2	1-4
6	10-15	1	Менше 1
5	8-10	0	Відсутній вплив

Також, оцініть орієнтовний термін можливого використання кожного з елементів ВГГ, а саме кількість років, протягом яких можливе отримання додаткової економічної вигоди. Результати оцінок представте в табл.7.

Таблиця 7

Визначення впливу на прибуток та вартість підприємства та строку використання елементів внутрішньо генерованого гудвілу

Елементи ВГГ			Ранг значимості	Оцінка впливу на прибуток	Термін використання
Група 1	1.1	висока якість продукції			
	1.2	Унікальність продукту			
	1.3	Розширення асортименту			
Група 2	2.1	досвід роботи працівників			
	2.2	досвід управління			
	2.3	Впливовість			
	2.4	мотивація			
Група 3	3.1	Якість менеджменту			
	3.2	Кваліфікація та знання персоналу			
	3.3	Професіоналізм персоналу			
	3.4	Творчі, креативні здібності			

Продовження додатку Ю

Продовження таблиці 7

Елементи ВГГ		Ранг значимості	Оцінка впливу на прибуток	Термін використання
	3.5	корпоративна культура		
	3.6	дружність і співпраця колективу		
Група 4	4.1	Фірмовий стиль		
	4.2	Престижність товарів		
	4.3	домінуючі позиції на ринку		
	4.4	Імідж підприємства		
	4.5	лояльність споживачів		
	4.6	стабільність ділових зв'язків		
	4.7	трудова етика з контрагентами		
Група 5	5.1	Оперативність роботи		
	5.2	Впізнаваність підприємства		
	5.3	Швидкість поширення маркетингової інформації		
	5.4	Якість внутрішньої інформації		
Група 6	6.1	Географія діяльності		
	6.2	Розширення складових та асортименту продукції		
Група 7	7.1	домінуючі позиції на ринку		
	7.2	Вигоди від місцезнаходження підприємства		
	7.3	монополістичні переваги		
Група 8	8.1	Імідж передового підприємства		
	8.2	Зниження ризику неплатоспроможності та втрати активів		
	8.3	Додаткові засоби платежу, накопичення		
Група 9	9.1	ефективність виробництва		
	9.2	якість продукції		
	9.3	Задоволеність попиту		

Додаток Я

Результати обробки результатів анкетування

Таблиця Я

Результати обробки показників фінансової звітності та групування підприємств

№ експерта / підприємства	Частка НМА в активах, %	Рентабельність активів, %
Частка НМА до 10%		
1	2	4
2	7	9
3	5	2
4	8	10
5	7	8
6	4	5
7	9	11
8	6	7
<i>Середнє значення за групою</i>		7
Частка НМА 10-30%		
9	22	11
10	15	8
11	17	14
12	18	9
13	12	12
<i>Середнє значення за групою</i>		11
Частка НМА більше 30%		
14	35	16
15	31	12
<i>Середнє значення за групою</i>		14

Продовження додатку Я

Таблиця Я.2

**Заповнена експертом матриця попарних порівнянь груп елементів
внутрішньо генерованого гудвілу**

Групи елементів ВГГ	ВГГ, сформований НА інформаційно- інтелектуального характеру	ВГГ, сформований НА неінтелектуаль ного характеру	ВГГ, сформовани й наявністю криптовалют	ВГГ, сформовани й матеріальни ми активами	w_{im}
1. ВГГ, сформований НА інформаційно- інтелектуально го характеру	1	5	7	7	0,5
2. ВГГ, сформований НА неінтелектуальн ого характеру	1/5	1	7	3	0,27
3. ВГГ, сформований наявністю криптовалют	1/7	1/7	1	1/3	0,06
4. ВГГ, сформований матеріальними активами	1/7	1/3	3	1	0,17

Продовження додатку Я

Таблиця Я.3

**Визначення значимості групи елементів гудвілу сформованого
НМА інформаційно-інтелектуального характеру**

Експерт (і)	Оцінка значимості групи (j) за методом попарних порівнянь			
	ВГГ в результаті інноваційної діяльності;	ВГГ від наявності інформаційного ресурсу	ВГГ, сформований інтелектуальними активами	ВГГ, сформований клієнтськими відносинами
1	0,26	0,25	0,15	0,34
2	0,23	0,22	0,17	0,38
3	0,17	0,26	0,25	0,32
4	0,18	0,3	0,24	0,28
5	0,21	0,2	0,33	0,26
6	0,17	0,18	0,25	0,4
7	0,15	0,19	0,32	0,34
8	0,19	0,17	0,27	0,37
9	0,16	0,24	0,31	0,29
10	0,22	0,27	0,19	0,32
11	0,15	0,24	0,26	0,35
12	0,26	0,16	0,21	0,37
13	0,18	0,17	0,34	0,31
14	0,24	0,15	0,32	0,29
15	0,23	0,2	0,21	0,36
w_j	0,2	0,2	0,25	0,35

Продовження додатку Я

Таблиця Я.4

**Визначення значимості групи елементів гудвілу сформованого
НМА неінтелектуального характеру**

Експерт (i)	Оцінка значимості групи (j) за методом попарних порівнянь		
	ВГГ, сформований в ІТ-сфері підприємства	ВГГ, наявність сформований прав на користування майном і ресурсами	ВГГ, сформований договірною базою
1	0,5	0,25	0,25
2	0,42	0,3	0,28
3	0,44	0,2	0,36
4	0,36	0,4	0,24
5	0,34	0,3	0,36
6	0,4	0,28	0,32
7	0,48	0,25	0,27
8	0,31	0,35	0,34
9	0,3	0,2	0,5
10	0,37	0,15	0,48
11	0,45	0,22	0,33
12	0,43	0,16	0,41
13	0,35	0,2	0,45
14	0,4	0,25	0,35
15	0,45	0,2	0,35
w_j	0,4	0,25	0,35

Продовження додатку Я

Таблиця Я.5

**Заповнена анкета визначення впливу на прибуток та вартість
підприємства елементів внутрішньо генерованого гудвілу**

Елементи ВГГ			Ранг значимості	Оцінка впливу на прибуток	Термін використання
Група 1	1.1	Висока якість продукції	7	6	5
	1.2	Унікальність продукту	5	3	3
	1.3	Розширення асортименту	3	3	4
Група 2	2.1	Досвід роботи працівників	9	4	3
	2.2	Досвід управління	5	4	4
	2.3	Впливовість	3	2	1
	2.4	Мотивація	3	2	2
Група 3	3.1	Якість менеджменту	7	4	3
	3.2	Кваліфікація та знання персоналу	9	5	5
	3.3	Професіоналізм персоналу	7	4	4
	3.4	Творчі, креативні здібності	5	4	2
	3.5	Корпоративна культура	3	2	5
	3.6	Дружність і співпраця колективу	4	2	2
Група 4	4.1	Фірмовий стиль	7	3	5
	4.2	Престижність товарів	6	4	4
	4.3	Домінуючі позиції на ринку	8	5	5
	4.4	Імідж підприємства	9	6	4
	4.5	Лояльність споживачів	5	4	4
	4.6	Стабільність ділових зв'язків	3	2	2
	4.7	Трудова етика з контрагентами	2	2	2
Група 5	5.1	Оперативність роботи	9	3	2
	5.2	Впізнаваність підприємства	3	2	1
	5.3	Швидкість поширення маркетингової інформації	7	3	3
	5.4	Якість внутрішньої інформації	5	1	4
Група 6	6.1	Географія діяльності	5	2	7
	6.2	Розширення складових та асортименту продукції	9	3	5
Група 7	7.1	Домінуючі позиції на ринку	9	4	5
	7.2	Вигоди від місцезнаходження підприємства	5	3	7
	7.3	Монополістичні переваги	5	2	4
Група 8	8.1	Імідж передового підприємства	4	2	3
	8.2	Зниження ризику неплатоспроможності та втрати активів	5	2	3
	8.3	Додаткові засоби платежу, накопичення	9	2	5
Група 9	9.1	Ефективність виробництва	9	5	4
	9.2	Якість продукції	7	3	4
	9.3	Задоволеність попиту	5	2	2

Додаток А1

Таблиця А.1

Теперішня вартість анuitету за період

Пе- ріод	Відсотки															
	1,00%	1,25%	1,50%	1,75%	2,00%	3,00%	4,00%	5,00%	6,00%	7,00%	8,00%	9,00%	10,00%	12,00%	14,00%	15,00%
1	0,9901	0,9877	0,9852	0,9828	0,9804	0,9709	0,9615	0,9524	0,9434	0,9346	0,9259	0,9174	0,9091	0,8929	0,8772	0,8696
2	1,9704	1,9631	1,9559	1,9487	1,9416	1,9135	1,8861	1,8594	1,8334	1,8080	1,7833	1,7591	1,7355	1,6901	1,6467	1,6257
3	2,9410	2,9265	2,9122	2,8980	2,6839	2,8286	2,7751	2,7232	2,6730	2,6243	2,5771	2,5313	2,4869	2,4018	2,3216	2,2832
4	3,9020	3,8761	3,8544	3,8309	3,8077	3,7171	3,6299	3,5460	3,4651	3,3872	3,3121	3,2397	3,1699	3,0373	2,9137	2,8550
5	4,8534	4,8178	4,7826	4,7479	4,7130	4,5797	4,4518	4,3295	4,2124	4,1002	3,9927	3,8898	3,7908	3,6047	3,4331	3,3520
6	5,7955	5,746	5,6972	5,6490	5,6014	5,4172	5,2421	5,0757	4,9173	4,7665	4,6229	4,4859	4,3553	4,1114	3,8887	3,7845
7	6,7282	6,6627	6,5982	6,5346	6,4720	6,2303	6,0021	5,7864	5,5824	5,3893	5,2064	5,0330	4,8684	4,5638	4,2883	4,1604
8	7,6517	7,5631	7,4859	7,4051	7,3255	7,0197	6,7327	6,4632	6,2098	5,9713	5,7466	5,5348	5,3349	4,9676	4,6389	4,4873
9	8,5660	8,4623	8,3605	8,2605	8,1622	7,7861	7,4353	7,1078	6,8017	6,5152	6,2469	5,9952	5,7590	5,3282	4,9464	4,7716
10	9,4713	9,3455	9,2222	9,1012	8,9826	8,5302	8,1109	7,7217	7,3601	7,0236	6,7101	6,4177	6,1446	5,6502	5,2161	5,0188
11	10,3676	10,2178	10,0711	9,9275	9,7868	9,2526	8,7605	8,3064	7,8669	7,4987	7,1390	6,8052	6,4951	5,9377	5,4527	5,2337
12	11,2551	11,0793	10,9075	10,7395	10,5753	9,9540	9,3851	8,8633	8,3838	7,9427	7,5361	7,1607	6,8137	6,1944	5,6603	5,4206
13	12,1337	11,9302	11,7315	11,5376	11,3484	10,6350	9,9856	9,3936	8,8527	8,3577	7,9038	7,4869	7,1034	6,4235	5,8424	5,5831
14	13,0037	12,7706	12,5434	12,3220	12,1062	11,2961	10,5631	9,8986	9,2950	8,7455	8,2442	7,7862	7,3667	6,6282	6,0021	5,7245
15	13,8651	13,6005	13,3432	13,0929	12,8493	11,9379	11,1184	10,3797	9,7122	9,1079	8,5595	8,0607	7,6061	6,8109	6,1422	5,8474

Джерело: [80]

Додаток Б1

Таблиця Б.1

Результати розрахунку вартості ВГГ за методом переваги у прибутку

Елементи ВГГ	Термін використання, роки	dr	Коефіцієнт значимості k	Рівень впливу на прибуток, % (μ)	Обсяг впливу елемента на прибуток, грн ($P \cdot \mu$)	Обсяг впливу елемента за методом переваги у прибутку, грн. ($k \cdot dr \cdot \mu \cdot P0$)
1й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований нематеріальними активами інформаційно-інтелектуального характеру			0,44		52860,00	4009,18
2й рівень декомпозиції: ВГГ в результаті інноваційної діяльності:			0,0704		9000,00	826,61
висока якість продукції	5	4,1002	0,036608	2,5	3750,00	562,88
Унікальність продукту	3	2,6243	0,02464	2	3000,00	193,99
Розширення асортименту	4	3,3872	0,009152	1,5	2250,00	69,75
2й рівень декомпозиції: ВГГ від наявності інформаційного ресурсу			0,1056		9750,00	680,53
досвід роботи працівників	3	2,6243	0,03696	2	3000,00	290,98
досвід управління	4	3,3872	0,028512	2	3000,00	289,73
Впливовість	1	0,9346	0,014784	1,5	2250,00	31,09
мотивація	2	1,808	0,025344	1	1500,00	68,73
2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований інтелектуальними активами			0,1232		14550,00	1040,86
Якість менеджменту	3	2,6243	0,02464	1	1500,00	96,99
Кваліфікація та знання персоналу	5	4,1002	0,035728	2,5	3750,00	549,34
Професіоналізм персоналу	4	3,3872	0,027104	1,425	2137,50	196,24
Творчі, креативні здібності	2	1,808	0,013552	2,4	3600,00	88,21
корпоративна культура	5	4,1002	0,01232	0,95	1425,00	71,98
дружність і співпраця колективу	2	1,808	0,009856	1,425	2137,50	38,09

Продовження додатку Б1

Продовження таблиці Б1.1

Елементи ВГГ	Термін використання, роки	dr	Коефіцієнт значимості k	Рівень впливу на прибуток, % (μ)	Обсяг впливу елемента на прибуток, грн ($P \cdot \mu$)	Обсяг впливу елемента за методом переваги у прибутку, грн. ($k \cdot dr \cdot \mu \cdot P0$)
2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований клієнтськими відносинами			0,1408		19560,00	1461,18
Фірмовий стиль	5	4,1002	0,015488	2,394	3591,00	228,04
Престижність товарів	4	3,3872	0,019712	1,995	2992,50	199,80
домінуючі позиції на ринку	5	4,1002	0,026752	2,4	3600,00	394,88
Імідж підприємства	4	3,3872	0,039424	1,995	2992,50	399,61
лояльність споживачів	4	2,855	0,02112	1,995	2992,50	180,44
стабільність ділових зв'язків	2	1,808	0,011264	1,33	1995,00	40,63
трудова етика з контрагентами	2	1,808	0,00704	0,931	1396,50	17,78
1й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований нематеріальними активами неінтелектуального характеру			0,28		38580,00	4280,51
2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований в ІТ-сфері підприємства			0,126		13380,00	1018,83
Оперативність роботи	2	1,808	0,03402	2	3000,00	184,52
Впізнаваність підприємства	1	0,9346	0,01764	2,24	3360,00	55,39
Швидкість поширення маркетингової інформації	3	2,6243	0,0441	3	4500,00	520,79
Якість внутрішньої інформації	4	3,3872	0,03024	1,68	2520,00	258,12
2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований наявністю прав на користування майном і ресурсами			0,0868		10500,00	2045,41
Географія діяльності	6	4,7665	0,033852	2,8	4200,00	677,69
Розширення складових та асортименту продукції	5	4,1002	0,052948	4,2	6300,00	1367,71

Продовження додатку Б1

Продовження таблиці Б1.1

Елементи ВГГ	Термін використання, роки	dr	Коефіцієнт значимості k	Рівень впливу на прибуток, % (μ)	Обсяг впливу елемента на прибуток, грн ($P \cdot \mu$)	Обсяг впливу елемента за методом переваги у прибутку, грн. ($k \cdot dr \cdot \mu \cdot P0$)
2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований договірною базою			0,0672		14700,00	1216,27
домінуючі позиції на ринку	5	4,1002	0,027552	4	6000,00	677,81
Вигоди від місцезнаходження підприємства	6	4,7665	0,018144	2,5	3750,00	324,31
монополістичні переваги	4	3,3872	0,021504	1,96	2940,00	214,14
1й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований наявністю криптовалют			0,11		7500,00	960,16
2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований наявністю криптовалют			0,11		7500,00	960,16
Імідж передового підприємства	3	2,6243	0,0451	2	3000,00	355,07
Зниження ризику неплатоспроможності та втрати активів	3	2,6243	0,0231	1	1500,00	90,93
Додаткові засоби платежу, накопичення	5	4,1002	0,0418	2	3000,00	514,17
1й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований матеріальними активами			0,17		19500,00	3386,77
2й рівень декомпозиції: ВГГ, сформований матеріальними активами			0,17		19500,00	3386,77
ефективність виробництва	4	3,3872	0,0714	4	6000,00	1451,08
якість продукції	4	3,3872	0,0595	5	7500,00	1511,54
Задоволеність попиту	2	1,808	0,0391	4	6000,00	424,16
Загальна вартість внутрішньо генерованого гудвілу						12636,62

Розраховано автором

Додаток В1

Таблиця В1.1

ВІДОМІСТЬ

аналітичного обліку гудвілу

за _____ 20__ р

Група факторів формування ВГГ	Вид, назва активу	Характеристика впливу на вартість підприємства	Балансова вартість	Справедлива вартість	Дохідність активу		Рентабельність активу		Сума сформованого гудвілу		Переоцінка гудвілу (дооцінка / знецінення)	Балансова вартість гудвілу
					грн.	Темп росту, %	%	Темп росту, %	грн.	Темп росту, %		
...												
Всього за групою :												
Загальна вартість гудвілу:												

Таблиця В1.2

Калькуляція витрат на створення об'єкту нематеріального активу

Об'єкт НМА	Елемент витрат	Характер витрат	Калькуляційна стаття	Сума, грн.	Обґрунтування капіталізації витрат у собівартості НМА (із зазначенням стадії понесення)
...					
...					

Доповнено автором за даними [20]

Таблиця В1.3

Елементи інформаційного забезпечення щодо нематеріальних активів та гудвілу у примітках до фінансової звітності

Елемент звіту	Зміст відображеної інформації
Наявні нематеріальні активи	Група нематеріальних активів Характер забезпечення економічних вигід у результаті використання оцінка нематеріального активу та чинників, які впливають на неї впливають
Нематеріальні активи на етапі дослідження та розробки	Прогнозування надходження нематеріальних активів, характер генерування ймовірних майбутніх економічних вигід для можливості визнання активом, опис наявності ресурсів для доведення нематеріального активу до готовності та його використання
Переоцінка нематеріальних активів	Визначення періодичності переоцінки для груп нематеріальних активів; балансова вартість переоцінених нематеріальних активів; сума переоцінки; підстави та обґрунтування переоцінки
Нарахування амортизації НМА	строк корисної експлуатації метод нарахування амортизації сума амортизації, відображення зміни оцінки нематеріального активу з невизначеним строком використання на основі даних про зменшення корисності активу
Зміни у складі та структурі нематеріальних активів	вартість нематеріальних активів, що надійшли на підприємство, вартість нематеріальних активів, які вибули,
Гудвіл	Опис чинників, що забезпечують формування гудвілу
Переоцінка гудвілу	додаткове визнання / дооцінка, збиток від зменшення корисності, визнаний у витратах

Розроблено автором

Загальний підхід до формування структури та показників Звіту про інтелектуальний капітал

Група показників	Показник	Значення показника
<i>Людський капітал</i>		
Досвід співробітників	Середня кількість років професійного досвіду (за посадами)	
	Кількість працівників, що працюють в різних підрозділах підприємства, чол.	
	Кількість працівників з досвідом більше 3-х років	
Рівень освіти	Питома вага всіх працівників, які мають освітньо-кваліфікаційний рівень “бакалавр”, %.	
	Питома вага працівників, які мають освітньо-кваліфікаційний рівень “магістр”, %.	
	Питома вага працівників, які мають науковий ступінь, %.	
Корпоративна культура	Рівень задоволення працівників роботою, %	
	Рівень лояльності до керівництва, %.	
	Коефіцієнт плинності кадрів	
	Частка витрат на корпоративні заходи, %.	
Підвищення кваліфікації	Питома вага сертифікованих працівників, %.	
	Загальний обсяг витрат на підвищення кваліфікації персоналу, тис. грн.	
	Середні витрати на підвищення кваліфікації одного працівника, тис. грн.	
<i>Структурний капітал</i>		
Загальна інфраструктура	Кількість комп’ютерів на підприємстві, шт.	
	Вартість програмного забезпечення, грн.	
	Наявність корпоративних каналів зв’язку	
Нематеріальна інфраструктура	Кількість одержаних документів, що забезпечують охорону інтелектуальної власності, шт.	
	Кількість придбаних ліцензій, шт.	
	Кількість придбаних сертифікатів та прав використання об’єктів інтелектуальної власності, шт.	
Інфраструктура підтримки клієнтів	Обсяг інвестицій в CRM-системи, тис. грн.	
Інновації	Наявність інноваційних лабораторій, шт.	
	Кількість інноваційних підрозділів (робочих груп), шт.	
	Обсяг витрат на дослідження та розробки, тис. грн.	
Інформаційне забезпечення	Витрати на захист інформаційної бази прийняття рішень, грн.	
	обсяг релевантної інформації	
	витрати на формування інформаційної бази прийняття рішень, грн	

Продовження додатку В1

Продовження таблиці В1.4

Група показників	Показник	Значення показника
<i>Ринковий капітал</i>		
Клієнто орієнтованість	Коефіцієнт плинності клієнтів	
	Кількість нових клієнтів, чол.	
	Кількість постійних клієнтів	
Лояльність клієнтів	Наявність скарг клієнтів щодо якості продукції, шт.	
	Наявність скарг клієнтів щодо комунікації та сервісу обслуговування, шт.	
	Витрати на рекламу продукції, грн.	
	Товарооборот в розрахунку на одного клієнта, тис. грн./од.	
Партнерські відносини	Кількість укладених договорів про співпрацю	
	Витрати на рекламу та підвищення ділової репутації	
	Кількість постійних контрагентів	

Узагальнено та доповнено автором за даними [28, 113]

Графік документообігу у процесі обліку та управління об'єктами нематеріальних ресурсів

Етап управління нематеріальними активами	Первинний документ	Зміст відображених операцій	Періодичність складання	Відповідальні особи
Надходження НМА	Калькуляція витрат інноваційної діяльності	Визнання, систематизація та калькуляція витрат етапу дослідження	За фактом понесення витрат	бухгалтер з обліку НМА, відповідальні за розробку НМА
	Калькуляція витрат на створення об'єкту нематеріального активу	Визнання та обґрунтування включення витрат на дослідження до собівартості створеного НМА	За фактом завершення робіт та отримання результату	бухгалтер з обліку НМА, відповідальні за розробку НМА
		Визнання, систематизація та калькуляція витрат на розробку НМА, обґрунтування включення витрат до собівартості створеного НМА	За фактом завершення створення об'єкту НМА	бухгалтер з обліку НМА, відповідальні за розробку НМА
		Перерозподіл непрямих витрат на дослідження та розробку між об'єктами НМА	За фактом завершення створення об'єкту НМА	бухгалтер з обліку НМА
	Калькуляція витрат майбутніх періодів	Відображення витрат майбутніх періодів на створення НМА	За фактом понесення витрат	бухгалтер з обліку НМА
	Типові форми №НА-1, №НА-2	Визнання витрат на створення НМА, прийняття до обліку	За фактом завершення створення або отримання об'єкту НМА	бухгалтер з обліку НМА, головний бухгалтер
	Відомість аналітичного обліку гудвілу	обґрунтування включення витрат до вартості ВГГ та визнання сформованого гудвілу на основі можливості формування вартості підприємства	За фактом визнання гудвілу	бухгалтер з обліку НМА, головний бухгалтер
Експлуатація	Відомість нарахування амортизації НМА	Нарахування амортизації	Щомісяця	бухгалтер з обліку НМА, головний бухгалтер

Продовження додатку В1

Продовження таблиці В1.5

Етап управління нематеріальними активами	Первинний документ	Зміст відображених операцій	Періодичність складання	Відповідальні особи
	Відомість зменшення вартості НМА та ВГГ	Визначення зменшення вартості НМА з невизначеним строком корисного використання та ВГГ	Щомісяця	бухгалтер з обліку НМА, головний бухгалтер
	Типова форма №НА-4	Контроль наявності НМА	Щороку	Голова інвентаризаційної комісії
	Акт переоцінки нематеріальних активів та внутрішньо генерованого гудвілу	Уцінка та дооцінка НМА та ВГГ	Щокварталу	головний бухгалтер
Вибуття	Типова форма №НА-3	Вибуття об'єкту НМА, завершення експлуатації, можливості принесення економічної вигоди та створення вартості підприємства	За фактом вибуття об'єкту НМА	бухгалтер з обліку НМА, головний бухгалтер
Підсумкова оцінка та контроль	Баланс, примітки до фінансової звітності	Визначення загальної вартості активів та підприємства	Щокварталу	головний бухгалтер
	відомість про внутрішньо генерований гудвіл	Визначення вартості сформованого гудвілу за період, обсяг знецінення гудвілу та його поточної вартості	Щомісяця	головний бухгалтер
	звіт про інтелектуальний капітал	Узагальнення інформації про наявність інтелектуально-інформаційного ресурсу	Щокварталу	головний бухгалтер

Розроблено автором

Додаток Д1

Список опублікованих праць за темою дисертації
Статті у наукових фахових виданнях України, внесених до
міжнародних наукометричних баз:

1. Лабунська С. В., Собакар М. В. Роль управлінського обліку в управлінні підприємством за слабкими сигналами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018. № 21. С. 116-123. (включено до Index Copernicus). (заг. обсяг 1,3 друк. арк., особисто автора 0,65 друк. арк).

Особистий внесок здобувача: сформовано схему інформаційного забезпечення процесу управління; розроблено підхід до кодування рахунків обліку витрат в системі управлінського обліку.

2. Лабунська С. В., Собакар М. В. ЗВО як платформа для розробки інноваційного продукту: на прикладі удосконалення методичних підходів до управління витратами інноваційної діяльності підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №3 (69). С.145-152. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-69-24>. (заг. обсяг 0,96 друк. арк., особисто автора 0,48 друк. арк).

Особистий внесок здобувача: сформовано підхід до управління інноваційним продуктом за стадіями розвитку, уточнено можливості застосування методів управління витратами для обліку нематеріальних активів. (Index Copernicus)

3. Лабунська С. В., Серікова Т. М., Собакар М. В. Підходи та методична основа обліку нематеріальних активів, згенерованих у криптовалюті. *Проблеми економіки*. 2021. №2(48). С.225-235. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-2-225-235> (заг. обсяг 1,14 друк. арк., особисто автора 0,38 друк. арк).

Особистий внесок здобувача: уточнено основні особливості криптовалюти як активу підприємства та як виду нематеріальних активів; сформовано алгоритм обліку криптовалют на вітчизняних підприємствах. (Index Copernicus)

4. Labunska S., Sobakar M. Approaches to the formation of intangible resources based on the innovations introduction in the higher education system. *Бізнес-інформ*. 2021. №10. С. 81–90. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-10-81-90> (заг. обсяг 1,08 друк. арк. , особисто автора 0,54 друк. арк.).

Особистий внесок здобувача: визначено підходи щодо ідентифікації та формування оціночних показників щодо продукування, наявності та використання нематеріальних ресурсів. (Index Copernicus)

5. Собакар М. В. Удосконалення підходів до ідентифікації нематеріальних активів в системі управлінського обліку підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2022. №1(105). С. 68–77. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2022-1-9> (*Index Copernicus*) (заг. обсяг 1 друк. арк.).

6. Лабунська С. В., Собакар М. В. Удосконалення підходу до оцінки взаємозв'язку показників впливу на внутрішньо генерований гудвіл та інвестиційну привабливість підприємства. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. №8(10). С.243-257. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-8\(10\)-243-257](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-8(10)-243-257). (заг. обсяг 0,88 друк. арк. , особисто автора 0,44 друк. арк.).

Особистий внесок здобувача: удосконалено підхід до трактування економічної сутності внутрішньо генерованого гудвілу; сформовано системи показників щодо оцінки привабливості підприємства та факторів формування гудвілу; розроблено загальний підхід до канонічного моделювання впливу факторів формування гудвілу на привабливість підприємства. (Index Copernicus)

7. Лабунська С. В., Собакар М. В. Визнання внутрішньо генерованого гудвілу як ідентифікатора оцінки нематеріальних активів у системі управлінського обліку підприємства. *Бізнес-інформ*. 2022. №6. С.64-77. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-6-64-77>. (заг. обсяг 1,13 друк. арк. , особисто автора 0,56 друк. арк.).

Особистий внесок здобувача: виділено основні елементи внутрішньо генерованого гудвілу відповідно до джерел його формування; проаналізовано

сутність, переваги та недоліки методів оцінки гудвілу та виділено можливість їх застосування щодо елементів гудвілу; запропоновано проведення комплексної оцінки внутрішньо генерованого гудвілу із застосуванням різних методик. (Index Copernicus)

Праці апробаційного характеру:

1. Собакар М. В. Проблеми визнання нематеріальних активів як об'єкту обліку та управлінського впливу. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 30 – 31 травня 2019 р.). Харків, 2019. С. 161-162. (заг. обсяг 0,26 друк. арк.).

2. Лабунська С. В., Собакар М. В. Роль підсистеми управлінського обліку в управлінні економічним потенціалом підприємства. *Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: глобальні виклики – управлінські рішення*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 29 березня 2019 р.). Ірпінь, 2019. С. 41-43. (заг. обсяг 0,15 друк. арк. , особисто автора 0,07 друк. арк.).

Особистий внесок здобувача: виділено проблемні аспекти облікового відображення інтелектуально-інформаційного ресурсу, що ускладнюють оцінку економічного потенціалу підприємства.

3. Лабунська С. В., Собакар М. В. Роль управлінського обліку в управлінні нематеріальними активами підприємства. *Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія та практика*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18-19 березня 2019 р.). Харків, 2019. С. 423-425. (заг. обсяг 0,26 друк. арк. , особисто автора 0,13 друк. арк.).

Особистий внесок здобувача: розглянуто роль нематеріальних активів у господарській діяльності підприємств. Виявлено проблемні аспекти в трактуванні сутності нематеріальних активів, встановленні їх оцінки та відображенні в обліку.

4. Собакар М. В. Роль податкового обліку в стимулюванні ефективного використання нематеріальних активів. *Сучасні проблеми управління*

підприємствами : теорія та практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 3-4 березня 2020 р.). Харків, 2020. С. 431-433. (заг. обсяг 0,21 друк. арк.).

5. Labunska S. V., Sobakar M . V. Justification of creation, identification and evaluation of intangible assets on the platform of innovative HEI. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 26–27 листопада 2020 р.). Харків, 2020. С. 210-211. (заг. обсяг 0,21 друк. арк. , особисто автора 0,1 друк. арк).*

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність ефективного управління нематеріальними активами на основі використання різних підходів до їх оцінки. Проаналізовано варіанти підходів до оцінки нематеріальних активів залежно від типу інновацій, які впроваджує підприємство.

6. Собакар М. В. Підходи до визнання криптовалюти в системі бухгалтерського обліку. *Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія та практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків- Торунь, 16 квітня 2021 р.). Дніпро, 2021. С. 325-327. (заг. обсяг 0,26 друк. арк.).*

7. Собакар М. В. Формування загального підходу до облікового відображення внутрішньогенерованого гудвілу як специфічного виду нематеріальних активів. *Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 10–12 листопада 2021 р.). Одеса, 2021. С. 81-83. (заг. обсяг 0,22 друк. арк.).*

8. Sobakar M . V. Improvement of intangible assets structure in the management accounting system of the enterprise. *Grundlagen der modernen wissenschaftlichen forschung: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Цюріх (Швейцарія), 12 серпня 2022 р.). Цюріх-Вінниця, 2022. С. 35-37. (заг. обсяг 0,2 друк. арк.).*

ООО "ВОСТОКТЕХСЕРВИС"

61124, г. Харьков, пр. Гагарина, 127-А, оф. 323
 Р/с UA703510050000026001144744800
 в АО "УкрСиббанк" МФО 351005
 ОКПО 32948927, св-во № 29286132
 ИНН 329489220349

ТОВ "СХІДТЕХСЕРВІС"

61124, м. Харків, пр. Гагаріна, 127-А, оф. 323
 Р/р UA703510050000026001144744800
 в АТ "УкрСиббанк" МФО 351005
 ЄДРПОУ 32948927, св-во № 29286132
 ІНН 329489220349

tel. (057) 737-22-59, E-mail: vts04@ukr.net

№ 18 від «15» лютого 2022 р.

ДОВІДКА

про використання результатів та окремих пропозицій
 Собакар Маргарити Вікторівни, поданих в дисертації
 на здобуття наукового ступеня доктора філософії

на тему: «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку»

Видана Собакар Маргариті Вікторівні про те, що розробки дисертації на тему «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку» розглянуті ТОВ «СХІДТЕХСЕРВІС».

Керівництвом оцінено актуальність пропозицій дослідження та їх корисність для удосконалення обліку нематеріальних активів на підприємствах. Тому ТОВ «СХІДТЕХСЕРВІС» прийняті для впровадження в практичну діяльність розробки автора, а саме:

- розширено Наказ про облікову політику введенням розділу щодо складу нематеріальних активів та процедури їх відображення в обліку;
- розширено робочий план рахунків підприємства щодо нематеріальних активів;
- використання запропонованих форм первинної документації та управлінської звітності в процесі діяльності підприємства.

Довідку надано для подання до разової спеціалізованої вченої ради по захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії при Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця.

Довідка видана без фінансових зобов'язань підприємства перед автором.

Директор
 ТОВ «СХІДТЕХСЕРВІС»

Володимир Лавров

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«ЕКОНОМ - СХІД»

*Юридична адреса : 39800, Полтавська обл., м. Горишні Плавні, вул. Добровольського, 14.
 Код ЄДРПОУ 34633438.*

Вих. №18 від 11.02.2022р.

Д О В І Д К А

**про використання результатів та окремих пропозицій
 Собакар Маргарити Вікторівни, поданих в дисертації
 на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 на тему: «Облікова політика нематеріальних активів
 у системі управлінського обліку»**

Керівництвом ТОВ «ЕКОНОМ-СХІД» було розглянуто основні положення дисертації Собакар Маргарити Вікторівни на здобуття наукового ступеня доктора філософії на тему «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку». З огляду на актуальність теми дослідження та зміст розробок, у практичну діяльність ТОВ «ЕКОНОМ-СХІД» прийнято до впровадження наступні пропозиції автора:

- систему документообігу підприємства удосконалено на основі елементів запропонованого Графіку документообігу нематеріальних активів;
- використання запропонованого автором робочого плану рахунків в частині операцій з нематеріальними активами підприємства;
- введення основних складових процедури оцінки нематеріальних активів та їх відображення в обліку до Наказу про облікову політику підприємства.

Довідку надано для подання до разової спеціалізованої вченої ради по захисту дисертації Собакар Маргарити Вікторівни на здобуття наукового ступеня доктора філософії при Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця.

Довідка видана без фінансових зобов'язань підприємства перед автором.

Директор
 ТОВ «ЕКОНОМ-СХІД»

Сергій ЛОМАКА

№ 177/1 від 14 січня 2014

ДОВІДКА

про використання результатів та окремих пропозицій
Собакар Маргарити Вікторівни, поданих в дисертації
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
на тему: «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку»

В результаті розгляду основних положень дисертації Собакар Маргарити Вікторівни на тему: «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку» керівництвом ТОВ «СК ДЖОН ДІР ТЕХНОЛОГІЇ» визначено, що результати наукового дослідження мають актуальне значення для діяльності підприємства та доводять взаємозв'язок між ефективним управлінням нематеріальними активами та ринковою вартістю підприємств.

ТОВ «СК ДЖОН ДІР ТЕХНОЛОГІЇ» прийняті до впровадження у практичну діяльність розробки автора щодо обліку нематеріальних активів, зокрема:

- впровадження запропонованої у дисертації моделі облікового відображення основних операцій з нематеріальними активами;
- введення основних складових процедури оцінки нематеріальних активів та їх відображення в обліку до відповідної частини Наказу про облікову політику підприємства;
- розширення робочого плану рахунків підприємства в частині нематеріальних активів на основі пропозицій дисертації.

Довідку надано для подання до разової спеціалізованої вченої ради по захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії при Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця.

Довідка видана без фінансових зобов'язань підприємства перед автором.

Директор

ТОВ «СК ДЖОН ДІР ТЕХНОЛОГІЇ»

Сергій КРІЧФАЛОВШИЙ

№ 1001 від « 10 » січня 2016 р.

ДОВІДКА

про використання результатів та окремих пропозицій
Собакар Маргарити Вікторівни, поданих в дисертації
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
на тему: «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку»

В результаті розгляду основних положень дисертації Собакар Маргарити Вікторівни на тему: «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку» керівництвом ТОВ «СТРОНГ ЕНЕРДЖІ» визначено, що результати наукового дослідження мають актуальне значення для діяльності підприємства та доводять взаємозв'язок між ефективним управлінням нематеріальними активами та ринковою вартістю підприємств.

ТОВ «СТРОНГ ЕНЕРДЖІ» прийняті до впровадження у практичну діяльність розробки автора щодо обліку нематеріальних активів, зокрема:

- впровадження запропонованої у дисертації моделі облікового відображення основних операцій з нематеріальними активами;
- введення основних складових процедури оцінки нематеріальних активів та їх відображення в обліку до відповідної частини Наказу про облікову політику підприємства;
- розширення робочого плану рахунків підприємства в частині нематеріальних активів на основі пропозицій дисертації.

Довідку надано для подання до разової спеціалізованої вченої ради по захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії при Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця.

Довідка видана без фінансових зобов'язань підприємства перед автором.

Директор
ТОВ «СТРОНГ ЕНЕРДЖІ»

Денис ГАПОНЕНКО